

СВОБОДА **SVOBODA**
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

1893 – 1963

АЛЬМАНАХ

НА РІК

1963

СВОБОДА **SVOBODA**
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

1893 - 1963

АЛЬМАНАХ

НА РІК

1963

*У 70-РІЧЧЯ СЛУЖБИ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ
І ЙОГО ПРАВДІ*

В-ВО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

РОКИ ІДУТЬ...

Написав **БОГДАН ЛЕНКИЙ**

Роки ідуть. Десятиліття
В минувшість кануть, — ніби ті
Зірки на небі золоті,
Що з вечора так ясно світять,
А ранком никнуть у тумані, —
Були й нема!

І знову сяє

Пресвітле сонце, знову квіти
Звертають свої голівки,
Неначе кожна з них благає:
„На мене, сонечко, світи!“
Оттак і ми до тебе, Року
Новий, звертаємо думки
І з чаркою винного соку
В руках, веселі співанки
Співаємо тобі, як Ладі,
І задурманені і раді
Не знать чому, веселимося!
А тут таке скрізь завелося,
Що жаж згадати.
Зависть, злість,
Жеруться ближні, як за кість
Собаки на сміттю.

Багнети,

Гармати, танки, кулемети, —
Народам тільки і журби
Як прийде удар, то щоби
Покласти якнайбільше трупа,
Завдати якнайгірших ран,
І накувать нових кайдан
На руки ближнього.

Ах, глуна!

Надія твоя, мій ти, брате,
Що рік новий нам може дати,
Чого не дав старий.

О, горе тому,

Що на порозі свого дому
Вичікує, як гостя, — доли!
Не дочекається ніколи!
Бо долю треба притягнути

Сильною, певною рукою.
Хто з нас бажає вольним бути,
Той мусить вибороти волю
В важкім змаганні з ворогами
І в лютім бою із собою,
Та з власними таки гріхами!
Пропаци, бідні ті народи,
Що ждуть принадку і нагоди,
Котра колись їм принесє
Державу, славу, волю, все,
Чого душа лиш забажає.
Хто легковір, нехай чекає!

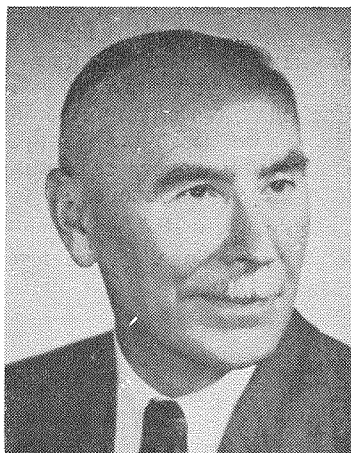
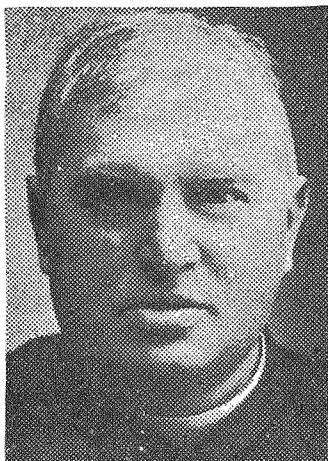
А ти, мій брате, не чекай,
Вери мітлу, і замітай
Своє подвір'я, плуг стали,
Лотоки ладь, муку мели,
Як треба, косу в кузні куй,
І ціп хапай, і в жменю плюй,
І не дивися скільки їх
Тих ворогів важких твоїх,
Бо з ними 'чорт, з тобою Бог,
І ти сильніший десятих
Наємників деспота-ката,
І мусить раз прийти відплата!

Ось брате мій, Новий наш Рік,
Щоб не були ми, як горік,
В безсиллі тілом, серцем кволі
Зі струпами на тілі, голі,
Поміж живими, ніби тіні
Неначе сови, що вночі
Віщують лихо,
А щоб були все і всюди
Готові на найважчі труди,
Для оборони честі й слави
Заступники святої справи.

Тому чоло вгору, а страх на бік!
Бажаю в цей вам Новий Рік!!

У 70-ЛІТТЯ „СВОБОДИ”

Написав Антін Драган

Кожна згадка про „Свободу” для всіх, хто її знає, наводить на думку і двох її найбільших і найвидатніших редакторів і репрезентантів: о. Григорія Грушку, її основоположника і першого редактора та ініціатора Українського Народного Союзу, і д-ра Луку Мишугу, її довголітнього головного редактора та „найбільшого союзовця” і найвидатнішого діяча Американської України. Обидвох їх уже немає між живими, але назавжди залишається їхні діла та пам'ять про них, нерозривно зв'язані зі „Свободою” і Українським Народним Союзом.

Сімдесят років тому, 15-го вересня Року Божого 1893-го, появилосся в Джерзі Ситі перше число „Свободи”, цього справжнього „слова в началі” Американської України.

Багато каламутної води проплило за той час у недалекому Гудсоні й у великі книги списано найбільш бурхливу історію людства за ті сім десятиків років. До непізнання змінилася не тільки політична мапа світу, але й спосіб життя людей. Дві світові війни та безліч менших воєн і революцій їздцями Апокаліпси чвалають по цій історії, обертаючи в руїну духові й матеріальні здобутки багатьох генерацій. Але не тільки війни й руїна притаманні цій добі. В ній бо також дійсністю стали найсміливіші людські фантазії. З одного боку людський декаданс дійшов свого дна, що його ха-

рактеризує створене в цьому періоді поняття народоббивства, а з другого боку людський геній потрапив визволити атомову енергію і поступово опановує космос.

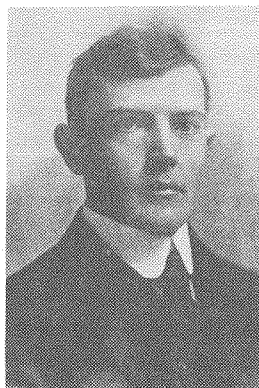
Сімдесят річників „Свободи” — це одна з найбільших і найточніших хронік тієї бурхливої доби, зокрема, коли мова про буття українського народу. Його безмірну трагедію підкреслює також і факт, що треба було американської землі, щоб на ній міг без перерви і без перешкоди появлятися український часопис. Історія української преси не починається від „Свободи”, але й не багато її попереджас. Раніше на українських землях, в обставинах української неволі, появлялися часописи різними мовами: французькою, німецькою, польською, російською і навіть малярською та ру-

мунською, але щойно в 1848-му році, 15-го травня, появилася на українській землі, у Львові, перший часопис українською мовою (кирилицею) „Зоря Галицька”, пізніше „Дневник Рускій”. До кінця минулого сторіччя виходило в Україні вже майже 200 різних газет, але „Свобода” в Америці єдина, що появляється без перерви досі та зберігає всі свої річники. З газет, що перед нею і після неї появлялися на рідній землі, кожний черговий окупант не залишав навіть сліду, намагаючись починати історію від себе. „Свобода”, що в різних періодах передруковувала матеріяли з крайових українських газет, залишилася сьогодні багатющим джерелом української історії і в цьому відношенні.

Проте, не „Свобода” й не історія української преси є темою цієї короткої календарної статті. Ця історія списана і в самій „Свободі” і в багатьох книжкових публікаціях, головню в ювілейних альманахах Українського Народного Союзу, її видавця. Історії „Свободи” та української преси взагалі присвячений, зокрема, ювілейний альманах з нагоди її 60-річчя в 1953-му році. На цьому місці ми бажали б звернути увагу на один з найголовніших аспектів постання „Свободи” та її існування не тільки в минулому і сучасному, але й в майбутньому. Масмо на думці головню і справжню базу „Свободи” — Український Народний Союз.

„Свобода” вже в першому своєму числі у свосвідному „Зверненні про стан Унії”, скерованому до „Братів Русинів” ставить організацію американських українців за одну із трьох головних своїх цілей, першою з яких називас пізнання правди, а другою оборону. У згаданому зверненні дослівно сказано:

„Народе руський! Ти показав єси, яка в тобі сильна віра, яка в тебе терпеливість, яка послідовність! Слава, слава і честь тобі, о народе мій! Хто тут в Америці твій хліб їсть і о твоє добро, твою просвіту не дбас, нехай буде Богом і людьми проклятий! Ти власними силами йшов дорогою, що веде до правди, а правда до свободи. Тепер ти оглядаєшся за провідником, що завів би тебе до храму свободи. Тим провідником і буде для тебе „Свобода”. Нашим завданням є: просвіщати рускій нарід, боронити його честь від ворожих нападів, вказати йому дорогу до поступу, до цивілізації, до добробуту. Дальше — нашим святым обов'язком буде сохрняти між народом його сокровища, то є віру, обряд і мову. Вкінці будемо старатись; щоб наш народ пізнав свою честь та злучився в одну велику громаду, як це вчинили наші собрати чехи, словаки і поляки тут в Америці, щоб не залишатись позаду других народів, які викресали вже для себе лучшу долю...”

Головні редактори „Свободи”: о. Нестор Дмитрів в рр. 1895-1897; о. Степан Макар в рр. 1897-1900 і Іван Ардан в рр. 1900-1907.

Таку програму встановила „Свобода” вже в першому своєму числі, а в четвертому з черги числі, яке появилось з датою 1-го листопада того ж року, у великій на цілу першу сторінку редакційній статті - заклику „НАМ ПОТРІБНО НАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ” почала здійснювати цю свою третю ціль, як головну передумову здійснення двох перших. Головним аргументом того заклику було: тільки об’єднані в одній всенародній організації, до якої могли б належати всі українці, без різниці свого походження, віровизнання і поглядів, можемо поліпшити свою власну долю, можемо добитися кращої долі для свого народу.

Слово, як молитва, мертве без діла. Негаймо після появи першого числа „Свободи” в домі її редактора і видавця о. Григорія Грушки в Джерзі Ситі відбулася перша „змова” на створення такої організації. В конференції взяли участь, крім „малого Гриця” — як називали о. Грушку — о. Іван Констанкевич, о. Т. Обушкевич і о. Амврозій Полянський. На цій конференції вирішено створити теперішній Український Народний Союз, що й „совершилося” на першій, засновуєчій конвенції 22-го лютого наступного, 1894-го року.

Тепер ми можемо тільки подивляти мудрість і далекозорість цих наших піонерів, зокрема о. Грушки, бо саме цій його синтезі слова — „Свободи” і діла — Українського Народного Союзу, треба завдячувати „Американсь-

ку Україну”, велику сьогодні українську спільноту в Америці, з її величезним моральним і матеріальним добробком. Без „Свободи” не було б Українського Народного Союзу, і „Свободи” не було б без Українського Народного Союзу, а без „Свободи” і Українського Народного Союзу не було б „Американської України” такої, як її маємо.

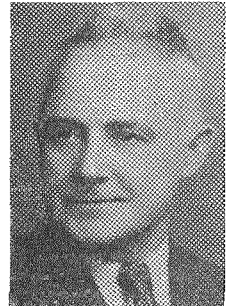
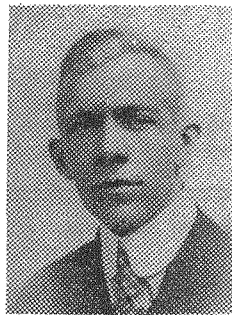
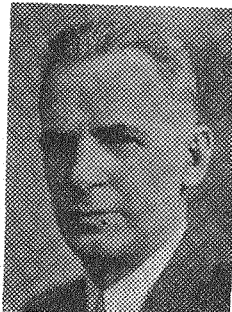
Реасумуючи коротко сказане і маючи на увазі безліч фактів з 70-літнього існування „Свободи” й УНСоюзу, можемо поставити такі твердження:

1) „Свобода” появилася 70 років тому з думкою про те, що можна назвати найвищим добром нації: невпинний розвиток і змагання народу до кращої долі.

2) Передумовою успіху в такому розвитку і змаганні „Свобода” вважала Організацію, конкретно — Український Народний Союз.

Таке визначення, такий порядок вартостей і їх здійснювання с, без сумніву, тією „тасмницею” нині вже історичних успіхів „Свободи” і Союзу окремо і разом узятих.

Цікаво при цьому пригадати факт, що хоч „Свобода” була власністю її засновника, видавця і редактора о. Грушки, вона навіть формально стала офіційним органом Українського Народного Союзу від першого ж дня його заснування. І вона продовжувала роллю такого органу також і за весь час її — сказати б — приватного власництва до 1908-го року, в яко-

Головні редактори „Свободи”: Антін Цурковський в рр. 1907-1909 і 1911; Осип Стеткевич 1910 і 1912-1919; Володимир Лотоцький 1919-1926; Омелян Рев'юк 1926-1933.

му її власником став УНСоюз. З цього можна зробити новий висновок: не будь-які власні матеріяльні користи і не матеріяльна база були для „Свободи” аргументом в заснуванні УНСоюзу і службі для нього, але факт, що вона завжди, від першого свого числа по сьогодні, вважала і вважає УНСоюз як одну із своїх цілей, як головну передумову успіху в змаганні до своєї мети, що її коротко можна б окреслити, як добро і щастя свого народу.

Пригадуємо і стверджуємо ці правди сьогодні з конкретною метою і думкою, щоб у це своє 70-річчя, зокрема, присвятилася „Свобода” тій піонерській меті, яку видвигнула і почала здійснювати сім десятків років тому: якнайповнішій мобілізації українських сил в одній, всенародній українській організації, що нею є Український Народний Союз, бо це дасть нам ще більшу силу і ще більшу енергію в змаганні до нашої мети. Велику правду мав мислитель, окреслюючи поняття політики, як боротьбу за володіння над душами. Це відноситься передусім до демократичного розуміння політики. Кожна виборча кампанія, вся політика партій і осіб концентрується на тому, щоб здобути „душі” — голоси виборців, щоб могли стати їхніми слугами в змаганні до спільної мети. Цього бажають і УНСоюз із „Свободою”. Добро народу та служба народові в його потребах є їхньою ціллю, до якої можна з тим більшим успіхом змагати, чим більше нас буде об'єднаних в УНСоюзі. Наведімо на це деякі конкретні докази:

1) Український Народний Союз із своїми понад 80 000 членів та 27 мільйонами доларів майна, із своєю історією, традиціями, системою, апаратом, з усім своїм величезним моральним, культурним і матеріяльним добробком є сьогодні величиною і вартістю, яку можна тільки розбудовувати, збільшувати і скріплювати, бо подібної величини і вартости ніхто вже не був би всилі збудувати наново.

2) Український Народний Союз із десятками тисяч свого членства та мільйонами доларів майна є найсильнішим і найбільш переконливим ук-

раїнським аргументом для наших американських і канадійських співгромадян. Але як ми в цьому відношенні виглядаємо, коли інші групи слов'янського походження, зокрема чехи, поляки та словаки, можуть похвалитися подібними організаціями вдвоє, втричі чи вп'ятеро більшими!

3) Український Народний Союз є видавцем „Свободи”, англомовного „Українського Тижневика”, дитячого місячника „Веселка”; без людсько-читачької і фінансової баз УНСоюзу вони не могли б появлятися.

4) Чотирнадцять англомовних книг про Україну, її історію і культуру, зокрема Історію України М. Грушевського уже трьома накладами, опублікував УНСоюз своїм коштом впродовж останніх 20 років. Цього року старанням і великим коштом УНСоюзу появляться у видавництві університету в Торонті монументальна Енциклопедія Українознавства англійською мовою. Рівночасно у Видавництві „Свободи” вийде перша англійською мовою Антологія української прози.

5) Український Народний Союз відіграв ініціативну й рішальну роль у всіх важливіших починах Американської України, включно із її незавершеною ще акцією будови пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні.

6) Український Народний Союз своїм характером, своєю системою та своєю ідеологією є найширшим форумом для всіх українців.

7) Український Народний Союз за час свого існування в багатьох випадках був тією „останньою інстанцією”, яка дослівно рятувала життя тисяч людей. Так було під час першої світової війни і так було з тими 30 000 доларів, що їх склав УНСоюз під кінець другої світової війни на заочаткування також уже історичної акції Злученого Українського Американського Допомогового Комітету для рятунок і оборони скитальців. Відомо, що й нині існує при УНСоюзі „Фонд Наглої Потреби”, в якому вже призбирано кільканадцять тисяч доларів на рятунок життя і волі українців саме в такій наглій потребі.

8) До таких і багатьох інших вартостей Українського Народного Союзу прилучилася десять років тому Союзівка, виховно - відпочинкова оселя в Кетскільських горах, що, крім виховних курсів для молоді і таборів для дітей, стала осередком товариського і культурного життя та спортової активності в літньому сезоні.

Усе сказане — це тільки те „екстра”, той — як кажуть американці — „плюс”, що Український Народний Союз має і дає своїм членам, своїй громаді та своєму народові, крім багатьох родів модерного забезпечення. Тисячі українських родин могли б посвідчити, що забезпечена сума з Українського Народного Союзу була спасенною для них в хвилині їхнього найбільшого нещастя — втрати свого хлібодавця. Тисячам молоді забезпечення в УНСоюзі допомогло здобути високу освіту.

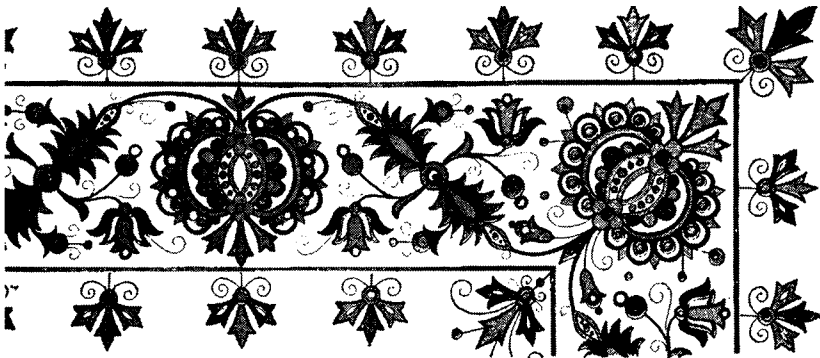
Реєстр можна було б продовжувати й продовжувати. Але це не є темою цієї статті. Ми хотіли тільки згадати й пригадати бодай дещо з тих фактів і аргументів, що були наслідком творчого слова „Свободи”.

Покійний довголітній головний редактор „Свободи” д-р Лука Мишуга, пишучи свої „Ювілейні міркування” з нагоди 60-річчя УНСоюзу в 1954-му році, пригадував книжку Чарлза Ліндберга „Ди спирт оф Сейнт Луїс”, в якій автор оповідає про будову літака тієї ж назви. Ліндберг твердить, що ту чудову машину збудували робітники всього лише за 60 днів, бо всі вони відчували, що прикладають рук до великого і славного діла.

Вони працювали днями й ночами з ентузіазмом, хоч не мали за це відповідної заплати, бо не було грошей. Думка про перший перелет американця одинцем через Атлантик в одномоторовому літаку створювала в робітників той незрівнянний „спирит”-дух, що доказує чудес.

До цього з великою точністю можна прирівняти піонерську добу створеного з ініціативи „Свободи” Українського Народного Союзу. Тільки відчуття і свідомість, що твориться щось велике і славне давало нашим піонерам ту силу, енергію та ентузіазм, з яким вони будували УНСоюз. Очевидно, що від того часу багато чого змінилося, але ні на йоту не змінився природний закон, що тільки завзяттям, самопосвятою, витривалістю і ентузіазмом можна творити великі вартості, добиватися історичних успіхів і перемог.

Бодай деяку дозу того піонерського ентузіазму та завзяття бажала б „Свобода” розбудити й викликати серед своїх читачів у своє 70-річчя. Тих вартостей нам потрібно тепер може ще більше, як їх було потрібно в піонерській добі. І „Свобода” бажас, щоб цей ентузіазм у її 70-річчя знову проявився також і в тому піонерському відношенні: якнайповнішої мобілізації і організації українських сил в Українському Народному Союзі. Це було головною передумовою успішного змагання до мети наших піонерів сімдесят років тому. Це й для нас є головною передумовою успіху в нашому змаганні до кращого майбутнього.

„ДІЛО” — „РАДА” — „СВОБОДА”

Написав Іван Кедрин

В „Енциклопедії Українознавства”, т. III, „Преса” (стор. 991-1004) у вступній „Загальній характеристиці” є такі дуже вірні й правдиві заваги: „... Історія української преси майже зовсім не вивчена. Єдина праця, що охоплює весь її розвиток, написана Аркадієм Животком¹; але це радше збірка матеріалів, ніж синтетичний огляд... Майже не розкриті зв'язки преси з історією громадської думки і політичних світоглядів... Тому в дальшому подається переважно головний фактичний матеріал, а якому часто бракує узагальшень і причинових пояснень. Все таки можна відзначити деякі характеристичні риси розвитку української преси, а саме: 1) при досить пізньому початку української преси, зумовленому колоніальним станом України, незвичайно швидкий розвиток української преси і многобічна диференціація її як за політично-програмовими ознаками, так і за типом читачтва; 2) Здебільшого регіональний характер органів преси, призначених або примушених ширитися тільки в межах однієї даної займанщини, — чи то російської, чи австрійської або польської тощо, а часто орієнтованих на ще вужчу місцевість. Тільки кільком органам, і то частіше літературно-громадського, а не безпосередньо політичного характеру, пощастило всупереч перешкодам набувати загальноукраїнського резонансу (насамперед, „Літературно-Науковий Вісник”, „Діло”, „Рада”). Попри це — чимраз сильніше й свідоміше усоборнення преси в мові, складі співробітників і політичній програмі в її головних виявах...”

Невідомо, чому редакція „Енциклопедії Українознавства” підкреслила, що радше літературно-громадські, а не безпосередньо політичні ор-

гани української преси досягали загальноукраїнський відгук, коли вона сама тут же, на доказ свого твердження, подає тільки один літературно-громадський орган, зате два суто політичні. Правда, можна було б признати, що загальноукраїнський резонанс викликали такі літературно-громадські органи, як петербурзький місячник „Основа” (1861-62), львівська „Правда” (вже більш політична, 1867-80 і 1884) та „Киевская Старина” (1882-1906). Але насправді в історії української політичної думки для кристалізації українського національно-політичного світогляду найбільшу роль відіграли і найбільший відгук по всій Україні мали такі два зацитовані за „Енциклопедією” щоденники: львівське „Діло” і київська „Рада”. І коли не стало в Україні вільної преси з вибухом другої світової війни, спершу за німецької, потім російсько-більшевицької окупації, роль тих двох колишніх щоденників на рідній землі перейняла американська „Свобода”. З уваги на затяжний характер нинішнього колоніального стану України з намаганням окупантів викоренити в першу чергу національно-державницькі аспірації українців та перетопити українство, як національно-політичну особовість в один совєтський нарід, себто національно безполову масу, духово викривлену і щораз глибше русифіковану, з уваги на цей нинішній стан в Україні і повну відсутність там вільної преси, роля „Свободи” з природи набрала історичного характеру. Львівсько-галицьке „Діло”, київ-

¹ А. Животко: „Історія української преси”, УТГІ, Регенсбург 1946. А. Животко: „Українська преса за 100 років”, „Самостійна Думка”, VIII-X.

сько-наддніпрянська „Рада” і джерзисетьсько-американська „Свобода” були б регіональними органами тоді, коли б історія України пішла тим нормальним шляхом, що й історія величезної більшості народів світу, і коли б саме Україні доля не судила залишатись колонією ще й у другій половині 20-го сторіччя. В цих ненормальних умовах, в яких Україна перебувала у 80-их р. р. мин. сторіччя, коли то появилось „Діло” (1880, від 1887-1939 як щоденник), — після революції в Росії у 1905 році, коли почала виходити „Рада” (1906-1914), і після другої світової війни, коли не стало навіть таких українських політично-анемічних газет з німецьким урядовим штампом, як вони були за останньої світової війни, й коли репрезентативним українським щоденником стала „Свобода” (1893, від 1921 як щоденник) — всі ці три органи перестали бути органами регіональними. Вони були, і „Свобода” далі є, речниками всеукраїнської думки, вони цю всеукраїнську політичну думку формували і її боронили, вони й увійшли вже в історію української політичної преси, в історію української політичної думки, як органи всеукраїнські.

**

„Майже не розкриті зв'язки преси з історією громадської думки і політичних світоглядів...” — навели ми вгорі твердження Редакції „Енциклопедії Українознавства”. Додамо, що нема не тільки історії української преси на тлі розвитку політичної думки, але нема все ще й історії самої української політичної думки, бо є тільки або поверховні спроби дати таку історію, як невеличка книжечка Юліяна Охримовича², або твори не синтетичного, а хронологічно-хронікарського характеру, як двотомова книжка д-ра Костя Левицького³, або речі фрагментарні, що стосуються тільки вузького періоду часу, як книжечка Д. Дорошенка⁴, або, врешті дуже цінні ідеологічні твори, які мали вплив на формування політичної думки чи стали теоретичним обґрунтуванням різних українських політичних концепцій, але є тільки ча-

стинками історії політичної думки. Згадати б твори М. Драгоманова й В. Липинського, М. Міхновського „Самостійну Україну” з 1900 р., Юліяна Бачинського „Україна Ирредента” з 1895 р., В. Панейка „З'єдинені Держави Східньої Європи”, Д. Донцова „Підстави нашої політики”, „Націоналізм” і ін., Олександра Шульгина „Без території” і багато інших. Однак, повторюємо, всі ці видання є тільки матеріалами до історії політичної думки, яка не написана. І з історією української політичної думки найтісніше пов'язана історія нашої преси, бо вона була ініціатором і пропагатором нових течій, вона була пробудником українського народу і віддзеркалювала всі фази того пробудження від сантиментального аполітичного етнографізму, почерез періоди романтизму, народництва і просвітлянищини — до перетворення української етнографічної маси в новітню націю з модерною диференціацією на політичні партії та ідеологічні табори з новітніми методами боротьби за державність. Написання такої історії української преси — це велике завдання, що його можна виконати тільки збірним зусиллям одиниць, які захопились би цим ділом і поділили між собою окремі періоди, маючи на увазі саме не так хронологію й окремі українські області, як течії, характеристичні для політичного обличчя нації.

„Діло”, „Рада” і „Свобода” пов'язані однаково своїми завданнями, як пробудників національного духа та як організаторів громадського життя на терені їхньої появи, як — ще цупкіше — пов'язані спільною ідеологічною ниткою. Всі вони три були піонерами в кристалізуванні національно-демократичної політичної думки і хоч кожний з тих трьох часописів мав уже попередників, проте насправді щойно вони відіграли в

² Юліян Охримович: „Розвиток української національної думки”, Львів-Київ, 1922.

³ Кость Левицький: „Історія політичної думки галицьких українців, 1848-1918”, I-II, Львів, 1926-27.

⁴ Дмитро Дорошенко: „З історії української політичної думки за часів світової війни”, Прага, 1936.

цьому своєму ідеологічно-політично-му ділі піонерську роллю. До того ж — усі ці три часописи, були на своїй території — в Західній Україні, на Наддніпрянщині і в Америці — першими українськими щоденниками⁵. Хоч і не-щоденники, тижневики чи навіть журнали-періодики можуть відіграти поважну роллю — як її в українському житті відігравали, наприклад, петербурзька „Основа” Куліша-Білозерського, чи женецька „Громада” М. Драгоманова, проте під „пресою” насправді в першу чергу треба розуміти щоденники. Тільки ті щоденники, які лучать інформаційну місію з виховно-політичною, є в повному цьому слова розумінні „пресою”. Ясно, що в нинішньому часі великої диференціації преси годі спростувати її дефініцію і її завдання. Але, хоч і в нашому, українському часі були періоди поважного зрізничування преси — головню у 30-х р. р. д. ст. в Галичині — проте таки, на тлі західної світової преси, вона була і тим паче є тепер дуже бідною. І тому у нас завжди грав і грає особливо велику, керівну та репрезентаційну роллю — щоденник, який саме лучить ті дві місії, що ми їх назвали: інформаційну та виховно-політичну.

Кожний з оцих трьох наших щоденників, про які тут мова, мав уже — як згадано — на своїй території попередників у постаті газет, які вже започаткували були історію української преси і в більшій чи меншій мірі підготовили появу оцих керівних щоденників. Тут не місце давати нарис історії української преси, почавши від чужомовних „Газетт де Леополь” з 1776 р. чи „Харьковского Еженедельника” з 1812 р. Зате за першого предвісника „Діла” можна вже вважати „Зорю Галицьку” з 1848 року, орган Головної Руської Ради, першої української політичної організації, що зродилася з „весни народів” в Австро-Угорщині. Проте, ця „весна народів” та її відблиски на українському терені тривали дуже коротко. Уже в р. р. 1949-50 почалася в Австрії десятирічна епоха реакції, яка в Галичині проявилася у загостренні польського режиму. Розчарування у сподіваннях на справедливість

від цісарського Відня породило дві угодовські течії: ту, що вбачала користі в безпосередньому порозумінні з поляками і в практиці кристалізувалась в угодовстві, що межувало з ласкавим прислужництвом супроти Польщі, і ту, що вбачала спасення в допомозі від Росії, халаючиш на вудку російської всеслов'янської пропаганди. Таким чином поставали два табори — польонофільський і москвофільський, що їх не слід утотожнювати з українськими політичними концепціями шукання зв'язки проблеми української державности у спілці чи то з Польщею, чи Росією. В даному випадку, в 50-их і 60-их рр. минулого століття в Галичині годі було говорити про українські політичні концепції тому, що ні один із двох згаданих таборів не мав почуття незалежности, і тому, врешті, що національно свідоме українство щойно кристалізувалось. Все ж зерна, засіяні „Русалкою Дністровою” М. Пашкевича з 1837 р. та маніфестом Головної Руської Ради з визнанням однастайности українського (руського) народу, — висунення вимоги автономії Галичини, — видавання „Зорі Галицької”, незалежно від її пізніших нещасних перипетій (1848-1857), — перші навіть маленькі й проминальні успіхи українців — залишили свій тривкий слід. Тому, наприклад, у 1861 р. у виборах до галицького автономного союму, хоч на 150 послів польська адміністрація провела аж 101 поляка, галицькі українці таки обрали туди своїх 49 послів. І тому теж, коли москвофіли заснували в 60-их рр. писане диковинним „язичієм” „Слово”, то українською народною мовою виходили „Мета”, „Нива”, „Русалка”, „Русь”,

⁵ Насправді першим щоденником у Києві була „Громадська Думка” (31 грудня 1905 — 18 серпня 1906), але щойно її безпосередня наступниця і продовжниця „Рада” з тим самим організатором і видавцем Євгеном Чикаленком і, в першому періоді, з тим самим редактором Ф. Матушевським, яка появилася від вересня 1906 до серпня 1914, стала на правду провідною газетою і вона, а не „Громадська Думка”, набрала історичного значення. Про причини цього — далі у статті. — І. К.

врешті й згадувана вже вгорі „Правда”. Але справжньою відповіддю на москвофільське „Слово” і на декларативну статтю його редактора Б. Дідицького про „єднство русского народа” — стало „Діло”.

Це був орган спершу нескристалізованої народовецької течії, згодом, після створення у 1899 р. Національно-Демократичної партії — її півофіційний орган. Офіціозом партії була „Свобода”, але дійсним та авторитетним органом національно-демократичної думки було „Діло”. Таким органом воно залишалось без уваги на формальні зміни партійної назви (Національно-Демократична партія, переназвана на Трудову в 1918-19 р. р. та на Українське Національно-Демократичне Об'єднання, УНДО, як злуку двох фракцій Трудової партії і групи „Заграви” в 1925 р.). Той самий ідеологічний напрямок залишався також без уваги на формальні зміни газетної назви, внаслідок заборон збоку польської влади. Назва „Діло” була символом української незалежної національно-політичної думки, і тому автоматично, й символом легального спротиву однаково польській, як і російській екстермінаційній політиці. Тому першим ділом російських властей в 1914 р., після вмаршу до Львова царських військ, було закриття „Діла”, яке привітало було тимчасових переможців передовою статтею „Нехай згине Росія”. І тому й після залишення Львова українським військом в листопаді 1918 року, польська окупаційна влада не дозволила видавати „Діла” аж до 1923 року. Отож воно появлялось під різними назвами, що їх мусіла змінювати щораз заборонювана газета: „Українська Думка”, „Український Вісник”, „Громадський Вісник”, „Свобода”. Щойно після рішення Ради Амбасадорів з 15 березня 1923 року, яке признавало Східню Галичину Польщі, коли провідна Національно - Демократична (Трудова) партія, не вирікаючись ідеалу самостійності і соборности, сформульованого актами 22 січня 1918 і 1919 року, визнала за мінімальну політичну програму в межах Польщі територіальну автономію — польська влада

толерувала „Діло”, шикануючи його та б'ючи матеріально найбільш з усієї існуючої західньоукраїнської преси — превенційною цензурою та постійними конфіскаціями.

Історії Західньої України й історії всієї взагалі України між двома світовими війнами, хитань політичної думки в тому періоді та особливо історії впертої, послідовної і безперервної боротьби за так зване збереження стану українського посідання в Польщі — неможливо як слід пізнати, не перечитавши річників „Діла”. Видавання й редагування „Діла” в періоді між двома світовими війнами було річчю надзвичайно складною і грудною. Треба було боротися і проти польонофільської, і проти русофільської течій, породжених прогномо наших визвольних воєн з Польщею і російськими большевиками. Ці течії теж були різні і складні. Польонофільство було активно підтримуване польською адміністрацією: туди належала т. звана група „хліборобів” та угодовська група т. зв. старорусинів, колишніх москвофілів, які з ласки польської адміністрації тримали в своїх руках Народний Дім у Львові й Ставропігійський Інститут. Коли партію „хліборобів” складали здебільша одиниці, що були колись в Радикальній партії, і коли ту групу слід зараховувати до табору політично й організаційно залежного від польського режиму, так само, як згадану прислужницьку групу „старорусинів”, то, в ім'я правди, також в українському національно - демократичному таборі появлялись концепції потреби якоїсь такої злагоди з польським режимом, яка головно зупинила б польський земельно-колонізаційний процес на західньоукраїнських землях і допомогла українцям зберегти „стан посідання”.

Нема сумніву, що це бажання зберегти український стан посідання в Польщі проти асиміляційно-екстермінаційного натиску і поєднати вірність національно-політичним ідеалам з можливістю „модусу вівенді” в Польщі було психологічною й ідеологічною підставою однаково для так званої автономістичної резолюції Народного з'їзду після прогри процесу за

Східню Галичину, веденого урядом д-ра Євгена Петрушевича з Відня на міжнародному терені в 1923 р., як теж і так званої нормалізаційної політики УНДО в 30-их рр. Проти цих поміркованих течій виступали радикальніші течії всередині національно-демократичного табору. Всі вони, як угодівсько-залежні, так і ці незалежні течії та групи, мали свої пресові органи, дармащо були інколи тільки ефемеридними появами. Водночас русофільський табір теж не був одностайний. Крім згаданої вже польонофільської „староруської” групи, що її наче символом був посол Михайло Бачинський, комісар Народного Дому у Львові, була соціалістично-радикальна група, яка оформилася в Селянсько-Робітничу партію (Сель-Роб) з виразним комунофільським нахилом і з щораз виразнішою орієнтацією на Советську Україну. Це був один із відламів так званого радянфільського табору, що його складали різні елементи, з різним свідомо-ідеологічним чи тільки чуттєвим, невикристалізованим підходом. До того радянфільського табору належали безумовні українські патріоти, які — після признання Східньої Галичини Польщі — орієнтувались на „Україну, хоч би й радянську”. Це були вірні прихильники през. Євгена Петрушевича, який, перенісшись із Відня до Берліну, недвозначно підтримав оту „радянську” орієнтацію. Це були культурники, які здебільша стояли осторонь активного політичного життя або відійшли від нього (як М. Лозинський), щоб працювати для української культури в Україні. Від 1923 до 1925 року цю радянфільську течію репрезентував щоденник „Прапор” у Львові. Формально вона зліквідувалась з постановням УНДО, але фактично проіснувала аж до часу трагічної смерті Миколи Скрипника і Миколи Хвильового. Советофільський радикальний „Сель-Роб” не мав поважного впливу на маси, зате літературно-громадський місячник „Нові Шляхи” Антона Крушельницького й суто літературні „Вікна” Василя Бобинського, субвенціоновані советським консулятом у Львові, сіяли чималу деморалізацію

серед української інтелігенції. Реальним вислідом акції того журналу і взагалі виявом радянфільської течії був виїзд в Советську Україну цілого ряду наших інтелектуалів (Мих. Лозинський, Микола Чайківський, Степан Рудницький, журналіст Сказинський, ціла родина Крушельницьких і ін.). Фізичне винищення їх більшовиками було трагічним епізодом тієї дурійки, на яку складались різні елементи: і палкий патріотизм, і політичний примітивізм, і персональна наївність, і ворожа розкладова та свідомо провокаційна пропаганда.

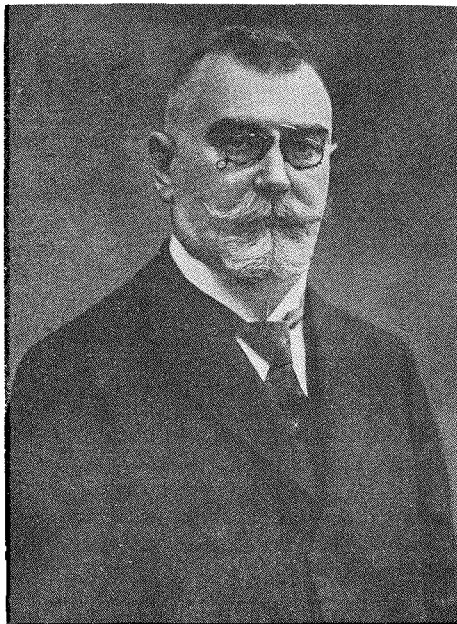
Але, поруч із цими течіями й групами в українському громадянстві, політично залежними або й незалежними, виступив на західньоукраїнську арену новий чинник, який вносив поважний фермент і ставив легальний і відповідальний провід західньоукраїнського життя з його органом „Діло” перед новими, неіснуючими до того часу проблемами. Це була націоналістична течія, оформлена в січні 1929 року в Організацію Українських Націоналістів (ОУН). Екзекутива УНДО й редактори „Діла” здавали собі справу з політичної доцільності існування в Польщі не тільки політичної репрезентації, яка легальними засобами боролася б проти асиміляційної політики режиму й водночас сприяла всім конструктивним починам всередині рідного громадянства, здебільша подаючи ініціативу до них та беручи в них якнайактивнішу участь, — але й існування також нелегального революційного підпілля. Один із найвидатніших членів екзильного уряду УНР з осідком у Варшаві, який тоді все ще стояв на становищі концепції польсько-українського антиросійського фронту, заявив був авторів цих рядків: „Якби не було ОУН, то ми повинні були б його створити”. Отож у принципі не було розбіжностей між провідом легального українського табору в Польщі в 30-их р. р. і нелегального, підпільного. Зате найповажніші розбіжності виринули у зв'язку з методикою діяння ОУН. Сполучення військово-революційного реферату з ідеологічно-пропагандивним в одній організації, — прийняття принципу

масового набору членів, а не індивідуальної селекції, — бунтування дітей і молоді проти батьків, — голошення в одному періоді гасла „чим гірше, тим ліпше”, — використання терену легальних культурно-господарських установ та молодечих організацій для переходування й кольтуртування підпільно-революційної літератури, — врешті, окремі акти індивідуального терору, позбавлені політичного сенсу (напр., убивство директорів українських середніх шкіл Матіяса в Перемишлі й Бабія у Львові, чи вбивство польського ліберально-демократичного діяча Тадея Голувка) і ведення масових саботажних актів у політично невідповідному часі (акція підпалів збіжжя якраз в передвиборчому періоді 1930 р.) — все це хвилювало легальний провід. Окремими дуже неприємними моментами стали такі явища, що їх до того часу українське життя в Галичині не знало: поява на політичних процесах українських гімназистів або студентів в ролі поліційних конфідентів та процеси в справі шпигунства.

Всіх цих явищ „Діло” не могло промовчувати, бо ж вони становили поважну складову частину всього нашого тодішнього життя. Ясно, що вони надзвичайно ускладнили й утруднили редагування газети. З уваги на засадничо-ідейний характер ОУН та на такі недискусійні позитивні висліди діяльності ОУН, як демонстрування перед світом збройної боротьби проти окупаційного режиму Польщі та революціонування народних мас, — „Діло” не могло принципово виступати проти ОУН і націоналізму, як нового руху. Водночас „Діло” опинилось між молотом і кувалдою: з одного боку під натиском підпілья, яке проповідувало гасло „хто не з нами, той проти нас” і не розуміло потреби поділу ролі та взаємної толеранції, — з другого боку під натиском польської цензури. Критикою ОУН „Діло” не хотіло давати аргументи в руки польських прокураторів на цюраз частіших процесах проти членів ОУН, — знову ж воно, свідоме своєї керівничої ролі, не могло обмежуватись сухим реферуванням отих про-

цесів — без власних коментарів. Праця з дня на день у таких відносинах і при перехреснуванні стількох проблем та труднощів вимагала сильних нервів, персональної відваги та спритности у стилізуванні думок і була насправді доброю школою журналістики.

Цих своїх завдань „Діло” не могло б було виконати, якби не надзвичайно вдатна його організаційно-видавничча структура. Як уже згадано, „Діло” було фактичним авторитетним речником цілого, не тільки національно-демократичного табору, але й узагалі всього політично незалежного українства в Польщі, а — з уваги на підсоветські умови — взагалі всього соборного українства, — і тому формально воно не було органом ані Національно-Демократичної (Трудової) партії, ані УНДО. Воно було органом окремої Видавничої Спілки „Діло”, з 9-членною Надзірною Радою і тричленною Дирекцією. Екзекутива УНДО затверджувала головного редактора „Діла”. В трьох останніх роках існування „Діла” одним із трьох членів Редакційної Колегії був зв’язковий між Редакцією і Секретаріатом УНДО. В основу такої системи покладено принцип, що неформальна бюрократична залежність, а добрі персональні взаємини гарантують успіх кожному ділу. Тому Видавничча Спілка „Діло” приймала рідко коли й дуже мало нових членів і старалася зберегти їх, так би мовити, „однородність” не тільки щодо поглядів, але й щодо товариського пов’язання. Головою Надзірної Ради були люди такого особистого такту і політичного досвіду, як д-р Кость Левицький, реорганізатором „Діла” у 1925 р., що подбав за новий приплив фондів і поширення газети на 8 сторінок щоденно і 16 сторінок під неділю, був громадянин із таким зрозумінням ваги преси, як д-р Дмитро Левицький, а головним адміністратором була така виїнятково культурна і громадська людина, як о. канонік Дам’ян Лопатинський, мабуть, останній моїканин із світських духовників-громадян у Галичині. Редактор мав повну свободу рухів. Правда, між ним і Надзірною Радою

*Д-р Кость Левицький,
адвокат, кол. прем'єр ЗУНР,
голова Надзірної Ради Видавничої
Спілки „Діло” в 30-их рр.*

бували інколи конфлікти. Такий конфлікт стався ще перед першою світовою війною в зв'язку з статтею проти митр. А. Шептицького, за редакторства д-ра Лонгіна Цегельського. До конфліктів приходило й за редакторства Федя Федорцева. Конфлікт між головним редактором Василем Панейком і рештою Редакції був теж вирішений на Надзірній Раді Видавничої Спілки. Але ці й подібні епізоди були дійсно тільки епізодами, які доказували лише, що однаково редактори, як і провід Надзірної Ради й Дирекції мали власну думку і вміли її боронити та узгоджувати. Окремі члени Надзірної Ради чи Дирекції ніколи не втручались до Редакції.

Така організаційна система дозволяла Редакції „Діло” мати свободу думки і вислову і дозволяла газеті бути органом не тільки інформаційним та громадсько-організаторським, але й керівним, з полемічними статтями, коментарями на всі найдрозливіші громадські справи, та ідеологічним, з подаванням під увагу громадянству концепцій і ідей, інколи на-

віть дуже дискусійних та непопулярних. Свобода думки редакції і право висловлювати її на сторінках газети доходила до того, що—бувало—Редакція виступала інколи й проти політики офіційного проводу УНДО, чи переводила над цією політикою на сторінках газети публічну дискусію. Дружні взаємини між Редакцією, Дирекцією і Надзірною Радою дозволяли робити це у взаємному порозумінні, дармащо не всі члени тих керівних органів видавництва мусіли погоджуватись в усьому з Редакцією.

Така свобода рухів Редакції та ясне й виразне ставлення різних справ на сторінках „Діла” не раз приспорило газеті і її редакторам багато противників. Але в сумі газета мала повагу та авторитет і з нею рахувалось не тільки рідне громадянство, але й поляки; до голосу „Діла” прислухалась і, звичайно, час від часу гостро проти нього виступала советська преса. Після погрому друкарні „Діла”, що його вчинила польська боївка другого ж дня після вибуху війни у вересні 1939 році і під час бомбардування Львова та його облоги німецькими військами, поки 17 вересня вмаршували до нього советські війська, — „Діло” перестало появлятися. Член Редакційної Колегії для організаційних і технічних справ д-р Іван Німчук та зв'язковий між „Ділом” і Головним Секретаріатом УНДО проф. Володимир Кузьмович були негайно арештовані більшовиками. Д-р І. Німчук чудом врятувався і своє перебування в большевицькій в'язниці описав в окремій книжечці⁶. Помер 1 травня 1956 р. в Едмонтоні, в Канаді. Проф. Володимир Кузьмович помер на засланні мабуть у 1943 р. Обидва були дійсними праведниками Господніми за своїми характеристиками, людьми великої освіти, глибокого розуму й виняткової особистоти культури. Після смерті Василя Панейка 29 травня 1956 р. в Каракасі, у Венесуелі, і д-ра Лонгіна Цегельського 13 грудня 1950 р. у Філадельфії, Па., в живих є ще колишні головні редактори „Діла” — Ва-

⁶ Іван Німчук: „595 днів у червоній тюрмі”, Едмонтон, Канада.

*Д-р Іван Німчук,
головний редактор „Діла”
в рр. 1936-1939.*

силь Мудрий і автор цих рядків. Член редакції „Діла” Михайло Хом’як, за останньої війни головний редактор „Краківських Вістей”, живе тепер в Едмонтоні, в Канаді, а у Філадельфії живе ред. Михайло Лотоцький, який, мабуть, поверх 20 років був коректором „Діла”, та писав закордонні вістки з нічних бюлетенів. У Нью Йорку живе Роман Купчинський, довголітній фейлетоніст „Діла” (Галакціон Чіпка), в Дітроїті Володимир Несторович, редактор „Економічної сторінки” в „Ділі”, відомий лікар в Ньюарку д-р Богдан Олесницький, редагував, ще як студент медицини, сторінку „З науки і техніки”, а теперішній редактор „Америки” Євген Зиблікевич редагував окремий спортовий тижневик при „Ділі” „Змаг”.

Коли львівське „Діло” почало появлятися, як щоденник, вже у 1887 році, то наддніпрянські діячі могли, з уваги на реакційно-політичні відносини в Росії, взятися за видавання щоденної газети щойно під кінець 1905 року. Задумана така перша „щоденна політична, економічна і літературна газета” „Громадське Слово”, яка вже виготовила свій заклик з програмою у сімох точках, списком

співробітників та умовами передплати, не появилася, бо влада заборонила її ще перед виходом її першого числа, до того ж арештувавши передбаченого на головного редактора Сергія Єфремова. На її місце почала появлятися „Громадська Думка”, але вона проіснувала тільки від 31 грудня 1905 до 18 серпня 1906 року, отож несповна вісім місяців. Вона не придбала собі великого авторитету з уваги на надзвичайні труднощі всередині самого видавництва, постійні гострі суперечки між членами Редакції та погано налаштований адміністративний апарат. До історії тієї газети прегарний матеріял подав найавторитетніший автор, бо її видавець, Євген Чикаленко⁷. „Як почала виходити газета, — пише він, — то почалася й мука для всіх нас”. Євген Чикаленко признає, що „боявся, що у нас не вистане літературних сил випускати щоденну газету і журнал. Справжніх газетних робітників між нами не було й жадного, були тільки такі, що пробували свої сили в місячних журналах”. Гострі суперечки виникали особливо між фактичним редактором „Громадської Думки” Ф. Магущевським та членом Редакційної Колегії і співвидавцем В. Леонтовичем, головню на ґрунті підходу до земельної проблеми в Україні. Коли замість „Громадської Думки” почала виходити „Рада” й до Києва приїхав Михайло Грушевський, вся „влада” в газеті перейшла в руки видавців, насправді Євгена Чикаленка, і відносини направились. Проте, Чикаленко подає цікавий епізод з останнього періоду „Громадської Думки”: гострий конфлікт між Грушевським і Борисом Грінченком на тлі статті Грінченка — проти галичан, за їхню „не українську мову”. Редакція відмовилася була також надрукувати статтю проф. Степана Томашівського (галичанина) про десятилітній ювілей Грушевського. Земельна справа й галичани — наддніпрянці! Дві проблеми, які дали себе так погано відчуті у внутрішніх відносинах при видаванні першого українського що-

⁷ Євген Чикаленко: „Спогади 1861-1907”, Нью Йорк, 1955.

*Євген Чикаленко,
визначний український діяч,
меценат, засновник і видавець
„Громадської Думки” і „Ради”.*

денника у Києві в першому році після революції 1905 року, — дві проблеми, які перетривали аж до революції 1917-21 років і відгуки яких сягають аж по нинішній день, на нашу еміграцію, хвилюючи одиниці, що, будучи байдужні на історичні зміни, раді були б жити анахронічними справами.

Проте, навіть тоді, в першому десятиріччі нашого сторіччя були такі світлі одиниці в Україні, які продавали по тисячі десятин власної землі, щоб латати дефіцит рідного щоденника, й такі, які визнавали тоді за абсурд боротьбу на ґрунті обласного патріотизму. Першу Редакцію „Ради” становили такі особи: Михайло Грушевський — головний редактор, М. І. Павловський — помічник редактора, С. В. Петлюра — секретар; відділи: „З газет і журналів” — А. М. Хотовицький, „По Україні” — Д. І. Дорошенко, „По Росії” — Л. М. Старицька-Черняхівська, закордонний відділ — Михайло Лозинський, а Б. Ярошевський — польський відділ. Навели ми цей список за „Спогада-

ми” Є. Чикаленка, щоб вказати, скільки там було осіб, які своїми призвищами ввійшли в історію відродження України, в історію української культури і української мартирології.

Євген Чикаленко, описуючи історію постанови і жалісливих початків першого українського щоденника в Києві, не раз згадає львівське „Діло”. Видавці „Ради” думали навіть, чи не видавати б її спершу тричі, а то й двічі в тиждень, взоруючись на першому періоді „Діла”. З розрахунками на число передплатників виходило велике розчарування. З 4 092 передплатників у першому півріччі „Громадської Думки” під кінець її існування залишилось всього 1 509. При калькуляції бюджету враховувано неминучий дефіцит. „Діло” було в кращій ситуації тому, що мало власну щораз побільшувану й модернізовану друкарню, яка — поза газетою — виконувала багато заробіткових робіт. Але „Діло” теж довгий час не могло вийти поза 2 000 передплатників, головно священників, і лише в періоді між двома світовими війнами дійшло до 12 000 постійних передплатників, видаючи ще й літературно-мистецький двотижневик „Назустріч”, тижневик „Спорт” і місячну бібліотеку повістей. „Діло”, „Громадська Думка” та „Рада” мали той самий мовний клопіт: вони „підтягали” читачку публіку під літературну мову, вони мусіли творити нові слова, бо до їхньої появи не було української публіцистичної мови, що вимагає великої публіцистичної термінології, включно з термінологією із різних спеціальних наукових ділянок, якої тоді ще не було. Це не всім читачам подобалось, — були як галицькі, так і наддніпрянські патріоти мови свого села чи свого повіту, які обурювались на „незрозумілу” мову газети. Виховна місія „Діла” і „Ради” в цьому відношенні була величезна. Вони були також найпалкішими речниками дійсного соборництва думки: складом співробітників, тематикою, інформаціями про життя в усіх областях політичними кордонами поділеної України. Вони теж, всупереч усім труднощам — політичним і матеріальним — розвивались, намагались щораз

кращати. Ось так „Діло” довгий час не могло переступити числа трьох-чотирьох редакторів, а в першому своєму періоді мало насправді тільки одного постійного, платного редактора в особі Володимира Барвінського. Під кінець свого існування мало воно вже 10 членів Редакції і десятки постійних співробітників, позаредакційних редакторів окремих тижневих сторінок, сіть крайових і закордонних кореспондентів (між ними був і живучий ще д-р Семен Демидчук з Нью Йорку). Те саме стосується „Ради”. Вгорі ми навели список вісьмох членів її редакції з 1906 року. В Енциклопедії Українознавства маємо світліну редакції і співробітників „Ради” з 1914 року — 17 осіб.

Цілком іншою була історія американської „Свободи”. Постання „Діла” і „Ради” було тісно пов’язане з політичною ситуацією в Галичині під владою Австро-Угорщини й Наддніпрянської України під владою царської Росії. Ці часописи були фактичними, якщо не формальними, органами тієї української верхівки — галицької і наддніпрянської, яка в тодішніх умовах вела боротьбу за розвиток народу й країни. Їхнє існування було зумовлене не тільки рідними національно-політичними течіями та гоном до здобування еволюційним шляхом щораз більших свобод і щораз кращих можливостей культурного та економічного життя, але й у великій, чи може вирішній мірі — політичним кліматом в отих двох чужинських окупаційних державах. „Діло” й „Рада” — це кусень історії відродження Західної і Наддніпрянської України за Австрії, Польщі й Росії.

„Свобода” була від самого початку органом української громади, відірваної від рідного пня. Вона народилася з бажання гуртка найсвідоміших українських імігрантів в Америці в 90-их р. р. мин. сторіччя — організуватись, щоб не потонути в чужомовному морі, як національна спільнота, щоб не дати себе використовувати, як робочу масу. „Нам треба на-

родної організації”, — ця програмова стаття, що появилася в четвертому числі „Свободи”, пояснювала тодішню ситуацію української поселенської громади в Америці, яка була ще розпорошена, не мала керми та вітрил і щойно мусіла їх здобувати, щоб стати суцільною громадою. Тому ціль „Свободи” була від найперших днів передусім — збереження українства в Америці, як етнічної групи, та піднесення її до того ступня, щоб вона становила економічно й культурно вартісний колектив, а тим самим — щоб могла бути гідним репрезентантом в Америці народу, що проживає на рідних землях в Європі.

„Свобода” найщасливіша, коли йде про друковані матеріяли до її історії. У виданнях Українського Народного Союзу, що постав через 5 місяців і 1 тиждень після появи першого числа „Свободи” головню завдяки її організаційним і пропагандивним старанням, є вичерпні дані, з яких можна без великого труду скласти й грубеньку книжечку⁸. Нічого й казати, що дослідник історії української преси має, коли мова про „Свободу”, до розпорядження всі її річніки в редакційній домівці, коли повного комплекту „Діла” і „Ради” у вільному світі взагалі не існує та й не відомо, чи збереглися в удержавлених большевиками бібліотеках в Україні. Тому нічого переповідати подробиці з отих розмірно недавніх і легко кожному доступних видань.

Обмежуючись порівнянням і загальною характеристикою, треба ствердити, що в першому періоді свого існування, від часу заснування в 1893 році, десь до 20-их р. р. цього сторіччя, „Свобода” була радше ре-

⁸ Найкращі матеріяли до історії „Свободи” подають: 1) „Ювілейний Альманах 1894-1944”, виданий з нагоди 50-літнього ювілею УНСоюзу; 2) „Українці у вільному світі”, ювілейна книга УНСоюзу 1894-1954; 3) „Ювілейний Альманах „Свободи” 1893-1953, — головню статті д-ра Луки Мишуги й Антона Драгана, особливо ж цього останнього „Свобода” в минулому і сучасному” — в останній названій книзі. Доповнюють відомості у тих виданнях актуальні звідомлення редакторів „Свободи” на конвенціях УНСоюзу.

гіональним органом, що присвячував себе найголовніше п'ємонтсько-організаційним справам американських українців. На це впливала також та обставина, яка пригадує важкі часи київської „Громадської Думки” і найбільші турботи Євгена Чикаленка, коли він організував „Раду”: брак фахових журналістичних сил. Щойно під час і після 1 світ. війни (Омелян Рев'юк ще швидше) приїхав до Америки гурт політичних емігрантів із високою освітою, між ними й ті, які в історії американської преси відіграли першорядну роль: д-р Лука Мишуга, д-р Лонгин Цегельський, д-р Семен Демидчук, Володимир Кедровський і інші, що їх можна порахувати на пальцях. Все ж, хоч як мало їх було, це був застрик в американсько-українське інтелектуальне життя, зокрема в його пресу. Проте, Редакція „Свободи” була завжди дуже куди й, бувало, два редактори несли весь тягар редакційної та коректорської праці плюс невідхильні громадські обов'язки. В таких обставинах, ясно, прийшлося користуватись готовим друкованим матеріалом: львівські газети були невичерпним джерелом редакційного матеріалу „Свободи”. Промови українських послів і сенаторів у варшавському соїмі, звідомлення з політичних процесів, звідомлення з життя громад в Західній Україні, врешті статті та фейлетони -- все це рятувало редакцію „Свободи”.

А втім, від самого початку, джержиситська „Свобода”, як і львівське „Діло” та київська „Рада”, була органом соборницьким: і своїм духом, і тематикою зацікавлення, і складом співробітників та дописувачів. Не маючи в Америці над собою окупантської цензури, „Свобода” могла одвертіше й радикальніше ставити справу української державности і соборности, особливо від часу виступу Усуусів в 1914 р. та покликання до життя її Бойової Управи, як теж за ступання Союзу Визволення України за першої світової війни. Правда, „Свобода” опинялась двічі у своїй історії в дуже складній ситуації, в якій бували й немалі прикросці, коли українці на рідних землях стави-

ли на карту Центральних Держав за першої світової війни й на націоналізм Антикоінтерну в другій світовій війні, а З'єдинені Держави активно заангажувались по другому боці. З тих клопотів „Свобода” вміла завжди вийти переможно тому, що вона могла послідовністю своєї лінії доказати кожному, хто в цих справах спершу не визнавався, що річ ішла про оборону інтересів України й українського народу, коли ж між тим інтересом і інтересом Америки — згідно з думкою тогочасних її Урядів -- приходила розбіжність, то конфлікт совісти був неминучий і логічний.

Послідовність і впертість антикомуністичної і антиросійської лінії „Свободи”, які були, може, незрозумілі і неприємні декому в керівних американських колах за часів активного союзу ЗІА й СССР та спричинювали доноси збоку „прогресистів”, здобули перемогу і зазнали найвищого признання, коли ера союзу, приязни та співіснування минулася і почалася ера холодної війни. Скінчився тоді для „Свободи” подвійний прикрий час, що його прийшлося переживати за другої світової війни, коли то „Свобода” була відрізана цілком від України і від європейських українців. Холодна війна збіглась часово з напливом нової еміграції. Бувши головним речником і найпалкішим провідником переселенської акції ЗУАДК, до заснування якого, до речі, в найбільшій мірі спричинилися Український Народний Союз грішми і „Свобода” пропагандою, — дістала „Свобода” винагороду в постаті широких кадрів високоосвічених нових емігрантів, з яких вона могла поповнити свою власну Редакцію та кадри постійних співробітників і кореспондентів — з окремих американсько-українських громад і з країн Західної Європи. Очевидно, що тоді дещо змінився і характер „Свободи”, поширилась проблематика й тематика, поділилась рівень газети. Маленьким доказом цього хай буде факт, що вперше заангажовано до складу редакції журналіста, який за головне своє завдання має — переводити мовно-правописну коректу рукописів. Ще

кілька років перед тим було б річчю не до подумання, щоб „Свобода” могла дозволити собі на такий „люксус”. До таких люксусів належить теж заведення редакційного архіву, постійне поширення редакційної бібліотеки і т. п.

Поруч із цим „Свобода” не потребує оглядатись за іншими українськими часописами, як джерелом свого редакційного матеріалу, а — навпаки — сама стала таким джерелом для наших часописів у вільному світі.

Коли „Діло” і „Рада” мали трудну ситуацію з уваги на окупантські режими, то „Свобода” виходить в країні, де не існує не тільки пресової цензури, але й нема, властиво, окремого пресового закону. Все ж таки „Свобода” є органом братсько-допомогової організації, що не мала паралелі на рідних землях. Маючи членство за походженням з різних українських земель, приналежне до різних віровизнань і до справжньої мозаїки політичних партій, груп і таборів, редакція „Свободи” мусить з природи речі бути дуже обережна, коли йде про тематику і спосіб її трактування.

Виконуючи завдання щоденника, „Свобода” кладе нагиск на інформаційний сектор. Коментуючи внутрішньоукраїнські справи „Свобода” старасться займати таке понадпартійне і понадгрупове становище, щоб об’єднувати американсько-українську громаду на плятформі всенародних вірувань і прагнень. Таке ж всеукраїнське становище „Свобода” займає назверх, у репрезентуванні українських справ на, так би мовити, зовнішньому відтинку. Завдяки цьому „Свобода” стала найавторитетнішим органом українців у вільному світі. На внутрішньому ж терені „Свобода”, як у перших днях свого існування, так і тепер, є в першому ряді кожного творчого й конструктивного діла. І навпаки: ніяке діло не може повестися без активної і всебічної підтримки „Свободою”.

Самі її редакційні співробітники найкраще знають, які є хиби „Свободи” й у чому можна б її поліпши-

ти. Наприклад, вона відразу стала б іншою, кращою, цікавішою, якби поширила свій об’єм, якби могла бодай раз на тиждень видавати літературно-мистецький додаток, якби могла подавати систематичні сумаричні огляди подій, якби завела „кутики” мовний, спортовий, „без політики”, жіночий, куховарський, ш а х о в и й, бриджовий і т. д. Все це можна було б зробити, коли б число її передплатників дозволяло поширити об’єм газети, збільшити редакторський склад, заангажувати постійних референтів з різних ділянок життя і культури. Б’є нас наша бідність у різних ділянках національного життя і б’є вона й по стані нашої щоденної преси. Себо: громада багата і в теорії признає вартість рідного щоденника, але в практиці не підтримує його так, як цього вимагала б українська визвольна справа, зокрема добро американсько-української громади.

Все ж, покищо, „Свобода” є одним із найголовніших аутів цієї нашої громади і найсильніших її бастионів. Нині стоїть вона в першому ряді в боротьбі за українську правду у світі і за волю в Україні. А коли цю місію виконує серед важких умовин, то це традиційна, звична, нормальна і природна доля українських працівників пера.

**

Ніяке порівнювання між названими вгорі трьома українськими щоденниками — першим галицьким, першим наддніпрянським і першим американським — та „Радянського Україною” чи будь-котрим щоденником за большевицького режиму — не можливе. Річ у тім, що УССР, як усі інші так звані самостійні й автономні совєтські республіки, є насправді тільки адміністративними одиницями однієї російсько-большевицької імперії, де всі засоби інформації і пропаганди мають служити не інтересам тих республік і їхніх народів, а іменно імперії та її провідній російсько-большевицькій кліці, опертій на збройну силу, на поліційний апарат, на здисциплінований і сцентралізований партійний кадр, врешті й різнонаціональний кадр поплентачів і

достосуванців, що виконують яничарську службу. Очевидно, що в цій дійсності нема місця на іншу пресу, як тільки таку, яка існує в Советському Союзі. Це ялова, смертельно нудна преса, із штампом офіційних органів, що — після скасування „культу особи” продовжують вести культ партії, культ її колективних вождів, культ советської імперії та культ фальшу й забріхання. Не може бути місця навіть на тій вільній пресі в Україні, коли цілком державної імперської верхівки є створити один „советський наряд” із російською мовою та культурою, в рямцях якої щонайвище допускається „обласну” українську культуру етносу й фолкльору. Яка

може бути вільна політична думка, коли вона скована доктриною марксо-ленізму, в якій нема місця на українство?! Ото ж не може бути ніякого спільного знаменника між українськими щоденниками, що виходили й виходять за українські гроші українських читачів та не залежали й не залежать від будь-яких чужонаціональних чинників і джерел їхніх фондів, — та пресою підсоветською, що є глузом над поняттям преси. І тому до історії української преси не ввійде ніюдин щоденник із УССР, бо вся тамошня преса, як пропагандивне рам'я чужої, накиненої Україні ідеології і влади, не стосується історії України.

Пам'ятник на могилі о. Григорія Грушки в Пеняках, Західня Україна, поставлений старанням УНСоюзу.

ПРО ТЕ, ЩО „СВОБОДА“ З ЖАЛЕМ СПОВІЩАЄ...

Написав Іван Керницький

Воно аж дивно і просто незрозуміло стає, що мої дорогі земляки, панство Татухи, прожили стільки років у дружній згоді, дітей та внуків виховали, вже, ото, помаленьку до золотого ювілею наближаються, — а в цьому одному пункті не можуть якось домовитись „знайти спільну мову. І то не можуть знайти спільної мови відносно читання газети „Свобода“... Бо пан Татух починає читати її з початку, а пані Татушиха якраз навідворіть — з кінця.

Пан Татух читає газету систематично, починаючи від самого заголовка: „Сво-бо-да“. Воно, на перший погляд, здавалося б, що в такому заголовку немає нічого інтересного, та це не так: і тут бувають несподіванки. От за останніх двадцять років (пригадус пан Татух) Редакція вже три рази міняла наголовок (пан Татух каже „тайтел“). Був колись тайтел великий та лабятий, що сліпий його намацав би, потім зменшився наполовину, а далі зробили через цілу газету — довгий, а вузенький.

Після заголовку пан Татух докладно студіює ціну за газету, бо й тут трапляються зміни. Як то кажуть — час на часі не стоїть, і все тепер іде на звишку.

— Десь ти все бачиш і все знайдеш! — каже місис, подивляючи чоловіка.

— А нащо я ношу дві пари очей — від паради? — показує містер на свої окуляри.

Пані Татушиха має свою систему читання — починає читати ззаду. Якщо ви думаєте, що від Тарзана, то грубо помиляєтесь на тому місці. Бо якраз пані Татушиха не симпатизує з тим роздязгненим каваліром, а всі його витівки з мавпами, вибачайте на слові, і крокодилами їй, можна ска-

зати, при п'яти тримаються. Пані Татушиха саме тікає від світових оман і земської суєти, її цікавлять справи Вічності і потойбічного життя. Тому вона залюбки починає „Свободу“ від некрологів або посмертних згадок.

Та ви не думайте, що її однаковою мірою цікавлять всі надруковані в „Свободі“ некрологи! Отож, ні! Коли вона, наприклад, кине оком на оголошення в широких, чорних рямцях, великими літерами, з довгою легендою тексту під бл. ш. покійником, то і не читаючи знає, що це знову помер на серце якийсь скитальський професор або доктор...

Зате ж вона зосереджує всю свою увагу на рубриці, що носить назву „Посмертні згадки“, ці друковані на задній сторінці, у вузенькій колонці і дрібним шрифтом, у якій секретарі відділів сповіщають громаду про відхід у кращі світи того чи іншого члена старої гвардії... В цьому сумному й нескінченному ресстрі завжди надібасте когось близького, знайомого, коли вже не односельчанина, то бодай земляка з вашого повіту. От, з тим, наприклад, чоловіком ви приїхали до Америки на тому самому кораблі, а з тією жінкою робили на одному „плейзі“ чи стояли разом „на борті“, разом ходили по хрестинах, весіллях, пікніках...

А нині (читаєте в газеті)... „Братство св. Андрея, такий-то Відділ Українського Народного Союзу, з жалем сповіщає, що довголітня його членкиня, блаженної пам'яті :: :”

— Ти чувш, старий? — перериває читання пані Татушиха. — Палажка Дзянова померла, царство їй небесне.

— Що ти кажеш!... Така молода жінка!

— Та шур, що молода: ще не мала

сиксті фор. Якраз тепер могла б собі брати старечу пенсію, совшел секюріті, колектувати та й жити, як у Бого за плечима! А тут тобі прийде смерть — ані круть, ані верть!

— А гроші Говермент забере...

— Шур, що забере, коли не має жадної фамілії.

— Гей, яка ж то красна дівчина колись була!.. Ти собі пригадуєш, як на Самільковому весіллі побились за неї рускі хлопці з нашими, галичанами?

— Та чому не пригадуєш. І ти тоді добре хапнув кріслом по голові.

— Ех, бувало-бувало...

І полинули словами-гадками в країну минулих днів, коли ще вони обом були молоді, як заробляли всього-навсього чотири долари в тиждень, а з того відкладали доляра на „шифкарту“ додому, коли ще не мали повних

„клозетів“ з різним шматтям, а по дві сорочки на зміну... Та це їх тоді не турбувало, бо в їхніх жилах бушувала буйна молодість, світ і життя стояли перед ними отвором, тільки бери, хватай руками, скільки хочеш і пий, як джерельну воду з криниці.

Чудно й дивно, як це воно діється, що декілька рядків друку з чистіс посмертної згадки мають силу воскресити в твоїй душі цілий світ, якого вже не буде! Все, що давно віджило своє, померкло, відгомонило — встає ще раз, як живе, перед твоїми очима, саме в момент смерті близької чи знайомої тобі особи...

Ну, а чия ж це заслуга, як не нашої старушки „Свободи“? — скажемо словами пана Татуха, який починає читати газету спереду, у відміну від пані Татушихи, для якої світ і життя замкнулися, як книжка, на посмертних згадках у „Свободі“.

ТАРАСОВА НІЧ

Написав Андрій Гарасевич

*Над покореним степом ще пієніч
повзе,
Гайвороння кружляє крізь хмари...
І за краплею крапля паде в чорнозем
Й виростають із крапель цих заграви.*

*Руки сковані путами, зціплений жаз,
Сходять кров'ю роз'ятрені рани.
І про волю, що стане на вістрі ножа,
Снить самотня могила під Каневим.
Хай сторожає її! Хай стріляють
з рушниць!*

*(Мабуть чують, що час їхній вибив!)
Бо жорстоким століттям напружена
міць
Вже від болю не вдержиться —
вибухне!*

*І з розкованим ревом — мотор і мотор
Ген — на північ закрутись півколо...
І дрижатиме пустака від наших когорт,
І блищатиме віддаль від шоломів.*

РОВЕСНИКИ

Написав Василь Мудрий

Щож це таке ровесник? Ровесники це такі особи, що в одному й тому самому році прийшли на світ. В даному випадку буде мова про дещо відмінну категорію ровесників, а саме: про американський часопис „Свобода” і про особу підписаного.

Підписаний прийшов на цей світ у березні 1893-го року. В тому ж році побачив уперше світ український часопис „Свобода” завдяки заходам пск. о. Грушки. І тому саме я вважаю себе ровесником українського щоденника „Свобода” в Джерзі Сіті.

У своїй молодості „Свобода” не була щоденником, а я не був ні журналістом, ні публіцистом, і нічого не знав про неї так само, як вона не знала про мене.

Час не стоїть на місці. Багато його пройшло, поки „Свобода” стала щоденником, а я початківцем - публіцистом у провінціальній українській пресі в часі мого побуту на Україні в рр. 1917 - 1920.

Доля нам сприяла, ми ввійшли в перший контакт між собою при дуже цікавих обставинах. У 1922-му році я написав першу свою працю під назвою „Боротька за огнище української культури в Західній Україні”. У цій книжці була подана історія боротьби за право української мови у львівському державному університеті, а далі за його утравістичний характер і нарешті за заснування окремого українського університету у Львові. Все ще за часів Австрії. Крім того, була там мова й про український університет, створений у Львові в 1921-ім році. Дані про нього були по кінець 1922-го року.

Цю мою працю польська цензура skonфіскувала. Причиною skonфіскації були різні мотиви, але найважливішим був заголовок, у якому стояло:

„в Західній Україні”. Терміну „Західня Україна” тодішня польська цензура не могла стравити. Працю видали „Краєва Українська Студентська Рада”. Молоді люди втіли ще перед skonфіскацією розіслати багато її примірників до Америки й Канади, а дещо заховати для поширення в краю. Псліція skonфіскувала не більше як тисячу примірників.

Ця праця була моїм першим контактом із моїм ровесником „Свободою”, бо тодішній редакційний „гарнітур” „Свободи” всю ту мою працю передрукував під моїм іменем. Це мало великі наслідки не для мене, а для тодішнього Українського Університету, бо на його утримання напливали пожертви з Америки.

Обставини склалися так, що восени 1923-го року я ввійшов до редакційного „гарнітуру” найстаршого українського щоденника „Діло” у Львові. Від лютого місяця 1927-го року, я став головним редактором „Діла”.

Тоді я належав до тих, які вітали у Львові голову Об'єднання Українських Організацій в Америці, о. Спелітакевича, а згодом обох видатних редакторів щоденника „Свобода”, д-ра Л. Мишугу й п. О. Рев'юка. Обидва ці редактори не були моїми ровесниками. Вони були старші віком від мене, але редагували щоденник, що був моїм ровесником.

Псді розвивались і йшли швидким темпом в краю, на терені моєї праці, і дещо повільнішим темпом в Америці, країні необмежених можливостей.

„Свобода”, для ілюстрації відносин у краю під Польщею, передруковувала багато статей із „Діла”. У „Ділі” у свою чергу пок. д-р Іван Німчук з витинків із „Свободи” складав цілі вінки інформацій про життя нашої

іміграції в Америці. Крім того, цікаві інформації про Америку прислав до „Діла” наш безплатний кореспондент д-р Семен Демидчук. Словом, життя між ровесниками, себто мною і „Свободою” укладалось добре. Ніяких непорозумінь між нами не було.

Прийшов 1930-ий рік, рік важкий і повний дуже складних та прикрих переживань у Галичині. В серпні я виїхав як делегат УНДО на „Конгрес національностей” у Женеві. По дорозі я затримався у Відні. Тут знайшов мене пок. д-р Володимир Залозецький і передав запрошення від пок. Вячеслава Липинського, щоб я його відвідав. Я був знайомий із творцем укр а і нського клясократичного консерватизму та питомого українського монархізму (гетьманат) із переписки. Запрошення я прийняв і поїхав залізницею до Каринтії. Висів я на залізничній стації Бадегт. Там чекав на мене від В. Липинського п. Цюропайлович. Погода була гарна і ми пішли лугами аж до вілли В. Липинського.

Перед домом зустрів мене господар. Він виглядав дуже поважно, але хороливо. Хата була простора. На поверсі була спальня і робітня Липинського. На партері ладні кімнати, дуже просто, але з великим смаком влаштовані. Господинею була старша німка, а пан Цюропайлович вів господарство і курячу ферму, прибуток з якої ішов на утримання цілої хати.

Після обіду пішли розмови на різні, актуальні теми. Між іншим, пок. Липинський сказав, що він опшукався, вибравши це місце на свій постійний осідок. Це тому, що за лісками і горбками по другому боці були виноградники, а це для його здоров'я не добре. Але пропало. Далі поплила розмова на різні політичні теми як з минулого, так і з сучасного. Покійний розказував мені дещо про д-ра Дмитра Донцова, далеко більше про д-ра Ст. Томашівського і д-ра Осипа Назарука, а найбільше про гетьмана Павла Скоропадського, Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного). Розмова затягнулась на довго. Я мусів переночувати. На другий день ранком В. Липинський вручив мені чорновик

важливої статті і просив його прочитати та сказати йому, чи я таку статтю опублікую в „Ділі”. Я чорновик перечитав і заявив, що статтю опублікую, але прошу її дещо стемперувати, бо чим вона буде спокійніша, тим сильніше враження зробить. Пок. В. Липинський відповів, що признає мені рацію. Запитав, коли я вернусь до Львова. Я заповів, що не скоріше, як у перших днях вересня. Коло третього вересня я повинен був цю статтю дістати.

Того дня прискорено обід, бо я мусів вчасно виїхати, щоб не втратити поїзду до Відня. Ми дуже зворушливо розпрощалися.

Вернувшись до Відня пізнім вечором, я таки зараз виїхав до Женеви на конгрес національних меншин. Там була велика зустріч. З Парижу приїхав д-р В. Панейко, з Америки пок. Я. Макогін, з Буковини сенатор д-р В. Залозецький (старший), а в Женеві був тоді полк. Євген Коновалець.

Всі ми, у вільному від конгресу часі зробили спільну прогулянку кораблем по озері до Льозанні. Було багато балачок і дискусій. Був спільний обід і спільна вечеря. На третій день перед виїздом я відвідав полк. Коновальця в його хаті. Пані Коновалець показала невеличке помешкання, яке винаймали вони з меблями, з кухонною та столовою посудом за 200 швайцарських франків місячно. Син полковника був тоді малим, дуже гарним і добре вихованим хлопчиком.

На конгресі я виголосив доволі коротку, але гостру промову, яку голова Конгресу, словінець д-р Вільфан, двічі переривав.

На балконах було багато публіки, а між нею полк. Коновалець і деякі польські журналісти. Головним секретарем конгресу був тоді німець д-р Амменде, який часто бував у Львові і знав добре складну українську національну проблематику.

Вернувся я до Львова 1-го вересня 1930-го року. Тут було невесело. Вже горіли панські стирти по польських фільварках. Цю акцію проводили „юні” націоналісти. Реакцією на те

була пацифікація, що її провадив польський уряд при допомозі своїх уланів по українських селах. Бито всіх активних у громадському житті селян, бито сільських інтелігентів, нищено українські „Просвіти”, кооперації. Словом, страхіття! Українські політичні партії, як УНДО, Українська Радикальна Партія, УСДП та інші, осудили акцію підпалів і від неї відмежувались.

На початку вересня я дістав статтю Вячеслава Липинського і зараз же її опублікував. У тій статті Вячеслав Липинський розв'язував Ряду Присяжних Української Гетьманської Організації, головою якої він був. За причину розв'язання подав, що, згідно із статутом організації, гетьман Павло Скоропадський не смів нічого робити на власну руку. Він цього не дотримав, бо виїхав на Мадярщину в гостину до адмірала Горті, що тоді був „головою” Мадярщини, і зрікся прав на українське Закарпаття в користь Мадярщини.

Стаття була незвичайна своїм змістом і була чимсь в роді вибуху бомби.

За кілька днів після того надійшов до мене лист від д-ра Панейка. Лист рекомендований і за зворотним рецепісом. Почав я цього листа розпечатувати. Роздерши коверту, я побачив старі російські банкноти, т. зв. „катеринки”, збиті довкруги машиновими спиначами. Щось важне, думаю собі. Делікатно витягаю спиначі і виймаю зсередини фотографію, на якій бачу себе і Коновальця на інтимній розмові на кораблі. І більше нічого. Фотографія була добра. Коли її Панейко зробив — не знаю. Цю цінну фотографію я зараз же вклав у якийсь річник „Діла” і вже її більше знайти не міг.

У розгарі пацифікації приїхав до Галичини п. Я. Макогін в товаристві англійського лікаря і почав їздити по спацифікованих селах та стверджувати ступені побоїв. Польська влада доручила п. Макогонові та його лікареві виїхати впродовж 24-ох годин із Польщі. Пок. Макогін вертався через Львів. У Львові зайшов до мене і забрав кількадесят кліш із

фотографіями кривавих побоїв наших невинних селян.

В міжчасі польська влада арештувала президію УНДО: д-ра Дмитра Левицького, як голову, і д-ра Любомира Макарушку, як головного секретаря. По візиті п. Макогона на другий день прийшла черга й на мене. Ранком зробила поліція у мене вдома ревізію і забрала мою переписку з Липинським. Просидів я в тюрмі три місяці. Коли вийшов і почав шукати за тією перепискою, то її вже не отримав ніколи — ні в поліції, ні в прокуратурі її не було.

Тут мій ровесник американський щоденник „Свобода” став в обороні всіх арештованих, а в тому числі й мене, як редактора „Діла”. Тодішнє Об'єднання Українських Організацій Америки збирало матеріали про пацифікацію і видало згодом в англійській мові прегарну публікацію. Редактори „Свободи” вкляли багато праці в цю публікацію.

Словом, моя ровесниця „Свобода” виявляла тоді велику ініціативу в організації оборони всіх гноблених та покривджених у Галичині українців.

У 1933-му році в травні відбулося велике свято в Галичині з приводу відкриття надгробника Іванові Франкові, роботи мистця - скульптора Сергія Литвиненка. У святі відкриття взяло участь понад 30 000 українців і українок. Я був тим, що відкривав цей надгробник на Личаківському кладовищі у Львові. З тої нагоди відбулося аж два великі концерти, присвячені І. Франкові. Один концерт в найбільшій тодішній львівській залі в суботу вечером перед відкриттям надгробника, а другий по відкритті в залі Міського Театру в популадневих годинах. На обох концертах промовляв незабутній поет і письменник Богдан Лепкий. Промовляв дуже гарно. На цьому концерті відтворено зовсім нові твори українських композиторів до слів Франка. Диригентом оркестри і хорів був Антін Рудницький. Солістами були п-і Марія Сокіл і Михайло Голинський, що пробували тоді на вершинах співочого мистецтва. Обос були тоді оперовими світочами.

З нагоди того свята діяло сто п'ятдесят упорядників для проведення дефіляди перед нагробником. Були це старшини Галицької Армії, що діяли під командою вихованця австрійської Академії Генерального Штабу, д-ра Любомира Макарушки.

І тоді моя ровесниця „Свобода” в Америці з некритою радістю і вдовolenням приносила вечірні інформації про це велике свято галицьких українців в їх столиці Львові. Були там згадки й про мене. Тоді я був головним членом редакційного „гарнітуру” „Діла”. Навесні 1935 р. дуже важкою стала ситуація українців у Польщі.

Нагло дещо змінилось у відношенні моєї ровесниці, американського щоденника „Свобода”, до свого ровесника у Львові, себто до мене. Сталось це тоді, коли я очолив УНДО і разом із Володимиром Целевичем з уповноваження Центрального Комітету УНДО підготовляв вибори до польських законодавчих установ при допомозі переговорів з польським урядом у Варшаві.

Моя ровесниця „Свобода” поставилася до тієї акції з резервою. По виборах пробивались на сторінках „Свободи” й негативні риси до т. зв. нормалізаційної політики, яку в'язано вже виключно з моєю особою.

Між мною й моєю ровесницею в Америці „Свободою” були всеж таки деякі спільні риси, не зважаючи на перехідний холод. „Свобода” була ні від кого незалежною, бож була органом великої української американської установи, Українського Народного Союзу, і я був ні від кого незалежний у новій політиці, тільки від Центрального Комітету Українського Національного Демократичного Об'єднання — УНДО. Знов же в „Ділі” я був залежний тільки від Видавничої Спілки „Діло”.

На нову т. зв. нормалізаційну політику я пішов у 1935 р. з доручення партії, і був на парламентарній арені вільний від усяких сторонніх впливів на тактику української Парламентарної Репрезентації. Ця тактика скоро змінилась, УПР перейшла до опозиції в обох палатах польського парламенту вже під кінець 1937 р. У 1938 р. були нові вибори. У 1938 УПР внесла

до Союму проєкт територіяльної автономії для всіх українських земель під Польщею. Проєкт відкинено ніби з формальних причин, бо це було зв'язане із зміною конституції, а для зміни конституції треба було три чверті голосів членів Союму. Ми мали своїх українсько-галицьких голосів усього 14, а з волинської української репрезентації підписав цей проєкт автономії, тільки один посол — Степан Скрипник, теперішній Архiepіскоп Мстислав.

Нормалізаційний курс політики спершу трохи злагіднив польський наступ на українців в Польщі та на всі його здобутки як у господарському, так і в культурному житті. Але це тривало коротко, а концесії українцям не рівноважили втрат внаслідок дальшого протиукраїнського курсу. Не припинилась колонізація, а вивласнення площі Сокола-Батка у Львові було наче символічним актом. З т. зв. концесій згадаю, що через міністра закордонних справ Бека мені вдалося просунути трьох українців до консулярної польської служби. Мала прийти черга на інших, але не стало на це часу.

Тими, що вступили були в консулярну польську службу, були адв. Роман Олесницький, Степан Левинський і Богдан Гвоздецький.

В часі холодного напруження між мною і моєю ровесницею в Америці багато інформацій про життя та настрої американської імiґрації я діставав від п. Романа Олесницького.

Здавалось, що холод між мною і моєю ровесницею „Свободою” ніколи не зміниться на тепліший клімат.

Прийшла світова катастрофа, себто друга світова війна. Моєю декларацією в польському Союмі 1-го вересня 1939 р. я хотів захоронити українське населення від погрому збоку польської солдатески та відмежуватись від закиду германofільства, що міг тяжити на українстві.

З приходом комуністів до Львова я подався пішки на Захід. Опинився в Кракові, і не знав, що мене може чекати від німців. Вони мене не рухали, але перестерегли, щоб я не мішався ні до яких політичних акцій, бо польшевики можуть зажадати моєї вида-

чі. Коли звільнився Львів, я з великими труднощами переїхав туди. І застав у своєму мешканні тотальну руїну.

В 1944 році я опинився знов на еміграції, спершу в Словаччині, потім у Відні, а навесні 1945 р. в Баварії. Тут я очолив Центральне Представництво Української Еміграції в Німеччині. Праця була велика, відповідальна і небезпечна. Осідок організації був у баварському місті Аугсбург. Тут ми приймали о. д-ра В. Кушніра з Канади, а згодом і голову ЗУАДК д-ра Володимира Галана.

І тут у 1948 р. моя ровесниця „Свобода” дала про себе знати. Її тодішній головний редактор д-р Л. Мишуга звернувся до мене листом, щоб я написав до календаря „Свободи” статтю про українську еміграцію.

Я це виконав і в альманасі „Сво-

боди” за 1949 р. ця моя джерельна праця появилася.

Нав'язані таким чином наново гарні й ділові взаємини між мною й моєю ровесницею уже не перервались. Навпаки, коли в травні 1949 р. я прибув до Америки, то вони затіснились.

На цьому місці дякую моїй ровесниці „Свободі” в Джерзі Ситі за те, що йшла мені на руку, зокрема дякую за те, що з нагоди мого сімдесятиліття так щиро й прихильно поставилася до моєї особи.

Мимоволі насувається ще один контраст між мною і моєю ровесницею „Свободою”, а то: „Свобода” може відмолоджуватись, поновлюючи чи наново організуючи свій редакційний „гарнітур”. Я можу тільки старітись і старітись, і проти цього не pomoже мені ніякий гарнітур, навіть із самоцвітів та золота.

Найновіший доробок „Свободи” — 9 річників журналу для дітей „Веселка”.

70-ЛІТТЯ ВАСИЛЯ МУДРОГО

Написав д-р Юрій Фединський

1-го грудня 1962 року Наукове Товариство ім. Шевченка святкувало в Нью Йорку 70-ліття свого дійсного члена й члена Головної Ради НТШ, визначного українського громадського й політичного діяча та публіциста Василя Мудрого.

Рямці цієї статті не дозволяють ні на широку аналізу історичного підґрунтя останнього півсторіччя, на яке припадає діяльність ювілянта, ні на глибшу характеристику його індивідуальності. Тому обмежуюся ретроспективним переглядом його життя й праці.

Василь Мудрий народився 19-го березня 1893 р. в селі Вікно, Скалатського повіту на Поділлі. Середню школу покінчив у 1912 р. в Тернополі і зараз ж записався на філософічний факультет Львівського університету. Брав живу участь у студентському житті. Восени 1913 року став членом Управи Українського Студентського Союзу. Особливу активність проявляв в другій, т. зв. Драгоманівській, секції цього Союзу, що її очолював Юліян Охримович. Головою четвертої, т. зв. національно - демократичної, секції УССоюзу був тоді студент права Євген Коновалець. В цьому ж 1913 році ввійшов В. Мудрий до Управи Львівської Академічної Громади, очолюваної тоді студентом філософії Іваном Чмолюю.

Початок першої світової війни застав В. Мудрого в родинному селі із зраненою в часі ювілейного Шевченківському здвигу Соколів і Січей ногою. Східний фронт перейшов через Скалатщину в перших же днях бойових дій, і В. Мудрий опинився під московською окупацією. Відновлення української державности в 1917 році притягнуло нашого ювілянта за Збруч. Він осів у Проскуріві, де вів спершу курси української мови, літератури й

Василь Мудрий

історії. В 1918 році ввійшов до Земської Управи як завідувач земських шкіл. Губерніяльний комісар освіти Богуславський призначив його повітовим комісаром освіти на Проскурівський повіт. В часі походу большевиків до Галичини вліті 1920 р. В. Мудрий переховувався в Ярмолинцях, а по звільненні частини Поділля від большевиків служив у Залізній Дивізії ген. Удовиченка в Могилеві над Дністром. Восени 1920 р. був короткий час начальником Проскурівського повіту. Разом з армією УНР перейшов у листопаді того ж року через Підволочиська до Галичини, де був арештований поляками.

В 1921 році В. Мудрий взяв участь в організації українського т. зв. „тайного” університету і спершу був

його квестором, а з весни 1922 р. також секретарем. В липні 1922 р. покинув в цьому університеті студії. Під час виборів до польських законодавчих органів восени 1922 р. (бойкотованих українцями в Галичині) сидів у тюрмі. Ще раз був арештований в часі пацифікації 1930 р. і просидів тоді в тюрмі три місяці.

Від осені 1923 року став членом редакції найстаршого українського щоденника „Діло” у Львові. Вже в лютому 1927 року став головним редактором „Діла”.

Тоді ж у двадцятих роках починає В. Мудрий політичну діяльність. В липні 1925 року був співосновником Українського Національно - Демократичного Об'єднання — УНДО. На З'їзді УНДО в 1926 році був автором програми УНДО і основного реферату про нього, як теж і політичних резолюцій. На черговому з'їзді вибрали його першим заступником голови (головою був Дмитро Левицький). Через десять років після виходу на політичну арену Василь Мудрий був уже на самій вершині політичного життя: в 1935 році став головою УНДО, соймовим послом, головою тодішньої Української Парламентарної Репрезентації та віце - президентом (віце-маршалом) Варшавського Союму, проводячи дуже тоді непопулярну серед українського громадянства, складну та невдячну нормалізаційну політику. Чотири роки на цьому високому становищі були виповнені живою посольською працею: інтерв'ю, промови, конференції, комісійні праці, інтервенції, закордонні подорожі (Женева, Будапешт і т. д.), часом головування на пленарних засіданнях Союму. Прізвище В. Мудрого часто появлялося в закордонних часописах, що цікавилися політичним життям т. зв. національних меншин поверсальської Польщі.

Праця „Просвіти” у Львові в часі поміж двома світовими війнами тісно зв'язана з прізвищем Василя Мудрого. Вже восени 1921 року вибрали його до Головного Виділу. Від 1925 до 1931 був секретарем „Просвіти” і редактором п'ятох її календарів - альманахів. В роках 1932 — 1939 був

першим заступником голови „Просвіти” (головою був тоді д-р Іван Брик).

Від осені 1931 до весни 1933 В. Мудрий був головою Комітету будови надгробника на могилі Івана Франка у Львовні і в цьому характері відкрив його святочно в травні 1933 року.

Двічі, бо за головства Василя Стефаніка і Богдана Лепкого, був урядуючим заступником голови Товариства українських письменників і журналістів ім. Івана Франка.

Всі свої надбання, а в тому числі й цінну бібліотеку, втратив В. Мудрий під час першої большевицької окупації в роках 1939-1941. Цей час перебув він у Кракові.

Коли в 1944 році знову зближалася большевицька навала, В. Мудрий виїхав з Дружиною на захід. В Німеччині зразу включився в громадську й політичну діяльність в сумних післявоєнних місяцях і роках. Від 1945 року був співосновником і першим головою Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині. Ще раніше, бо в 1944 р., був зв'язаний з Українською Головною Визвольною Радою, одним із заступників голови якої був до 1947 р. Був співосновником Української Національної Ради в Німеччині та заступником голови її Виконного Органу за І. Мазепи.

В 1949 році прибув з великим числом т. зв. переміщених осіб до Нью Йорку. Обмежені можливості української американської преси не дозволили йому продовжувати редакційну працю, до якої був найліпше кваліфікованим. Після перших важких місяців запросив його на працю Український Конгресовий Комітет Америки. Праця в бюрох УКК, в останніх роках на начальному становищі, організаційні поїздки, промови, редагування закликів, резолюцій, меморіалів, переписка, участь в численних засіданнях, комісіях, нарадах — ось що виповнювало й виповнює час перебування немолодого вже ювілята в цій країні.

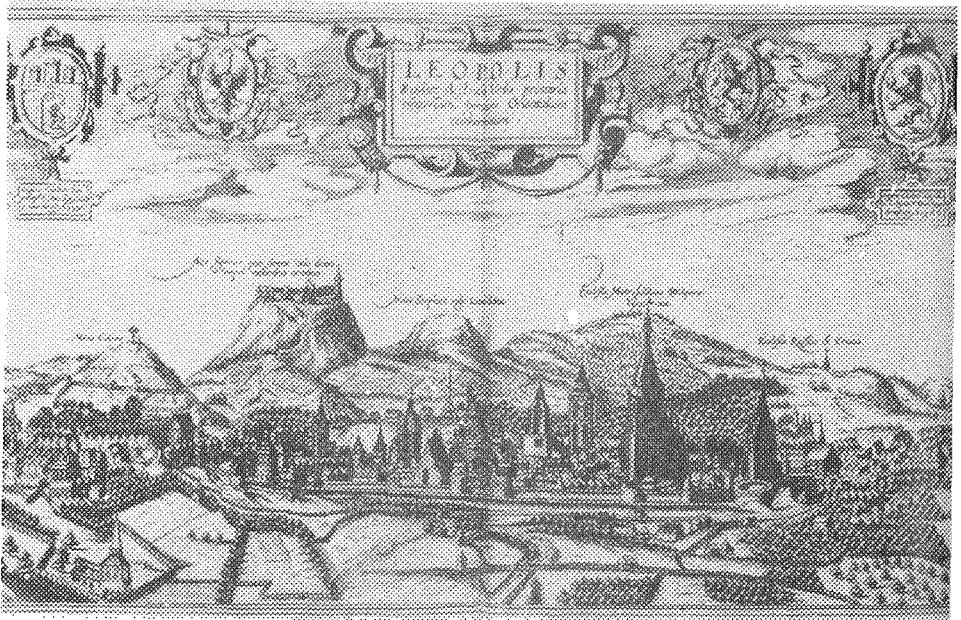
Поза Конгресовом Комітетом Василь Мудрий працював і досі працює в ЗУ-АДКомітеті, як екзекутивний директор, як місто голова Об'єднання Українців в Америці „Самопоміч”, як ре-

дактор або співредактор його пресового органу „Новий Світ”, як член Управи, а також член Головної Ради НТШ. Він знаходить час на писання статей до „Свободи” й інших наших пресових органів. Від 1950 року є членом УНСоюзу.

Василь Мудрий опублікував кілька праць окремими книжками, написав кільканадцять розвідок у збірних виданнях і сотні статей у „Ділі”, „Свободі” та інших часописах. З окремих видань слід тут назвати дві книжки, зв'язані тематично з боротьбою за український університет у Львові — „Боротьба за огнище української культури на західно-українських землях” (Львів, 1923) і „Український університет у Львові, 1921—1925” (Нюрнберг, 1948). Окремими книжками появились: „Листопад в Україні” (Львів 1933) — з приводу великого голоду на Україні — а також „Українське Національно-Демократичне Об'єднання і його націо-

нальне середовище (Львів 1929). Статті В. Мудрого можна знайти в Записках НТШ (т. 166), в „Сьогочаснім і минулім”, в календарях-альманахах „Просвіти” і УНСоюзу та в деяких інших збірних виданнях.

Василь Мудрий присвятив усе своє життя службі українському народові. В невеликих наших можливостях останніх 50 років займав керівні становища, дякуючи своїй наполегливості й енергії, працьовитості й точності, повазі і глибокому досвідові. Вимагав і вимагас багато від співробітників, але найбільше вимагав і вимагас від себе. Ніколи не гнався за популярністю, навпаки, йшов часом проти течій. Маючи знамениту пам'ять і легке перо, В. Мудрий міг би написати книгу, яка була б капітальним джерелом до історії Західної України першої половини 20-го віку, історії, частиною якої була многогранна і корисна діяльність самого ювілята.

Львів — гравюра початку XVII-ого сторіччя

ЧУДО З ПАПЕРУ І ЧОРНИЛА

ДО ОСНОВ ЖИТТЬОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Написав д-р Ярослав Падох

У гарному й розумному вірші американського поета Роберта Шарпа висловлено думку про те, що всі, королі і кльовни, незвичайні люди й таркі, як ми, є потенціально творцями вічного. Всі ми дістали, каже він, від долі клунок із знаряддям і, коли в нас тільки буде бажання, всі зможемо досягнути щось тривале і з ним увійти в безсмертя.

Наскільки легше досягнути й досягнути щось тривале в цьому житті для себе, для своєї родини й своєї громади. Жити з пляном, закросним на все життя чи на його велику частину й поволі, нехай з трудом, здійснювати його й чогось досягнути, до чогось дійти. Але для цього треба бажання й волі здійснити бажання. А крім цього треба знання, щоб вибрати те, що на потребу, і скласти доцільний плян.

Віддаймо кесареві, що кесареве

На самому порозі 70-річчя „Свободи”, офіційного органу Українського Народного Союзу, до того ще на один рік старшого, мимоволі кортить, пишучи статтю про речі близькі до Союзу, присвятити її громадській, національній ролі цієї установи. Написати про її сімдесят років наполегливої, піонерської праці над тим, щоб здійснити слово — національну програму, сказане „Свободою” 70 років тому, перекути його в діло. Описати всю, сьогодні вже історичну, функцію Українського Народного Союзу в згуртуванні нашої американської іміграції в одну суцільну громаду, її освідомлення й спрямування для будови власного життя на цій землі та допомогу рідному краю в його затьяжній бороть-

бі за краще життя у власній державі. Сотні книжок, журнали, а під цю пору віддана до друку англomовна Енциклопедія Українознавства і передусім сімдесят років видаваний загальний щоденник — це багатомовні й переконливі свідки великого, неповторного й ще даліше незаступного національного значення цієї нашої найстаршої й найбільшої національної організації поза межами України.

Та все ж Український Народний Союз є не тільки національною установою. Він же, поруч свого національного призначення й значення, має свою особливу ціху й особливе призначення, як одна з нечисленних українських господарських установ із спеціалізацією в ділянці життєвого забезпечення. Як же легко забути про це українській ідеалістичній людині. Чи ж ще досі, навіть сидячи на купі грошей, в нас не належить до доброго тону не говорити публічно про господарські теми? Чи на будь-якому публічному зібранні не здобуде безсумнівної перемоги кожний, хто, — треба чи не треба, до речі воно чи не до речі в даному випадку, — піднесе аргументи загального значення проти аргументів значення господарського?

Довгі десятиріччя стояв Український Народний Союз в тіні виключно національного свого призначення, занедбуючи, а то й забуваючи про своє не менше важливе, господарське призначення. Та й чи дивуватися цьому? Адже не тільки у світовому масштабі, але й внутрі одної національної спільноти так важко відділити й віддати кесареві кесареве.

„Я стою в Союзі”

Хто з нас довгими роками не чув цієї, часто гордої, звичайно вдоволеної заяви. Її здебільшого складали й складають старі члени Українського Народного Союзу з нагоди заохоти такого союзного члена забезпечити себе і родину перед життєвим ризиком, очевидно забезпечити в реальному сенсі цього означення. І скільки разів на такий заяві кінчалася всяка розмова союзного діяча з таким традиційним союзним членом. Бо від десятиліть національна роль Союзу затемнювала, можна сказати приглушувала господарську його роль. Так, якби ці дві рівно важливі ролі не були поставлені, як наріжні камені союзової будови, її батьками-засновниками, ранніми нашими іммігрантами й піонерами національного і господарського, впорядкованого життя української громади за океаном.

Перевіряючи списки найраніших членів Союзу, із здивуванням приходить ствердити, що вони знали цінну життєвому забезпеченню. Вони забезпечувалися на високі, як на той дешевий час, суми тисячі й нерідко двох тисяч доларів, що відповідало б сьогодні сумам чи не втричі більшим. Щось сталося згодом на довгому життєвому шляху нашої установи. Її пізніші члени перестали наслідувати своїх батьків й пережили свою союзову „палицю” в сторону національної функції коштом функції господарської.

З того часу не було важливим життєве забезпечення. Йшло про те, щоб „стояти” в Українськiм Народнiм Союзi. Щоб бути його членом і в такий спосіб включитися в цей найраніший і, як досі, найповніший національний перепис нашої земляцької громади в цiм краю. Чи член був забезпечений на вищу суму, чи меншу, чи його власні потреби й потреби його родини вимагали більшого чи меншого забезпечення, чи врешті його заробіток і майтковий стан був кращий чи гірший, це звичайно ніяк не впливало на децизію члена Союзу відповідно забезпечитися. Виста-

чало самого факту „стояння” в рядах своєї національної організації.

Та й до сьогодні більшість нових союзних членів „вступають” і „вписуються” до Українського Народного Союзу, а тільки невелика частина з них „забезпечується” в ньому. Цю термінологію закріплюють далі з завзяттям, вартим кращої справи, наші союзні секретарі та організатори, які пропонують кандидатам на союзних членів „вступити”, а не „забезпечитися” в їх організації.

Які причини цього цікавого й маркантного явища? Адже й колись національна роль УНСоюзу була не менше важливою, як під цю пору. Мабуть, не малу роль в цьому грав, як згадано, наша нехіть до господарських справ, бодай у громадському житті. Мабуть, все ще аргумент національний більше переконує наших земляків, як заклики матеріальної природи. Мабуть, чималу роль грав наша невиробленість у господарських справах, куди більше, як наші недоліки в громадських і політичних справах. Але видається, що найбільше лиха тут коїть наше нерозуміння природи й ваги всякого забезпечення, а вже зовсім окремо забезпечення життєвого. Тому завдання освідомити нашу суспільність щодо цього важливого сектора господарського життя належить до найбільш потрібних і найбільш пекучих потреб нашого часу.

Чи після цього може томлячого вступу шановний читач наших союзних щорічних календарів буде готовий вибачити авторові цієї статті за те, що він знову, замість писати на літературні чи загальні національні теми, повертається до питань, зв'язаних з основами життєвого забезпечення?

Три основні функції життєвого забезпечення

Основною функцією життєвого забезпечення є забезпечення від притаманного людині ризику життя. Хоч сучасна статистика дуже докладно визначає пересічну довжину людського життя, все ж вона ні в чому не змінює непевности, на яку прире-

чені одиниці й родини. Є ж незмінною правдою, що смерть приходить кожного дня до когось, але як когось дня прийде до кожного. Котрого, це невідомо, і в цьому криється ризик. Забезпечити людину від цього ризику бодай у матеріяльній площині, коли годі забезпечитися від самої смерті — це головна роля життєвого забезпечення. Коли батькові родини не пощастило за життя зібрати відповідних фондів й їх відповідно забезпечити, щоб вони допомогли його родині на випадок його передчасної смерті, тоді він має меншу можливість подбати про свою родину, забезпечивши себе на випадок смерті на потрібну суму, і то коштом невеликої вкладки. Якщо йому пощастить довго прожити, колись, під кінець життя, він може дочислитися до того, що, складаючи ощадність в банку, міг був децю більше прискладати на старість, не витрачаючи кошту на забезпечення. Але коли життя йому непередбачено вкоротить доля, тоді забезпеченева грамота стане його банковою ощадностевою книжечкою, і те, чого він не зумів своєю запопадливою працею вчинити, зробить за нього забезпеченева установа, якій він за це платить невелику оплату.

Ця основна функція життєвого забезпечення не є єдиною. Це забезпечення є або може бути не менше важливим засобом ощаджування, і, що дуже важливе, плянового, довгочасового ощаджування. Згодом буде мова про різні типи життєвого забезпечення. В більшості життєво-забезпечених грамот елемент безпеки ризику пов'язався нерозривно з елементом ощаджування. Є деякі такі типи забезпечення, в яких цей ощадностевий елемент куди сильніший, як елемент безпеки ризику. Забезпечений після означеного часу одержує повну забезпечену суму, тобто суму, яку він собі намітив, як ціль своєї ощадности за певний протяг часу. Забезпеченева установа не тільки зобов'язується від забезпеченого члена приймати його вкладки, після означеного часу їх йому виплатити і в міжчасі, замість відсотків,

платити дивіденду, але до того запевняє свого членові, що у випадку його передчасної смерті вона за нього доповнить його ощадностевеkonto до повної суми, яку він собі намітив, як ціль свого ощаджування, і цю повну суму заощадження виплатить ним призначеному спадкоємцеві чи спадкоємцям. Отож, тут чиста природа ощадности ідеально лучиться з безпекою намісної ощадностевої цілі. Чи ж не говорить тут забезпеченева установа до свого нового члена: „Дорогий члене! Я запевняю Тобі і Твоїм спадкоємцям таку суму, яку Ти собі бажаєш, і то, чи доживеш до того часу, щоб її заощадити, чи ні. А це все за ціну Твого систематичного ощаджування впродовж спільно нами визначеного часу. Якщо б Ти помер раніше й не зумів заощадити всієї суми, я за Тебе решту доплачу!” Чи може бути краща форма ощадности, до того не дуже заможних людей?

До цієї другої функції життєвого забезпечення приходить третя: забезпеченева установа стає з часом для члена її позичковою касою. На підклад забезпеченевої грамоти забезпечений може кожного часу зтягнути низькоопроцентовану позичку до висоти резерви, яка прибиралася на грамоті. Позичка членові законно належить на кожне його бажання. Вона має ще й ту прикмету, що її час необмежений. Можна її звернути в кожен час, і навіть взагалі не звертати. В цьому випадку позичена сума буде відтягнена від суми грамоти при її виплаті. Ця функція забезпеченевої грамоти, можна сказати, в ідеальний спосіб звільняє заморожений капітал вплачених вкладок і при тому не ліквідує самого забезпечення й ощадности. Власник грамоти надалі є забезпечений у повній сумі і його „щадницькеkonto” далі існує й росте з кожною наново вплаченою вкладкою. Це — унікальна й незвичайно цінна власність забезпеченевої грамоти. Ця її „всесторонність” безконкурентна. Розуміння цієї потрібної основної — поза іншими побічними — функції забезпеченевої грамоти є основою без-

прикладного поширення життєвої асекурації в світі. Коли наші земляки зрозуміють її як слід, тоді швидко розпочнеться золотий вік розвитку наших забезпечених установ, на який наш Український Народний Союз жде майже сімдесят років.

Три основні роди життєвого забезпечення

Існує безконечне число різних життєво - забезпечених грамот. В одних лише ЗДА існує кругло 1 200 забезпечених установ, і кожна з них має більше чи менше число різнородних грамот. Але всі ці грамоти можна поділити на три основні типи, а саме на грамоти часові, доживотні й вивінувальні. Всі інші відміни грамот це здебільшого комбінація двох чи трьох цих основних забезпечених плянів.

До животне забезпечення (Whole life insurance) — це основа всієї забезпеченої діяльності. Воно запевняє власникові грамоти забезпечення на все життя, а зате він зобов'язується платити вкладки протягом всього життя. Виплата забезпечення наступає після закінчення життя забезпеченого, незалежно від того, коли це станеться, чи за годину після забезпечення, чи сто років пізніше. Від довжини життя залежить „бизнес”, який забезпечений, чи його спадкоємці, на цьому зробили. Недармо жартома, але не без поважної причини, називають таке забезпечення винагородою за коротке і карою за довге життя. Але незалежно від цього власник такої грамоти має право кожноразу перестати платити вкладки й дістати виплату нагромаджену на його грамоті резерви в готівці чи в іншій формі. В цій грамоті сходяться нарівні елементи безпеки ризику і ощадности.

Є незліченне число різних відмін цієї грамоти. Найпопулярнішою її відмінною є грамота забезпечення на все життя, але з обмеженим часом плачення вкладок. Це — комбінація грамоти на все життя і грамоти часової. Найчастішим реченцем плачення вкладок є 20 років або до 65-го року життя забезпеченого. Вкладка

за таке забезпечення звичайно вища від забезпечення попереднього роду.

Часове забезпечення (Term insurance) — є найпростішим і найдешевшим видом забезпечення. Воно дає найбільшу суму забезпечення за найдешевшу ціну. Тасмниця цього в тому, що грамота часового забезпечення не збирає (акумулює) ніякої резерви. Після закінчення часу, на який видано цю грамоту, забезпечення вигасає без ніякого звороту, тому ця грамота найбільше подібна до грамоти забезпечення дому проти пожежі чи авто проти випадку. Хоч вкладка від такої грамоти є найнижчою, кошт грамоти часової є на ділі найвищим власне з огляду на брак всяких зворотів після закінчення її часу. Виплата наступає тільки після смерті забезпеченого. Ця грамота має дуже велике значення для осіб, які мають невеликі суми, призначені на життєве забезпечення, а потребують можливо високого забезпечення. Належать до них передусім молодші люди, які ще не досягли своїх сподіваних заробітків, а мають чи сподіваються більшої родини. З часом вони мають змогу замінити такі дешеві грамоти на інші, дорожчі, але з акумульованими резервами. Ця часова грамота, як видно, репрезентує тільки чисту форму життєвого забезпечення і вповні позбавлена елементу ощадности. Також на її підклад не можна одержати позички, бо вона позбавлена всякої резерви. Але незалежно від того часові грамоти поширюються дуже швидко, що виправдує господарську причину їх існування.

Третім основним родом життєвого забезпечення є вивінувальне забезпечення (Endowment insurance). Воно найкращовніше, але нагромаджує найбільші резерви. Це забезпечення типу ощадностевого. Елемент ощадностевий в цьому роді забезпечення, можна сказати, сильніший, як елемент забезпечення життєвого ризику. Воно призначене передусім для людей, які бажають прискладати певну суму грошей за свого життя чи то для забезпечення свого старшого віку, чи для запевнен-

ня певної суми грошей в певному часі для певної цілі. Дуже поширеним видом цієї грамоти є забезпечення студійне, чи коледжове, яке запевняє молодій людині готові гроші на студії в часі, коли вона до них дозріє. Виплата наступає звичайно на 18-му році життя забезпеченого, але у випадку вчасної смерті батька чи того, що його забезпечує, власник грамоти звільнений від плачення всяких вкладок. Сюди належать також грамоти, які забезпечують сплату моргеджів тощо. Виплата таких грамот наступає після упливу назначеного часу, або коли забезпечений скоріше помре. Високий кошт цього рода забезпечення робить його мало відповідним для більших родин, які вимагають більшого забезпечення й не розпоряджають великими засобами для його оплачення. Відміною такої грамоти є пенсійні грамоти, які, замість одноразової виплати суми забезпечення, виплачують забезпеченому пенсію.

Три основні способи вжиття резерви після закінчення плачення вкладок

Одна з найцінніших прикмет забезпеченого договору полягає в тому, що він на ділі є одностороннім. Це рідкий випадок важливості правового договору (контракту), який на ділі зобов'язує тільки одну сторону, тобто забезпеченеву установу. Ця установка має зобов'язання забезпечити власника грамоти на весь час її важности, вона мусить приймати від нього вкладки й дати йому повну обслугу навіть тоді, коли б собі цього більше не бажала. Зате забезпечений має право кожної хвили розв'язати свій договір, перестати платити вкладки і зрвати всі нитки, які його в'яжуть з його установою.

Якщо власник грамоти постановить перестати платити вкладки, йому прислужують три основні привілеї. Перший — це жадати звороту всієї нагромадженої на його грамоті резерви. Звичайно не є корисним передчасно переривати забезпечення, закросне на довший час, але таке право гарантує забезпеченому кожна грамота.

Крім цього існують ще два шляхи зжухити резерви без касування, чи негайного касування самого забезпечення. Власник грамоти має змогу залишити свою резерву в установі, яку його забезпечила й зате дістати безплатне забезпечення на повну поточасну суму забезпечення на точно означений протяг часу. Він не платить за той час вкладок, їх оплачує сама установка із нагромадженої резерви.

Або власник грамоти може домовитися з установою в інший спосіб. Він може за свою залишену резерву набути вповні виплачене забезпечення, очевидно на нижчу суму. Тоді він залишається забезпеченим згідно з умовами його грамоти, але на меншу суму, і стає звільненим від плачення будь-яких вкладок.

Чудо з паперу і чорнила

В одному підручнику забезпечення є написані такі слова:

„Держу в моїй руці грамоту життєвого забезпечення... кусник паперу й краплю чорнила.

Але чи це все?

Держу в моїй руці кусник паперу, який дає запоруку, що коли моя передчасна смерть перерве мої заробітки, моя дружина не терпітиме недостатку. Ця одна певність є чудом, що дає моїй душі спокій, який описати трудно.

Але чи це не все!

Держу в моїй руці кусник паперу, який дає запоруку, що коли закінчатся плодовиті дні мого життя, я матиму право жити без заробіткової праці. Чи це не чудо ця гарантія, що моя дружина й я зможемо наблизитися до наших старечих років без страху, зі спокоєм, який дає свідомість того, що коли я вже не зможу довше заробляти, ми будемо мати прибуток так довго, як довго ми обоє або одне з нас буде жити.

Та й це ще не все!

Я держу в моїй руці щадничу книжечку, яка є не тільки неперевершеною безпекою, але водночас творчою безпекою. Вона є творчою тому, що збирає в одно моє щадниче конто, забезпечення майбутности мо-

єї жінки й дітей і мою власну надію на забезпечення майбутности. Ця ощадність забезпечена від спокуси скористати з неї в дрібній потребі, але водночас готова допомогти в час правдивої потреби. Ця ощадність є творчою, бо дає мені велику психологічну спонуку змагати до досягнення мети, дає мені, замість важкого завдання заощадити десять доларів на місяць, куди легше завдання заощадити 5,000 доларів, вплачуючи місячно десять доларів.

Я держу в моїй руці кусок паперу, Та і це ще не все!
який забезпечусь всі ці речі й ще багато більше. Ось, коли я занедужаю або стану нездібним до праці, він, цей кусок паперу, дасть мені змогу зберегти всі ці надбання й продовжувати збирання цих моїх ощадностей, бути далі, без плачущого вкладок, вповні забезпеченим.
Кусок паперу і крапля чорнила? Ні, чудо з паперу й чорнила!"

Дім Українського Народного Союзу в Джерзі Ситі, в якому приміщені головна канцелярія УНС та Видавництво „Свобода”.

МАНДРІВКА ПО „СВОБОДІ”

ІЛЮСТРОВАНІЙ РЕПОРТАЖ У 70-РІЧЧЯ „СВОБОДИ”

Багато слів написано в „Свободі” впродовж 70 років її існування. Чимало слів сказано і написано також про саму „Свободу”, хоч би у звітах її редакторів з нагоди конвенцій її видавця, Українського Народного Союзу та щорічних нарад його Головного Уряду. Проте, в океані тих слів подибується тільки краплини, що відносяться або характеризують щоденну працю в самій „Свободі”. З короткого спомину Дениса Пирча, співробітника, засновника та першого видавця і редактора „Свободи”, знаємо, як „Свобода” почалася, як приготовано, надруковано і вислано її перше число у вересні 1893-го року. Але досі ми не натрапили ані на один написаний звіт чи репортаж саме про ту щоденну працю в „Свободі” в різних періодах її появи. Це велика прогалина в історії самої „Свободи”, бо кожночасний стан тієї праці, її методи і засоби були б вимовним свідомством не тільки її власного розвитку, але й кожночасного стану та розвитку нашої американсько-української спільноти. Немає бо сумніву, що розвиток „Свободи” від першого її числа 70 років тому, написаного, складеного, надрукованого, відвезеного на пошту і висланого одним о. Григорієм Грушкою, до завансованого людського і технічного апарату, який працює при „Свободі” і для „Свободи” сьогодні, можна б у великій мірі порівняти і з тим загальним розвитком, що за останніх 70 років відбувся в світі та в поодиноких ділянках його життя і праці. Отже, як виглядає та як працює „Свобода” сьогодні?

„Свобода” — Видавництво УНСоюзу

Щоденник „Свобода” є офіційним органом створеного з її ініціати-

ви вже через кілька місяців після появи її першого числа Українського Народного Союзу. Тоді вона була приватною власністю її засновника о. Григорія Грушки, але УНСоюз вже на своїй першій, засновуючій конвенції 22-го лютого 1894-го року визнав її за свій офіційний орган. Через два роки після її появи, себто в 1895-му році, „Свободу” відкупили від о. Грушки два інші священики, о. Нестор Дмитрів і о. Іван Констанкевич, а в 1900-му році відкупив її від них о. Іван Ардан. Сім років пізніше, в р. 1907-му власником „Свободи” стала Спілка (Екскендж), і щойно в липні 1908-го року „Свободу” і її друкарню купив (за \$16.855.00) Український Народний Союз.

„Свобода” є видавництвом в повному значенні цього слова. Крім щоденника цієї назви, при ній появляється від 1933-го року англійський „Український Тижневик”, який в цьому році відзначає своє 30-річчя, і дитячий місячник „Веселка”, якому в наступному, 1964-му році „стукне” десятька, бо почав появлятися він у 1954-му році. Крім цих періодичних публікацій, В-во „Свобода” видає щорічно календарі і публікує книжки, як під власною фірмою, так і на замовлення. В друкарні „Свободи”, крім власних періодичних і неперіодичних видань, друкуються ряд інших публікацій, між ними англійські видання УККомітету „Український Квартальник” і „Український Бюлетень”, а далі — „Лемківські Вісті” та ін. При „Свободі” „народився” 12 років тому, з ініціативи дир. Ярослава Пастушенка, і гумористичний журнал „Лис”, який опісля придбала на власність Видавнича Спілка „Лис”, власне його „душа” Едвард Козак, відомий Еко.

Український Народний Союз, як власник і видавець „Свободи”, має в ній, очевидно, рішальний голос, але він ніколи не намагався перетворити щоденник і англомовний тижневик чи інші періодичні публікації у свої „епархіяльні вісті”. Навпаки, всі до-теперішні конвенції і річні засідання Головного Уряду постійно схвалювали рішення, постанови і резолюції, щоб „Свобода” була загальноукраїнським органом з усіми прерогативами такої публікації. Цю функцію полегшує факт, що „Свобода” практично становить окремий департамент як у праці, так і в господарстві УНСоюзу, маючи своє окреме книговедення та окремі розрахунки з касою УНСоюзу. Що більше, „Свобода” на-

віть платить кожного місяця \$1,000 чиншу за приміщення в будинку УНСоюзу. Очевидно, що каса УНСоюзу досить часто стає в потребі адміністрації „Свободи”, що мусить в’язати кінці з кінцями, мабуть, від початку її існування.

Приміщення „Свободи” і її стан посідання

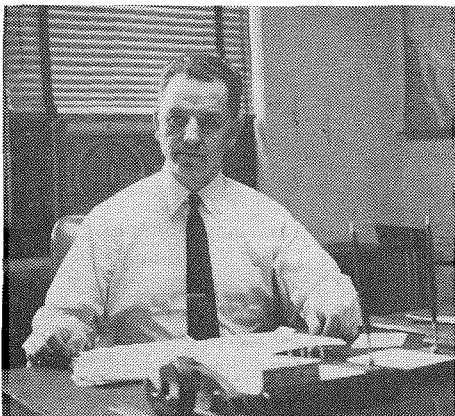
„Свобода” від початку її заснування кілька разів зміняла свої приміщення. Появившись у Джерзі Ситі, вона пізніше перемандрувала до Шамокіну, Мт. Кармелу, Олифанту і Скрентону в Пенсильвенії, до Нью Йорку, але в 1911-му році вернулася знову до Джерзі Ситі і тут перебуває досі. В-во „Свобода” приміщується в

ТЕПЕРІШНІ ГОЛОВНІ ОПІКУНИ „СВОБОДИ”

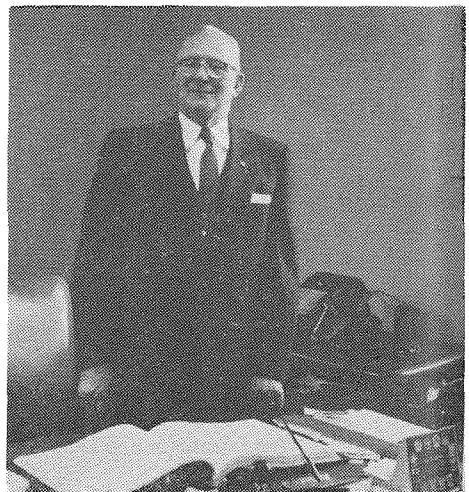

Гол. президент Йосип Лисогір

Головними опікунами („тростістами”) „Свободи” є вибрані конвенціями головні урядовці: Українського Народного Союзу, зокрема ті члени Головного Екзекутивного Комітету, що zatrudнені в головній канцелярії УНСоюзу. Їх і видно на фотознімках при їх праці за столами. До них належать ще і заступники головного президента інж. Степан Куропась та пані Анна Герман, хоч вони і не zatrudнені в гол. канцелярії УНС. Інж. Степан Куропась є рівночасно одним із найстарших та найбільш заслужених співробітників „Свободи”.

Гол. секретар Ярослав Падох

Гол. касир Роман Слободян

будинку УНСоюзу при 81-83 Гренд Стріт, а коли в 1962-му році перебудовано новозакуплений сусідній будинок, то вона зайняла і його частину. Тож займає вона тепер цілий перший поверх в обидвох будинках і весь підвал-пивницю. Мандрівка по приміщеннях „Свободи” може дати загальне уявлення про її життя тим, хто ще не мав нагоди познайомитись з нею особисто.

У редакції

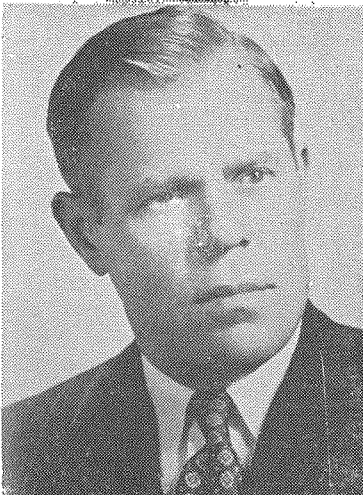
Входиться до „Свободи” через за-склені двері із Гренд Стріт, навпроти головної квартири міської пожежної сторожі.

Ступаючи по сходах, що ведуть до приміщення редакції, відвідувач бачить на стінах три оригінальні образи: пам'ятник Богданові Хмельницькому в Києві, „Козак від'їжджає” та „Іхав стрілець на війноньку”. Намалював їх невідомий „надворний маляр” покійного вже сьогодні будівничого та господарського опікуна буденками УНСоюзу і активного союзівця Вол. Стасіка.

Вийшовши по сходах, на перших дверях праворуч відвідувач бачить англійський напис „Український Тижневик”. Ці двері ведуть до наріжної, ясної кімнати, стіни якої застав-

лені полицями з книжками; на одній з них мапа ЗДА. В кімнаті стоять три бюрка. При першому з них сидить ред. Володимир Душник, затруднений у редакції частинно від часу, коли відійшов з редакції англосовітського „Українського Тижневика” його перший редактор, бл. п. Степан Шумейко в 1959-му році. Ред. Душник, що є редактором англосовітських видань УК-Комітету — „Український Квартальник” і „Український Бюлетень” — працює в редакції тижневика три дні в тижні: вівторок, середа і четвер. В редакції цього тижневика працює від березня 1962-го року відомий наш спортовець, уже втретє обраний до американської дружини копаного м'яча, що має змагатися за першество ЗДА в тій спортивній ділянці на Олімпійських ігрищах, ред. Зенон Снилик. Коли пишеться цей репортаж, ред. Снилик закінчує роблену ним уже півроку коректуру друкарського складу матеріялів до англосовітської Енциклопедії Українознавства, віддаючи цій праці весь свій час. Тим самим редагуванням тижневика займається ред. Вол. Душник.

При третьому бюрку в цій кімнаті, під стіною з великою шафою з книжками, між якими видне місце займає „Енциклопедія Британіка”, працює один з найвидатніших українських

Заст. гол. предс. Степан Куронась, „декан” співробітників „Свободи”.

Заступниця головного предсідника Анна Герман.

журналістів, колишній головний редактор львівського „Діла”, ред. Іван Кедрин-Рудницький. В „Свободі” zatrudнений він від липня 1953 року.

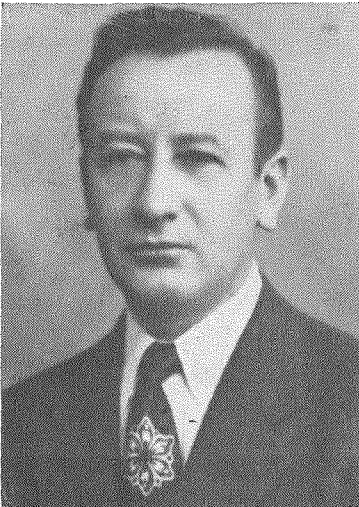
З цієї кімнати є прямиий перехід „дверима без дверей” до чергової редакційної кімнати, що, як і попередня, заставлена шафами, газетами і „файлами”-архівами, з додатком великого радіоприймача. В цій кімнаті працюють: ред. Богдан Кравців, стіл якого постійно вкритий горами газет та іншого друкованого слова, а за двома іншими столами посередині кімнати — ред. Вячеслав Давиденко і д-р Лука Луців. Ред. Б. Кравців працює в „Свободі” від квітня 1955 р., ред. В. Давиденко — від липня 1953 р., а д-р Л. Луців — від січня 1952 року.

У третій і останній редакційній кімнаті, сполученій з першими двома знову ж широкими „дверима без дверей”, працює zatrudнений в „Свободі” від травня 1946-го року автор цього репортажу.

Система праці

Що роблять, які функції виконують поодинокі редактори?

Відповідь на це питання треба попередити короткими виясненнями про систему публікації „Свободи”.

Степан Шумейко, перший і довголітній редактор англо-мовного „Українського Тижневика”

Редактори Вол. Душник (зліва) і Зенон Снулик

Щоденна газета, хоч би тільки на 4, 6 і 8 сторінок, як їх має „Свобода”, це вже велика продукційна машина, праця якої залежить від редакції, друкарні, адміністрації і експедиції. Редакція пише, приготує, виправляє, дає і розміщує матеріали, що мають бути надруковані в газеті, і вона за них посередньо чи безпосередньо відповідає. „Свобода” друкується у відносно великому, бо 20-тисячному, тиражі, отже її друк і експедиція вимагають відповідного часу. Тому й праця в редакції починається перед 7-ою годиною ранку. Коли зважити, що тільки один із редакторів, автор цього репортажу, живе в місті публікації щоденника, а інші „розкидані по світі”: ред. Кедрин — на Квінсі в Нью Йорку, ред. Давиденко і д-р Луців — у Брукліні, а ред. Кравців аж у Філядельфії, то навряд чи будь-хто з них бачив восени і взимі у робочий день схід сонця з вікна своєї спальні. Натомість кожний з них міг би сказати, як виглядає не тільки схід сонця, але й його захід з вікна редакції.

Щоденник „Свобода”, з уваги на його крайовий характер, друкується завжди з датою наступного дня. Кожного дня „Свобода” „іде на пресу”, з малими відхиленнями, вже о годині

9-й ранку. Того ж дня ранком редакція дає матеріяли тільки на першу сторінку, отже актуальні вістки, що їх приготується в синтетичній формі на підставі ранніх американських газет, радіових повідомлень, бюлетенів пресових агенцій чи з власних джерел, зокрема, коли мова про українські події й імпрези, в яких редактори мають можливість брати участь чи одержують такі повідомлення телефоном, телеграфом чи поспішною поштою. Також усі інші сторінки щоденника переходять ранком, перед друком, останню загальну перевірку.

Три сторінки щоденника: другу редакційну, третю й четверту з дописами та оголошеннями, — або п'ять чи сім сторінок, якщо газета появляється у збільшеному об'ємі, — приготується в редакції і друкарні попереднього дня. Проте, розвиток подій часом робить збитка редакторам, і коментовані ними події попереднього дня впродовж ночі прибирають цілком іншого характеру. Тоді один чи другий редактор вранці актуалізує вістку чи коментар. Ранком приготується також і кліші з ілюстрацій до актуальних подій, що їх вміщується на першій сторінці.

У щоденній газеті справжнім Дамоклеєвим мечем для її редакторів є — як кажуть американці — „смертна лінія”, себто час, у якому газета мусить бути готова до друку.

У випадку „Свободи” вона, хоч би й світ валився, мусить кожного дня о годині 9-й ранку піти на машину, заповнену відповідним матеріалом. Одна друкована сторінка „Свободи” це приблизно 20 аркушів, написаних на друкарській машинці. Редакторів може „не йти”, його може боліти голова, але він, як вояк на фронті, мусить виконати свій обов'язок, і то виконати негайно! Якщо він захворів чи з інших причин не міг прийти до праці, за нього мусять виконувати його обов'язки колеги, докраю обтяжені своїми власними обов'язками. Тут пригадуються слова відомої Дороти Дікс, звернені до молодих людей, які хочуть стати журналістами: „Чи маєте силу воля?

Чи можете працювати, не спавши? Чи можете їсти щонебудь або взагалі не їсти і працювати денноноч, не зважаючи на обставини? Чи можете працювати 18 годин денно? Це все я робила впродовж 18 років, і на це ви повинні бути готові, якщо бажаєте бути справжніми журналістами!”

Деяке відпруження в праці редакції „Свободи” приходить після того, як усі сторінки вже готові, дістали останнє „окей”, і велика машина внизу починає „їхати”, друкуючи, перетинаючи, складаючи і навіть рахуючи по чотири тисячі примірників газети на годину. Ще „теплу” газету складається на візочки і перевозиться до експедиційного відділу. Тоді в редакції і складальному відділі друкарні відбувається коротка перерва на каву, після якої починається підготовка трьох сторінок щоденника на наступний день. І так у „перпетуум мобіле”.

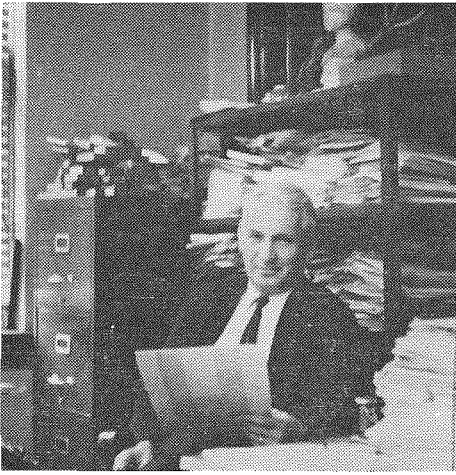
Праця редакторів

На такому загальному тлі можна вже з'ясувати працю поодиноких редакторів. Зробимо це в черзі нашої мандрівки по приміщеннях редакції „Свободи”.

Ред. Іван Кедрин. Його головна діяльність і відповідальність — закордонно-міжнародна політика і події. Ранком, перед здачею газети на машину, він синтезує і пише закордонно-політичні вістки та переводить коректу їх друкарського складу. Після перерви на каву він пише редакційний чи ав-

Ред. Іван Кедрин

Ред. Богдан Кравців

торський коментар на головну подію дня, переводить коректу друкарського складу всіх статей, призначених на другу сторінку, і приготує нові закордонно-політичні короткі вісті.

Ред. Богдан Кравців приходить до праці залежно від прибуття поїзду з Філядельфії. В зимові місяці це приблизно 7-ма година, але вліті, коли між часом, що ним користуються залізничці, і зобов'язуючим „часом економності денного світла” є година різниці, він є в редакції часто вже перед 6-ою годиною. Його спеціальність — советські і підсоветсько-українські відносини. На ці теми він приготує вістки, а опісля пише редакційний коментар. Він дбає про ілюстрації - кліші, приготує „українську хроніку”, перевіряє та приготує до друку сторінки молоді, що друкуються на 4-ій сторінці англомовного тижневика, поповнює редакційні „файли”-архів новими матеріалами, писаними й ілюстрованими і дбає про „ломку” та оформлення газети.

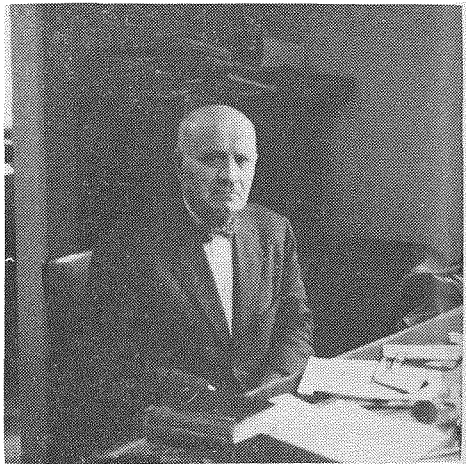
Ред. Вячеслав Давиденко є мовним редактором „Свободи”. Він самотній в редакції, що приходить до праці годину пізніше від інших редакторів, зате останній з редакції виходить. Він читає, перевіряє і виправляє не тільки щодо мови, але й щодо змісту всі матеріали, призначені на другу, редакційну сторінку, опісля ще раз прочитає їх вже на відбитій сторінці. Він, разом з ред. Б. Кравцевим,

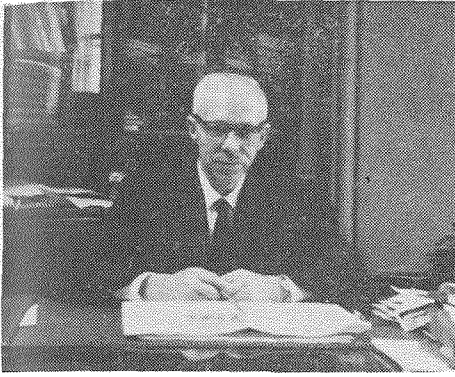
Ред. Вячеслав Давиденко

прочитає матеріали, що відносяться до советських справ, в яких знаменито орієнтується, бо змалку, з власної практики з ними знайомий. Поважна частина статей у „Свободі” на советські теми це його продукція.

Д-р Лука Луців є „раннім птахом”, бо це він звичайно відмикає двері „Свободи” кожного ранку. Його головна ділянка праці і відповідальності — американські вісті, що їх він приготує ранком на першу сторінку, та дописи з життя наших громад, що їх він оцінює, перевіряє, виправляє та приготує до друку і опісля, разом з іншими, робить коректу друкарського складу.

Д-р Лука Луців

Ред. Антін Драган

Головний редактор очолює і координує працю редакції та відповідає перед УНСоюзом за все, що в ній діється, а перед УНСоюзом і законом за все, що друкується в періодичних чи книжкових публікаціях. Він перевіряє і, в порозумінні з іншими редакторами, оцінює та призначає до друку або відкидає всі редакційні і надіслані матеріали, ангажує співробітників, доповнює працю редакторів, пишучи вістки і статті, полагоджусь всю редакційну кореспонденцію та вирішує чи передає на вирішення всі спірні чи проблематичні справи, включно з деякими адміністративними. Він дає останнє „о-кей” на все, що в „Свободі” публікується.

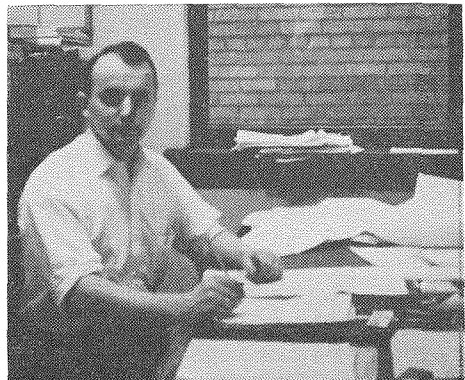
Це тільки коротка характеристика щоденної праці редакції. Крім згаданого, є ще кожного дня безліч всіляких справ і проблем, що їх треба розв'язати. Очевидно, в українській редакції головну увагу має величезний комплекс українських справ. До кожної події треба зайняти становище, навіть тоді, коли її не коментується в газеті. До того ж це становище треба займати зараз, негайно, бо події не ждуть. Редакція „Свободи” є в тому щасливому положенні, що її загальний напрямок визначає та апробує велике збірне тіло, що ним є Конвенції та Головний Уряд УНСоюзу. Очевидно, що і в самій редакції думки часто бувають поділені, але їх узгоднюється на спільних конференціях, а важливіші проблеми — з представниками Екзекутиви УНСоюзу, зокрема головним президентом

Йосипом Лисогором, головним секретарем д-ром Ярославом Падохом і головним касиром Романом Слободяном, з якими редакція перебуває в постійному контакті. Головний президент статуту має загальний нагляд над працею цілого УНСоюзу, отже і його видавництва.

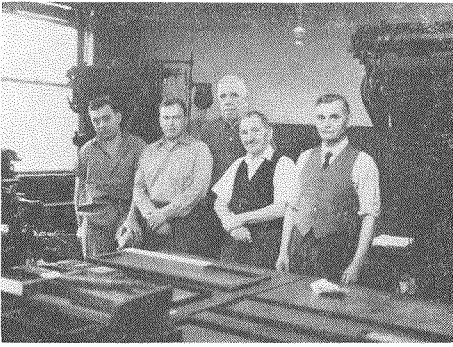
У друкарні

Продовжуючи нашу мандрівку, переходимо до прилеглої до приміщень редакції друкарні. Її форманом є один з наймолодших віком працівників Видавництва, загруднений в ньому від березня 1951-го року Роман Ференцевич, ветеран Американської Армії, який продовжує ще свої студії в коледжі св. Петра. При вході до друкарні він має своє бюро, але найчастіше його можна побачити за одним із шістьох лінотипів. Він розподіляє працю в друкарні, координує її, має над нею загальний нагляд і за неї відповідає. Він, разом з адміністрацією, приймає друкарські роботи, калькулює їх та відповідає за їх виконання. На лінотипі допомагає в потребі іншим складачам і виконує ряд додаткових, складніших робіт. Робить замовлення друкарських технічних матеріалів.

Друкарня починає свою працю о 7-ій годині ранку. До часу здачі щоденника на машину тут не менше напруження і поспіх, як у редакції: треба вискладати і провести зроблену коректу всіх доставлених матеріалів, „зламати” їх і замкнути сторінки у готові до друку форми. Тому то

Роман Ференцевич

Група лінотипістів-складачів друкарні „Свободи”. Стоять (зліва): Ярослав Сидоряк, Микола Попович, Дмитро Кравець, Володимир Кушнір і Степан Кулик.

ранком усі складачі зайняті цією працею.

На першому скраю лінотипі працює „англієць”, Тарас Петрович, що раніше був zatrudнений в „Українській Думці” в Англії. Він — колишній старшина Української Дивізії і учасник боїв під Бродами — складає матеріали для англомовного „Українського Тижневика”. В „Свободі” zatrudнений від вересня 1960-го року.

За черговим лінотипом працює від березня 1958-го року Михайло Задорецький. Крім складання вісток вранці, його головне завдання — друкарський склад матеріалів на другу сторінку. До речі, будучи людиною з високою освітою, він їх не тільки складає, але й часом звертає увагу редакторам на випадкову помилку чи інший редакційний недогляд. Це саме роблять і інші складачі.

За третім з черги лінотипом працює один з кращих знавців цього діла, активний рідношкільний діяч Ярослав Сидоряк. Він складає „підвал” на другу сторінку, а також матеріали, виконувані в друкарні „Свободи” на замовлення, робить ряд додаткових і надзвичайних робіт, виконуючи при цьому „ломку” і загальне оформлення. В „Свободі” працює від липня 1961-го року.

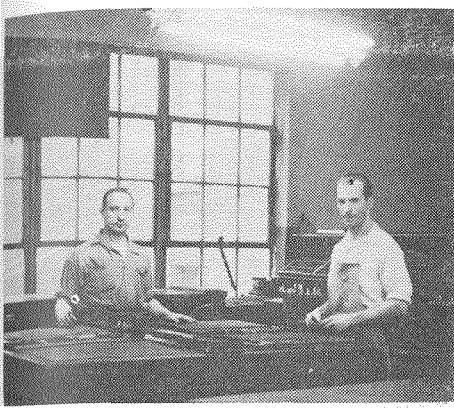
За четвертим лінотипом працює Володимир Кушнір, колишній десятник Української Галицької Армії і

активний учасник українських визвольних змагань у часах першої світової війни, тепер сеньйор-складач в друкарні „Свободи”, в якій працює понад 40 років, бо від жовтня 1921-го року. Його головна праця — друкарський склад дописів з громад та взагалі матеріалів на третю й четверту сторінку і коротких вісток. В цій праці він став справжнім експертом у відчитуванні навіть найменш чітких рукописів.

За п'ятим лінотипом працюють на зміну згаданий уже форман друкарні Роман Ференцевич і „майстер на всі руки” в друкарському ділі, ветеран Української Повстанської Армії в рр. 1943-1944 на Волині, „француз” Анатоль Домарацький, zatrudнений в „Свободі” від серпня 1954-го року. Друкарським ділом і українським танком — він займався у Франції, будучи одним з провідних діячів Української Національної Єдності. В „Свободі” він працює як складач, метранпаж, клішар, друкар. Після відходу на пенсію довголітнього метранпажа Якова Кулиничча, Домарацький переводить „ломку” всіх періодичних і випадкових видань „Свободи” та друкованих в її друкарні чужих публікацій; він оформлює оголошення, виготовляє кліші, в потребі допомагає складати матеріали на лінотипі, друкує на малих машинах („джаберах”) менші роботи, і виконує ряд інших робіт, підспівуючи собі під носом — зокрема в різдвяному часі — „чудо-чудо повідають”.

Останній лінотип — домена zatrudненого в „Свободі” від березня 1952-го року Адріяна Лапичака, який складає всі оголошення, скомпліковані місячні звіти УНСоюзу та „очолює” всі друковані в щоденнику та інших публікаціях матеріали, складаючи для них заголовки. Такого роду друкарська праця вважається за найскладнішу, бо оголошення треба відповідно розміщувати і оформлювати, вживаючи літер відповідної величини.

Технічним опікуном усіх машин складального відділу є один із найстарших працівників друкарні, великий знавець друкарського діла і

Анатоль Домарацький із своїм помічником Степаном Пісоцьким при одному із багатьох своїх робочих верстатів

складної машинерії, Дмитро Кравець. Довгі роки він сам працював за складача, зокрема англомовних текстів до „Українського Тижневика“. Тепер він у першу чергу опікується лінотипами, і навряд чи с в них яка частина, якої б він не знав і якої не діткнулися б його пальці.

До персоналу складального відділу належить ще практикант Степан Пісоцький, що допомагає головно метрампажєві і виконує ті функції, що їх в американських друкарнях мають „друкарські чортики“.

Крім згаданих постійних працівників складального відділу, в ньому працюють ще два додаткові складачі, Микола Попович і Степан Кулик, обидва затруденені тільки частинно, на „другу шихту“, виконуючи ряд додаткових робіт для В-ва і на замовлення.

Як згадано, щоденна праця складального відділу ділиться на дві головні частини: завершення підготовки щоденника, а раз на тиждень також тижневика, до друку і опісля підготовка чергового випуску щоденника, що друкуватиметься наступного дня. По закінченні складу вісток на першу сторінку та переведенні останньої коректи цілого числа, його чотирьох, шістьох чи вісімох сторінок, ці сторінки замикається у відповідні форми на друкарських столах, обстукється дерев'яним молотком, щоб вирівняти їх, тоді перевіряється, чи

весь замкнений у них склад міцно тримається, і щойно тоді, сторінка за сторінкою, відправляється малою вікною вниз, де приміщені великі преси і експедиція.

„Веселка“

До цієї щоденної праці в друкарні, власне в її складальному відділі, раз на тиждень прилучується згадуваний вже англомовний „Український Тижневик“, а раз на місяць праця над дитячим місячником. „Веселка“ редагується з віддалі. До редакції належать члени Об'єднання Працівників Дитячої Літератури проф. Володимир Барагура з Нью Йорку, проф. Роман Завадович з Шикага і ред. Богдан Говшовський з Торонта. Головним редактором та координатором, ексекутивним і технічним редактором є проф. Володимир Барагура, який полагоджує також усі зв'язані з редагуванням журналу адміністративні справи: замовляє писані й ілюстраційні матеріали та перевіряє їх, рекомендує гонорари та „цементує“ всі функції редагування. Матеріали до журналу він, звичайно, пересилає поштою. З ними знайомиться головний редактор і, передає мовному редакторові В. Давиденкові, який, перевівши мовну редакцію, передає їх форманові складального відділу Р. Ференцевичєві. Коректу складених матеріалів переводять ред. Давиденко і проф. Барагура, після чого впродовж однієї

Проф. Вол. Барагура, редактор „Веселки“, разом з А. Домарацьким при „ломці“ журналу.

суботи проф. Барагура з метранпажем А. Домарацьким „ломлять” журнал і приготують його до друку на книжковій, т. зв. плоскій машині.

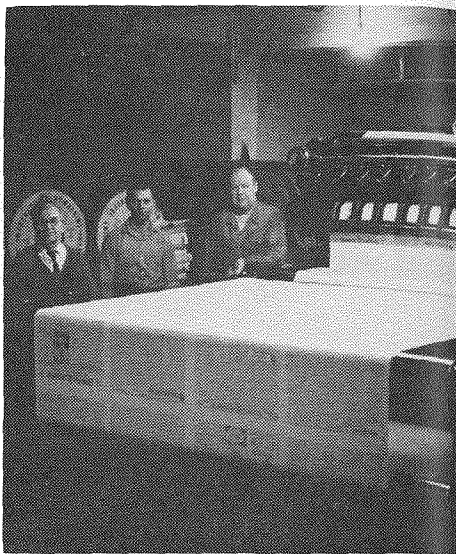
Так виглядає в загальному ця звичайна, щоденна праця в редакції і складальному відділі друкарні. До цього долучується цілий ряд інших робіт: склад і друк чужих періодичних і неперіодичних, газетних, журнальних і книжкових публікацій та безліч всіляких випадкових і принагідних друкарських робіт, від листочок та запрошень починаючи, а на великих книгах кінчаючи.

Клішарня

До складального відділу друкарні належить ще нова, модерно устаткована клішарня, приміщена на тому самому поверсі, тільки в сусідньому, новопридбаному будинку. Вона займає три кімнати: в одній приміщеній великий фотографічний апарат (камера), якою робиться сіткові негативи, в другій кімнаті-темниці ці негативи хемічно виявляється, а третю кімнату займає лабораторія для остаточного виробу кліш. У „Свободі” можна тепер зробити фотознімку (апаратом „Поларойд”), виробити клішу і вмістити її в газеті впродовж яких 20-30 хвилин. Клішарем є той же Анатоль Домарацький, якого ми вже зустрічали за лінотипом і за столом метранпажа.

Ми не хотіли б допуститися нескромності, а проте треба ствердити, що „Свобода” має тепер найбільшу і найкраще технічно устатковану друкарню серед усіх українських друкарень поза Україною. Як зважити, що перше число „Свободи” було ручно складене роздобутими о. Грушкою черенками із Ставропігійської друкарні у Львові, то розвиток друкарні „Свободи” за 70 років таки можна було б у відповідній мірі порівняти із загальним технічним розвитком у світі. Мавши таке устаткування і такий кваліфікований персонал, друкарня „Свободи” є безконкуренційною між українськими друкарнями щодо виконання друкарських робіт.

Друкарський відділ

Теодор Гіль (справа) із своїми помічниками Д. Гафичем та М. Кусим при великій пресі, на якій друкується „Свобода”.

Із складального відділу друкарні можна зійти сходами вниз, до друкарського та експедиційного відділу. Одна частина приміщень цього відділу заповнена звичайно великими зwoями газетного паперу, що його „Свобода” купує і спроваджує залізничними вагонами. Господарем цього відділу є — подібно, як В. Кушнір і Д. Кравець — одним з найстарших часом служби працівників друкарні, Теодор Гіль, американський уродженець. Колись він працював в експедиції. Його головна відповідальність — друк щоденника, тижневика та замовлених газетних публікацій на великій півротаційній машині. На цій машині він вибиває пересічно чотири тисячі примірників газети на годину.

Досить складний процес підготовки газети до друку. Діставши згори, із складального відділу замкнені сторінки, п. Гіль, звичайно при допомозі одного з працівників експедиції, ще раз кожну сторінку „обстукує”, вирівнюючи її, підліплює в потребі кліші, щоб виразніше були видні, і остаточно замикає форми сторінок для друку. Тоді ці сторінки приміщується у відповідному порядку на двох

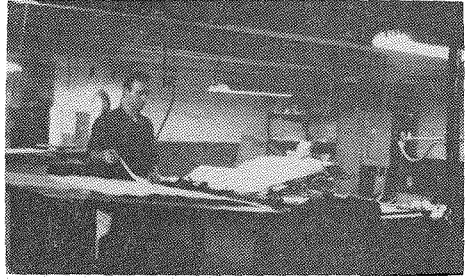
поверхах машини, яка друкує газету прямо з плоских форм, а не — як повна ротаційна машина — із валкових відливів. Чи не найбільш ускладненою справою для стороннього глядача видаватиметься закладання на машину зwoїв паперу, що його треба опісля провести через добрий десяток різних „щілин”, які означають різні стадії друку. В машину бо входить чистий, звинений у валок „кілометровий” папір, а з машини виходить готова, бо надрукована, розтята, зложена і навіть порохована газета, примірник за примірником.

Експедиція

Машина викидає готову газету, яку після того накладають на ручні візочки і перевозять до приміщеної в другій частині того поверху експедиції. Це вже домена Володимира Назаревича, Володимира Карого, Олександра Демченка та Дениса Притуляка.

Вислати кожного дня 20,000 примірників газети, себто відібрати їх з машини, поадресувати поодинокі примірники, позначивши безліч поштових урядів та поштових зон і, нарешті, відправити на пошту — завдання не легке. Цей експедиційний процес відбувається приблизно так:

Доставлені на ручних візочках газети накладається на автоматичний адресар, що ним оперують на зміну Вол. Назаревич і Вол. Карий. Раніше газету адресовано на двох малих, напівавтоматичних і напівручних ад-

Ярослав Петрух при книжковій пресі

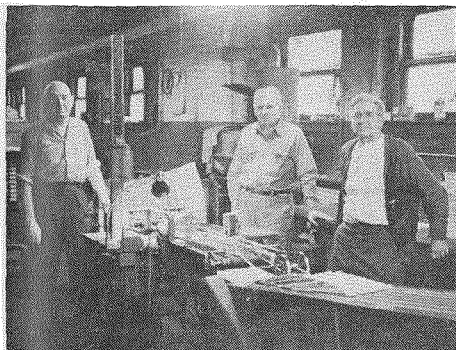
ресарях. При цьому кожний примірник треба було брати в руку, класти у відповідне місце на адресарі і рівночасно ногою натискати педаль, урукомлюючи цим апарат для функціонування адреси. Тепер всю цю функцію, включно з позначуванням поштових урядів і зон, виконує придбаний два роки тому автоматичний адресар, спроможний вибивати від 5 до 12 тисяч адрес на годину.

Машина вибиває адреси з відповідних металевих табличок, які вже є відповідальністю адміністрації. Але й з вибитими адресами процес експедиції ще не закінчується. Ще треба приготувати для кожної пошти окремий пакунок, опісля все відповідними групами розмістити в поштових мішках, мішки навантажити на автомобіль і відвести до недалечкої головної пошти. На пошту відвозить газету легким вантажним автомобілем „Свободи” Вол. Карий.

Між великою машиною і експедицією є ще один друкарський відділ з плоскою машиною для друкування книжок та журналів із малою автоматичною машиною для менших робіт — ділянка і відповідальність активного сумівця, Ярослава Петруха. Друкування „Веселки”, „Українського Квартальника” та „Українського Бюлетеню” УККОмітету і всіх книжкових видань „Свободи” — все це діло його рук і довірених йому машин.

В Адміністрації

З цього відділу іншими сходами виходимо знову на перший поверх, на якому, навпроти відділених коридором приміщень редакції, знаходиться чи не найбільш рухливий і різноманітний відділ В-ва — його адміністра-

Вол. Назаревич, Вол. Карий і М. Кусий при автоматичному адресарі в експедиційному відділі.

Люба Лапичак

ція. Відвідувачеві „Свободи” рідко коли приходиться стукати до дверей адміністрації, бо вони не замикаються від постійного руху.

Як уже згадувано, „Свобода” — частина, відділ УНСоюзу, головний предсідник якого, тепер п. Йосип Лисогір, є головним репрезентантом і має загальний нагляд над усіма відділами, отже й видавничим. Адміністрації „Свободи” він віддає багато уваги і в її приміщеннях має своє окреме бюро. Під його наглядом та за його вказівками обов'язки адміністратора „Свободи” виконує пані Люба Лапичак, що працює тут від лютого 1950-го року. Разом з нею працюють в адміністрації пані Квітка Стецюк (від жовтня 1951 р.), пані Марія Сташинська (від червня 1955 р.) та Петро Постолук (від жовтня 1951 р.), який свою кар'єру в „Свободі” починає від праці в експедиції. Хто що в адміністрації виконує?

Люба Лапичак веде загальну адміністрацію: книговедення, вписування в плат і виплат, виготовляє місячні замкнення та місячні податкові й квартальні федеральні звідомлення. Вона приготує платні і депозити, має контакт з урядовими і комерційними агентами, виконує замовлення, приймає оголошення в англійській мові, виготовляє рахунки за оголошення та друкарські роботи, разом з Р. Ференцевичем, переводить калькуляції друкарських робіт і виконує тисячу й одну інших робіт, до „геллов-

Квітка Стецюк

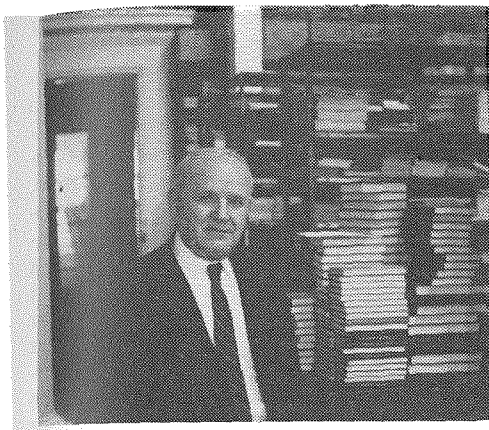
гелл”, себто обслуги телефонічної централки включно.

Квітка Стецюк — її головна ділянка — це оголошення. Вона приймає їх поштою і телефоном та приготує до друку, включно з коректою на відбитках і в сторінках. Разом з Любою Лапичак вони оформляють платні працівників Видавництва. Квітка Стецюк відає також кольпортажем щоденника і „Веселки”, висилає пригадки в справі передплат, веде евіденцію пожертв на фонд „Веселки”, робить депозити в банках, веде кореспонденцію, приймає сторони і, подібно як пані Лапичак, виконує безліч інших подібних обов'язків.

Марія Сташинська веде картотеку передплатників щоденника й тижневика і відповідає за адреси та їх змі-

Марія Сташинська

Дир. Петро Постолук

ни. Вона виготовляє всі адресові плитки для експедиції і має їх у своїй евіденції. Переводить зміни адрес передплатників — членів УНСоюзу на підставі місячних звітів рекордового відділу. Веде кореспонденцію з передплатниками і полагоджує всі поштові реклямації, виконуючи ряд інших адміністраційних робіт і доручень.

Петро Постолук, колишній адміністратор „Літературно-Наукового Вістника” і опісля адміністратор Видавництва Івана Тиктора у Львові, адмініструє книгарський і книжковий відділ „Свободи”. Рівночасно він, разом з Р. Ференцевичем, має загальний нагляд над персоналом друкарні та експедиції, є адміністраційним референтом від друкарні і має загальний нагляд над експедицією. Приймає друкарські роботи і адмініструє „Веселку”. Займається збиранням оголошень до альманахів та інших подібних публікацій і видає союзовими оголошеннями в періодичних публікаціях, виконуючи ряд інших робіт, включно з кореспонденцією, спільним з панею Стецюк корегуванням оголошень та відсиланням на пошту листів і друків.

Крім цих своїх обов'язків, усі працівники адміністрації мусять одне одному часто допомагати чи в праці одне одного виручати.

Адміністрація має такий самий розклад приміщень, як редакція, з тим, що книгарня займає ще дві великі кімнати в докупленому будинку,

сполученому внутрішніми переходами з головним приміщенням УНС і „Свободи”.

До працівників Видавництва „Свобода” належить ще пані Олександр Кейс, яка у вечірніх годинах дбає про порядок в бюрох, та Дмитро Гафич, „дженітор” будинку.

Закінчення

Так в загальних зарисах виглядає і працює „Свобода”, zatrudнені в ній люди і машини. За 70 років свого існування вона розвинулася таки справді з нічого у велику фабрику друкованого слова, в творчу інституцію саму в собі.

Преса належить до тих вартостей, що їх не можна перецінити. Її зараховують до основних чотирьох свобод, і яких тільки порівнянь та назв не надають: вона і „наймогутніша зброя”, і „кров”, і „нерв”, і „мотор”, і „дзеркало”. Все це в якійсь мірі відповідає дійсності, бо преса, без сумніву, відіграла одну з рішальних ролей в тому розвитку, що його відзначаємо хоч би за 70 років існування „Свободи”. Газета, на перший погляд, це сторінки паперу, задруковані найрізноманітнішими вітками, виясненнями міркуваннями та повідомленнями, включно з оголошеннями. На ділі ж вона — наче жива істота, що має голову, руки і ноги, що має розум і серце, обличчя і характер. Вона може бути щирим другом і приятелем, або запеклим ворогом і шкідником, може бути шляхетна й творча або нікчемна й руйнуюча. Чим довша перспектива газети, тим видніші й її прикмети.

Могло б здаватися, що тепер, в добі радіо і телевізії, вартість і значення газети, її вплив зменшились. Але так не є: на ділі, з розвитком інших засобів масової інформації вартість газети щораз більше зростає. Газети ніщо не заступить. Багато аргументів на цю тему можна було почути під час страйку друкарень ньюйоркських газет з кінцем минулого і початком цього року. Одним із цих аргументів був такий: в радіо чи телевізії треба вислухувати всі вістки, щоб можна було вибрати те, що кого цікавить. В

газеті читач має можливість вільного вибору. Вістка в радіо чи образ на телевізії появляються і зникають, в газеті вони залишаються. Через радіо і телевізію вістки передається в певних годинах; газету читаєте тоді, коли вам це подобається. Влучну характеристику газети можна було вичитати свого часу в одному оголошенні „Нью Йорк Таймсу“:

„Я є ваша газета, і немає нічого в світі, чого б я вам не сказала. Про вибори в країні і про вибух вулкану десь там у світі. Про нового штучного сателіта, що пролітає понад вашими головами, і про страх ночі, який тяжить над самотньою дитиною. Про народи в неволі й голодні та про вислід змагання вашої спортової дружини. Про сонце і дощ. Я приношу вам думку вченого, політика, винахідника, священика, робітника, державного мужа. Я раджу вашій жінці, як виховувати дітей, а вашому синові

допомагаю здобути вищий ступінь у школі. Я приношу вашій бабуні поезію про весну, а вашій жінці — вістку про останню моду. Я пригадую вам минуле і вияснюю сучасне. Я реєструю вашу думку і знайомлю вас з думками інших. Політика, спорт, культура, господарство, розвага, чоловік, жінка, дитина, гори і моря, історія, війни і мир. Кожного дня я загортаю в свої сторінки весь світ і приношу вам його до хати. Я є ваш світ. Я кажу вам не тільки те, що ви хотіли б почути, але й те, що ви повинні знати. Я говорю вам правду, без уваги на те, чи вона вам приємна, чи вона вам болить. Я — ваша газета, я — ваше сумління, я — ваш світ. Ви можете мені вірити!”

Таким світом і сумлінням американських українців є впродовж 70 років „Свобода”, орган Українського Народного Союзу.

А. Д.

БЛАЖЕННИЙ МУЖ

Написав Іван Франко

*Блаженний муж, що йде на суд
неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сомнищах лукавих
Заціплій сумління їх термосить.*

*Блаженний муж, що в хвилях
занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива
як новість.*

*Блаженний муж, що серед гвалту
й гуку
Стоїть як дуб посеред бурі і грому,*

*На згоду з підлістю не простягає
руку,
Волить зламатися, ніж поклонитися
злomu.*

*Блаженний муж, кого за теє лають,
Кленуть і гонять і поб'ють камінням;
Вони ж самі його тріюмф
підготовляють,
Самі своїм осудяться сумлінням.*

*Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість
ходять.
Хоч пам'ять їх загине у народі,
То кров їх кров людства
ублагородить.*

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА У ВІЛЬНОМУ СВІТІ В РОКАХ 1961 І 1962

Зіставив Володимир Дорошенко

Преса віддзеркалює життя народу. Отже покажчик її є дуже важливим джерелом, яке допомагає його пізнати. І чим повніший і докладніший цей покажчик, тим кращим є він його дзеркалом. Виходячи з цієї засади, упорядник намагався зробити свій покажчик по змозі як найповнішим, не обмежуючися зазначенням у ньому загально - відомих часописів, що їх можна передплатити чи купити в книгарнях, але нотував у ньому й різного роду бюлетені, призначені для внутрішнього вжитку замкненого кола читачів, членів організації, що свій бюлетень видає. Бібліографові аж ніяк не годиться нехтувати ці бюлетені вже з чисто формальних причин: адже ж, як-не-як, є вони своєрідними органами преси і, як такі, повинні нотуватися в її покажчику.

Як можуть побачити читачі, упорядникові до певної міри повелося приготувати в поданому нижче списі й цей рід преси. На жаль, з причин від нього незалежних, не пощастило йому занотувати їх із належно повнотою. Це тому, що видавці згаданих бюлетенів не прислали їх до наших наукових бібліотек — НТШ і УВАН, збірки яких використано в покажчику. Добути ж приватно той чи інший бюлетень упорядникові, не зважаючи на всі його зусилля, не завжди вдавалося. Тим то, щодо них мусів він не раз задовольтися відомостями з других рук, не завжди докладними й вичерпними. Це стосується головню парافیальних бюлетенів, пластових і взагалі різного роду юнацьких часописів — Сумівських, ОДУМ-івських, студентських тощо. Та й бюлетені різних наших установ і організацій не завжди йому щастило описати de

visu. Часописи, що їх він не міг сам описати, зазначені в покажчику зіркою.

Тому, що покажчик нотує пресу за два роки разом, опис часописів для кожного року подається для ощадності тільки один раз, із зазначенням тягlosti їх видавання, наприклад, при „Свободі” зазначено р. 68-69 себто, що осягла вона в 1961 і 1962 роках такий рік видання. Коли ж котрийсь часопис щойно почав або перестав виходити в даному році, то цей рік і зазначено.

Охоплює покажчик не тільки пресу, друковану українською мовою, або її діалектами, незалежно від того, чи видавали її українці чи чужинці, але й пресу іншомовну, якщо видавали її українці. Тому до покажчика попали й часописи наших „карпаторусів” чи так званих „твердорусів”, що зачисляють себе до росіян, однаково, чи ці часописи друкуються так званим „язичієм” чи по-англійськи. Приготовано в ньому й часописи, друковані по-російськи, якщо в них містилися й українські речі, якась, наприклад, Жизнь веры, Казак, Казачья Жизнь, чи що.

В покажчику вжито деякі скорочення, як ось, наприклад, вел. чи м., себто великий або малий при зазначенні формату часопису; кат. — католіцький; мгр. — магістер; неп. або непер. — неперіодичний; pp. — роки; укр. — український; Ц. — циклостильний.

Переходячи до укладу покажчика, належить зазначити, що нотує він насамперед українську пресу ЗДА й Канади, як країн із найбільшою українською часописною продукцією, а

вже потім за абеткою — продукцію інших країн української діаспори.

З огляду на чисельність у ЗДА й Канаді української церковно - релігійної преси, вилучена вона в окрему від світської рубрику з підвідділами: преса католицька (у ЗДА переважно англомовна), православна й євангеліцька, при чому до останньої влучено взагалі всю не-католицьку й не-православну пресу, щоб не робити дрібних рубрик. А знову українську католицьку парафіяльну пресу з огляду на її кількість вилучено в окрему рубрику, щоб яснішим був виказ загально - католицької преси.

Принотовано в покажчику разом 391 часопис для року 1961 і 394 для 1962-го року, що в цих роках виходи-

ли у Вільному Світі. Однак, треба зазначити, що ці цифри не охоплюють частини української преси, як от згаданих вище парафіяльних бюлетенів, або карпаторуських видань та часописів піттсбурської дієцезії. Але, думаю, це не така вже велика прогалина. Як-не-як, покажчик уперше виступає величезну більшість української вільної преси.

Наприкінці мушу скласти щирю подяку всім тим особам, що були ласкаві відгукнутися на мій заклик, поміщений в українській пресі, й прислали мені бракуючи мені друки. Особливо я вдячний о. Ректорові Йосафатові Назаркові в Римі, проф. Гнатові Мартинцеві в Мюнхені й інж. Іванові Лучкові в Торонті.

I. ЗДА

СВІТСЬКА ПРЕСА

Біблос. Журнал української бібліографії. Місячник - Нью Йорк. Вел. 8°. Рр. 7-8. — "Biblos", 41 E. 7th St., New York 3, N. Y.

1

Бостонські Вісті. Орган Відділу Українського Конгресового Комітету Америки в Бостоні. Бостон. (Неп.). 4°. Ц. Рік 1-ий, 1962.

2

Бюлетень Головної Управи Об'єднання Прихильників Української Народної Республіки в США. (Неп.) Нью Йорк. 4°, 1962. - Ukrainian Financial Committee, P. O. Box 95, Cooper Sta., New York 3, N. Y.

3

Бюлетень Допомогової Секції при Відділі УККА в Боффало, Н. Й. (Неп.). 4° Ц. Рр. 1961-1962. — Oksana Bereznytska, 402 Sweet Ave., Buffalo 11, N. Y.

4

Бюлетень Екзекутивного Відділу УККА в Сан Франціско. (Неп.). 4°. Ц. Рік 1-ий (1962). - UCCA, San-Francisco, Branch, 5828 Fresno Ave., Richmond Annex, Calif.

5

Бюлетень Контактного Комітету Абсолютів і Студентів УГА — УТГІ. (Неп.). Нью Йорк, 4°. Рр. 6-7. — Адреса не подана).

6

Бюлетень Осередку Праці Наукового Товариства ім. Шевченка. (Неп.). Філадельфія. 4° Ц. Р. 1-ий (1961). - Мгр. Тома Печерський, 815 N. 21st Street, Philadelphia 30, Pa.

7

Бюлетень Товариства Прихильників Української Народної Республіки в Мінеаполіс — Сейнт Пол, Мінеаполіс, ЗДА. (Неп.). Сейнт Пол. 4° Ц. Р. 5-ий (1961). - W. Filipovich, 663 Oakdale Ave. St. Paul 7, Minn.

8

Бюлетень Товариства Сприяння Українській Національній Раді в Сейнт Пол — Мінеаполіс. (Неп.). 4° Ц. Рр. 11-12. — A. Melnychenko, 3324 Portland Ave. So., Minneapolis, Minn.

9

Бюлетень Товариства Українських Бібліотекарів Америки. (Неп.). Клівленд. М. 4°. Рік 1-ий (1962). — Bulletin of Librarians of Ukrainian Descent of America. 3928 Brooklyn Ave., Cleveland 9, Ohio.

10

Бюлетень Товариства Українських Інженерів. Місячник. Дітройт. 4°. Рр. 10-11. - Bulletin of Society Ukrainian Engineer's of America - Detroit Branch. 4335 Charest, Detroit 12, Mich.

11

Бюлетень Т-ва Української Студіюючої Молоді ім. Миколи Міхновського. Осередок у Філядельфії. (Неп.). Філадельфія. 4°, Ц. Рік 2-ий (1961). — 144 Gilham St., Philadelphia 11, Pa. (Від 1962 р. під зміненою назвою „Погляди”).

12

Бюлетень Українського Музичного Інституту. (Неп.). Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 2-3. (Адреса не подана).

13

Бюлетень Українського Хору „Думка” (Неп.). Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 1-2. - Ukrainian Chorus "Dumka", 140-142 Second Ave., New York 3, N. Y.

14

В дні Зелених Свят. Братство „Бродидев”. (Річник). Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 7-8. — “Brody Lew”. c/o Ukrainian National Home, 140-142 Second Ave., New York 3, N. Y.

15

В дорогу з юнацтвом! Журнал для провідників пластового юнацтва. Видає і редагує Реферат Вишколу в Головному Рефераті виховної діяльності Головної Пластової Булави. (Неп.). Рік 3-ий 1962. 8°. (В 1961 році журнал не появлявся).

16

Веселка. Журнал для дітей (кожного віку). Місячник. Нью Джерзі. 4°. Рр. 8-9. — The Rainbow. P. O. Box 346, 81-83 Grand St., Jersey City 3, N. J.

17

Вільна Україна. Квартальник. Видає Українська Вільна Громада в Америці. 8°. Рр. 8-9. — Ukrainian Free Society of America. Box 4, Peter Stuyvesant Sta., New York 9, N. Y.

18

*** Вільне Слово Демократа.** — Видає Олесь Верхівський. Клівленд, 1961.

19

Вісті. Видає Український Хор „Дніпро”. Сейнт Пол — Міннеаполіс. (Неп.). 4°. Ц. Рік 1-ий (1962). — Mrs. N. Muchalewytch, 915 Ohio, St. Paul, Minn.

20

Вісті Балтіморського Комітету побудови пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні. (Неп.). Балтімор. 4°, Ц. Рік 1-ий (1962). — (Адреса не подана).

21

Вісті Генеральної Канцелярії Загону „Червона Калина”. (Неп.). Р. 3-й. В грудні 1961 р. вийшло в Нью-Йорку ч. 5/20.

22

Вісті з Кредитівки. Бюлетень Федеральної Кредитової Спільки „Самопоміч” у Дітроїті, Міч. (Неп.). Дітроїт. Рр. 3-4. 4°, Ц. — Credit Union News. Self-Reliance, 11,838 Joseph Campau Avenue, Detroit, Mich.

23

Вісті із Станиці. Бюлетень Пластової Станиці в Дітроїті. Квартальник. (Неп.). 8°. Рр. 6-7. — Wisti iz Stanyci. c/o. Wasyl Kolodchin, 4437 McKinley, Warren, Mich.

24

Вісті Комбатанта. Квартальник. Нью Йорк. Вел. 8°. Рр. 3-4. — The Veteran’s News. P. O. Box 1184, Church Sta. New York 8, N. Y.

25

Вісті ООЧСУ. Місячник. Клівленд, Огайо. 4°. Рр. 1-2 (друк — Філядельфія, друкарня „Америки”). — Dr. Z. Wypnysky, 2600 Somia Drive Parma, Cleveland 34, Ohio.

26

Вісті Товариства „Рідна Школа”. (Неп.). Клівленд. М. 4°. Рр. 3-4. (Адреса не подана).

27

Вісті Українських Інженерів. Видають: Товариство Українських Інженерів Америки і Українське Технічне Товариство в Канаді. Квартальник. Нью Йорк. 4°. Рр. 5-6. — Ukrainian Engineering News, 2 E. 7th St., New York 21, N. Y.

28

Вісті Українського Студентського Архіву-Музею. (Неп.). Балтіморе, Мериленд. 4°. Рр. 2-3. — News of the Ukrainian Student Archive-Museum, 239 South Broadway, Baltimore 31, Md.

29

Вістник Об’єднання Українських Лісників і Деревників. (Неп.). Нью Йорк. 4°. Рр. 11-12. — Bulletin of Ukrainian Foresters and Woodsmen. c/o I. Wintoniak, 714 E. 9th St., New York 9, N. Y.

30

Вісник (ООЧСУ). Суспільно-політичний місячник. Нью Йорк. Вел. 8°. Рр. 15-16. — Visnyk. P. O. Box 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.

31

Вогонь дружби. Одноднівка ювілейної Пластової Зустрічі 50-ліття Пласту. Вовча Тропа (Український Пластовий Табір, Іст Четгем, Нью Йорк). Серпень-вересень 1962. (Видав 29-ий Курінь УСП-ів „Сіроманці”, Джерзі Сіті, Н. Дж.). 8°, стор. 46 + (2). До брошури окремих додаток „Інформатор для гостей”. М. 4°, стор. 18, Ц.

32

*** Вогонь Орлиної Ради.** (Неп.). Нью Йорк. Рр. 14-15.

33

*** Вузлик дружби.** Бюлетень членів VII. Куреня УПС ім. Андрія Войнаровського. (Неп.). Клівленд. 4°. Ц. (В 1961 р. не виходили).

34

Готуйсь. Журнал пластового юнацтва. Місячник. Нью Йорк. 8°. Рр. 4-5. — “Plast”, 140-142 Second Ave., New York 3, N. Y.

35

Громадський Голос. Друкований українською мовою в Нью Йорку місячник т. зв. „прогресивного” напрямку.

36

Де наші діти? Неперіодичне видання Центрального Ватківського Комітету у Філядельфії. Філядельфія. 4°. Рік 4-ий (1962). (В 1961 р. журнал не виходив). — Mr. Artymyshyn, 4833 N. Sydenham, Philadelphia 41, Pa.

37

До висот. Журнал старшого пластуництва. Нью Йорк — Дітроїт — Торонто. (Неп.). 4°, Ц. Рр. 3-4. Виходить від 1959 року замість часописів „Сфінкс-Луна”. — Smelan Helbik, 528 — 21st St. Irvington, N. J.

38

55

Українські щоденники, деякі з тижневиків та інших часописів, що появляються в ЗДА, Канаді, Європі, Південній Америці й Австралії.

Доповіді-Papers. Видання НТШ, Нью Йорк, Філадельфія, Шікаго. Вел. 8°. (Неп.). Рр. 4-5. — NTSh, 302-304 W. 13th St., New York 14, N. Y.

39

Дружнє Послання. (Неп.). Загін „Червона Калина“. Вийшло в роках 1948-1951 — 12 чисел. Останнє офсетом (17,5 × 25). Останнє число 1 (13) 1961-1962, Нью Йорк.

40

Екран. Ілюстрований двомісячник українського життя, Шікаго. f°. Рр. 1-2. — А. Antonovich, 2102 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.

41

Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Нью Йорк — Париж — Сідней — Торонто. Вел. 8°. (Непер.). 1961. (Виходять у вільному світі від 1948 р.). — NTSh, 302-304 W. 13th St., New York 14, N. Y.

42

За синім океаном. Друкований українською мовою в Нью Йорку місячник советофільського напрямку.

43

З життя С.У.Ф. Інформативний Листок Союзу Українських Філателістів. Нью Йорк. (Неп.). 4°, Ц. 1961. — Mr. L. M. Hugel, 487 Lecurel Ave., Pacific Grove, Calif.

44

Інвестиційний Бюлетень. Орган українських інвестиційних клубів. Місячник. Видає „Союз Титанівських Інвестиційних Клубів“. Рр. 2-3, Нью Йорк. 4°. — The "Investment Bulletin", P. O. Box 2264 Grand Central Sta., New York, N. Y.

45

Інформативний Лист. Товариство Приятелів Капелі Бандуристів. (Неп.). Дітройт, Міч. 4°. Рр. 3-4. — Friends of the Ukrainian Bandurists Chorus. P. O. Box 119, Hamtramck Bg., Detroit 12, Mich

46

Інформативний Листок Об'єднання американсько-українських ветеринарних лікарів. Квартальник. Шікаго. 4°. Рр. 12-13. — Journal of the American-Ukrainian Veterinary Medical Association. 2642 W. Huton St., Chicago 12, Ill.

47

* **Інформативний Листок.** Українське Лікарське Товариство Північної Америки. Відділ Ілліної. Чікаго. 4°. 1962 р. — Dr. V. Bartoshek, 833 N. Hoynes Ave., Chicago 22, Ill.

48

* **Інформативний Листок.** О. П. Видав О. П. Ч. Л. (Чорний Ліс). Ц. 1961 р.

49

Інформаційний Бюлетень Товариства Українських Інженерів Америки — Відділ у Філадельфії. (Неп.). Філадельфія. 4°. Ц. Рр. 1-2. — 4814 N. Broad St.

50

Інформаційний Бюлетень Українсько-Громадського Комітету для вшанування 100-річчя смерті Тараса Шевченка. Клівленд. 4°. 1961 р.

51

Інформаційний Бюлетень УГВР. М. 8°. Рр. 4-5.

52

Іскра. Журнал юнацтва для юнацтва. Видас: Відділ юнацтва СУМА „Одеса“ — Осередку СУМА ім. М. Павлушкова в Шікаго. (Неп.). Шікаго, 1962. 4°, Ц. (Адреса не подана).

53

Іскра. Одноднівка ювілейної Пластової Зустрічі 50-ліття Пласту. Серпень, 1962. Видав 29-ий Курінь УСП „Сіроманці“. 4°, чч. 1 (два наклади), 2 і 3.

54

* **Казачья жизнь — Козаче життя.** Ежемесячный литературно-политический журнал. Щомісячний літературно-політичний журнал. — Издательство: Правление второго отдела Казачье-Американского Народного Союза. — The Cossack Life, 85 Trask St., Providence 5, R. I.

55

Карпатська Русь. Карпаторусска народна газета. Орган Лемко-Союза в Соединенных Штатах и Канаде и Карпаторусского Общества в Канаде (S.c). Karpatska Rus. (Carpatho-Russian). Тижневик. Йонкерс. f°. Рр. 34-35. Karpatska Rus, 556 Yonkers Ave., Yonkers 4, N. Y.

56

Київ. Журнал літератури, науки, мистецтва, критики і суспільного життя. Квартальник. Вел. 8°. Філадельфія. Рр. 12-13. — Kiyy, 4800 N. 12th St. Philadelphia 41, Pa.

57

Клівлендські Вісті. — (Продовження „Вістей ООЧСУ“). Місячник. Клівленд. 4°. Рік 1-ий (1962). — The Cleveland News, 2600 Somia Drive, Cleveland 34, Ohio.

58

* **Козак.** Інформативний Листок Кубанской Канцелярии. Атаман Борис Ткаченко. Асторія, Па. 1961-62 рр.

59

* **Комета.** Листи бурлак до бурлак. (Неп.). Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 12-13. — J. Terleckyj, 211-07, 34th St., Bayside, N. Y.

60

Крылаті. Журнал української молоді. Видає — Центральна Управа СУМ. Виходить щомісяця (крім серпня). Січень 1963. — "Krylati". 315 E. 10th St. New York 9, N. Y. (Ч. 1-ше вийшло в грудні 1962).

61

Лемківські Вісті. Лемківська незалежна газета, присвячена справам лемків в краю і в цілому світі. Видає: Відділ Організації Оборони Лемківщини в Йон-

керс, Н. Й. Місячник. Йонкерс. f°. Рр. 4-5. -- Lemko-News, 417 Nepperham Ave., Yonkers, N. Y.

62

Лис Микита. Журнал сатири і гумору. Місячник. Дітройт. 4°. Рр. 12-13. — The Fox, 4921 Larkins, Detroit 10, Mich.

63

***Лист Курішого** - до членів 7-го Куреня УПС ім. А. Войнаровського (Неп.). Клівленд. 4°, Ц. Рр. 5-6.

64

Листи до братів фаміліантів. Видання Ради Стану Старої Фамілії. (Неп.). Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 12-13. (Адреса не подана).

65

***Листи до Крилатих.** Журнал „Чети Крилатих”. (Неп.). Нью Йорк - Вінніпег. 4°, Ц. Рр. 4-5 (?).

67

Листи до Приятелів. Двомісячник. Нью Йорк. 8°. Рр. 9-10. - Letters to Friends, P. O. Box 428, Newark 1, N. J.

68

***Листки дружнього зв'язку.** Бюлетень 1-го куреня УНС. (Неп.). Вовфало - Нью Йорк. Рр. 14-15.

69

Листки Союзу Українських Філятелістів. Нью Йорк, 1961. — Prof. Leo M. Popovych, 379 Vermont St., Brooklyn 7, New York.

70

Листок ТУСМ-івця. Видає Товариство Студіючої Молоді ім. Миколи Міхновського. (Неп.). Дітройт. 4°. Рр. 1-ий (1961). — TUSM Leaflet. 19396 Norwood St., Detroit 34, Mich.

71

***Лікарський Альманах.** Одноденне видання Мічиганського відділу УЛТ-ПА. Дітройт, 1962.

72

Лікарський Вісник. Журнал Українського Лікарського Товариства Північної Америки. Квартальник. Нью Йорк. 8°. Рр. 8-9. - Ukrainian Medical Association of North America, 2 E. 79th St., New York 21, N. Y.

73

Микита. Журнал гумору й сатири. Місячник. Нью Йорк. 4°. Рр. 12-13. - "Mukyta", 77 E. 7th St., New York 3, N. Y.

74

Народна Воля. (Орган Українського Робітничого Союзу. Тижневик. Скрантон, Па. f°. Рр. 51-52. - Narodna Volya, 524 Olive St., Scranton 10, Pa.

75

Наш Світ. (Передше „Новий Світ”). - Журнал господарсько-кооперативної і громадської думки. Місячник, Нью Йорк. Рр. 3-4. - Our World. 98 - 2nd Avenue, New York 3, N. Y.

76

Наш Спорт. Орган Українського Спор-

тового Товариства „Чорноморська Січ”. (Неперіодичний спортовий журнал). Нью Йорк. 4°. Рік 1-ий (1962). — Our Sport, c/o Soccer Section "Chornomorska Sitch", 506-8 18th Ave, Newark 3, N. J.

77

Наша Батьківщина. Незалежний тижневик демократичної думки. Нью-Йорк. f°. Рік I (1962), ч. 1 (10. XI), 2 (17. XI), 3 (24. XI). — Nasha Batkiwshyna. 133 E. 4th St. New York 3, N. Y.

78

Наша Будучність. Бюлетень Кредитівки „Будучність”. (Неп.) Дітройт. Вел. 8°. Рік 1-ий (1962). — Our Future, 4655 Martin St., Detroit, Mich.

79

Наша Майбутність. Журнал видавничий кредитовою кооперативною Товариства „Самопоміч” в Трентоні, Н. Дж. Місячник. Трентон. 4°, Ц. Рік 1-ий (1962). — Our Future, c/o Self-Reliance, 726 So. Clinton Ave., Trenton 10, N. J.

80

Наше Життя. Місячник. Філядельфія. 4°. Рр. 18-19. (Журнал Союзу Українок Америки). — Our Life, 4936 N. 13th St., Philadelphia 41, Pa.

81

Нотатник. Український бюлетень. Місячник. Нью Йорк. М. f°. Рр. 1-2. — Notatnyk, Grand Central Sta., Box No. 2325, New York 17, N. Y.

82

Обіжний Лист. Видає ОКО — КСК. Нью-Йорк. Рік 1-ий, 1962.

83

Овід. Квартальник. Чикаго. 4°. Рр. 13-14. - Horizon, 2226 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.

84

Одповідівка, видана з приводу першого десятиріччя Федеральної Кредитової Спільки „Самопоміч” в Дітройті. Видання Української Федеральної Кредитової Спільки „Самопоміч”. (Дітройт). 1962. 8°. - 11838 Joseph Campau Ave., Detroit 12, Mich.

85

***Оріон.** Журнал морського пластування. (Неп.). Дітройт. Р. 11 (1962). - G. Slusarchuk, 2383 Neibel St., Detroit 12, Mich.

86

Пластовий Листок -- для внутрішнього вжитку українських пластунів (-ок) в ЗДА. Видає Крайова Пластова Старшина в ЗДА. (Неп.). Нью Йорк - Дітройт. Вел. 8°. Рр. 13-14. (Адреса як нижче).

87

Пластовий Меркурій. Післанець для виміни думок між пластовими провадами. (Неп.). Дітройт. 8°. Рр. 4-5. — Dr. O. Wojchuk, 2385 Neibel St., Detroit 12, Mich.

89

Пластові Вісті. Неперіодичний вісник Головної Пластової Булави. (Неп.). Дітройт. 4°. Рр. 15-16. — O. Boychuk, 2385 Nebel St., Detroit 12, Mich.

90

Погляди. Орган Товариства Української Студіюючої Молоді ім. Миколи Міхновського. (Неп.). О. Д. Філядельфія. 4°. Рік 1-ий (1962). — 144 Gilham Street, Philadelphia 11, Pa.

91

Правда. Издається Обществом Русских Братств в США. Тижневик. f°. Філядельфія. Рр. 59-60. — The Truth, 1732 Brandwine St., Philadelphia 30, Pa.

92

Прометей. Орган незалежної української демократичної думки. Тижневик. f°. Нью Йорк. Рік 3-ий (1961). — Prometeu, 129 E. 4th St., New York 3, N. Y. (Перестав виходити на ч. 25 з 27-го липня 1961 р.).

93

Самостійна Україна. Видас Центральною Управа Організації Державного Відродження України. Місячник, Шикаго. Нью Йорк. 4°. Рр. 14-15. — Independent Ukraine, 2315 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.

94

* **Світъ — Svit — The Light.** Русская двухнедельная газета. Wilkes-Barre, Pa., f°. Рр. 64-65. — 84 East Market Street, Wilkes-Barre, Pa.

95

Свобода. Український Щоденник. Орган Українського Народного Союзу. Джерзі Ситі, Н. Дж. f°. Рр. 68-69. — Svoboda, P. O. Box 346, Jersey City, N. J.

96

Сеньйорська Ватра. Орган Українського Пластового Сеньйорату. Квартальник. Дітройт. — Клівленд. 8°. Рр. 11-12. — Senior's Watra, c/o A. Sluzar, 11596 Charest St., Detroit 12, Mich. (В рр. 1954-1957 не виходила).

97

* **Слідами Орлика.** Бюлетень 8 куреня УПС ім. Григора Орлика. (Неп.). Вест-бери. — Нью Йорк. 4°, Ц. Рр. 13-14.

98

* **Слово.** Листок зв'язку УПСеньйорату в ЗДА. (Неп.). 4°, Ц. Р. 11-ий (1961). В 1962 р. не виходило.

99

Соборник. Загально-громадський двотижневик українців стейту Огайо. Клівленд. f°. Рік 2-ий (1961). — Sobornuk, 1108 Fairfield Ave, Cleveland 13, Ohio. (На ч. 3 з 27-го квітня 1961 перестав виходити).

100

Спорт. Бюлетень Українського Спортивного Клубу в Нью Йорку. (Неп.). Нью Йорк. f°. Ц. Рр. 12-13. — 12 St. Marks Place, New York 3, N. Y.

101

Спортовий Бюлетень УСТ „Черник“ — Дітройт. Дітройт. 4°. (Неп.). Рр. 1-2. — 3306 E. Davison (Corner Gallogher), Detroit 12, Mich.

102

Стріла. Квартальник Зв'язку ХУІІ-го Куреня Селіорок і ІІ Куреня Старших Пластунок „Перші Стежі“. (Неп.). Нью Йорк. 4°. Ц. 1961-62. — Mrs. Olga Muchajiw, 48-35 64th St., Woodside 77, L. I., New York.

103

Студент. Орган Української Студентської Громади у Філядельфії. (Неп.). 4°. Ц. Рр. 2-3. — Theophil Staruch, 1354 W. Jerome St., Philadelphia 40, Pa.

104

Сумівець. Місячник Осередку СУМА ім. ген. хор. Тараса Чупринки в Нью Йорку. Квартальник. Нью Йорк, вел. 8°. Рр. 8-9. — 315 E. 10th St., New York 9, N. Y.

105

Сумівець. Одноднівка в 10-ліття Осередку СУМА ім. Гетьмана ІІ Орлика. Дітройт. 4°. 1961. (Накладом Осередку СУМА ім. Гетьмана Пилипа Орлика).

106

Суспільна Опіка. Бюлетень ОУА „Самопоміч“. Відділ у Дітройті. (Неп.). 4°. Рр. 2-3. — 12004 Joseph Campau, Detroit, Mich.

107

СФУЖО. (Світова Федерація Українських Жіночих Організацій). (Бюлетень). Філядельфія. 4°. Рр. 13-14. (Відбитки з журналу „Наше Життя“. В роках 1-6 відбиток не було). — 4936 N. 13 St., Philadelphia 41, Pa.

108

* **Там-Там.** Листок дружнього зв'язку 29-го Куреня УСП „Сіроманці. (Неп.). 4°. Ц. Рр. 8-9. В 1962 р. припинився на числі 80.

109

Театр. Журнал театального мистецтва й літератури. Неперіодичне видання. Ч. 1. (1961). Дітройт. (Вийшло тільки одно число і за смертю редактора З. Тарнавського видання припинилося).

110

Терем. Проблеми української культури. Неперіодичний ілюстрований журнал. Видас Інститут Української Культури в Америці. Дітройт. Рік 1 (1962). — Terem, 10338 Jos. Campau Avenue, Detroit 12, Mich.

111

* **Трибуна Сумівця.** Одноднівка з нагоди окружного злету юнацтва в Філядельфії. Філядельфія 1961.

112

Тризуб. Орган Української Національно-Державницької Думки. Двомісячник. Нью Йорк. М. 4°. Рр. 2-3. — A. Zubenko, 330 E. 15th St., New York 3, N. Y.

113

УКРАЇНСЬКІ ЖУРНАЛИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Деякі з журналів, здебільша місячників, що виходять у ЗДА, в Канаді й Європі.

Українська Газета. Загально-громадський двотижневик метрополітального Дітройту. f°. Дітройт. Рр. 3-4. — V. Nestorovych, 13824 Josef Campau Ave., Detroit 12, Mich.

114

Українське Життя. Незалежний тижневик. f°. Чикаго. Рр. 6-7. — Ukrainian Life, 2038 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.

115

Українське Народне Слово. Офіційний орган Української Народної Помочі. Тижневик. Піттсбург. f°. Рр. 48-49. — Ukrainian National Word, P. O. Box 1948, Pittsburgh 30, Pa.

116

Українсько - Американська Фундація. Онтаріо, Каліфорнія. Вюлетень, ч. 2. Вел. 8°. (Ч. 1-ше вийшло в 1959 році).

117

Український Господарник. Науково-популярний орган. Квартальник. Нью Йорк - Ірвінгтон. 8°. Рік 3. (1962). (Передтим виходив у рр. 1954 і 1956). — M. Velychkiivsky, 47 Ellery Avenue, Irvington 11, N. J.

118

Український Огляд. Нью Йорк. 8°. (Неп.). Рік 4. (1961). — Ukrainian Digest, 210 Fifth Avenue, Suite 1102, New York 10, N. Y.

119

Українські Вісті. Друкований в Нью Йорку українською мовою тижневик т. зв. „прогресивного” напрямку.

120

Філятелистичні Вісті Союзу Українських Філятелістів. (Неп.). Нью Йорк. 4°. Ц. Рік 10 (1962). — Prof. Leo M. Porovych, 379 Vermont Street, Apt. 1, Brooklyn 7, N. Y.

121

Честерський Лис Микита. Річник. Честер. f°. Ц. Рік 8. (1961). — Roman Zawuckyj, 2402 W. 3rd St., Chester, Pa.

122

Чудо. Одноднівка свята весни. 27-28. V. 1961. (На пластовій оселі в Іст Четгем. Видав 29 Куринь УСП-ів „Сіроманці”). 4°.

123

Шафа грас. Неперіодичний журнал гумору і сатири. Видас Красва Управа Братства кол. Вояків 1 Української Дивізії УНА в ЗДА. Філадельфія. 4°. Рік 1-ий (1961). — Ivan Skira, 4813 N. 12 St., Philadelphia 41, Pa.

124

Шевченко. Українська Вільна Академія Наук в США. Річник. Нью Йорк. Велика 8°. Р. 8/9 — 1961. — UVAN, 206 W. 100th St., New York 25, N. Y.

125

* **Юнацький Шлях.** Тижневик табору Спілки Української Молоді Америки на оселі „Холодний Яр”. Рік 1962.

126

— o —

American Council Press Releases. American Council for Nationalities Service. Ukrainian. Ц. f°. 1961-1962. — Willkie Memorial Building. 20 W. 40th St. New York 18, N. Y.

127

Annals of the Ukrainian Academy. New York. Вел. 8°. Рік 9 — 1961. UVAN, 206 W. 100th St., New York 25, N. Y.

128

The Cossack Quarterly. An English Language Publication of the Cossack Nationalists in Exile. Edited by Ivan I. Bezugloff and Editorial Board. Клівленд. 8°. Рік 1 — 1962. The Cossack Quarterly. P. O. Box 2460. Cleveland 12, Ohio.

129

Digest of the Soviet Ukrainian Press. Published by "Prolog", New York. Місячник. 4°. Рік 5-6. — Prolog, 875 W. End Ave. New York 25, N. Y. Apt. 14 B.

130

Horizons. Ukrainian Student's Review. Nonperiodical Publication. New York. 8°. Рр. 4-5. — P. O. Box 353, Cooper Station. New York 3, N. Y.

131

For the Ukraine's Participation in the Olympic Games. Bulletin of the Ukrainian World Committee for Sport Affairs. English Edition. 1961. — P. O. Box 2733. Baltimore 25, Md.

132

The Graduate. Bulletin of the Ukrainian Graduates of Detroit and Windsor. Місячник. Detroit, Mich., м. 4°. — Mr. Fred Rudko. 24340 Roanoke. Oak Park 37, Mich.

133

* **Lemko.** Youth — Journal. Published bi-monthly by Lemko Youth. Йонкерс. 8°. Рр. 2-3. — Lemko. 556 Yonkers Avenue. Yonkers, N. Y.

134

PIB — PIB. Pre-Collegiate Information Bulletin. Troy, E. Y. Рік 1 (1962). — L. Zobniw. Clement Box 424. R. P. I. Troy, N. Y.

135

Prolog. Quarterly. New York. Рік 5 (1961) — Prolog. 875 W. End Ave., Apt. 14 B. New York 25, N. Y.

136

The Spark. 50th Anniversary of Plast. Jamboree, August 1962. м. 4° Ц. (Одноднівка).

137

Sport. Bulletin. New York. f° Ц. Рр. 1-2. — 12 St. Marks Place, New York 3, N. Y.

138

Tri-City Ukrainian American Student Newsletter. 4°. Ц. Рр. 2-3. Published irregularly by Ukrainian-American Student

61

Society. L. Zorniw. Clement Rm. 31, Box 424. Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, N. Y.

139

The Trident. Quarterly. Published by Youth of ODWU. Chicago. 8°. Pp. 1-2. - 23150 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.

140

UCCA — Washington News. Washington, D. C. - Prof. Lev E. Dobriansky. 834 King Dr. Alexandria, Wa.

141

Ukrainian Bulletin. - - Published Semi-monthly by the Ukrainian Congress Com-mity of America. New York. 4°. Pp. 14-15. — 302-304 W. 13 St., New York 14, N. Y.

142

Ukrainian Quarterly. Published by Uk-rainian Congress Committee of America. New York. 8°. Pp. 17-18. — 302-304 W. 13 St., New York 14, N. Y.

143

The Ukrainian Trend. Official Organ of the Ukrainian Youth's League of North America. New York, N. Y. Квартальник, 8°. Pp. 13-14. — 2 E. 79th St., New York 21, N. Y.

144

Voice of Free Ukraine. New York. f°. Vol. 1, No. 1. (March 23, 1962). — Susta. 2 E. 79th St., New York 3, N. Y.

145

— o —

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ПРЕСА.

I. УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ПРЕСА.

а) Органи загального характеру

Америка. Український Католицький Щоденник. Урядовий орган „Провидін-ня”, Союзу Українців Католиків в Аме-риці. Філадельфія. f°. Pp. 50-51. - Ame-rica, 817 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa.

146

Архиепархіяльні Вісті. Орган укра-їнської кат. Архиепархії в Америці. Мі-сячник. Філадельфія. 4°. Pp. 36-37. — Archbishop's Chancery. 815 Franklin St., Philadelphia 23, Pa.

147

Місіонар. Урядовий орган Апостоль-ства молитви і Братства Найсвятіших Тайн. Місячник. Видають Сестри Чина св. Василя Великого. Філадельфія. 8°. Pp. 45-46. — The Missionary. 1825. W. Lindley Ave., Philadelphia 41, Pa.

148

Слово доброго Пастиря. Видавництво оо. Василян в ЗДА. Щодва місяці. Нью Йорк. 16°. Pp. 12-13. — "Good Sheperd". Basilian Fathers. 22 E. 7th St., New York 3, N. Y.

149

Шематизм Української Каполицької Архиепархії візантійського обряду у Філадельфії. - Directory Ukrainian Catholic Ecclesiastical Province of Philadelphia. Віс-ник. Вел. 8°. - Archbishop's Chancery, 815 Franklin St., Philadelphia 23, Pa. (Міс-тить, крім шематизму філадельфійської Архиепархії, також шематизм діцезії стемфордської й шікагської).

150

„Шлях”. Український католицький тижневик, видаваний Корпорацією Апо-столят. Філадельфія. 4°.

151

"The Way”. Ukrainian Catholic Weekly. Окремий англомовний часопис, додаток до вищезгаданого. Pp. 22-23. -- "The Way", 805 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa.

152

б) Шкільні

I. Академія св. Василя Великого, Факс Чейз, Па.

ВДАФ. Василянська Дівоча Акаде-мія, Факс Чейз. (Український часопис студенток Академії). Квартальник. f°. 1961-1962.

153

Зірння (продовження попереднього часопису під новою назвою). Рік 1-ий (1962).

154

Basilian Torch. (Англомовний часопис студенток Академії). Квартальник. f°. Pp. 29-30.

155

Basilianette. Published by the Senior Class Saint Basil Academy. Річник. 4°. Pp. 9-10.

156

The Grotto. (St. Basil Alumnae Associa-tion Bulletin). м. f° -- 4°. Pp. 11-12. (В pp. 1951-53 під назвою Alumnae Bulletin).

157

Laureate. Saint Basil Academy. (Англо-мовний літературний журнал студенток Академії). 8°. Ц. Pp. 12-13.

158

Macrinian. Fox Chase Manor Colleglum. Річник. 4°. Pp. 5-6.

159

Manor Junior College. Vol. V — 1960-1962. Fox Chase.

160

II. Академія Віллі Марії, Словтсбург, Нью Йорк

Відгомін. (Український часопис сту-денток Академії). Квартальник. 4°. Pp. 16-17.

161

Scala Maria. St. Mary's Villa Academy. Table Rock. Sloatsburg, N. Y. Yearbook. Річник. 4°. Рр. 12-13.

162

The Table Rock Echo. Published every two months by the Students of St. Mary's Villa Academy. 4°. Рр. 17-18.

163

III. Українські Кат. Заклади в Стемфорді, Конн.

Вогник. (Український часопис вівтарних хлопців. Видають студенти Семінарії св. Василя Великого.) Додаток до англomовного "The Taper". 4°. Рр. 3-4.

164

The Taper. Altar Boys' Newsletter. Published by the Students of Saint Basil's Seminary. Bimonthly. Рр. 3-4.

165

The Torch. Mother of God Academy. 1961-1962. Stamford, Conn.

166

в) Парафіяльні бюлетені (За місцевостями)

Arnold, Pa.

Sunday Bulletin St. Vladimir's. (Разом і для St. Michaels — W. Leechburg. 1961-1962.

167

Bethlehem, Pa.

St. Josaphat's Ukr. Cath. Church Bulletin. 1961-1962.

168

Bristol, Pa.

The Parish Bulletin Saint Mary's Ukr.-Cath. Church. Рр. 3-4.

169

Buffalo, N. Y.:

Парохіяльні Вісті укр. кат. Церкви Матері Вожої Одігітрії. Тижневик. 1961-1962.

170

Парохіяльні Вісті. Українська Кат. Церква Св. Отця Николая, Бoфало, Н. Й. Тижневик. Ц. 4°. 1962.

171

Carnegie, Pa.

Holy Trinity Bulletin. Рр. 11-12.

172

Chester, Pa.

Holy Ghost Parish Bulletin. ТИЖНЕВИК. Рр. 10-11.

173

Chicago, Ill.

Катедральні Вісті. Бюлетин Катедри Св. Отця Николая. Неп. (Чикаго), Ц. 4°. Рік 1-ий, 1962.

174

St. Joseph Parish Bulletin. ТИЖНЕВИК. Рр. 4-5.

175

Cleveland, Ohio

Оголошення Церкви св. Ап. Петра й

Павла. Sunday Announcements. ТИЖНЕВИК. Рр. 11-12.

176

Clifton Heights, Pa.

Parish Bulletin. SS. Peter and Paul. Рр. 5-6.

177

Dearborn, Mich.

Sunday's Bell Bulletin St. Michael's. — ТИЖНЕВИК. Рр. 4-5.

178

Detroit, Mich.

St. Johns Ukr. Cath. Church Bulletin. — Рр. 11-12.

179

East Cleveland, Ohio

St. Mary's Ukr. Cath. Church Bulletin. Місячник. Рр. 8-9.

180

Elizabeth, N. J.

St. Vladimir's Ukrainian Catholic Church. (Bulletin), Elizabeth, N. J., 1961.

181

Ford City, Pa.

Parish Bulletin St. Mary's Ukr. Cath. Church.

182

Frackville, Pa.

St. Michael's Bulletin. Рр. 5-6.

183

Hamtramck, Mich.

Бюлетень. Укр.-кат. парохія Непорочного Зачаття Преч. Диви Марії. Отці Василіяни. (Недавня назва, передше тільки англійська, яка лишилася й тепер: Immaculate Conception Parish Bulletin). Тижневик. Рр. 12-13.

184

Hazleton, Pa.

St. Michael's Bulletin. Рр. 6-7.

185

Jersey City, N. J.

SS. Peter & Paul Ukr. Cath. Church. Parish Bulletin. ТИЖНЕВИК. Рр. 7-8.

186

Johnstown, Pa.

Parish Bulletin St. John the Baptist. — ТИЖНЕВИК. Рр. 3-4.

187

Latrobe, Pa.

The Assumption of Blased Virgin Mary, Ukr.-Cath. Church (Bulletin). ТИЖНЕВИК. Рр. 5-6.

188

Los Angeles, Calif.

Ukr. Cath. Church of the Nativity of Blessed Virgin Mary. Рр. 8-9.

189

Lyndore, Pa.

Weekly Bulletin St. Michael's Ukr. Cath. Church. Рр. 10-11.

190

- MacAdoo, Pa.**
St. Mary's **Bulletin**. St. Mary's Ukr. Cath. Church. **Тижневик**. Рр. 7-8. **191**
- McKeesport, Pa.**
The Parish **Bulletin** St. John's Ukr. Cath. Church. Рр. 9-10. **192**
- Miami, Fla.**
Monthly Bulletin Assumption of B. V. M. 1961-1962. **193**
- Minneapolis, Minn.**
Parish Bulletin. St. Constantine's Cath. Church. **Тижневик**. Рр. 9-10. **194**
- Mount Carmel, Pa.**
Parish Weekly Bulletin SS. Peter & Paul Greek-Cath. Church. Рр. 5-6. **195**
- Muskegon Heights, Mich.**
Bulletin St. Nicholas' Ukr. Cath. Church. Рр. 8-9. **196**
- Newark, N. J.**
Бюлетень Парохії св. Івана Хрестителя. (Назва від р. 1962, передше лише англійський — St. John's **Bulletin**). **197**
- New Kensington, Pa.**
Parish Bulletin of St. Vladimir's Church. New York, N. Y. **198**
- Вісник св. Юра**. St. George Review. 4°. Рр. 3-4. — St. George Ukr. Cath. Church, 22 E. 7th St., New York 3, N. Y. **199**
- Olyphant, Pa.**
Sunday Announcements SS. Cyril's and Methodius' Ukr. Greek-Cath. Church. **200**
- Omaha, Nebraska**
Парохіяльний Листок Укр. кат. парохії Успення Пресвятої Богородиці. Рр. 7-8. **201**
- Ozone Park, N. Y.**
St. Mary's Ukr. Cath. Church **Bulletin**. Рр. 4-5. **202**
- Perth Amboy, N. J.**
Church Bulletin Ukr. Cath. Church of the Assumption. **Тижневик**. Рр. 5-6. **203**
- Philadelphia, Pa.:**
Cathedral Bulletin of the Immaculate Conception. (Не раз під титулом — Parish **Bulletin**, Immaculate Conception Cathedral of the Byzantine, Ukrainian Rite). Phila. 23. **Тижневик**. Рр. 11-12. **204**
- Парохіяльний Бюлетень**. Укр. кат. Церква св. Отця Николая. **Parish Bulletin** of Saint Nicholas Ukr. Cath. Church. Phila. 30. **Тижневик**. Рр. 7-8. **205**
- Annuciation of the B. V. M. **Sunday Bulletin**. Melrose Park, Philadelphia. (З українським додатком „Недільний обіжник”). Рік 1-ий (1962). **206**
- St. Josaphat's Bulletin**. Frankford, Philadelphia. **Тижневик**. Рр. 4-5. **207**
- St. Mary's Parish Bulletin**. Phila. 42. **Тижневик**. Рр. 5-6. **208**
- Pittsburgh, Pa.:**
Parish Bulletin St. Georg's. 1961-1962. **209**
- Parish Bulletin** St. John the Baptist Ukr. Cath. Church. **Тижневик**. **210**
- San Francisco, Calif.**
Ukrainian Pioneer. Bulletin of Immaculate Conception Ukr. Cath. Church. **Місячник**. **211**
- Scranton, Pa.**
St. Vladimir's **Bulletin**. **Тижневик**.
Shamokin, Pa. **212**
- Transfiguration** Ukr. Cath. Church **Bulletin**. **Тижневик**. Рр. 7-8. **213**
- Shenandoah, Pa.**
St. Michael's Parish (**Bulletin**).
Syracuse, N. Y. **214**
- St. John the Baptist **Bulletin**. **Тижневик**. Рр. 12-13. **215**
- Warren, Mich.**
St. Josaphat's Parish **Bulletin**. **Тижневик**. Рр. 1-2. **216**
- Washington, D. C.**
Holy Family News. Рр. 6-7. **217**
- Woonsocket, Rhode Island**
St. Michael's Ukr. Cath. Church **Bulletin**.
Yonkers, N. Y. **218**
- Оголошення**. Церкви св. Михаїла. **Announcements**. **Місячник**. **219**
- Youngstown, Ohio**
Holy Trinity Church Bulletin. **220**
- г) **Бюлетені укр. кат. Установ та Організацій.**
- Бюлетень** Товариства „Українська Рідна Школа”, при Українській Греко-католицькій Церкві св. Михаїла, за 1961-1962 шк. р. Нью-Гейвен, серпень 1962. **221**
- Обіжний лист** для членів Асоціації

Укр. кат. Преси. Філадельфія. (Нер.).
4°. Ц. Рік 3-ій (1961).

222

Iris. St. Basil Novitiate Sacred Heart
Province, Fox Chase, Pa. Квартальник.
4°. Ц. Рр. 10-11.

223

Letter from Post 471. St. Josaphat's
Catholic War Veterans Post 471. Phila-
delphia. 8°. Рр. 1-2. — David Chandler,
Editor. 6143 Alma St., Phila. 24, Pa.

224

News Letter. Holy Name Society St.
John's Ukr. Cath. Church. Newark. 4°. Ц.
Рік 1 (1962).

225

St. Josaphat Ladies Guild Bulletin. Phila-
delphia, Pa. (Нер.). 1961.

226

Nativity B. V. M. Church-School Bulletin.
Chicago, Ill. Ц. Рр. 11-12.

227

St. Pius X Council Bulletin. Published
monthly by Saint Pius X Council of the
Ukr. Cath. Youth League. Philadelphia.
(Нер.). 4°. Ц. — 816 N. Franklin Street,
Philadelphia 23, Pa.

228

II. ПРЕСА ПИТСБУРЗЬКОЇ ДИЦЕЗІЇ

The Byzantine Catholic World. Вел. 8°.
Рр. 6-7. — Box 431. Homstead, Pa.

229

Greek-Catholic Union Messenger. Vjest-
nik Greko-nsft. Sojedinenija. Homstead, Pa.
Тижневик. Рр. 49-50.

230

Holy Ghost Bulletin. Cleveland, Ohio.
Тижневик. 4°. Ц.

231

Holos Hory Sv. Macriny. Voice of Mount
St. Macrina. Vydavajet: Monastyr Sester
Cina Sv. Vasilija Velikoho. Місячник.
Uniontown, Pa. Вел. 8°. Рр. 13-14. — P.
O. Box 1511. Uniontown, Pa.

232

Prosvita — Enlightenment. Official organ
of the United Societies of Greek-Catholic
Religion of United States of America. Мі-
сячник. McKeesport, Pa. f°. — 613 Sincl-
air St. McKeesport, Pa.

233

III. УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ПРЕСА.

1. Українська Православна Церква під
проводом Метрополита Іоана
Теодоровича.

а) Загальний орган

Українське Православне Слово. (Офі-
ційний орган Митрополії). Місячник.
Савт-Бавнд Брук. 4°. Рр. 12-13. — Uk-

rainian Orthodox Word. Box 595, South
Bound Brook, N. J.

234

б) Парафіальні бюлетені (За місцевостями)

Carnegie, Pa.
St. Peter & St. Paul Bulletin. Місячник.
4°. Рр. 11-12.

235

Chester, Pa.
**Parish News St. Mary's Ukr. Orthodox
Church.** Місячник. 4°. Рр. 10-11.

236

Chicago, Ill.:
Православний Шлях. Неперіодичне
видання Парафії Укр. Православного
Катедрального Собору Св. Володимира
в Чикаго. 4°. Рік 1-ий — 1962.

237

**SS. Peter & Paul Ukr. Orthodox Church
Weekly Bulletin.** Тижневик. Chicago 19.
8°.

238

Cleveland, Ohio:
**Інформаційний Бюлетень Парафії Ук-
раїнської Православної Церкви св. Во-
лодимира.** Information Bulletin Parishion-
ers of the Ukr. Orthodox Church of St.
Vladimir's. Cleveland 23. 4°. Друк. Рр.
2-3.

239

Християнським Шляхом. Бюлетень
Церкви св. Тройці. Holy Trinity Church.
Cleveland 9, 1961-1962.

240

Detroit, Mich.
**Парафіальний Вісник Парафії УПЦ
Св. Покрови в Детройті.** 8°. Рр. 1-2.

241

Hartford, Conn.
**Братські Вісті Св. Володимирської Па-
рафії УПЦ в Гартфорді, Конн.** Рр. 3-4.
— 143 Windsor St., Hartford 5, Conn.

242

Lakewood, Ohio.
Bulletin St. Nicholas' Church.

243

Los Angeles, Calif.
Наше Слово. Бюлетень Парафії Укр.
Православної Церкви св. Андрія Пер-
возванного в Лос Анджелес. Місячник.
4°. Рр. 1-2. — Dr. A. Wusyk. 1042 Everest
Pl., Los Angeles 26, Calif.

244

McKees Rocks, Pa.
**St. Mary's Ukr. Orthodox Church Bulle-
tin.** м. 4°. Рр. 7-8.

245

Miami, Florida
**Парафіальні Місячні Новини Укр.
Православної Церкви Святого Миколая,
Мірликійського Чудотворця в Маямі на
Флориді.** 4°. Рр. 2-3. — Monthly Bulletin,
1491 N. W. 26 St. Miami 42, Florida.

246

- Monessen, Pa.**
Saint Nicholas Ukr. Orthodox Church Bulletin. Бюлетень Укр. Православної Церкви св. Миколая. м. f°. 1961-1962. 247
- Newark, N. J.**
Парафіяльний Вісник. Орган Української Православної Парафії Святої Тройці в Ньюарку, Н. Дж. Видає Парафіяльна Рада. 1961. 248
- New Britain, Conn.**
Our Church Bulletin. Saint Mary's Ukr. Church. A Monthly Publication. 4°. Pp. 13-14. 249
- Saint Paul, Minn.**
Парафіяний. Бюлетень Парафіяльної Управи Церкви Св. Володимира й Ольги. 4°. Pp. 1-2. 250
- Sharon, Pa.**
St. John's Messenger. 4°. Pp. 6-7. 251
- Trenton, N. J.**
Holy Trinity Ukr. Orthodox Church. Тижневик. 8°. 1961-1962. 252
- Troy, N. Y.**
St. Nicholas Church Bulletin. 4°. 1962. 253
- Washington, D. C.**
Бюлетень Укр. Православної Парафії Св. Апостола Андрія Первозванного у Вашингтоні. — Квартальник. Рік 3-й (1961). 254
- Westbury, L. I., N. Y.**
Світ. Бюлетень Укр. Православної Церкви св. Тройці у Вестбері. 1962. 255
- 2) Преса православних Установ і Організацій.**
- Дзвінок. Журнал Рідної Школи при Українській Православній Парафії Св. Юрія Переможця. Міннеаполіс, Мінн. (Неп.). 4°. Ц. Pp. 1-2. 256
- Наша Школа. Орган Шкільної Ради Рідної Школи, при Парафії св. Володимира в Клівленді. Pp. 4-5. 257
- Світанок. Видає „Рідна Школа” при церкві св. Арх. Михаїла. Міннеаполіс, Мінн. 4°. Pp. 3-4. 258
- Слово істини. Місячний бюлетень. Видає Братство Св. Володимира при Парафії Св. Покрови. Філадельфія. 4°. Рік 1-й (1962). 259
- Bulletinette. Published by the Ukr. Orthodox League of United States of America. Carnegie, Pa. 1961. 260
- Bulletinette. Ukr. Orthodox League of USA. Trenton. Рік 7-ий (1961). — 824 Adelin St., Trenton 10, N. J. 261
- The Midwest Horizon. Published by the Midwest Regional Branch of the Ukr. Orthodox League of the United States of America. Chicago, Ill. Що два місяці. 4°. Рік 2-ий (1961). — 2250 W. Corter St., Chicago 22, Ill. 262
- Ukadet. Official Publication of the Ukr. Folk Ballet of Twin Cities. Minneapolis, Minn. Місячник. 4°. Ц. Pp. 21-22. — 505, 4th St. N. E. Minneapolis 13, Minn. 263
- Ukrainian Orthodox League Bulletin. — McKees Rock, Pa. 264
- 3. Преса інших православних Церков.**
- Життя і Церква. Орган Укр. Автокефальної Православної Церкви в Екзилі. Квартальник. Нью-Йорк. 4°. — Rev. I. Tkatchuk, 132 E. 7th St., New York 9, N. Y. 265
- Інформаційний Листок. Вид. Комітет Оборони Св. Тройцької Церкви в Нью-Йорку. Нью-Йорк, 1961. 266
- Листи до Православних Українців. Братство оборони рідної Православної Церкви. (Нью-Йорк, 1961). 267
- Парафіяльний Листок. Видає Парафіяльна Рада Свято-Тройцької Парафії УАП Церкви в Екзилі. Нью-Йорк. 1961. 268
- Православний Українець. Церковно-громадський місячник. Орган Укр. Православної Церковної Ради УАПЦ. Чикаго. Вел. 8°. Pp. 10-11. — 2710 W. Iowa St. Chicago 22, Ill. 269
- Український Вісник. Церковно-народний часопис. Орган Української Православної Церкви в Америці. Квартальник. Нью-Йорк. 4°. Pp. 32-33. 270
- Церква й Життя. Орган Православного Братства ім. Митрополита Василя Липківського. Двомісячник. Шикаго. 4°. Pp. 5-6. — Church and Life. 1239 N. O. Artisian Ave. Chicago 22, Ill. 271
- St. Demetrius Parish Bulletin. Carteret, N. J. 1961-1962. — 641 Roosevelt Ave., Carteret, N. J. 272

Церковний Вѣстник. Cerkovnyi Vistnik. Published by the Carpatho-Russian Orthodox Gr. Cath. Diocese in USA. Semi-monthly. Pittsburgh, Pa. Вел. 4°. Рр. 16-17. --- The Church-Messenger, 342 Boulevard. Pittsburgh 22, Pa.

273

III. ПРЕСА ЄВАНГЕЛИЩЬКО-БАПТИСТСЬКА, „СВІДКІВ ЄГОВИ” й ін.

Вартова Башта. Видає: Watch Tower Bible & Tract Society. Місячник. Бруклін. 4°. Рр. 1961-1962. — Watchtower, 117 Adams St., Brooklyn 1, N. Y.

274

Віра й Наука. Український релігійний журнал. Честер, Па., 8°. Рік 1-ий (1962). -- "Faith and Science". 101 Cambridge Rd. Brookhaven. Chester, Pa.

275

Вісник ласки і правди. Видає Петро Боднар. Клівленд, Огайо. 8°. Рік 1-ий (1962). — The Herald of Grace and Truth. 14225 Monroe, Cleveland, Ohio.

276

Євангельський Паломник. Релігійний часопис. Офіційльний орган Українського відділу Громад Божих. Щодва місяці. Нью-Йорк. 4°. Рр. 12-13. — Pilgrim Evangel. 9 E. 7th St. New York 3, N. Y.

277

Євангельський Ранок. Український християнський місячник. Орган Укр. Євангельського Союзу Північної Америки. (З англійською частиною під наг.: The Ukrainian Christian). Дітройт. 4°. (Це є продовження „Канадійського Ранку”). — Evangelical Morning, 22146 Kelly Rd. East Detroit, Mich. Адміністрація: 33 North Cliffe Blvd. Toronto 4, Ont., Canada.

278

Наш Приятель. (Давніше: „Дитячий Приятель”). Гартфорд. Місячник. 8°. Рр. 3-4. — Our Friend. 16 Williams St., Hartford 5, Conn.

279

Ознаки нашого часу. (Орган Суботників Адвентистів). Місячник. Бруклін. 4°. Рр. 32-33. — Sings of Our Time. Pacific Press Publishing Ass-on. 1350 Villa St. Mountain View, Calif.

280

Паломник. Офіційльний орган Союзу Євангельських Християн. Віри — П'ятидесятників. Нью-Йорк. 8°. Рр. 1-2. — Palomnyk. 44 Silver St. Elmont, N. Y.

281

Післанець Правди. Часопис, присвячений поширенню християнської думки. Орган Укр. Місійно-біблійного Товариства Євангельсько-баптистських церков у ПА США. Місячник. Честер, Па. Вел. 8°. Рр. 15-16. — Messenger of Truth. 247 E. Roland Rd. Parkside, Chester, Pa.

282

Пробудись! Орган Свідків Єгови. Місячник. Видає Watch Tower Bible and Tract Society. Бруклін. 4°. Рр. 15-16. — Awake! Ukr. Edition. 117 Adams St. Brooklyn 1, N. Y.

283

Сторож і Вістник Присутности Христа. Видають дослідники Св. Письма Двомісячник. Чікаго. 4°. Рр. 13-14. — P. O. Box 5455. Chicago, Ill.

284

Український Баптист. Ukrainian Baptist. Ukrainian Baptist Missionary Society. (Видається англійською мовою для інформації американських баптистів про укр. баптистський рух). (Неп.). Дітройт. Вел. 8°. Рік 1-ий (1961). — 8937 Asbury Park, Detroit 28, Mich.

285

Information and Press Service. The Ukrainian Evangelical Alliance of North America. (Неп.). Дітройт. Рр. 1-2. — 1934 Florence St., Detroit 3, Mich.

286

New Bulletin. The Ukr. Evangelical Alliance of North America. (Неп.). 1961. — (Адреса, як вище).

287

II. КАНАДА

Світські часописи і журнали

Батьківський Інформатор. (Неперіодичне видання Пластової Станиці й Пластприятю в Вінніпегу). 4°. Ц. Рр. 1-2. — "Plast," 613 Flora Ave., Winnipeg 4, Man.

288

Батьківщина. Орган української консервативної думки. (Двогизневиць гетьманського напрямку). Торонто. 8°. Рр. 25-26. -- Our Country, 362 Bathurst, Toronto 2-B., Ont.

289

Бюлетень Комітету Українців Канади. (КУК-у). Місячник. Вінніпег 8°. Рр. 9-10. — Ukrainian Caesdian Committee, 456 Main St., Winnipeg 2, Man.

290

Бюлетень Союзу бувших українських воєнків у Канаді. Квартальник. Видає Генеральна Управа СБУВ у Канаді. М. 4°. — I. Lypowesckuj, 1623 Queen St., W. Toronto 3, Ont.

291

* **Бюлетень Союзу Українського Студентства Канади (СУСК).** Неперіодичне видання. Торонто 1961. — Information Service of the Ukrainian Canadian University Students Union. 83-85 Christie Street, Toronto, Ont.

292

Бюлетень Української Кооперативи Ощадности і Кредиту в Монреалі. (Неп.). Монреаль. В. 8°. Рік 1 (1962). — Bulletin de la Cooperative ukrainienne

d' Epargue et de Crédit de Montréal, 120 Duluth Est, Montréal, Que.

293

Бюлетень Української Кредитової Сп лки у Форт Віліам. Квартальник. М. f . Рр. 1-2. — The Bulletin Ukr. Credit Union, 704 McKenzie St., Fort William, Ont.

294

Вісті Пласт-Приятю. — Торонто. 8 . Рік 1-ий. (Неперіодичний журнал гуртка Приятелів Пласту при Пластовій Станиці в Торонто). — Plast, 2199 Bloor St. W. Toronto 9, Ont.

295

В дні Зелених Свят. Однодн вка. Братство кол. Вояків 1-ої Дивізії Української Національної Армії. Станиця в Судбури. 4 . Судбури (1962).

296

Вільне Слово. Часопис Національної Єдності. Тижневик. Видає Сп лка „Вільна Преса” у Торонто, Онт. f . — „Vilne Slovo,” 286 Lisgar St., Toronto 3, Ont.

297

Вісті Українського Національного Об'єднання і Б. О. — Місячник. Судбури. 8 . Рр. 7-8. — Bulletin National Federation of Canada, 130 Frood Rd., Sudbury, Ont.

298

Вісті УКТ. Українсько-Канадійське Товариство Прихильників визвольної боротьби України (УКТ). Громада Вінніпег. (Неп.). М. f . Ц. Рр. 2-3. — (Адреса не подана).

299

Гомін України. (Орган Ліги визволення України й ОУНР). Тижневик. f . (З окремим місячним додатком „Література і Мистецтво”). Рр. 13-14. — “Homin Ukrainy,” 140 Bathurst St., Toronto, Ont.

300

Життя і Школа. Незалежний орган українського вчителства та батьків у вільному світі. Місячник. 8 . Торонто. Рр. 7-8. — “Zhyttia i Shkola,” 286 Lisgar St., Toronto 3, Ont.

301

Жіночий Світ. Місячник. Вінніпег. 4 . Рр. 12-13. — Woman's World, Box 791, Winnipeg, Man.

302

Інформативний Листок Осередку праці уладу старших пластунів. Видає ОІП. УСІП. (Неп.). 4 . — Mr. Modest Smos. 29 Laws St., Toronto 9, Ont.

303

Інформатор Української Стрільчої Громади. (Неп.). Торонто, Онт. Рр. 9-10. — Ukrainian War Veterans Association of Canada, P. O. Box 1104, Sta. D. Toronto 9, Ont.

304

Інформаційна Служба Союзу Українського Студентства Канади. (Неп.).

Торонто. 4 . Ц. 1961. — Information Service of the Ukrainian Canadian University Students Union, 83-85 Christie St., Toronto, Ont.

305

Інформаційний Листок Кредитової Кооперативи Північ. Вінніпегу. Квартальник. Вінніпег. Вел. 8 . Рр. 3-4. — North Winnipeg Credit Union Society, 667 Flora Ave., Winnipeg 4, Man.

306

Канадійський Фармер. Передовий Український Просвітньо-Інформаційний Тижневик. Вінніпег. f . Рр. 59-60. — Canadian Farmer, 462 Hargrave Street, Winnipeg 2, Man.

307

Кубанський Край. - Кубанский Край. Kuban Cossack Bulletin. Кубанський культурно-освітний часопис. Квартальник. Торонто. 8 . Рр. 10-11. — 26 Robina Ave., Toronto 10, Ont.

308

Листи до братів фаміліантів. Серія XIV, число 55. Торонто. Липень 1961. 4 . Ц.

309

* **Листок Дружби.** Інформаційний орган Проводу ОУСТ НС „Зарево”. Монреаль - Клівленд - Париж - Мюнхен. (Неп.). Монреаль — Чикаго. 1961. 4 . Ц. (Заснований у 1950 р.).

310

Література і Мистецтво. (Місячний додаток до тижневика „Гомін України”, з окремою пагінацією). f .

311

Літопис Волині. Науково-популярний Збірник Волинознавства. Видає Інститут Дослідів Волині (Неп.). Вінніпег. 8 . Ч. 5 (1961). (Ч. 1 вийшло в 1953 р.). — Research Institute of Volyn, Box 606, Winnipeg 1, Man.

312

Ми і світ. Український магазин. Місячник. Торонто. 8 . Рр. 12-13. — M. Kolankiwsky, 1071 Bathurst St., Toronto, Ont.

313

Місія України. Орган Сп лки Визволення України (СВУ). (Неп.). Торонто. 4 . Рр. 5-6. — Mission of Ukraine, Box 51, Post Sta. “C”, 483 Bathurst St., Rear. Toronto 3, Ont.

314

Молода Україна. Журнал української демократичної молоді. Місячник. Торонто. 4 . Рр. 10-11. — 191 Lippinkot St., Toronto, Ont.

315

Монреальський Інформатор. Господарсько-інформаційний бюлетень. Місячник. Монреаль. 8 . Рр. 4-5. — Montrealsky Informator, 1760, rue Sanquet, Montreal, Que.

316

Новий Шлях. Український тижневик. Вінніпег. f . Рр. 22-23. — New Path, 184

Alexander Ave., P. O. Box 785, Winnipeg 2, Man.

317

Новий Літопис. Квартальник суспільного життя, науки й мистецтва. Вінніпег. 8°. Рр. 1-2. — The New Chronicle, P. O. Box 3525, Sta. "B", Winnipeg 4, Man.

318

Нові Дні. Універсальний ілюстрований місячник. Торонто. 4°. Рр. 13-14. — Nowi Dni, 187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont.

319

Пластовий Вісник. Офіційний бюлетень Крайової Пластової Старшини в Канаді. (Неп.). Вінніпег. 4°. Рр. 14-15. — "Plast," 2199 Bloor St., West Toronto 4, Ont.

320

Пресові Вісті Комітету Українців Канади. (Неп.). Вінніпег. 8°. Рік 6 (1961). — 456 Main St., Winnipeg 2, Man.

321

Проліски. Часопис Літературного Гуртка при Курсі Українознавства ім. Григорія Сковороди. Річник. Торонто. 8°. Рр. 4-5.

322

Промінь. Журнал Союзу Українок Канади. Місячник. Вінніпег. 4°. Рр. 2-3. — Promin, P. O. Box 3551, Sta. 23, Winnipeg 4, Man.

323

Самодопомога. Економічно - кооперативний кварталник. Видає „Карпати”. Вінніпег. 4°. Рр. 6-7. — Self-Help, 862 Main St., Winnipeg 4, Man.

324

Смолюски. Журнал української молоді. Двомісячник. Монреаль. 4°. Рр. 12-13. — Smoloskur, 405 Fairmount St., West Montreal, Que., Canada; Адм. Anna Sereda, 858 Taney St., Philadelphia 30, Pa., U.S.A.

325

Таборові Дзвони. Видання табору молодих і старших юначок СУМ в Канаді „Білогорща” на сумівській оселі „Веселка” біля Торонта. Одноднівка. 4°. Ц. 1962 р.

326

УВАН. Тяглі видання 1961-1962 рр. Серії: 1) Бюлетень УВАН. Bulletin of the Ukrainian Free Academy of Sciences. 1962. 2) Літопис. 1961-1962. 3) Назвознавство — Onomatica. 1961-1962. 4) Slavistica. 1961. 5) Українські вчені. 1961-1962. 6) Шевченкознавство. 1961.

327

Українське Життя. Видаваний українською мовою в Торонті тижневик т. зв. „прогресивного” напрямку.

328

Українське Слово. Видаваний укра-

їнською мовою у Вінніпегу тижневик т. зв. „прогресивного” напрямку.

329

Український Голос. Тижневик. Видає видавничка Спілка „Тризуб”. f°. Рр. 52-53. — Ukrainian Voice, 214 Dufferin Ave. Winnipeg 4, Man.

330

Юнацький Світ Сумівця. Одноднівка. Видано заходом: Спілки Української Молоді в Канаді, Осередок ім. М. Павлушкова. Судбури, Онт. 1962. М. 4°.

331

— o —

A. O. Recorder. (Alpha Omega Freshie Queens). Видає Український Студентський Клуб „Альфа-Омега”, при Манітобському Університеті. Вінніпег. 4°. Ц. Рр. 1-2.

332

Canadian Scene. (Українське видання бюлетеню). Ц. м. f°. Toronto, Ont. — 696 Longe St. Toronto 5, Ont.

333

МУН — Beams. Ukrainian National Youth Federation of Canada. Winnipeg, Man. 8°. Рр. 7-8. — P. O. Box 1081, Winnipeg 1, Man. (МУН — Молоді Українські Націоналісти).

334

The New Review. Published by the F.-U.P. — The World Federation of Ukrainian Former Political Prisoners and Victims of the Soviet-Regime. Двомісячник. Торонто. 8°. Рр. 1-2. — P. O. Box 31, Postal Sta. E. Toronto 4, Ont.

335

Ukrainian Canadian. Publishing semi-monthly by the Canadian Ukrainian Publishing Company. (Советофільський).

336

Ukrainian Professional & Business Men's Club Bulletin. (Неп.). Winnipeg, Man. м. 4°. 1962. — P. O. Box 1144. Winnipeg 1, Man.

337

Церковно-релігійні часописи.

I. Католицькі.

***Вісті Вінніпегської Архиепархії.** — Квартальник. Вел. 8°. Вінніпег. Рік 1-ий (1962).

338

***Вісті Парохії Св. Василя Великого.** Торонто. Рр. 3-4. — Parish News, 449 Vaughan Rd., Toronto, Ont.

339

Голос Спасителя. Місячник. Видають монахи Чина Найсвятішого Ізбавителя. Йорктон, Саск. 8°. Рр. 23-24. — The Re-

deemer's Voice, 165 Catherine St. Yorkton, Sask.

340

Довідник Голосу Спасителя. Місячник. Йорктон. 4°. Рік 3 (1961). (На ч. 1-2 припинено, а від ч. 7-8 виходить під назвою „Додаток“).

341

Додаток Голосу Спасителя. Місячник. 4°. Йорктон. Рік 1-2.

342

Зоря Марії. Star of Mary. Орган Сестер Службниць. Щодва місяці. Анкастер, Онт. 4°. Ц. Рр. 26-27. Адреса не подана.

343

Катедральні Вісті Катедрі Св. Йосафата. Тижневик. Торонто. М. 4°. Рр. 9-10. — St. Josaphat's Ukrainian Catholic Cathedral, 143 Franklin Ave., Toronto 9, Ont.

344

Католицька Акція. Місячний орган Централі Українців-католиків Апостольського Ексархату Західної Канади. Едмонтон, Алта. 4°. Рр. 12-13. — Catholic Action, 10967—97 St., Edmonton, Alta.

345

Логос. Богословський Квартальник. (З гомілетичним додатком). Видають оо. Редемптористи Східнього Обряду. Йорктон, Саск. Вел. 8°. Рр. 12-13. — Ред. "Logos" St. Joseph's Monastery, 250 Jefferson Ave., Winnipeg 17, Man. Адм. Manager of Redeemers' Voice, 165 Catherine St., Yorkton, Sask.

346

Мій Приятель. Місячник для дітей. Вінніпег. Вел. 8°. — "My Friend," 418 Aberdeen Ave., Winnipeg 4, Man.

347

На вічну славу Пречистої Діви Марії. Парохія Матері Божої Неустаючої Помочі. Одноднівка з нагоди розпочаття збірки на фонд будови нової церкви. Торонто, жовтень 1962. f°.

348

Наша Мета. Український католицький часопис. Тижневик. Торонто. f°. Рр. 13-14. — "Our Aim," 278 Bathurst St., Toronto, Ont.

349

Парафіяльні Вісті Церкви св. Покрови. Тижневик. Вінніпег. 4°. Ц. 1961-1962. — B. V. M. Parish Bulletin.

350

Парафіяльний Бюлетень Церкви Успення Пресв. Богородиці. Тижневик. Ц. Калгари, Альберта. Рр. 1-2.

351

* **Парохіяльний Вісник** Церкви св. Николая. Тижневик. Торонто. 4°. Рр. 8-9.

352

Парохіяльний Вістник Церкви св. Покрови Пресвятої Богородиці. Двотижневик. Ванкувер. М. 4°. Рр. 6-7. — The Parish Bulletin, St. Mary's Ukrain-

ian Catholic Church, 431 Princess Ave., Vancouver 4, Br. Columbia.

353

Парохіяльні Вісті Церкви Пресвятої Евхаристії (оо. Редемптористів), Торонто. М. 4°. — Parish Bulletin Holy Eucharist Church, 436 King St., E. Toronto, Ont.

354

Поступ. Український тижневик. Вінніпег. f°. Рр. 3-4. (З окремою англійською частиною під титулом Progress). — Progress, 418 Aberdeen Avenue, Winnipeg 4, Man.

355

Проблеск. Квартальник. Видання в Брр. Схолястики ЧСВВ. Мондар. М. 4°. Рік 23 (1961). — Basilian Fathers, Mundare, Alta.

356

Світло. Католицький часопис для українського народу. Двотижневик. Видають оо. Василіяни. Торонто. 4°. Рр. 23-24. — The Light, 286 Lisgar St., Toronto 3, Ont.

357

Українські Вісті. Український Католицький тижневик. Едмонтон. f°. Рр. 34-35. — Ukrainian News, 10967—97 St., Edmonton, Alta.

358

Церква в народі. Вісті Катедральної Парохії св. Володимира і Ольги. Вінніпег. f°. Рр. 1-2. — Bulletin of St. Vladimir and Olga Cathedral, 115 McGregor St., Winnipeg, Man.

359

Astron. (Published every month by the Students of Mount Mary Immaculate and its alumnae). Mount Mary Immaculate Academy. Ancaster, Ont. м. 4°. Vol. 8 (1961). (Пару сторінок українською мовою).

360

Ecclesia. (Текст по-українськи). Місячник. м. 4°. Ц. — 2350 Tilemont St., Montreal, Que.

361

Mons Mariae. Vol. III. Ancaster, Ont. Mount Mary Immaculate Academy. Річник. 4°. Рік 3-ий (1961). Альбом світлин учительок (Сестер Службниць) і студенток за шк. рік 1960/61.

362

Objective. St. Vladimir College, Roblon, Man. (Орган питомців Малої Семінарії). Місячник. 4°. (З українською частиною тексту під наг. „Мета“). Рр. 2-3.

363

Parish Bulletin. The Ukrainian Catholic Church of the Holy Eucharist. Тижневик. Рр. 5-6. — Waff St. and 501 Munroe Ave., East Kildonan, Man.

364

Progress. Ukrainian Weekly. Вінніпег. f°. Рр. 2-3. (Окрема англійська частина „Поступу“).

365

The Ukrainian Record. Місячник. Едмонтон. м. f°. Рр. 2-3. — Ronald Zapisocki Editor, Edmonton, Alta.

366

II. Православні.

Віра й Культура. Місячник. Вінніпег. В. 8°. Рр. 24-25. — Faith and Culture, 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man.

367

Вісник. Український Православний Часопис. Двотижневик. f°. Видає: Видавнича С-ка Екклесія. — The Herald, 77 St. Johns Ave., Winnipeg 4, Man.

368

* **Бюлетень Свято-Софійської Соборової Громади в Монреалі.** Монреаль. Рр. 6-7.

369

* **Повідомлення Парафії Св. Ап. Андрія Первозваного.** Вест Торонто. 1962 рік. — Ukrainian Greek-Orthodox Church of St. Andrews. 1630 Dupont St., Toronto, Ont.

370

III. Євангелістські, Баттистські, Свідків Говни й ін.

Вісник Господнього Приходу. Незалежний місячник, призначений для поглиблення чистого духовного життя. Саскатун, Саск. f°. Рр. 2-3. — Herald of the Lord's Coming. The Ukrainian Missionary and Bible Society, Box 1331, Saskatoon, Sask.

371

Євангеліст. Християнський журнал. Орган Громади П'ятидесятників. Місячник. Торонто. 4°. Рр. 4-5. — 2733 Dundas St., W. Toronto 9, Ont.

372

Євангелістська Правда. Місячник. Торонто. f°. Рр. 22-23. — Evangelical Truth, 506 Ossington Ave., Toronto 4, Ont.

373

Життя вери. Орган Союзу Славянських Церквей євангелістських християн і баттистів в Канаді. Вінніпег. Рр. 14-15. (Містить і українські твори. Друкується у Вінніпегу, адм. в Торонті: Mr. A. Dors, 64 Burnside Dr., Toronto 4, Ont.).

374

Канадійський Ранок. Часопис для української родини, присвячений поширенню євангелістсько-християнської думки й освіти. Двотижневик. Вінніпег. 4°. Р. 57 (1961). (На числі 940 — липень-серпень 1961 перестав виходити під цією назвою. Друкується в Дітроїті під назвою „Євангелістський Ранок“).

375

Українська Нива. Квартальник Українського Місійного й Віблійного Товариства. Саскатун, Саск. 8°. Рр. 15-16. — The Ukrainian Gospel Field. Published

by the Ukrainian Missionary and Bible Society, 539—20th St., West Saskatoon, Sask., Box 1331.

376

Християнський Вісник. Орган Українського Всеканадійського Об'єднання Євангелістських Християн - баттистів. Двомісячник. Вінніпег. М. f°. Рр. 19-20. — Christian Herald, 531 Newton Ave., Winnipeg 5, Man.

377

III. АВСТРАЛІЯ

Бюлетень СУОА. (Союзу Українських Об'єднань Австралії). Квартальник. — Мельборн. Рік 1. (1962).

378

Вільна Думка. Перший Український Тижневик в Австралії. Сідней. f°. Рр. 13-14. — The Free Thought, 49 The Broadway, Punchbowl, N.S.W.

379

Вісті. Український балет „Дніпро” та українсько-австралійська балетна школа Ніни Денисенко. (Неп.). Сідней, Австралія. М. 4°. Ц. Рік 1 (1961). — 39 Clarence St., Merrylands, N.S.W.

380

Вісті Української Громади Вікторії. (Неп.). Мельборн. М. f°. Рр. 1-2. — 5 Russel St., Essendon, Vict.

381

Інформаційний Листок Української Громади Вікторії. (Неп.). Мельборн. М. f°. Ц. Квітень 1962.

382

* **Критик.** Видає Студентська Громада в Аделаїді, Австралія. Рік I (1962).

383

Наш Голос. Церковно-громадський кварталник. Видає Консисторія УА-ПЦ. 4°. Ц. (Орган єпископа Варлаама Соловія). Рік 3-4. — Редакція: Mr. A. Kartashewsky, 32 Hastings St., Glenely, South Australia.

384

Українець в Австралії. Двотижневик політики, культури та громадського життя. Кобурґ. f°. Рр. 6-7. — Ukrainian Settler, 225 Sydney Rd., Coburg, Victoria.

385

Українська Православна Інформаційна Служба. Бюлетень. (Неп.). М. f°. Ц. Рр. 1-2. — P. O. Box 48, Box Hill, Vict.

386

Церква і Життя. Церковно-релігійний журнал. Квартальник. Видає Апостольський Екзархат в Австралії. Рр. 2-3. — “Church and Life,” Rev. M. Melnick, 35 Canning St., North Melbourne, Victoria.

387

IV. АВСТРІЯ

Бюлетень Українського Центрального Допомогового Об'єднання в Австрії. (Неп.). Зальцбург. М. f°. Ц. Рр. 1961-

1962. — Ukrainische Zentralhilfsvereinigung, Salzburg, Dreifaltigkeits Str. III Stock, 36.

V. АНГЛІЯ

Авангард. Ілюстрований журнал для молоді. Офіційний пресовий орган Центральної Управи Спілки Української Молоді. Двомісячник. Лондон. 8°. Рр. 15-16. — Ред. 49, Linden Gardens, Notting Hill Gate, London W. 2, England. Адм. 72 Bld. Charlemagne, Bruxelles IV, Belgique.

Визвольний Шлях. Суспільно-політичний місячник. Видає Українська Видавнича Спілка. Велика 8°. Рр. 8-9. — "Liberation Path," 237 Liverpool Rd., London, N. 1.

Відомості Генерального Церковного Управління УАПЦ у Великій Британії. Місячник. Лондон. Вел. 8°. Рр. 12-13. — The Church News, 70 Lansdowne Rd., London, W. 11.

Вісник Спасіння. Часопис для поширення Євангельської правди серед українського народу. Видає Об'єднання ЄХВ у В. Британії. Квартальник. Дербі. М. 4°. Ц. Рр. 10-11. — "Visnyk Spasinnia," 95 Cameron Rd., Derby.

Наша Церква. Церковно-релігійний журнал Апостольського Екзархату для Українців в Англії і Валії. Квартальник. Лондон. Вел. 8°. Рр. 9-10. — "Our Church," 14, Newburgh Rd., London (Acton), W. 3.

Нове Село. Орган Української Селянської Партії в екзилі. Квартальник. Лондон. Вел. 8°. Рік 1962. — Nowe Selo, 9 Dagmar Gardens, London N. W. 10. У ЗДА: V. Rev. K. Danylenko, 126 N. Second St., Allentown, Pa.

Промінь Правди. Дербі. М. 8°. Рр. 1-2. — "Promin Prawdy," 95 Cameron Rd., Derby.

Сурмач. Орган Об'єднання бувших Вояків-Українців у Великій Британії. (З додатковою частиною під наг. ОСА). (Неп.). М. 4°. Рр. 7-8. — Surmach, 49 Linden Gardens, London W. 2.

Українська Думка. Тижневик. Видає Союз Українців у Великій Британії. Лондон. f°. Рік 17-18. — The Ukrainian Thought, 49, Linden Gardens, London, W. 2.

Християнин. Часопис для поширення євангельської науки. (Періодичність не зазначена). Лондон. 8°. Рік 9 (1962). (В 1961-му році не виходив). — The

Christian, 28 Allcroft Rd., London, N. W. 5.

Юнацький Клич. „Юнацька Січ“, Кіш ч. 1. Таборвий журнал. (Неп.). 4°. Ц. Рік 3 (1961).

Юні Друзі. Журналик для дітей. Двомісячник. Видає Союз Українців у Великій Британії. Лондон. Вел. 8°. Рр. 7-8. — "Yuni Druzi," 49 Linden Gardens, London W. 2.

***Anglo-Ukrainian News.** Organ of the Anglo-Ukrainian Society. — Mr. John Graham. News Office, Fielden Square. Todmorden, Lancaster.

The Ukrainian Review. A Quarterly Magazine. Published by the Association of Ukrainians in Great Britain. London, 8°. Рр. 8-9. — 490 Linden Gardens. London, W. 2.

VI. АРГЕНТИНА

Благовестник. Орган Союзу славянських церков Євангельських християн і Баптистів. Євангельско - Баптистської Конвенції. Двомісячник. Буенос Айрес. Рік 3-й — 1961 (Рік I — 1950, м. f°, р. 2-ий 1960) — El Evangelista. Casilla de Correo, 5596. Buenos Aires.

Дзвін. Орган Братства св. Покрови УАПЦ в Буенос-Айреси. Місячник. Вел. 8°. Рік 12-13. — Dzwinn. Casilla de Correo Central 160. Buenos Aires.

Євангельська Зірка. Духовна освіта українському народові. Квартальник. Рік 9 — 1961. Буенос Айрес. 4°. — Estrella Evangelica. Casilla de Correo 5313, Buenos Aires.

Євангельське Проміння. Видає Гурток Молоді при 1-й Українській Євангельсько-Баптистській Церкві в Буенос Айреси. Квартальник. 8°. Рік 3 — 1961 — Rayos Evangelicos. Casilla de Correos 2285.

Життя. Український релігійний місячник (католицький). Апостолес Місіонес. 8°. Рр. 14-15. — La Vida. Padres Basidianos, Apostoles Misiones.

Життя дитини. (Окремий додаток до кожного числа журналу „Життя“). Рік 3-4.

Мігла. Ілюстрований журнал гумору і сатири. Місячник. Буенос Айрес. 4°. Рр. 13-14. — La Escoba. Casilla de Correo Uo. 7 (Sueursal 7). Buenos Aires.

Наш Клич. Орган Товариства „Відродження“. Тижневик. Буенос Айрес. f°. Рр. 26-27. — Nuestro Llamando. c. Maza 150. Buenos Aires.

410

Рада. Орган сприяння УНРаді. Місячник. Сан Андрес. f°. Рік 5-ий, 1961. — Rada. Av. I. M. Campos 556. San Andres. (Перестала виходити на ч. 16, 1961 р.).

411

Рідний Край. Український інформаційний тижневик. Буенос Айрес. м. f°. Рік 1-2. — Bronislav Borodyn. Argerish 2557 — Dep. V. Buenos Aires. (Совето-фільський).

412

Українське Слово. Орган українського товариства „Просвіта” в Аргентині. Тижневик. Буенос Айрес. f°. Рр. 33-34. — La Palabra Ucraina. Soler 5039. Buenos-Aires.

413

Ucrania Libre. Revista informativo-cultural. Instituto informativo-cultural Ucraina. Тримісячник. Буенос Айрес. 8°. Рік 11 — 1961.

414

VII. БЕЛЬГІЯ

Бюлетень Спілки українських робітників у Бельгії. Двомісячник. Брюссель. 4°. Рр. 1-2. — Union des Travailleurs. Ukrainiens en Belgique. Bruxelles, rue de la Loi, 127.

415

Вісті Українського Допомогового Комітету у Бельгії. Місячник. Брюссель. м. f°. Рр. 16-17. — "Les Nouvelles", 72, Bd. Charle magnes. Bruxelles.

416

Голос Христа — Чоловіколюбця. Духовний місячник. Лювен. 8°. Рр. 15-16. — "Bibliotheca Alfonsiana". Dekenstraat 28, Leuven.

417

Наше Душпастирство (За дозволом церковних властей видає українське католицьке душпастирство в Шарлеруа). (Неп.) Шарлеруа. м. f°. Рр. 12-13. — Abbe Ivan Kit, 23, place du Nord. Charleroi.

418

VIII. БРАЗИЛІЯ

Бжлка. Журнал катехиток С. І. Прудентопіль. м. 4°. Рік 1-2. (Періодичність і адреса не подані).

419

До Друзів. Неп., додаток до „Хлібороба”. Вел. 8°. Рр. 7-8.

420

Праця. Український католицький тижневик у Бразилії. Прудентопіль. f°. Рр. 42-43. — "Pracia". Prudentopolis. Caixa Postal 24, Parana.

421

Українська Православна Нива. Орган Генерального Церковного Управління Української Автокефальної Православної Церкви в Бразилії. Місячник. Куритиба. Рр. 8-9. м. f°. Ц. — A Seara Orthodoxa Ucrainiana. Curitiba, Caixa Postal, 2432, Parana.

422

Український Місіонар Пресв. Серця Ісусового. Релігійно-суспільний місячник. Видають оо. Василіяни в Прудентополі. 8°. Рр. 26-27. — "Missionario Ucrainiano Brasil". Prudentopolis, Parana.

423

Хлібороб. Тижневик. Куритиба. f°. Рр. 38-39. — O Lavador. Caixa Postal 666. Rua Augusto Stellfela 799. Curitiba — Parana.

424

Цвіркун. Орган Василіянських Студентів у Бразилії. Квартальник. 8°. Рр. 17-18. — "O Grilo", Rua Martim Afonso 441, Curitiba, Parana.

425

IX. ІТАЛІЯ

Записки Чина св. Василя Великого. Вид. оо. Василіяни. (Неп.). Рим. Рік 1-й (1962). — Analecta OSBM. Via Icilio 40. Roma.

426

Малий Семінарист. Журнал Малої Семінарії в Римі. Квартальник. Видає Католицька Акція. 4°. Ц. Рр. 1-2. — Seminario Ucraino, Via Boccea 480, Roma.

427

Праці Українського Богословського Наукового Товариства. (Неп.) Рим. 8°. Рік I (1961).

428

Alma Mater. Журнал Питомців Української Пальської Колегії св. Йосафата в Римі. 3 рази на рік. Вел. 8°. Ц. Рр. 9-10. (Адреса не подана).

429

X. НІМЕЧЧИНА

Бюлетень Головної Управи Союзу Українців — Воєнних Інвалідів. Річник. Мюнхен. Ц. м. f°. Рр. 7-8 — Verband der Kriegsbeschädigten Ukrainer, München 2, Dachauerstr. 9/II.

430

Бюлетень Українського Інформаційного Бюро. (Української Національної Ради). (Неп.). Мюнхен. м. f°. Ц. Рр. 14-15. — Press-Bulletin. München 2, Dachauerstr. 9/II.

431

Бюлетень УМСА — УВСА. Видає на правах рукопису Головна Управа Українського Християнського Об'єднання Молоді в Німеччині. (Неп.) Мюнхен. м. 8°. Ц. Рр. 3-4. — Mgr. Wolodymyr Kalwarowskyj. 8 München 9, Schönstr. 72.

432

Вісті Братства колишніх Вояків 1 УД УНА. Квартальник. Мюнхен. м. f°. Рр. 12-13. — München 8, Zeppelinstr. 67.

433

Жіночий Інформаційний Листок. Неперіодичний бюлетень Головної Управи СУЖ. Мюнхен. 4°. Ц. Рік 1 (1962). — Ukrainischer Frauen-Verband in Deutschland. München 2, Dachauerstr. 9/II.

434

Запорожець. Українське Академічне Козацтво „Запорожжя” — Чернівці. (Неп.). Мюнхен. 4°. Рік 1 (1962). — München 2, Dachauerstr. 9/II.

435

Інформаційна Служба Українського Християнського Руху. Відділ Німеччина. (Неп.) Пресова інформація або пресовий бюлетень. Рік 1 (1962) Мюнхен. 4°. Ц. — München 2, Dachauerstr. 9/II.

436

Інформаційний Бюлетень Об'єднання Української Еміграції в німецькій Федеративній Республіці. (Неп.). Штутгарт-Цуффенгауз. м. f°. Ц. — Verein der Emigranten ans der Ukraine in der Bundesrepublik Deutschland. Stuttgart - Zuffenhausen. Horrbeimer Str. 26. — В 1961 р. вийшло лише число 1-ше двома накладами.

437

Інформаційний Листок ЦПУЕН. — (Неп.). Мюнхен. м. f°. Ц. Рр. 1-2. — Zentralvertretung der Ukrainischen Emigration in Deutschland. München 2, Dachauerstr. 9/II.

438

Мета. Орган Української Національно-Державницької Думки. (Неп.). Мюнхен. 4°. Рр. 9-10. — E. Glowinskyj. München 9, Schönstr. 70. а.

439

Науковий Бюлетень УТГГ. (Неп.). Мюнхен. м. 4°. Рік 13-ий (1961) — Dachauerstr. 9/II, München.

440

Наукові Записки Українського Вільного Університету. (Неп.). Мюнхен. 8°. Рік 4-ий (1961). — Ukrainische Freie Universität, München 8, Ernst-Reuterstr. 4.

441

Наукові Записки. Видає Український Технічно-Господарський Інститут. (Неперіодичне). Мюнхен. 8°. Рік 2-й (1961). — Ukrainisches Technisch-Wirtschaftliches Institut, München 2, Dachauerstr. 9/II.

442

Ново Життя. Євангелізаційні летючки. Видає Товариство: Mission für Süd-Ost Europa. Geisweid, Kreis Siegen. (Неп.). м. 8°. Рр. 4-5.

443

Рідна Церква. Український Православний церковно-релігійний журнал. Квартальник. Карльсруге (друк Мюнхен). 4°. Рр. 10-11. — Адм. Oberpriester Theodor Luhowenko, (17a) Karlsruhe-Durbach, Reichenbachs Str. 23.

444

Сучасність. Література. — Мистецтво — Суспільне життя. Місячник. Видає Українське Товариство Закордонних Студій. 8°. Рр. 1-2. — Sucasnist. München 2, Karlsplatz 8/III.

445

Україна і Світ. Література, наука, мистецтво і громадське життя. (Неп.).

Ганновер. 4°. Рік 13 (1961-62) — L. Sapiha, Hannover-Buchholz, Sibelinsveg 17.

446

Українська кореспонденція. Видає: Українське Видавництво в Мюнхені. Мюнхен. 4°. Ц. Рік 1-ий (1962). — München 8, Zeppelinstr. 67.

447

Українська Медично - Харитативна Служба. Мюнхен. Місячник. м. f°. Ц. Рр. 6-7. — Ukrainischer Medizinischer und Charitativer Dienst. München, Dachauerstr. 9/II.

448

Український Комбатант. Орган Союзу Українських Ветеранів. Річник. Рік 8-ий (1962). — V. Tatarskyj, München 54, Ludwigsfeld, Opolstr. 32.

449

Український Самостійник. Місячник політики, культури і суспільного життя. Вел. 8°. Рр. 12-13. — "Ukrainiskyj Samostijnyk", München 13, Hessesstrasse 50-52.

450

Український Селянин. Орган Союзу Земель Соборної України Селянської Партії. Квартальник. Мюнхен. f°. Рр. 9-10. — Der Ukrainische Bauer, München 13, Postfach 251.

451

Українські Вісті. Тижневик політики, економіки, культури і громадського життя. Новий Ульм. f°. Рр. 17-18. — Neu-Ulm/Do., Schliessfach 32.

452

Фенікс. Журнал молоді Товариства української студіюючої молоді ім. Миколи Міхновського. (Неп.). Мюнхен. 8°. Рік 16-ий (1961). — "Phoenix", Dr. H. Waskowych, München 8, Zeppelin Str. 67.

453

Християнський Голос. — Тижневик. Мюнхен. f°. Рр. 13-14. — Christliche Stimme. München 27, Schönbergstr. 9, Postfach 89.

454

Шлях Перемоги. Тижневик. Мюнхен. f°. Рр. 8-9. — Schlach Peremohy. München 8, Zeppelinstr. 67.

455

Штурм. (Неп.). Новий Ульм. Рік 10 (1961). — Sturm. Neu Ulm/Do. Schulgasse 1.

456

ABN — Correspondence. Monthly bulletin of the Antibolshevik Bloc of Nations. Publisher: Press-Bureau of the Antibolshevik Bloc of Nations. (A.B.N.). München. f°. Рр. 12-13. — München 8, Zeppelinstr. 67/0.

457

Ukrainische Christliche Bewegung. Landesverband in der Bundesrepublik Deutschland. 4°. II. Pressbulletin. Pressnotar. (Неповне). 1962. — München 2, Dachauerstr. 9/II.

458

ХІ. ФРАНЦІЯ

**Бюлетень Управи Товариства б. Во-
яків Армії УНР у Франції.** Париж. 4°. Ц. 1962.

459

Вільний Український Робітник. Орган Українського Відділу Інтернаціонального Центру вільних професійних діячів на вигнанні. Le Libre travailleur Ukrainien, l'Organe de la Section Ukrainienne du Centre International des Syndicalistes Libres en Exile. Місячник. Париж. 4°. Ц. Рік 10-ий (1962), в 1961 році не виходив. — 198, Av. du Maine, Paris 14.

460

Для України — Pour l'Ukraine. Квартальник. Видає Крайова Управа СУМ-у у Франції. Париж. 4°. Ц. Рік 1-ий (1961). — Mademoiselle Ivanna Rydzok, 27, rue Erard, Paris XII.

461

Інформаційний Листок Зв'язку. Неперіодичний Орган Українського Християнського Руху. Сарсель. 4°. Ц. Рр. 6-7. — Dr. W. Janiw, Sarcelles (S. & O.), 27, rue des Bauves.

462

Інформаційний Бюлетень. Українська Бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі. (Неп.). Париж. 4°. Ц. Рр. 3-4. — Bibliotheque Ukrainienne Simon Petlura. 24, rue de la Glacière, Paris (13).

463

Казак. Орган казачього національно-освободительного движіння. (Містить також українські твори. Неперіод. f°. Bimestriel. — Le Cosaque. 209, Bd. Bineau. Nemilly sur Seine.

464

„Клич життя“. Євангельський бюлетень. Ліон. 8°. Ц. Рр. 6-7. — V. Houtzaluk. 31, rue Professeur Rochaix. Lyon (3^e, Rhône).

465

Слідами Малої Святої. Квартальник. (З додатком „Вервиця дітей“). Амьєн. 8°. Рр. 14-15. — Mr. Julian Prokopiw, 2 rue des Crignos, Amiens.

466

Українське Слово. Тижневик. Видає Перша Українська Друкарня у Франції. Париж. f°. Рр. 29-30. — La Parole Ukrainienne. 3, rue du Sabot. Paris (6).

467

Buletin des Jeunes Amis de'Ukraine. (1961); Від 1962 р. під наголов. Bulletin Franco-Ukrainien. Париж. Рр. 3-4. — P. I. U. F. 3, rue du Sabot, Paris 6.

468

Cahiers d'Information sur les pays de l'Est et leurs appréciations du monde libre. Fédération internationale des travailleurs chrétiens réfugiés et émigrés. (Неп.). Париж. м. 4°. Ц. Рік 1 (1962). — 26, rue de Monthalon, Paris IX.

469

Echo d'Ukraine. Bulletin Mensuel d'Informations, Edite' par la Cercle d'Etudes Franco-Ukrainiennes. Париж. 4°. (Друкується у Лісжі, Вельгія). Рік 1 (1962). — Dr. P. Szumowsky. Paris XVIII. B. P. 79-18.

470

Les problemes actuels de L'Est Europeen. Documentation — Information — Commentaires. Місячник. Париж. м. 4°. Ц. Рік 1 (1962). Edité par l'Union des Ukrainiens de France. 26, rue de Montholon, Paris 9.

471

ЦІКАВЕ

7 РОКІВ БЕЗ ЇЖІ

Якщо людина може жити без їжі до 14 днів, то є такі тварини, а особливо комахи, які можуть жити, не приймаючи їжі, протягом навіть кількох років. Так, наприклад, деякі черепахи, змії, крокодили, раки та актинії, які належать до кишечнопорожнинних, живуть без їжі по 2-3 роки. Натомість кліщі живуть до 7 років. Справа в тому, що кліщі мають здатність поглинати дуже багато їжі. Наприклад, собачий кліщ, насмоктавшись крові, збільшується у вазі в 223 рази, а бичачий кліщ за три тижні розвитку на тілі корови від личинки до дерселої самки збільшується у ва-

зі в... 10 тисяч разів. Отже нічого дивного, що, споживши велику кількість їжі, кліщ може потім роками нічого не їсти.

СКАМ'ЯНИЛИЙ ЛІС

В Грузії, на схилах Аджарського хребта, ще в передвоєнні роки вчені виявили скам'янілий ліс. При розкопках там знайшли не лише поламани величезні стовбури та пеньки, але й всю лісову підстилку. Деревина так скам'яніла, що при ударі металом викресує іскри. Цей ліс ріс в середині третичного періоду. Під час вибуху вулкану він був засипаний попелом.

ЩО ЗБЕРЕГЛА ПІСНЯ

Та стелись, стелись, барвіночку,
Не корінням — листом.
Та козак дівку викликає
Не голосом — свистом.
— Чи ти чула, дівчинонько,
Як я тебе кликав
Та через твоє подвір'ячко
Сірим конем їхав.
— Ой чи чула, чи не чула,
Не догадалася.
Та темна нічка, дрібен дощик,
Не сподівалася.

ПІСНЯ

*Колись було це, везором імлистим.
Цесь грім гримів. Співали солов'ї.
До ноги йшло. Не голосом, а свистом
У темряві він викликав її.*

*Було не знати — гула чи не гула
І чи хотіла те позуть вона.
Здалось чи ні, що тінь її майнула
У перехресті зорного вікна?*

*Спинив коня, і вдарив кінь копитом
У нетерпінні. Дощик накрапав.
Здалось на мить, що у вікні розкритім
При блискавиці забілів рукав.*

*Та блискавка погасла. Ще темніше
Загусла ніз. Погасло все село . . .
А серце б'ється, свіжий вітер дме,
Немовби хоже остудить золото . . .*

*Не вийшла, ні! Чи гула, чи не гула —
Дарма, і ні до зого тут жалі!
Рука козацька сірого торкнула,
І він розтав із вершиником у млі.*

*Ніколи і нікому не вгадати,
Ні хто був він, ні хто була вона,
Мимо якої проїздив він хати,
Які були в них лиця її імена.*

*Було давно, давно обох немає, —
А в пісні збереглись для поколінь
І свист отой, що милу викликає,
І дрібен дощ, і ніз, і сірий кінь.*

ЖУРНАЛИ І ГАЗЕТИ В УКРАЇНСЬКІЙ ССР

Написав Богдан Кравців

Скласти вичерпний реєстр усієї періодики — журналів і газет, що появляються в Українській ССР, чи хоч би подати загальний огляд сучасного стану цієї періодики, значить, із яким змістом, якою мовою і в якому тиражі всі ці журнали й газети друкуються, — справа тяжка, а то й безвиглядна, не тільки в умовах перебування поза Україною, але й, мабуть, в самій таки Україні. Теоретично усю видавничу — книжкову, журнальну і газетну — продукцію повинна реєструвати встановлена для цього спеціальна установа — Книжкова Палата при Міністерстві Культури УССР. Вона може це й робить, але, оскільки нам відомо, показчиків поточної газетної і журнальної продукції в УССР не публікують; реєстри — українських за місцем друку — журналів і газет включено тільки до загальних показчиків усієї советської преси, що їх видає — по кількох чи й кільканадцятьох роках — Всесоюзна Книжкова Палата при Міністерстві Культури СССР. За кордон доходить тільки невелика частина видаваної в УССР періодики. Тому теж немає змоги подати не тільки повний перелік усіх періодичних видань в Українській ССР, але й хоч би орієнтовний їх огляд за окремими ділянками. Не дають для цього потрібних даних навіть публіковані кожного року Всесоюзною Книжковою Палатою СССР річники із статистичними матеріалами під назвою „Печать СССР”.

Згідно з річником цієї ж Палати п. н. „Печать СССР в 1955 году” (Москва, 1956), в Українській ССР в 1946 році, значить, зараз після другої світової війни, виходило 80 періодичних видань, в тому числі тільки 32 журнали, 3 т. з. „Блокноти Агіта-

тора”, 25 періодичних, ближче невизначених, збірників і 20 теж ближче невизначених бюлетенів — усе це в річному тиражі 4 850 000 примірників. П'ять років пізніше, в 1950 році, в УССР виходило 157 періодичних видань, в тому числі тільки 32 журнали, 10 „Блокнотів Агітатора”, 90 „періодичних збірників” і 25 „бюлетенів” — усе це в тиражі (річному) 9 133 000 примірників. В 1955 році всіх періодичних видань в УССР було вже 245, в тому числі 46 журналів, 36 „Блокнотів Агітатора”, 139 „періодичних збірників” і 24 „бюлетені”. За окремими ділянками чи тематикою ці періодичні видання поділялися на такі групи: I. політичні і суспільно-економічні — 46 назв, в тому тільки 3 журнали; II. природничі науки і математика — 25 назв, в тому 6 журналів; III. техніка, індустрія, транспорт і комунікація — 47 назв, в тому 2 журнали; IV. сільське господарство — 26 назв, в тому 5 журналів; V. торгівля — 2 назви; VI. охорона здоров'я й медицина — 16 назв, в тому 6 журналів; VII. фізкультура і спорт — 1 назва; VIII. культура й освіта — 38 назв, в тому 8 журналів; IX. мовознавство — 5 назв; X. література і мистецтво — 20 назв, в тому 13 журналів; XI. мистецтво — 7 назв, в тому 2 журнали; XII. релігія — 1 журнал; XIII. друк і бібліографія — 9 назв. В загальному числі усіх цих 245 назв було 4 видання для дітей. Як виходить із таблиці 34-ої в цьому ж річнику, українською мовою в 1955 році у всьому СССР друкувалося тільки 116 періодичних видань, в тому 34 журнали, значить, в тому ж році в Українській ССР більш як половина періодичних видань, усіх 129 друковано не українською, а російською чи іншими мо-

вами. (Ніяких даних на те, щоб українською мовою друковано будь-які періодичні видання поза межами УС-СР, тобто в РСФСР чи в інших совєтських республіках — немає).

Якщо йде про видавані в тому ж часі в УССР газети, то в річнику „Печать СССР в 1955 году” не подано ніяких чисел про те, скільки газет виходило там у 1946 і 1950 рр., так, як це подано про журнали. Опубліковано в цьому річнику тільки дані про кількість газет в 1955 році, з яких виходило 6, що тоді в Українській ССР було всіх 1 061 газета, в тому 13 республіканських, 51 обласна, 823 міських і районних і 174 низових. Усі вони появлялися одноразовим тиражем у 5 593 000 примірників і річним тиражем 1 078 669 000 примірників. Найбільша кількість цих газет (без „низових”) і найбільшим тиражем появлялася в Київській області — 52 назви в 2 128 000 тиражу. Беручи до уваги мову, якою друковано ці газети, на всіх 1 061 назву, українською мовою в УССР друковано 800 газет в 699 829 000 екземплярів річного тиражу, російською мовою 253 назви в 372 165 000 примірників річного тиражу й іншими мовами 8 назв в 6 675 000 тиражу в річному відношенні.

Трохи більше матеріалу про характер і стан періодики в Українській ССР опубліковано в річнику „Печать СССР в 1961 году” (Москва, 1962), але й ці дані не дають повнішого образу поточної періодики в УССР. Згідно з опублікованими там числами, в 1961 р. усіх періодичних видань було в цій совєтській республіці за кількістю назв 362 і за кількістю видань 376. Відповідно до цих визначень було журналів 72 назви (в 77 виданнях), „Блокнотів Агітатора” 25 (в 34 виданнях), „періодичних збірників” 224 і бюлетенів 41. Українською мовою виходило 184 періодичних видання, в тому 51 видання журналів, російською мовою — 190 періодичних видань, значить, на шість більше, як українською мовою, в тому 26 видань журналів, і молдавською та угорською по одному виданні. За змістом поділялися всі ці періодичні видання (не наз-

ви!), друковані в 50 413 000 примірників річного тиражу, в тому 42 728 000 українською мовою і 7 594 000 російською мовою, на такі ділянки: I. політичні і суспільно-економічні — 62 видання, в тому 6 журналів; II. природничі науки і математика — 43 видання, в тому 7 журналів; III. техніка, індустрія, транспорт, комунікація і комунальна справа — 92 видання, в тому 21 журнал; IV. сільське господарство — 48 видань, в тому 5 журналів; V. торгівля — 2 видання; VI. охорона здоров'я і медицина — 30 видань, в тому 7 журналів; VII. фізкультура і спорт — 2 вид., в тому 1 журнал; VIII. культура й освіта — 27 видань, в тому 7 журналів; IX. мовознавство і літературознавство — 13 видань, в тому 1 журнал; X. літературно-мистецькі — 18 видань, в тому 15 журналів; XI. мистецтво — 6 вид., в тому 2 журнали; XII. атеїзм, наука і релігія, релігія — 2 видання; XIII. друк, бібліографія — 20 видань; XIV. різні — 11 видань. В загальному числі цих 376 видань було 3 журнали для дітей (у 5 виданнях), 4 журнали для молоді й 1 журнал для жінок. Найбільшу кількість між усіма періодичними виданнями — 224 назви — становили ближче невизначенні „періодичні збірники”, до яких, здається, треба зарахувати всякі збірники, записки та інші наукові серійні видання, що виходили раз чи два рази на рік. З цих „періодичних збірників” у Києві опубліковано 99, в Харкові 39, у Львові 20, в Одесі 18 і в 24 інших містах по 1-6 назв. Більшість журналів — 36 видань — виходили раз на місяць, 2 журнали — 2 рази на місяць, 27 журналів шість разів на рік, 10 журналів — 4 рази на рік і т. д. „Блокноти Агітатора” і бюлетені, яких виходило разом 75 видань, так само, як періодичні збірники, не підходять під визначення періодичних видань, в тому розумінні, як воно прийняте у ЗДА чи в інших країнах Заходу і тому теж, по суті, треба було б обмежити всю періодіку в Українській ССР тільки до журналів, що їх виходило 77 під 72 назвами.

Якщо йде про кількість газет в УССР в 1961 році, то їх виходило за

назвою 1 152, в тому 15 республіканських, 60 обласних, 59 міських, 562 районних і 456 низових а за числом видань 1 176, в тому 17 республіканських, 71 обласна, 60 міських, 571 районна і 457 низових, значить газет, що їх видавали промислові підприємства або наукові заклади. В порівнянні з 1955 р. кількість газет збільшилася на 91, але більшість з цього прибутку припадає на низові газети. Всі вони виходили одноразовим тиражем в 9 331 000 прим., або річним тиражем в 1 632 255 000 примірників. З усіх 1 176 видань газет — тільки 807 друковано українською мовою в тиражі 1 109 406 000 екземплярів, 355, значить, майже половина, виходили російською мовою річним тиражем 512 095 000, одна болгарською річним тиражем в 62 000, 5 угорською мовою річним тиражем в 6 884 000 і 8 молдавською річним тиражем в 3 808 000 примірників. Крім цих усіх газет виходило в УССР ще 1 939 газет колгоспних (за назвою) в 1940 виданнях, але річним тиражем усього в 21 574 000 примірників. З республіканських газет 40% були щоденниками. З обласних 50% виходили кожного дня, 45% три рази на тиждень. Усі районні газети виходили 3 рази на тиждень. Найбільше газет виходило в Київській області (з Києвом) — 53 видань тиражем в 678 547 000 примірників. За нею йшли Львівська із 37 виданнями і Полтавська із 36 виданнями.

З усієї цієї сповидно дуже великої й імпазантної кількості журналів і газет висилається за кордони ССРСР через агенцію „Міжнародна Книга” передплатникам або книгарням тільки 59 журналів і 12 газет з усіх друкованих в УССР періодиків. Дозволені для висилки закордон журнали — це здебільша наукові, літературні або пропагандивні видання, газети — усе республіканські. Обласних і районних і міських, а тим більше низових газет закордон одержувати не можна, хоч вони не раз своїм матеріалом цікавіші від республіканських. Але й дозволені журнали „Міжнародна Книга” доставляє дуже хаотично і несистематично: ті чи інші попадають часто тільки до кни-

гарень в деяких країнах світу, публікації в інших країнах ці журнали взагалі відсутні. Проте, вже й на підставі цієї одержуваної спорадично за кордонами періодики з Української ССР можна ознайомитися частинно із важливішими з-поміж цих періодичних видань і з їх обмеженим змістом і дуже своєрідним, вузьким чи то з газетного, чи з журнального погляду характером.

Основну групу між періодиками УССР творять журнали Академії Наук УССР, чи точніше різних її установ, публіковані Видавництвом АН УССР. Це такі, друковані українською мовою, видання:

ВІСНИК АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР — щомісячний науковий журнал, орган Президії АН УССР. В 1963 починає XXXIV рік видання.

ДОПОВІДІ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР — щомісячник, орган Президії АН УССР із резюме статей російською та англійською мовами.

НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ ТА ЕТНОГРАФІЯ. Започаткований 1957 р. за редакцією Максима Рильського науково-популярний журнал, орган Інституту Мистецтвознавства, фольклору та етнології АН УССР та Міністерства Культури УССР. Виходить 4 рази на рік. (Тираж у липні-вересні 1962 р. — 4 351 прим.).

РАДЯНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО. Започаткований 1957 р. за ред. акад. Ол. Білецького літературознавчий журнал, орган Інституту Літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УССР та Спілки Письменників України. Виходить 6 разів на рік. (Тираж в липні-серпні 1962 — 2 773 прим.).

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ. Започаткований 1957. Орган Інституту історії АН УССР та Інституту історії партії ЦК КПУ — філії Інституту марксизму - лєнізму при ЦК КПСР. Виходить шість разів на рік (тираж у вересні-жовтні 1962 — 4 969 примірників).

РАДЯНСЬКЕ ПРАВО. Орган міністерства юстиції УССР, Верховного Суду УССР та сектору держави і права АН УССР. Виходить 6 разів на рік

Важливіші т. зв. республіканські часописи й журнали друковані українською мовою в УРСР.

(тираж у вересні-жовтні 1962 р. — 10 545 прим.).

УКРАЇНСЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЖУРНАЛ. Орган Інституту ботаніки АН УССР. З резюме російською й англійською мовами. Виходить 6 разів на рік.

ГЕОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ. Орган Відділу хемічних і геологічних наук АН УССР. Виходить 6 разів на рік.

ПРИКЛАДНА МЕХАНІКА. Орган Інституту будівельної механіки АН УССР. Виходить 4 рази на рік.

УКРАЇНСЬКИЙ БІОХІМІЧНИЙ ЖУРНАЛ. Орган Інституту біохемії АН УССР. Виходить 6 разів на рік.

ФІЗІОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ. Орган Інституту Фізіології ім. акад. О. Богомольця. Виходить 6 разів на рік.

УКРАЇНСЬКИЙ ФІЗИЧНИЙ ЖУРНАЛ. Орган Відділу Фізико-математичних наук АН УССР. Виходить 6 разів на рік.

АВТОМАТИКА. Орган Інституту електроніки АН УССР. Виходить 4 рази на рік.

Крім названих, Академія Наук Української ССР видає такі наукові журнали виключно російською мовою:

УКРАИНСКИЙ МАТЕМАТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ. Орган Інституту математики АН УССР із статтями рос. мовою і резюме франц., англ. і нім. мовами. Виходить 4 рази на рік.

УКРАИНСКИЙ ХИМИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ. Орган Відділу хемічних і геологічних наук АН УССР. Із статтями рос. мовою і змістом англ. мовою. Виходить 6 разів на рік.

АВТОМАТИЧЕСКАЯ СВАРКА. Орган Інституту електрозварювання ім. Є. Патона АН УССР. Виходить 12 разів на рік.

Українська сільсько - господарська Академія видає такі наукові й науково - популярні журнали:

ВІСНИК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ. Виходить 12 разів на рік.

МЕХАНІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА. Вих. 12 разів на рік.

СОЦІАЛІСТИЧНЕ ТВАРИННИЦТВО. Виходить 12 разів на рік.

Інститут медицини АН УССР та ін-

ші медичні установи УССР публікують такі наукові журнали:

ВРАЧЕБНОЕ ДЕЛО. Російською мовою. 12 разів на рік.

ЖУРНАЛ УШНЫХ, НОСОВЫХ И ГОРЛОВЫХ БОЛЕЗНЕЙ. Російською мовою. 6 разів на рік.

КЛИНИЧЕСКАЯ ХИРУРГИЯ. Російською мовою 12 разів на рік.

ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ. Російською мовою. 8 разів на рік.

ПЕДИАТРИЯ, АКУШЕРСТВО И ГИНЕКОЛОГИЯ. Українською мовою. 6 разів на рік.

ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ ЖУРНАЛ. Українською мовою. 6 разів на рік.

Академія будівництва й архітектури УССР видає такі журнали:

ВІСНИК АКАДЕМІЇ БУДІВНИЦТВА Й АРХІТЕКТУРИ УРСР. Українською мовою. 4 рази на рік.

ПРОМЫШЛЕННОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО И ИНЖЕНЕРНЫЕ СООРУЖЕНИЯ. Російською мовою. 6 разів на рік.

СТРОИТЕЛЬСТВО И АРХИТЕКТУРА. Російською мовою. 12 разів на рік.

БУДІВЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ І КОНСТРУКЦІЇ. Українською мовою. 6 разів на рік.

Крім усіх названих досі видань Академії наук та інших установ, виходять в УССР ще такі наукові, промислові й технічні журнали, дозволені для висилання за кордон:

ЕКОНОМІКА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ. Українською і російською мовами. 6 разів на рік.

УГОЛЬ УКРАИНЫ. Російською мовою. 12 разів на рік.

ПОРОШКОВАЯ МЕТАЛЛУРГИЯ. Російською мовою. 6 разів на рік.

Державне учбово-педагогічне Видавництво „Радянська Школа”, що обслуговує все шкільництво УССР, публікує такі журнали:

ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛІ. Орган Міністерства Освіти УССР. Започаткований 1951 р. Виходить 6 разів на рік. (Тираж в листопаді-грудні 1962 — 22 930 прим.).

УКРАЇНСЬКА МОВА В ШКОЛІ. Орган Міністерства Освіти УССР. Започаткований 1951 р. Виходить 6 ра-

зів на рік. (Тираж у вересні-жовтні 1962 — 25 930).

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ. Виходить 12 разів на рік, кожного місяця.

РАДЯНСЬКА ШКОЛА. Орган Міністерства Освіти УССР. Виходить 12 р. на рік, кожного місяця. Тираж в грудні 1962 — 26 130 прим.

Спілка письменників України та різні партійні установи видають такі літературно-мистецькі та громадсько-політичні журнали:

ВІТЧИЗНА. Літературно - художній та громадсько - політичний журнал Спілки Письменників України. Публікований Держлітвидавом у Києві. Виходить кожного місяця. (Тираж у жовтні 1962 — 16 400).

СОВЕТСКАЯ УКРАИНА. Журнал тієї ж СПУ. Публікований російською мовою кожного місяця в Києві. (Тираж у жовтні 1962 — 11 500).

ПРАПОР. Журнал тієї ж СПУ. Публікований книжковим видавництвом у Харкові. Виходить кожного місяця. (Тираж у жовтні 1962 7 000 прим.).

ЖОВТЕНЬ. Журнал тієї ж СПУ. Публікований Книжково - журнальним видавництвом у Львові. Виходить кожного місяця. (Тираж у жовтні 1962 — 10 740).

ДНПРО. Орган Центрального Комітету ЛКСМУ. Літературно - художній та громадсько - політичний журнал. Публікований В-вом ЦК ЛКСМУ „Молодь”. Виходить кожного місяця в Києві. (Тираж в жовтні 1962 — 39 500 прим.).

ЗМІНА. Літературно - художній і громадсько - політичний журнал ЦК ЛКСМУ. Виходить кожного місяця в Києві. (Тираж у жовтні 1962 — 74 000 прим.).

УКРАЇНА. Громадсько - політичний, літературно - художній ілюстрований двотижневик. Публікований В-вом „Радянська Україна” в Києві. (Тираж у жовтні 1962 — 52 200).

ВСЕСВІТ. Журнал тієї ж СПУ, присвячений літературі і мистецтву країн поза межами ССРСР. Виходить кожного місяця. (Тираж у жовтні 1962 — 19 000 прим.).

РАДЯНСЬКА ЖІНКА. Громадсько - політичний і публіцистично-

художній журнал Української Республіканської Ради Професійних Спілок і Спілки радянських письменників України. Виходить кожного місяця в Києві. (Тираж у липні 1962 — 440 000).

В ділянці мистецтва появляється тільки один журнал з окремим додатком про кіно в УССР:

МИСТЕЦТВО. Орган Міністерства Культури УССР, Спілки композиторів, Спілки художників та Спілки працівників кінематографії України. Започаткований 1955. Виходить 6 разів на рік. (Тираж в липні-серпні 1962 — 5 230).

НОВИНИ КІНОЕКРАНУ. Ілюстрований додаток до журналу „Мистецтво”. Виходять 12 разів на рік.

З масових науково - популярних журналів появляється два, які своєю назвою й оформленням є копіями подібних всесоюзних російських журналів, але з набагато нижчим тиражем:

НАУКА І ЖИТТЯ. Щомісячний науково - популярний журнал Товариства для поширення політичних і наукових знань Української ССР. Заснований 1951 р. і публікований В-вом „Радянська Україна” в Києві. (Тираж у жовтні 1962 — 32 000 примірників).

ЗНАННЯ ТА ПРАЦЯ. Щомісячний науково - популярний журнал ЦК ЛКСМУ для юнацтва. Заснований в 1929 р. (Тираж у грудні 1961 р. — 40 000 прим.).

Для дітей і молоді появляються такі журнали:

БАРВИНОК — українською мовою і **БАВВИНОК** — російською мовою. Журнал ЦК ЛКСМУ для школярів молодших клас. Виходить кожного місяця. (Тираж видання українською мовою в грудні 1962 — 90 000 прим.).

МАЛЯТКО. Журнал для дітей. Виходить кожного місяця.

ПОНЕРІЯ — українською мовою і **ПИОНЕРІЯ** — російською мовою. Журнал ЦК ЛКСМУ для піонерів. Виходить 12 разів на рік.

З ділянки спорту і фізичного виховання появляється тільки один журнал:

ФІЗКУЛЬТУРА ТА СПОРТ. Виходить кожного місяця, 12 разів на рік.

Одиноким гумористичним журналом на всю Українську ССР є:

ПЕРЕЦЬ. Заснований у 1941 р. Виходить у В-ві „Радянська Україна” в Києві двічі на місяць. (Тираж у жовтні 1962 — 305 000 прим.).

Офіційним органом Центрального Комітету Комуністичної партії України є:

КОМУНІСТ УКРАЇНИ — українською мовою і **КОММУНІСТ УКРАЇНИ** — російською мовою. Теоретичний і політичний журнал ЦК КПУ. Заснований 1925 р. під назвою „Більшовик України” і публікований тепер В-вом „Радянська Україна” кожного місяця. (Тираж у листопаді 1962 — 61 000 прим.).

Журналом для масової пропагандивної роботи є:

СОЦІАЛІСТИЧНА КУЛЬТУРА. Орган Міністерства Культури УССР. Щомісячний журнал методики і практики культурно-освітньої роботи. (Тираж у жовтні 1962 — 40 000 прим.).

Усі перераховані тут журнали — 57 назв в 60 виданнях — творять переважну більшість усіх видаваних в УССР журналів, що їх в 1961 році виходило 72 у 77 виданнях. Незареєстровані нами в цьому огляді журнали — 15 назв у 17 виданнях — це все журнали місцевого чи вузько спеціалізованого значення і вони здебільша навіть в самій Українській ССР маловідомі. Решта видаваних періодичних видань — усякі „Блокноти Агітатора” і „бюлетені” ширшого значення не мають. Видавані „періодичні збірники” в кількості 224 назв по своїй суті, як це стверджено вище, до періодики не можуть бути зараховані.

Як показує перелік цих журналів, усі вони є офіційними публікаціями державних або партійних установ, органами міністерств, таких чи інших ЦК, професійних спілок тощо, і навіть журнали, що їх видають ті чи інші товариства, не є виявом ніякої приватної чи хоч би й громадської ініціативи. Так само усі видавництва, які існують в Українській ССР, є партійно-державними підприємства-

ми, утримуваними на державні гроші.

Подібна ситуація в УССР і з газетами. Республіканських, значить, ширшого значення і розповсюдження газет, виходило там у 1961 році всього 15 назв, і з того числа висилано поза кордони УССР 12 назв. Щоденників у цьому числі, значить, газет, що виходили яких 300 разів на рік, було в 1962 р. всього три, власне чотири, а це:

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА. Орган ЦК Комуністичної партії України, Верховної Ради і Ради Міністрів УССР. Початково ще з 1917 р. офіційні органи ЦК КП(б)У виходили під іншими назвами, але тепер трактують „Радянську Україну”, як продовження попередніх видань.

ПРАВДА УКРАЇНИ. -- Друкований російською мовою паралельний з „Радянською Україною” щоденник, видаваний у Києві В-вом „Радянської України”, теж орган ЦК КПУ, Верховного Совсту і Совсту Міністрів УССР.

РОБІТНИЧА ГАЗЕТА. Орган Української Республіканської Ради Професійних Спілок. Заснований 1957 р. Видаваний В-вом „Радянська Україна” в Києві.

РАБОЧАЯ ГАЗЕТА. Видаваний паралельно із „Робітничою Газетою” російськомовний щоденник, орган тієї ж самої Ради Професійних Спілок.

Щоденниками з обмеженою до 256 чисел (номерів) на рік є такі газети:

МОЛОДЬ УКРАЇНИ. Орган Центрального Комітету ЛКСМ України. Газета, заснована в 1925 році під іншою назвою, виходить у В-ві „Радянська Україна”.

КОМСОМОЛЬСКОЕ ЗНАМЯ. Орган цього ж ЦК ЛКСМУ, видаваний паралельно з „Молоддю України” російською мовою в цьому ж самому видавництві.

Двічі на тиждень, або 104 рази на рік, виходять такі газети:

ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА. З 1927 р. до лютого 1962 р. виходила під назвою „Літературна Газета”. Орган Правління Спілки Письменників України, друкований у Києві.

РАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА. Орган Міністерства Культури УССР та Республіканського Комітету Профспілки працівників культури, друкований у Києві.

РАДЯНСЬКА ОСВІТА. Орган Міністерства Освіти та ЦК професійної спілки працівників освіти Української ССР, друкований у Києві.

РАДЯНСЬКИЙ СПОРТ. Орган Союзу спортивних товариств і організацій Української ССР і УРРПС. Виходить в Києві.

Як тижневики, 52 рази на рік виходять:

ПАТРИОТ БАТЬКІВЩИНИ. Щотижнева газета, видавана в Києві.

ЗІРКА. Тижневик ЦК ЛКСМУ для молоді, видаваний у Києві.

Крім названих, є ще кілька міських та обласних газет, як, напр., **ВЕЧІРНИЙ КИЇВ**, львівська **ВЛИБНА** **У К Р А Ї Н А**, ужгородська **ЗАКАРПАТСЬКА ПРАВДА**, але ж вони не дозволені для висилання за кордон.

Кількість тиражу кожної з цих газет невідома, бо цього на газетах, так, як це на журналах, не зазначається, дуже можливо, тому, щоб не виходило на яву, що тираж друкованих українською мовою газет набагато нижчий, як тираж таких же республіканських газет, друкованих російською мовою. Як виходить із подано-

го вище переліку газет в УССР, майже кожна з них виходить двома мовами, українською і російською. Цей факт дуже промовистий для здійснюваної в УССР русифікаційної політики.

Кожна з названих вище газет (за винятком „Радянського Спорту” і тижневиків) виходить в однаковому стандартному для всієї преси в СССР форматі, на чотирьох сторінках друку. Зміст дуже одноманітний, не зважаючи на введені останнім часом деякі технічні інновації. Звідомлення з усіх з'їздів компартії, пленумів її ЦК, виступів Хрущова друкуються по всіх газетах в тому самому звучанні чи скороті тексту, переданому для опублікування офіційною советською пресою агенцією ТАСС, з її українською філією РАТАУ. Доповіді та промови Хрущова займають майже з-правила всі чотири сторінки даного числа газети, і тоді ж у ній немає ніяких інших повідомлень чи матеріалів. Поза офіційними повідомленнями чи програмами радіо, телевізії, театрів і опери, республіканські газети, так само, як і союзні, ніяких оголошень не друкують. Появляються оголошення тільки в деяких міських вечірніх виданнях, таких, як „Вечірній Київ”, „Вечерная Москва” та ін.

СІГМАРО

ТІЛО І ДУХ

*Коли Хрущов ще нас корови,
То раз-у-раз казав до них:
„В здоровім тілі дух здоровий,
Тому жерить за всіх дурних!
І вдень мені не жуйте жуйки,
На це даю вам цілу ніч,
Бо ви — корови, не буржуйки,
І вдень лежать - - не ваша річ.*

*І пам'ятайте безнастанно
За сир, за масло, за сметану”.*

*Тепер Хрущов насе людей.
„Ви люди”, каже: „не корови”.
„Живіться”, каже: „з ком-ідей,
Бо в них, не в тілі, дух здоровий.
І корм найкращий — баланда
А сир і масло — срунда!”*

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Написав д-р Роман С. Голіят

Українські землі під час 1-ої світової війни були тереном боїв російських та німецько-австрійських армій. Західня Україна, що була складовою частиною Австро-Угорщини, мала в той час більші культурні надбання, як решта території України, що була під російською окупацією. Не дивлячись на великі зусилля українців по обох боках Збруча здобути власну Суверенну й Соборну Державу — участь українських армій в боях з білими й червоними російськими арміями та поляками не увінчалися успіхом, бо до української справи не було розуміння в західньому світі, що, на превеликий жаль, трапляється і нині. Не маючи ніякої допомоги збоку західніх потуг, вояки українських армій, по дворічній боротьбі з большевиками на сході та поляками на заході, мусили або здатися в полон, або перейти на терени новостворених по 1-ій світовій війні держав, що межували з Україною, тобто до Польщі, Чехо-Словаччини а багато навіть емігрувало до столиці Австрії, Відня. Відень після 1-ої світової війни став першою столицею української політичної еміграції. Тут скупився найбільш свідомий, державно-творчий елемент всієї України. Тому, що Україна опинилася під тривалою большевицькою окупацією, провідні чинники еміграції приступили до організації українського високошкольного життя у Відні.

Взимку 1920 р. організовано академічні виклади для української інтелігенції різного віку та освітнього рівня, але переважно для студентської молоді, що її назбиралося тоді у Відні чимало. За ініціативою академічної секції Союзу Українських Журналістів і Письменників, особливо ж її

голови, проф. д-ра Олександра Колесси, серія наукових викладів відбулася вже в листопаді і в грудні 1920 року.¹

Незабаром ці виклади постановлено обернути в систематичні курси. Так виринула, сформульована і обгрунтована проф. О. Колесою, думка про заснування Українського Вільного Університету.

Урочисте відкриття Українського Вільного Університету у Відні відбулося 17-го січня 1921-го року, в залі „Архітектенферайну“ на Ешенбахгассе ч. 9.

З персонального складу Ради Українського Вільного Університету в Відні (за Раду Українського Вільного Університету: проф. д-р Олександр Колесса, проф. Ст. Дністрянський, проф. Ів. Ганицький, проф. д-р В. Старосольський, за Союз Українських Журналістів і Письменників: д-р Вол. Кушнір і О. Олесь) бачимо, що цей університет створили представники української галицької еліти, яка віддавна змагалася за створення українського університету у Львові. Так, напр., ще за австро-угорської монархії проф. д-р Ст. Дністрянський, як посол до австрійського парламенту, ставив справу українського університету своїм основним завданням.

Програма викладів на перший триместр, що тривав від середини січня до кінця квітня, складалася на філософічному відділі з 14 предметів і на відділі правничому з 13 предметів. Викладали 17 науковців, а виклади відбувалися в залах міських шкіл 8-го району, на Цельтгассе ч. 7 і Лех-

¹ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, Прага 1931, ст. 64.

тенгассе ч. 19². Слухачами були українські студенти та студентки, значна частина яких студіювала у віденських високих школах. За виклади із слухачів ніяких оплат не брали.

Професорська колегія Українського Вільного Університету складалася з українських професорів, які покинули російські й польські університети з політичних причин, та з деяких учених, котрі доти ще не викладали у високих школах. Науковий рівень професорського складу стояв дуже високо. До професорського складу, напр., входили такі наукові сили, як І. Горбачевський, хемік світової слави; Степан Рудницький, відомий український географ; Степан Смаль-Стоцький, визначний філолог і член Всеукраїнської Академії Наук у Києві; Д. Антонович, дослідник українського мистецтва; Ол. Колесса, перший ректор університету, колишній декан філософічного факультету у Львові; Д. Дорошенко, історик України; Ст. Дністрянський, колишній професор львівського університету, визначний правник, член-кореспондент Петербурської Академії Наук; В. Старосольський, теоретик права і діалектик європейської міри; О. Одарченко, колишній професор варшавського університету за царату; А. Яковлів, дослідник українського права і, нарешті — молодші викладачі, як Лозинський, Лащенко та інші.

Викладало у Відні на філософічному відділі 6 професорів і 2 доценти; на правничому 6 професорів і 1 доцент, тобто разом 15 професорських сил.

Перший семестер УВУ у Відні тривав до початку травня, а деякі виклади протягнулися до кінця травня 1921-го року.

Незабаром виявилось, що у Відні УВУ не знайшов достатньої підтримки ні збоку молоді, ні збоку тих громадських кіл, що обіцяли йому поміч. Слухачів було небагато, разом 90, з того на філософічному відділі 65, а на відділі права і суспільних наук — 25.

При постанові Вільного Університету кошти його утримання в першому триместрі становили суму до 30

тисяч корон. Хоча Союз не мав таких грошей, однак зобов'язався фінансувати цю культурно-освітню установу, спираючись на декларації різних українських видавничих фірм дати значну допомогу для тієї мети. Але скоро по тому видавництва ввійшли в стадію хронічної грошової кризи, і своїх обіцянок не дотримали.

В таких матеріяльних обставинах Рада Університету почала шукати для нього певнішого забезпечення. Коли ж виявилось, що найбільша кількість української академічної молоді перебуває в Празі, Управа УВУ, за ініціативою проф. Ол. Колесси, постановила перенести УВУ до Праги.

Цей намір зустрівся з аналогічними стремліннями й заохотою збоку української академічної молоді в Празі, яка в листі Ради Академічної Громади з дня 11-го лютого 1921 прохала Управу УВУ перенести цю інституцію до Праги, „щоб заспокоїти духовий голод викладів з обсягу своєї мови, літератури, історії та взагалі рідної культури”, а також викладів в рідній мові з інших галузей людського знання у поверх 1 000 українських студентів, що під цю пору проживали в Чехо-Словацькій Республіці.

На початку травня 1921 р. прибула до Праги делегація, складена з ректора УВУ проф. д-ра Ол. Колесси та проректора професора д-ра Станислава Дністрянського. Вона подала відповідний меморіал в справі УВУ до президента Чехо-Словацької Республіки Т. Г. Масарика і була прихильно прийнята президентом міністрів, міністром закордонних справ і міністром освіти. Була вона в компетентних університетських чинників, де зустрілася із зрозумінням і прихильністю для тієї справи. Також чеська преса поставилась до справи перенесення УВУ з Відня до Праги дуже прихильно. В тому часі ректор Ол. Колесса був прихильно прийнятий президентом Чехо-Словацької Республіки Масариком, прем'єр-міні-

² А. Жук, „До 40-літнього ювілею Українського Вільного Університету на еміграції” — Сучасність, Мюнхен, жовтень 1961, ч. 10.

стром закордонних справ д-ром Е. Бенешом, міністром освіти Шробаром, а також іншими політичними, науковими та громадськими діячами. Труднощі було остаточно перемажено і досягнуто згоду компетентних чинників.

На основі постанови міністерства закордонних справ з 16-го вересня 1921 р. і міністерства шкільництва та освіти з 5 жовтня 1921 р., згідно з постановами Академічного Сенату та окремих факультетів Карлового університету, ввійшов в життя Український Вільний Університет, перенесений з Відня до Праги³.

На основі Постанови УВУ: Інституція має назву „Український Вільний Університет”. **Слухачі і слухачки:** Звичайним слухачем (слухачкою) може бути кожна особа, що покінчила середню школу. В справі слухачів (слухачок) надзвичайних та госпітантів (госпітанток) зобов'язують на час побуту УВУ в Празі постанови, прийняті на Карловому Університеті. **Внутрішній устрій:** Внутрішній науковий і адміністративний устрій, організацію та діловодство університету зобов'язують на час осідку в Празі ті приписи, що й на чеському університеті в Празі, наскільки інакше не постановляє цей статут або оскільки не рішить інакше окрема постанова Сенату Українського Вільного Університету.

Хто ж були студенти УВУ? В 1920 і 1921 рр. українськими кандидатами до студій на високих школах були всі ті студенти, котрі почали університетські студії ще перед першою світовою війною і внаслідок воєнних подій не змогли їх закінчити. Це були люди, які служили ще в австрійській армії старшинами, пізніше були в лавах Української Галицької Армії, перейшли польсько-українську війну, а потім багато з них воювало в армії УНР із большевиками до кінця 1920 р. Між тодішнім студентством переважали саме такі кандидати. Були це люди досвідчені, люди, котрі пережили багато, не раз заглядали смерті в вічі; чимало між ними було інвалідів. Це були люди, що носили високі бойові відзначення, боролись

із зброєю в руках за національне українське визволення, за українську незалежну державу.

У листопаді 1918 р. розпочалась польсько - українська війна. Опанувавши Львів, поляки негайно спольонізували львівський університет. Усі українські катедри покасували, а університет назвали університетом короля Яна Казимира. Українським студентам вступ до університету був замкнений. Коли ж польсько - українська війна закінчилася і маси українського студентства, що вернулися з української армії через польські концентраційні табори додому, бажали кінчати чи розпочинати свої студії, то виявилось, що не мали де ні кінчати, ні взагалі вчитися. Виявилось, що всі високі школи не тільки у Львові, але й у всій Польщі були для українців недоступні. Українська університетська молодь потрапила у важке становище, з якого треба було шукати виходу. Почалась мандрівка за кордон, до Австрії, Німеччини і Чехо-Словаччини, де було відновлено Український Вільний Університет і де згуртувались найкращі уми української еміграції: другу столицю політичної еміграції становила гостинна Прага.

Прага була тоді важливим осередком українського політичного, національного та літературного життя і, після Києва та Львова, найбільшим центром української науки взагалі. Наслідком мілітарної катастрофи Української Галицької Армії в травні 1919 року, перейшли деякі відділи на терен Чехо-Словаччини, де їх інтерновано. В час відкриття університету прийшла вся молодь, яка була зібрана в колишній бригаді Красва, до Праги, щоб або закінчити вже раніше початі студії, або розпочати їх. Вона готувалася до цивільного життя та тих завдань, які мала виконати, як також до боротьби за здійснення тих ідеалів, що їх не могла здобути із зброєю в руках.

Український Вільний Університет в Празі розпочав свою діяльність з

³ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, Прага 1931 р. ст. 68.

1921-22 академічного року; 23-го жовтня 1921-го року відбулося урочисте відкриття університету. Канцелярію УВУ приміщено в колишньому будинку посольства Західної Української Республіки, при вул. Степанський 49/II, Прага 11, де й перебувала вона до 1-го січня 1934-го року. Університет був заснований з метою „заспокоїти духовий голод викладів з обсягу своєї мови, літератури, історії та взагалі рідної культури, а також викладів в рідній мові з інших галузей людського знання у тисячі українських студентів, що під цю пору проживали в Чехо-Словацькій Республіці”⁴, отже — з метою більше-менше вузькою, обмеженою потребами української еміграції. Та скоро скасування кафедр на Львівському й Чернівецькому університетах, закриття й розформування всіх українських університетів більшовицькою владою на Україні привели до того, що УВУ в Празі став єдиним українським університетом у всьому світі. Цей факт, не міняючи первісної мети університету, поставив перед ним нове, ширше й важливіше завдання — репрезентувати українську університетську науку перед усім світом.

Український Вільний Університет прийняв конструкцію, правила та закони внутрішньої організації Карлового Університету в Празі, з деякими відмінностями, що їх вимагало становище Українського Вільного Університету як недержавної високої школи в ЧСР („вільний” університет в значенні — „недержавний”).

При заснуванні УВУ в Празі передбачалося організувати три факультети, а саме: правничий, філософічний і природничо - математичний. Але нестача коштів примусила обмежитися лише двома першими факультетами, при чому правничий факультет одержав назву „факультет права і суспільних наук”, а філософічний факультет поділено на два відділи: історично - філософічний і природничих наук.

Щодо участі в конгресах, конференціях та з'їздах, то, починаючи з

1924-го до 1931-го років включно, УВУ взяв участь через своїх делегатів у 28-ми конгресах і з'їздах, а також у 9-ох міжнародних наукових конгресах та з'їздах.

Крім того, через Український Академічний Комітет, як його член, університет брав участь в праці Міжнародної Комісії для Інтелектуальної співпраці при Лізі Націй. УВУ обмінювався своїми виданнями з університетами та іншими науковими установами Європи, Азії і Америки.

УВУ в Празі завдячував існування двом чинникам: праці українських наукових сил, скупчених в університеті, та моральній підтримці й матеріальним засобам, які надавала університетові Чехо - Словаччина. „Чеська влада проявила свою симпатію до нашого Університету словом і ділом”, — сказав у своєму інавгураційному звіті перший ректор УВУ, проф. д-р Олександр Колесса⁵.

З фонду ім. президента Масарика та інших фондів розподілювано стипендії для студентів. З цих стипендій користали тисячі студентів, які з успіхом закінчили студії⁶.

З початком 1931-32 шкільного року УВУ в Празі вступив у друге десятиліття свого існування, репрезентуючи, як і в перших 10-ох роках, єдиний український університет у вільному світі. Йому припало завдання зберегти певний кадр старших українських вчених і виховувати молодь, давати університетську освіту студентам та репрезентувати вільну українську науку.

Згодом матеріальне становище УВУ погіршилося і дійшло до того, що члени професори одержували такі малі платні, яких не вистачало на прожиття.

⁴ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, ст. VII.

⁵ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, ст. XII.

⁶ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, ст. 118.

На 1938/39 шкільний рік припадають заходи відносно перетворення УВУ в державний університет Карпатської України. Думка про це нуртувала серед українських наукових і політичних діячів після програних Визвольних Змагань. Палким пропагатором і оборонцем її був президент Карпатської України — монсеньйор проф. д-р Августин Волошин; як парламентарний депутат у Празі, він порушував ту справу в парламенті. Ще 1927-го року „Шкільна Матка Русинів” в Ужгороді звернулася до міністерства закордонних справ з проханням перенести на звану тоді Підкарпатську Русь УВУ та Українську Господарчу Академію. 1931-го року різні організації краю, на чолі з „Просвітою”, повторили те прохання. В рр. 1933-37 крайові конгреси, „Учительської Громади” та „Просвіти” щороку ухвалювали резолюції про перенесення УВУ до краю. Тим часом з українських високих шкіл залишався тільки УВУ. З поставленням на чергу дня, приблизно з травня 1938-го року, децентралізації держави, справа перенесення УВУ в Карпатську Україну почала активізуватися.

У тій справі 12-го травня 1938-го року послано приватного листа монс. А. Волошинові і 25-го травня 1938-го року одержано від нього відповідь: згідно з обставинами, малося почати в Ужгороді з заснування Приватного Українського Університету, з якого поволи мав би вирости Державний Університет. В кінці червня відповідні заходи у празьких урядових колах зробили посол Юліян Ревай та о. д-р А. Вслошин. На початку вересня 1938-го року в Ужгороді скликано при центральній „Просвіті” збори Комісії в університетській справі. Комісія ухвалила докладний меморандум в справі утворення на Підкарпатській Русі університету, в першу чергу перенесення УВУ з Праги до Ужгороду. В напрямку перетворення з осені 1938-го року УВУ в Державний Університет, з місцем осідку в Хусті, довелось провести прискіпшеним темпом підготовчу організаційну працю, для чого ректор мусів бути в постійному

зв'язку з ректором празького Міністерства Шкільництва, надрадником Берінгером та карпато-українським урядом, на чолі з прем'єром о. д-ром А. Волошиним і керуючим Міністерства Культу і Шкільництва д-ром Августиним Штефаном. Університетська справа була дуже популярною в краю, і новообраний Соїм енергійно її підтримав.

Бюджетова комісія схвалила на університет в останні 3 місяці 1939-го року 279 000 крон⁷, правнича комісія виробила проєкт закону про університет: на перших же засіданнях Соїму мав бути ухвалений університетський закон. Оскільки це все було певно, видно з того, що керуючий Міністерства Культу, Шкільництва та Народної Освіти, проф. д-р Августин Штефан, послав на ім'я звичайного професора, тимчасового ректора УВУ, проф. Олександра Мицюка — як сказано в заголовку — запрошення від 12-го березня 1939-го року приїхати до Хусту на час від 25-го до 31-го березня і прийняти уповноваження перевести в порозумінні з Міністерством Культу, Шкільництва й Народної Освіти необхідні організаційні заходи, зв'язані з переходом УВУ до Хусту. Але не встиг ще лист дійти на адресу, як Карпатську Україну мілітарно займати стала Угорщина (Мадярщина). Ідея Українського Державного Університету в Хусті не могла бути зреалізованою, бо мадари зайняли 16-го березня 1939-го року Хуст. У Празі з'являється нова, карпатсько-українська еміграція, назустріч якій у культурному відношенні пішов Український Вільний Університет.

По німецько-польській війні 1939-го року, що скінчилася розгромом Польщі й окупацією Галичини большевиками, до УВУ в Празі прибуває ще одна свіжа, галицько-українська політична еміграція, щоб продовжувати свою університетську освіту, перервану подіями на Рідній Землі. Український Центральний Комітет у Краєві від 1941-го року допомагає

⁷ Науковий Збірник Українського Вільного Університету, том III, ст. 40, Прага, 1942.

фінансово студентам і професорам УВУ. Дотації провідника Українського Центрального Комітету в Кракові, проф. д-ра Володимира Кубійовича, уможливили видати в 1942-му році 3-ий том Наукового Збірника УВУ в Празі.

В той час територія Чехо - Словаччини була зайнята німецькими військами. На місці незалежної республіки створено протекторат III Райху. Навіть у цей критичний момент Український Вільний Університет спромігся зберегти свою незалежність, не зважаючи на те, що був призначений німецький куратор університету. В такому становищі перебував УВУ до кінця другої світової війни. Канцелярія УВУ в Празі від 1-го січня 1934-го року містилася при вул. Смечки 29/II, Прага П⁸.

СТАТИСТИКА ЗАПISУ СТУДЕНТІВ ЗА 20 РОКІВ В УВУ В ПРАЗІ

Рік	Семестр	Філософічний факультет	Факульт. Права і Сусп. Наук	Разом
1921/22	зимовий	420	282	702
	літній	357	258	615
1922/23	зимовий	542	332	874
	літній	381	273	654
1923/24	зимовий	350	230	580
	літній	283	166	449
1924/25	зимовий	295	142	437
	літній	258	124	382
1925/26	зимовий	224	166	390
	літній	164	112	276
1926/27	зимовий	144	106	250
	літній	121	130	251
1927/28	зимовий	132	113	245
	літній	106	88	194
1928/29	зимовий	103	100	203
	літній	91	71	162
1929/30	зимовий	125	164	289
	літній	116	137	253
1930/31 ⁹	зимовий	115	128	243
	літній	102	151	253
1931/32	зимовий	41	147	188
	літній	79	141	220
1932/33	зимовий	84	148	232
	літній	119	139	258
1933/34	зимовий	93	139	232
	літній	111	142	253
1934/35	зимовий	96	119	215
	літній	116	119	235
1935/36	зимовий	97	134	231
	літній	109	107	216
1936/37	зимовий	121	120	241

Рік	Семестр	Філософічний факультет	Факульт. Права і Сусп. Наук	Разом
1937/38	літній	96	91	187
	зимовий	38	50	88
1938/39	літній	38	39	77
	зимовий	31	35	66
1939/40	літній	23	38	61
	зимовий	38	30	68
1940/41 ¹⁰	літній	41	59	100
	зимовий	38	53	91
	літній	39	68	107
Разом за 20 років				11 048

За національністю слухачі поділялися на українців, німців, чехів, словаків, росіян, угорців, калмиків, югославів, румунів, словінців, поляків, англійців, латишів, болгар, латвійців, жидів і інших

СПИСОК ПРОФЕСОРІВ, ДОЦЕНТІВ І ЛЕКТОРІВ УВУ В ПРАЗІ¹¹

А. Філософічний факультет

Звичайні професори:
 Андрієвський Петро, д-р ветеринарної медицини, проф. біології і зоології;
 Антонович Дмитро, проф. історії мистецтва;
 Артимович Агенор, д-р філософії, проф. класичної філології;
 Біднов Василь, mgr. теології, проф. історії церкви;
 Борковський Іван, д-р філософії, проф. археології;
 Волошин Августин, д-р філософії, проф. педагогіки;
 Дорошенко Дмитро, проф. історії України;
 Горбачевський Іван, д-р медицини, проф. хемії;¹²

⁸ Український Вільний Університет у Празі, Програма викладів в зимовому півроці 1942-43, Прага, 1942.

⁹ Український Вільний Університет в Празі в роках 1921-1931, Прага 1931, ст. XI.

¹⁰ Науковий Збірник Українського Вільного Університету в Празі, Прага 1942, том III, ст. 11 до 55.

¹¹ Науковий Збірник Українського Вільного Університету в Празі, том III, ст. 9, Прага 1942, та Український Вільний Університет у Празі, Програма викладів в зимовому півроці 1942-43, Прага 1942.

¹² Д-р Михайло Шляхтиченко, „Професор, доктор Іван Горбачевський (з нагоди 15-их років смерті)” — „Лікарський Вісник”, лютий 1958, ст. 7-13. Нью Йорк.

Іванов Олександр, д-р філософії, проф. психології;

Колесса Олександр, д-р філософії, проф. української мови і літератури;

Матюшенко Борис, д-р медицини, проф. гігієни;

Мірчук Іван, д-р філософії, проф. філософії;

Наріжний Симон, д-р філософії, проф. історії Сходу Європи;

Слюсаренко Федір, проф. античної історії;

Смаль-Стоцький Роман, д-р філософії, проф. порівняльної слов'янської філології;

Смаль-Стоцький Степан, д-р філософії, проф. української мови і літератури;

Швець Федір, проф. геології;

Шербаківський Вадим, проф. археології.

Надзвичайні професори:

Крупницький Борис, д-р філософії, проф. історії України;

Січинський Володимир, д-р філософії, проф. історії мистецтва;

Шульгин Олександр, проф. археології¹³.

Доценти і лектори:

Дольницький Мирон, д-р філософії, приват-доцент географії;

Іванов Олександр, д-р філософії, приватний доцент психології;

Кандиба Олег, д-р філософії - - при кафедрі археології;

Меринда Василь, д-р природописних наук при кафедрі геології;

Панькевич Іван, д-р філософії, доцент-суплент української мови і літератури;

Стешко Федір, д-р філософії, приватний доцент історії української музики;

Рудницький Ярослав, д-р філософії, приватний доцент українського мовознавства;

Русов Юрій, д-р філософії, приватний доцент зоології;

Ікубинський Яків, д-р медицини, при кафедрі соціальної гігієни;

Залозецький Володимир, д-р філософії, доцент історії мистецтва;

Феденко Панас, д-р філософії, приватний доцент історії України;

Чижевський Дмитро, приватний доцент філософії;

Дністрянська Софія, лекторка німецької мови;

Левитський Дмитро, лектор теорії музики;

Чехович Константи́н, д-р філософії, приватний доцент слов'янської філософії;

Носкова Марія, лекторка чеської мови;

Стешко Федір, лектор музики;

Косач-Шимановська Оксана, лекторка французької мови.

Б. Факультет Права і Суспільних Наук¹⁴

Звичайні професори:

Андрієвський Афанасій, проф. цивільного права;

Білецький Леонід, д-р філософії, проф. історії українського права;

Бородавський Сергій, проф. кооперації;

Дністрянський Станислав, д-р прав, проф. цивільного права;

Доманицький Віктор, проф. соціології;

Гайманівський Олександр, д-р прав, проф. історії українського права;

Ейхельман Отто, д-р міжнародного права, проф. адміністративного права;

Лоський Константи́н, проф. римського права;

Мицюк Олександр, проф. політичної економії;

Одарченко Олексій, проф. торговельного і фінансового права;

Старосольський Володимир, д-р прав, проф. політичного (державного) права;

Тимошенко Володимир, д-р філософії, проф. політичної економії;

Чапля Василь, інж., проф. торговельного і вексельного права;

Шелухин Серхій, проф. кримінального права;

Шрамченко Левко, проф. статистики;

Яковлів Андрій, проф. цивільного процесу.

Список доцентів і лекторів:

Баранів Олександр, д-р прав, приватний доцент римського права;

Димінський Роман, інж., приватний доцент економічної політики;

Г'альв Теодор, д-р прав, приватний доцент кримінального права;

Гарасименко Полікарп, д-р природописних наук, приватний доцент фізичної хемії;

Орелецький Василь, д-р прав, доцент-суплент міжнародного права;

Орелецький Василь, д-р прав, доцент-суплент міжнародного права;

Падох Ярослав, д-р прав, приватний доцент історії українського права;

Кущинський Антін, інж., при кафедрі кооперації;

Тисовський Євген, лектор адміністративного права.

¹³ Лист від д-ра М. Шляхтиченка, довголітнього секретаря УВУ в Празі. Бронкс, Н. Й., 31 жовтня 1962.

¹⁴ Науковий Збірник Українського Вільного Університету в Празі, том III, ст. 9, Прага 1942, та Український Вільний Університет у Празі, Програма викладів в зимовому півроці 1942-43, Прага 1942.

- Rectors of the Ukrainian Free University -

NAME OF RECTORS	IN PRAGUE - CZECHOSLOVAKIA, FROM - 1921 TO 1945 -																								
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
ALEXANDER KOLESSA																									
STANYSLAV ONISTRIANSKY																									
IVAN HORBACHEVSKY																									
THEODORE A. SHCHERBYNA																									
DMYTRO ANTONOVYCH																									
ANDREW YAKOVLYV																									
IVAN MYTSIUK																									
IVAN BORKOVSKY																									
AUGUSTINE VOLOSHYN																									

NAME OF RECTORS	IN MUNICH, BAVARIA - GERMANY SINCE 1945																	
	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
VADYM SHCHERBAKIVSKY																		
IVAN MIRCHUK																		
GEORGE PANEJKO																		
NICHOLAS VASYLYV																		

LEGEND
 ACTING RECTOR

ROMAN S. HOLIAT, 1962

Український Вільний Університет після другої світової війни

З розвалом німецької імперії в травні 1945-го року університет спочатку вирішив залишитись на місці в Празі, однак більшість професури й студентства покинули гостинну Чехо-Словацьчину й подались на Захід, до найближчої незайнятої большевиками частини Німеччини — Баварії.

На території Західньої Німеччини після другої світової війни опинилася основна маса еміграції, найбільша кількісно в українській історії. Це були примусово вивезені німцями на працю до Райху, евакуйовані з фронтів смуг, втікачі від навали червоної армії, вояки, котрі із зброєю в руках боролися по стороні німців проти червоної Москви. Друга світова війна не вирішила ані політичних, ані мілітарних проблем Європи. Альянтам не вдалося розгромити одночасно фашизм і націонал-соціалізм, вони, збігом обставин, ще більше зміцнили, а не послабили позиції московського імперіалізму, світового комунізму. Українська еміграція, своєю поставою не повертатись на „родіну”, ще в 1945 році намагалася остерегти волелюбні народи проти страшної загрози збоку Москви не лише для України, але й для всього світу.

В тих непевних часах примусової репатріації на „родіну” розпочав, вірніше відновив свою діяльність, вже з черги в третій еміграційній столиці — Мюнхені, столиці Баварії, Український Вільний Університет. У зруйнованому місті, де тяжко було знайти будинок, що не був би пошкоджений бомбардуванням, по кількамісячній кореспонденції між колишніми професорами УВУ в Празі, яким вдалося втекти на Захід, наприкінці 1945 року невеличкий гурток українських науковців під керівництвом проф. Вадима Щербаківського¹⁵ береться за відновлення університету. Коли большевики окупували Прагу, функції ректора УВУ сповняв монсеньйор д-р Августин Волошин, який залишився там з багатьма іншими членами професорської колегії. Монсеньйор А. Волошин був арештований большевиками 21-го травня 1945-го року й вивезений в СРСР. Помер в Луб'янці, в Москві, в листопаді 1945-го року.¹⁶ В той самий час большевики зліквідували УВУ, конфіскуючи все майно

¹⁵ Д-р Роман (Голіят) Степанович, „Для української науки — ювілей проф. д-ра В. Щербаківського”, „Народна Воля”, 26-го квітня 1956.

¹⁶ На підставі інтерв'ю з колишнім прем'єром Карпатської України, п. Юліаном Реваєм, 31-го грудня 1962-го року.

Ректори УВУ. Перший ряд згори (зліва): Ол. Колесса, Ст. Дністрянський, Ів. Горбачевський, Т. А. Щербина, Д. Антонович. Другий ряд: А. Яковлів, С. Шелухин, Ол. Мицюк, Ів. Борковський, о. А. Волошин. Третій ряд: В. Щербаківський, Ів. Мірчук, Ю. Панейко, М. Василів, Ол. Кульчицький.

УВУ та забороняючи його наукову акцію.¹⁷

Натомість ініціатива проф. Вадима Щербаківського про перенесення УВУ до Баварії знайшла підтримку збоку американських установ та баварського Міністерства Освіти і в лютому 1946 року УВУ розпочав нормальне навчання. Виклади відбувалися в публічних школах і ресторанах, що світили пустою. В таких невідрадних обставинах, часто в неопалених залах, почали професори УВУ виховувати нові кадри української вільної науки. Коли сьогодні приглядаємося до ньюйоркських страйкарів-вчителів, то годі їм уявити, як реагували б усі вони, коли б їм прийшлося переходити такий тернистий шлях, який переходили українські педагогічні сили!

Винагорода українського педагога ніколи не була такою, яку мають американці; а вже приміщення шкіл у ЗДА таки найкращі у всьому світі. Коли порівняти винагороду викладача університету 1946-го року в Німеччині з американською валютною системою, то той викладач заробляв не цілих десять центів за одногодинний виклад. Це саме стосується і українських університетських сил.

Не зважаючи на жалюгідні платні, професорський склад УВУ вирішив на першому ж засіданні, що буде працювати за мінімальну винагороду, аби тільки допомогти молоді здобути знання.

¹⁷ Д-р Василь Орелецький, „Український Вільний Університет 1921-1945“, „Свобода“, 20-го жовтня 1955-го року.

Під час ректорської каденції проф. д-ра Юрія Панейка¹⁸ та його старанням Баварське Міністерство Освіти і Віровизнань, декретом з 16-го вересня 1950 року, визнало УВУ за високу школу з правом надавання університетських титулів.¹⁹ В найбільш компетентному всесвітньому каталозі наукових установ знайде читач (ст. 563-564, том I, 1952), поруч з мюнхенським німецьким університетом, Український Вільний Університет з поіменним списком професури.²⁰

Початки нової діяльності УВУ були тяжкі, бо університет мусів оперти своє даліше існування на власних силах. Однак, за допомогою українського громадянства, при добрій волі студентства й професури, Університет поволі поширює обсяг своєї праці, кількість науковців збільшується з кожним тижнем, а наша молодь вступає що далі, то більше на студії. Університет дістав приміщення в німецькій публічній школі при Верзайлер Штрассе ч. 4. Тут треба згадати, що найбільше праці у відновленні УВУ в Мюнхені вклав бл. п. проф. Іван Мірчук²¹, довголітній ректор УВУ, який до лютого 1946-го року виконував обов'язки проректора, бо офіційне засідання Сенату і вибір ректора відбулися в лютому 1946-го року. Поволі організується адміністраційний апарат, обидва факультети побільшують кількість викладів завдяки новим науковим силам (їх було в той час значно більше, як за часів першої еміграції). Значну підтримку одержав університет від наших учених із східних земель, що опинилися на американській зоні Німеччини. В межах впливів Советського Союзу залишилися всі українські книгозбірні, на Заході відчувалася велика недостача підручників. Щоб хоча частково заповнити ту порожнечу, УВУ видав низку високошкільних підручників літографічним способом²².

Відносно правного становища університету, то він знайшов в Баварському Міністерстві Освіти повну підтримку, доказом чого є офіційне визнання діяльності Українського Вільного Університету в Мюнхені²³. Та-

кож відділ високої освіти при Американському Військовому Правлінні поставився прихильно до петиції ректорату УВУ.

Представники Сенату УВУ мали впродовж 1947/48 академічного року багато конференцій з представниками найвищих німецьких установ і мали нагоду поінформувати прем'єр-міністра, міністра освіти та головних референтів державного апарату Баварії про завдання і становище УВУ.

Тому, що УВУ стоїть на ґрунті повної співпраці з церковними чинниками, Сенат УВУ був на аудієнції у найвищого представника Католицької Церкви Баварії, кардинала Михайла Фаульгабера, а також у місцевих єпископів д-ра Нагайзлера і д-ра Шарнагля. УВУ, не мавши власного будинку, примістився в публічній німецькій школі при Верзалер Штрассе 4 в Мюнхені, тому представники УВУ пов'язалися з обербюргермайстром того міста та керівником шкільного відділу. У висліді налагоджених зв'язків з чужинецьким науковим і політичним світом, УВУ, як сдина закордонна чужинецька школа, був запрошений до участі в міжнародних студентських курсах, що відбулися вліті 1948-го року. При цій нагоді представники професури й студентства УВУ мали можливість познайомитися з науковцями та студіюючою мслоддю європейських і заокеанських країн.

У перших роках мюнхенського періоду УВУ був у матеріальному відношенні незалежним, завдяки великій кількості слухачів та опіці інтернаці-

¹⁸ Д-р Мирослав Клюфас, „Людина — яких мало”, „Свобода” з 17-го липня 1953-го року.

¹⁹ Д-р Роман С. Голіят, „Новий ректор УВУ — проф. д-р Юрій Панейко”, „Свобода”, 8-го червня 1961-го року.

²⁰ „Minerva,” Jahrbuch der Gelehrten Welt. I. Band: Europa. Berlin, 1952.

²¹ Д-р Роман (Голіят) Степанович, „Проф. Іван Мірчук”, „Свобода”, 5-го серпня 1955-го року.

²² Науковий Збірник УВУ Ювілейне видання, том VI, Мюнхен 1956.

²³ Д-р Роман С. Голіят, „Новий ректор УВУ — проф. д-р Юрій Панейко”, „Свобода” 8-го червня 1961-го року.

ональних організацій, як УНРРА та ІРО, від яких отримував допомогу. В 1946-му році проведена реформа помітно відбилася на фінансовій базі УВУ, бо студентство неспроможне було оплачувати студії. Не зважаючи на господарський занепад Німеччини, баварський уряд під проводом д-ра Ергарда допомагав УВУ постійними дотаціями. Крім цього, надходила невеличка допомога від українських організацій в Європі і ЗДА, як — ЗУАДК у Філадельфії, Канадійського Комітету, УККА та Українського Народного Союзу в ЗДА. Найбільшу допомогу одержав УВУ з Ватикану, за старанням Іх Ексцеленції Архископа Івана Бучка, який довгі роки був головою Кураторії УВУ. Також для допомоги УВУ, за ініціативою проф. д-ра Василя Лева, д-ра Теодора Б. Цюцюри й д-ра Романа С. Голіята, 8-го жовтня 1950-го року створено в Нью Йорку Комітет Допомоги УВУ, який очолив проф. Василь Лев. У 1951-му році перейменовано цей Комітет на Товариство Прихильників УВУ, яке від того часу очолює проф. Осип Андрушків²⁴. В той самий час постало Т-во Прихильників УВУ в Торонто, Канада, яке очолив д-р Іван Юзич. Крім того, провадилось індивідуальні збірки, в першу чергу серед колишніх студентів УВУ. „Великою допомогою є збірки, що їх провадять Т-во Прихильників УВУ у ЗДА, а також д-р Роман Голіят — із власної ініціативи, та д-р Ів. Юзич в Торонто, Канада, і п. В. Іващук в Шیکاго²⁵. Ця поміч була тим більш актуальною, що зменшилася в останніх часах кількість українських студентів, які виемігрували за океан, дуже часто не закінчивши студії.

У 1947-48 році на філософічному факультеті було записаних 179 студентів, а на факультеті права і економічно-суспільних наук — 314, разом — 493 студентів.

У 1949-50 році на зимовий семестер було записаних 137, а на літньому — 138 студентів.²⁶

Найбільша фреквенція студентів припадає на 1947-48 академічний рік.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СКЛАД УВУ В МЮНХЕНІ

І. Філософічний факультет²⁷

Звичайні професори:

- Д-р Микола Андрусяк — історія України;
- Д-р Осип Андрушків — математика;
- Д-р Леонід Білецький — українська література;
- Д-р Юрій Войко — історія української літератури;
- Д-р г. к. Григорій Ващенко — педагогіка;
- Д-р Євген Вертипорох — хемія;
- Д-р Михайло Встухів — генетика, біологія;
- Д-р г. к. Дмитро Дорошенко — історія України;
- Д-р Ганс Іберсбергер — історія Сходу;
- Павло Зайцев — українська література, шевченкознавство;
- Д-р Ганна Закревська — геологія;
- Д-р Пантелеймон Ковалів — українська філологія;
- Д-р Борис Крупицький — історія України;
- Д-р Олександр Кульчицький — психологія;
- Д-р Володимир Кубійович — географія;
- Д-р Зенон Кузеля — етнографія;
- Д-р Андрій Коцевалов — класична філологія (грецька);
- Д-р Петро Куринний — археологія;
- Д-р Василь Лев — українська і слов'янська філологія;
- Д-р Іван Мірчук — філософія та історія культури²⁸;
- Михайло Міллер — археологія;
- Д-р Олександр Оглоблин — історія України;
- Д-р Ярослав Пастернак — археологія;
- Віктор Петров — етнографія;
- Д-р Юрій Полянський — геологія;
- Д-р Олександр Прицак — орієнталістика;

²⁴ The Stars and Stripes, Sept. 27, 1954 — "Ukrainian Free University- Outpost of Freedom," by William Mahony, Staff writer.

²⁵ Бюлетень Українського Вільного Університету за зимовий семестр 1952-53, ст. 13.

²⁶ Справоздання з діяльності УВУ в акад. році 1949-50 — БЦ/ВК/ВЛ — ст. Мюнхен 1949.

²⁷ Програма викладів в зимовому і літньому семестрах акад. року 1949-50, Мюнхен 1949 та надісланий список з канцелярії УВУ від 30-го квітня 1962-го року.

²⁸ Д-р Роман (Степанович) Голіят, „Проф. Іван Мірчук“, „Свобода“ з 5-го серпня 1955-го року.

Д-р Наталія Полонська-Василенко — історія України;
Іван Раковський — антропологія;
Д-р Ярослав Рудницький — слов'янська та українська філологія;
Д-р Володимир Січинський — мистецтво України;
Д-р Роман Смаль-Стоцький — мовознавство;
Д-р Василь Стецюк — клясична філологія (латинська);
Д-р Дмитро Чижевський — філософія;
Д-р г. к. Вадим Щербаківський — археологія²⁹;

Д-р Володимир Янів — психологія.

Надзвичайні професори:

Д-р Ілля Витанович — всесвітня історія (нова);
Микола Глобенко — українська література;
Д-р Володимир Державин — загальне мовознавство;
Д-р Мирон Дольницький — географія;
Д-р Кость Кисілевський — українська філологія;
Михайло Міщенко — експериментальна психологія;
Володимир Міяковський — українська література;
Андрій Ольхівський — музикологія;
Д-р Іван Розгін — біологія;
Д-р Іван Станкевич — білоруська філологія.

Доценти:

Д-р Володимир Безушко — педагогіка;
Д-р Дмитро Вухтя — хемія;
Д-р Олександр Горбач — українська і слов'янська філологія;
Д-р Йосиф Кратохвиль — психологія;
Д-р Євген Ю. Пеленський — українська література;
Д-р Панас Феденко — історія України;
Д-р Левко Чикаленко — археологія.

Викладачі:

Д-р Петро Ісаїв — всесвітня історія (середньовічна);
Д-р Микола Кульчицький — картографія;
Д-р Богдан Лончина — французька мова;
Марія Мірчук — англійська мова;
Мгр. Іван Манастирський — німецька мова;
Олекса Повстенко — історія мистецтва;
Д-р Михайло Соневицький — грецька мова;
Д-р Маркіян Терлецький — всесвітня історія (старовинна);

Д-р Іван Тесля — метеорологія і кліматологія;
Марія Томапівська — латинська мова.

Асистенти:

Д-р Марко Антонович;
Д-р Володимир Островський — географія;
Д-р Василь Рудко;
Д-р Вячеслав Сєнютович-Бережний — історія України;
Д-р Леонід Соневицький.

II. Факультет права і суспільно-економічних наук

Звичайні професори:

Опанас Андрієвський — цивільне право;
Д-р Олександр Баранів — римське право, цивільний процес;
Д-р Рудольф Вівер — церковне право, з історією Церков України;
Микола Василів — політична економія;
Д-р Орест Г. Горн — міжнародне право;
Інж. Євген Гловінський — фінансова наука, економіка і політика промисловости;
Василь Гришко — історія українського права, цивільний процес;
Віктор Доманицький — соціологія, аграрна політика;
Інж. Роман Димівський — економічна політика, економіка і організація підприємства;
Іван Кабачків — політична економія;
Лев Окішчевич — історія українського права і філософія права;
Д-р Ярослав Падох — історія західноєвропейського і українського права, торговельне право;
Д-р Лев Ребет — державне і адміністративне право;
Д-р Юрій Панейко — адміністративне право, державне право, статистика, карне право³⁰;
Д-р Зиновій Соколюк — адміністрація і адміністративне право;
Д-р Тимофій Сосновий — фінансова наука;
Д-р Юрій Старосольський — карне право і карний процес;
Д-р Матвій Стахів — державне право і соціологія;
Д-р Юрій Студинський — історія господарства і економічних доктрин, економічна політика, теорія та історія кооперації;

²⁹ Д-р Роман (Степанович) Голіят, „Ювілей проф. д-ра В. Щербаківського”, „Народна Воля”, Скрантон, 26-го квітня 1956-го року.
³⁰ Д-р Роман С. Голіят, „Новий ректор УВУ — проф. д-р Юрій Панейко”, „Свобода”, 8-го червня 1961.

Д-р Євген Храпливий — кооперація;
Д-р Микола Чубатий — церковне право;
Лев Шрамченко — статистика;
Д-р г. к. Андрій Яковлів — цивільне право і цивільний процес.

Доценти:

Инж. Роман Гойдиш — бухгалтерія;
Д-р Роман Залуцький — церковне право;
Д-р Богдан Кордок — географія України;
Д-р Іван Юзич — основи американського судівництва;
Д-р Антін Перегінець — цивільний процес;
Василь Марченко — економіка і політика праці, промислова політика.

Асистенти:

Д-р Микола Богатюк;
Д-р Петро Богданський — економіка й організація підприємства;
Д-р Степан Галамай — адміністративне право;
Д-р Всеволод Квасницький;
Д-р Євген Котик;
Д-р Володимир Нестерчук — римське право;
Д-р Роман Малащук;
Д-р Євген Перейма;
Д-р Михайло Прийма — карне право;
Д-р Євген Пизюк — цивільне право;
Д-р Богдан Рибчук;
Д-р Сергій Ярмоленко — статистика;
Д-р Михайло Василик — соціологія.

З впливом студентів за океан викло завдання дати їм можливість закінчити студії. З цією метою УВУ створив у тих осередках, в яких збиралися професура та студентство, наприклад, в Нью Йорку, ЗДА, і в Торонто, Канада, делегагури та іспитові комісії, як теж у Сарселі, Франція, Інститут Заочного Навчання.

УВУ займається тепер чимраз інтенсивніше науково - дослідною, а також і видавничою діяльністю. Для цього створено Психологічний, Літературознавчий, Соціально-Господарчий та Чорноморський Інститути.

Багато дослідників інститутів (переважно німецьких) звертаються в різних, здебільшого сходовознавчих питаннях, до університету з проханням про думку - вказівки. Міністерство освіти посилася студентів, які походять із Сходу Європи і внаслідок воєнних подій втратили свої документи, до

Університету з проханням перевірити їхні кваліфікації; верифікаційна комісія УВУ провадить відповідну перевірку.

На цьому місці треба згадати працю наших професорів у чужинецьких університетах. Проф. Осип Андрушків і проф. Василь Стецюк викладають у Сетон Гол університеті, Н. Дж., ЗДА; проф. Роман Смаль-Стоцький — в Маркет університеті в Мілвокі, ЗДА; проф. Юрій (Шерех) Шевельов — в Колумбійському університеті в Нью Йорку; д-р Євген Пизюк в Ст. Луїс університеті, ЗДА; проф. Василь Лев — у Скрентон університеті, ЗДА, д-р Василь Ленчик — в коледжі св. Василя в Стемфорді, ЗДА; д-р Микола Богатюк — в Сиракюз університеті, ЗДА; проф. Ярослав Рудницький — в Манітобському університеті, Вінніпег, Канада; д-р Юрій Герич — в університеті Оттава, Канада; д-р Теодор В. Цюцюра — в Ст. Мері університеті Галіфаксі, Канада; проф. Дмитро Чижевський — в Гайдельберзі — Німеччина; д-р Горбач Олександр — в Геттінгені і Марбурзі — Німеччина, д-р Юрій Войко — в Людвіг Максиміліан університеті, Мюнхен, Німеччина.

В останніх роках поширено видавничу діяльність УВУ, яка пов'язана із суто науковою дослідною працею. Із зменшенням кількості студентів треба було частково обмежити педагогічну діяльність. Видавнича діяльність вимагає, однак, більше матеріальних засобів, якими, на жаль, університет не диспонує.

Від 1945 до 1955-го років видав УВУ разом 36 наукових публікацій, в тому числі 24 присвячених виключно українській проблематиці. Багато наукових праць наших професорів можна було видати тільки циклоstileвим способом. Також дошкульно відчувалась відсутність підручників, і тому університет, щоб зарадити лиху, видав низку літографічних манускриптів. Тут можна нарахувати понад 30 скриптів таких авторів, як: М. Андрушків, О. Баранів, Г. Ващенко, К. Кисілевський, П. Ковалів, В. Крупницький, І. Мірчук, Л. Окішневич, Я. Падох, А. Перегінець, Я. Руд-

ницький, Ю. Старосольський. Ю. Юрченко та ін.³¹.

Крім того, у видавництві УВУ є ще рукописи інших вартісних праць, які чекають на друк. Деяким професорам вдалося видати окремі праці на чужі кошти — приватних меценатів, наукового товариства або фондаций і т. п.

Український Вільний Університет заслуговує матеріальної підтримки від своїх алюмнів, українського громадянства і взагалі тих чинників у вільному світі, що зацікавлені в розвитку вільної науки й культури.

Визначний здобуток нашої нації — Український Вільний Університет — немов смолокип, запалений групою вчених, ентузіастів української науки понад 40 років тому у Відні, світить впродовж десятиліть. Наш святий обов'язок зберегти його й передати нащадкам.

30-го листопада 1962-го року відбулися чергові збори Професорської Колегії Українського Вільного Університету, у висліді яких обрано новий ректорат цієї вільної української „Альма Матер” з проф. Олександром Кульчицьким, як ректором на чолі. На проректора був обраний Рудольф Вівер, чех за національністю. УВУ перенесено в серпні 1962-го року на нову адресу: Cuvilliersstr. 9, (9) Muenchen 27, Bavaria, Germany.

В подяку і для вшанування заслуг наших і чужинецьких визначних осіб для української національної справи, УВУ іменував почесними докторами таких осіб: проф. Іван Горбачевський — 30 IV 1934; проф. Олександр Колесса — 6 IV 1937; Богдан Лепкий

— 23 X 1937; Ольга Кобилянська — 23 X 1931; Олександр Кошиць — 26 VI 1937; Василь Барвінський — 30 VI 1938; проф. Августин Волошин — 30 X 1938; проф. Дмитро Дорошенко — 13 IV 1947; проф. Вадим Щербаківський — 15 X 1947; проф. Георг Сімпеон — 15 V 1947; проф. Арнольд Марголін — 1 V 1947; проф. Кларенс Меннінг — 1 V 1947; Іх Екссцеленція Архієпископ Іван Бучко — 9 III 1949; проф. Микола Чубатий — 13 V 1949; д-р Павел Рорбах — 1 VII 1949; проф. Ілько Борщак — 13 VI 1950; проф. В. Кіркконел — 14 II 1950; Карл Швендт, директор президентської канцелярії в Баварії — 15 III 1950; Едвард О'Коннор — 13 VI 1952; Дмитро Галичин — 1 VI 1952; проф. Джеймс Бирнгем — 1 VI 1952; проф. Лев Добрянський — 13 VI 1952; проф. Фуад Кіпрюлю — 1 II 1953; Геральд Стассен — 1 I 1953; проф. Ахмед Джафероглю — 1 II 1953; князь Джіяфранко Енріо Інсабато — 1 XI 1055; Джільберто Вернабеї — 1 XI 1955; М. А. Фіген — 15 III 1955; К. Керстен — 15 V 1955; проф. Олександр Неприцький — 1 X 1957; о. Йосафат Жан — 1 X 1951; проф. Григорій Ващенко — 1 VI 1958; Мирослав Сіменс — 13 IX 1959; Іх Екссцеленція Митрополит Константин Богачевський — 1 VIII 1960; Іх Екссцеленція Архієпископ Максим Германюк — 1 VIII 1960³².

³¹ Український Вільний Університет, Короткий огляд, Мюнхен 1958, ст. 2.

³² Науковий Збірник Українського Вільного Університету в Празі, том III, Прага 1942, ст. 74, 75, та надісланий список з канцелярії УВУ в Мюнхені дня 30-го квітня 1962-го року.

ЦЕ БУВ ЛИШ СОН...

Іду я знову, як колись,
сама-одна ...
Не відгуваю самотини,
Так люблю, загибно мені,
Так легко на душі, і світло радості
Усю мене проймає!
Гілля дубів, мов руки, простяглися —
В обійми кличе запашні.
Усе, усе в мені співає,
Прозора пісня розриває
склепіння неба і летить
Пташним льотом поїд хмари, —
А ліс мені вторить.
Ступаю босоніж по гезику м'якому.
А материнок пахощі! П'янію!
Радісно п'янію від пахощів лісних.
Безсмертники виблискують промінням золотим,
А де-не-де, мов зародії,
дзвінозків головки.
Виходжу з лісу, на горбку
Ось дуб засохлий велигіє
в безсмертності своїй.
На нім гніздо, немов король на троні,
Горделиво лелека там стоїть.
А білогки пустують в перегонах
В полетах по смереках запашних.
Довкола — ні душі ...
Виходжу в поле.
О, Боже! Сперло подих від краси!
Рікою золотою хвилюються лани,
Розкрились маки,
Вогнем гервоним променіють
у золоті ріки,
А волошки змагаються перемогти усіх в красі, —
Блакиттю зірзок спалахують вони.
Чи є на світі де країна,
Що в цій божественній красі
Могла б зрівнятися з Тобою,
Моя кохана, нене ти моя,
Моя гарівна Україно?!
Я далі, далі поспішаю,
уже біжу, бо гую —
Хлюпогуть хвилі кришталеві.
Тривога радісна мене проймає,
Збігаю з кругі і —
Дніпро!
Схилились верби над водою,

І зовник там прив'язаний стоїть.

Здалека пісня наростає:

„Болить воно та й журиться, що вернеться весна,
А молодість не вернеться, не вернеться вона”...

— це з зужини, це хтось ридає,

Та байдужісінько мені!

О, я не плазу за весною,

Що вже „не вернеться вона”, —

В мені весна, і кров буяє,

Я ж молода! На мене світ зекає,

І все моє: і ліс, і гори, і Дніпро!

Я зую наяву, як хтось мене вмовляє:

— „Іди, іди до нас, — це хвили ніжно хлюпочуть, —

Ми заколишем й понесем”...

Ще мить — і я в воді.

Пливу —

Нема журби, нема нічого,

Лиш я і світ цей гарівний!

Плила б я так не знати доки,

Плила б до везора, коли

Над кругею вогонь порозкладають

Дівзата й хлопці зі села,

І знову пісню заведуть

лелітну і прозору,

Що їй нема кінця.

На крилах пісні й я полину

і океан перелезу!

Прокидуюсь...

Упало слово — ОКЕАН...

Збудило й дійсність пригадало.

На зужині... на зужині...

Повільно, тяжко зникає мрія,

Холодна дійсність заступає —

Це був лиш сон.

Лиш сон про те,

Що так давно-давно минуло,

Що майже неймовірно повірити,

Чи й взагалі було.

А може...

може й не було?

Не знаю я...

Слабє голова, тривожно б'ється серце,

І зжостки холодний подих огортає.

Було? — Ні, літше не питайте!

Це був лиш сон,

Прекрасний, гарівний,

Та лише сон,

Що вже не в силах напоїти

Душі спрагнілої в зужині

і порожнегу заповнити,

А молодому дереву, що вирване без жалю

із рідної землі,

Вернуть життя — дарма,

д а р м а...

„РУТА — ВОЛІ НАШОЇ ОТРУТА“

Написав Євген Опацький

Серед поезій Т. Шевченка, що їх московські окупанти України не дозволяють включати в популярні видання „Кобзаря”, призначені для ширшого вжитку, є й поема „Великий Лях”, що надто виразно заперечує вигадки москалів про те, ніби Т. Шевченко, Апостол Національного Відродження України, був прихильником панування в Україні московського самозваного „старшого брата”, насправді ж імперяліста та безбожного колоніального визискувача.

Т. Шевченко назвав свою поему — містерія. Так звали в середньовіччі інсценізації деяких моментів Богослуження, що в них знаходяться елементи тайни („містерія” — тайна) відкуплення людського роду Христом. Отже і Т. Шевченко назвав поему „Великий Лях” містерією, бо в ній він оповів про тайну викуплення, себто визволення України з-під московської неволі, сполучаючи її з народними оповіданнями про ляхи, себто підземелля, що позалишалися в Україні біля Суботова після Хмельниччини, що там, мовляв, закопаній великий скарб — воля України.

Пригляньмося ближче змістові цієї поеми, а що вона досить довга, обмежимося тільки першою частиною, де оповідається про три душі, що, ніби ті пташки, через Суботів летіли і на похиленому хресті старої церкви сіли. Вони тяжко караються, бо їх у рай не пускають. Шевченко приміщує їх на старій церкві, щоб їм видніше було, „як розкопуватимуть старий лях”, бо, як зазначив Поет, з тою церквою і з тим ляхом в’яжуться і їх доля. Поет вкладає в їх уста єдине бажання:

Коли б уже швидше розкопали,

Тоді б у рай нас повпускали...

В першій душі уособлено Богданову Україну, — себто Україну часів

Богдана. Вона народилась і, як квітка, виростала під опікою і доглядом самого гетьмана. Хмельницький її на руках носив, гетьманша всього її понадаровувала, всі її любили, всі до неї залицялися і сватати стали... Але тут і зустріло її лихо: залицялися і сватати стали її, як зазначив акад. Ст. Смаль - Стоцький, різні женихи, а вродила рута — „рута — волі нашої отрута”, себто нещасне подружжя України з Москвою, що його доконав Хмельницький в Переяславі. Не забуваймо, що рута — символ подружжя! Чому ж так сталося? Перша душа оповідає:

Вранці рано, в Пилипівку,
Якраз у неділю,
Побігла я за водою...
Дивлюсь: гетьман з старшиною...
Я води набрала,
Та вповні шлях перейшла їм;
А того й не знала,
Що він їхав в Переяслав
Москві присягати.
І вже ледве я, наледве
Донесла до хати
Оту воду... Чом я з нею
Відер не побила?
Батька, матір, себе, брата,
Собак отруїла
Тою клятою водою!
От за що караюсь,
От за що мене, сестрички,
І в рай не пускають!

Перейти кому дорогу з повними відрами води — „у п о в н і” це в нашого народу значить побажати удачі в задуманому ділі, себто в цьому випадку в задуманому об’єднанні України з Москвою. Та вода, що нею бажано тої вдачі, стала в Шевченка „проклятою”, нею отрусно „батькаматір”, себто гетьмана й гетьманшу, „брата” — себто Юрася Хмельниченка, отрусно й її саму, Богданову Україну, і навіть „собак”, себто все, що тільки було живого в Україні,

всіх потрусно тою „клятою водою”, що нею висловлено побажання удачі намірові гетьмана з’єднатися з Москвою.

Гріх Богданової України, за який її до раю не пускають, не був гріхом тільки простолюддя, темного народу, ані навіть самого гетьмана та його старшини, що виконували тільки побажання Богданової України, виявлене тим, що вона шлях „уповні перейшла”, а був гріхом усіх тих, що тоді надіялися зажити з допомогою Москви кращим життям, — це була фатальна, небезпечна ілюзія, що за неї потім уся Україна тяжко заплатила. Вони не повинні були піддаватися цій ілюзії, не повинні були йти на „волі нашої отруту” — на присягу Москві. Несвідомість того, що вони робили, і того, що з того мало вийти, виявлена в словах: „А того й не знала, що він їхав в Переяслав Москві присягати”, на думку Шевченка, нікого з того не виправдує. Власне в тому й полягає гріх — у тій несвідомості. Треба бути свідомим.

Друга душа — уосіблення України часів Мазепи:

Я була ще недолітком,
Як Батурина славної
Москва вночі запалила,
Чечеля убила,
І малого і старого
В Сеймі потопила.
Я між трупами валялась
У самих палатах Мазепиних...
Коло мене і сестра і мати
Зарізані, обнявшись,
Зо мною лежали.
І насилу то, насилу
Мене одірвали
Од матері неживої.
Що вже я просила
Московського капітана,
Щоб і мене вбили!
Ні, не вбили, а пустили
Москалям на грище...
Насилу я сховалася
На тім пожарищі.
Одна тільки й осталася
В Батурині хата,
І в тій хаті поставили
Царя почувати,
Як вертався з-під Полтави.
Я ішла з водою
Повз хатину, а він мені
Махає рукою:
Каже коня напоїти.
А я й напоїла;

Я не знала, що я тяжко,
Тяжко согрішила...

За українською символікою, як вона виявляється в народних піснях, напувати кому коня — значить виявляти любов до нього. В очах Шевченка виявити любов до ката України — страшний гріх, бо ж це — кат Батьківщини. Виявляти любов до нього — значить зраджувати Батьківщину. У цій другій душі Т. Шевченко уособив ту частину України, що зрадила гетьмана Мазепу, зрадила ту святу (не дурно ж Шевченко назвав Батурин „славним”!) українську визвольну справу, що її тоді заступав гетьман Мазепа. Друга душа оповідала:

А я над ярами
І степами козацькими
І досі літаю;
А за що мене карають,
Я й сама не знаю!
Мабуть, за те, що всякому
Служила, годила,
Що цареві московському
Коня напоїла...

Т. Шевченко і тут не виправдує несвідомості, не виправдує й того, що та друга душа діяла не з власної ініціативи, а на наказ чужої влади, як то вказує слово „звелів”, бо то надто тяжкий гріх сприяти ворогові супроти Батьківщини та годити „всякому”. І дійсно, наслідки того гріху, тої зради, як завважив акад. Ст. Смаль-Стоцький, були жахливі:

1. Сестра, мати — зарізані. Сестра — уосіблення України, що залишилася вірна Мазепі, Мати — уосіблення Гетьманщини в цілості, матері обох сестер.

2. „Що вже я просила московського капітана, щоб і мене вбили. Ні, не вбили, пустили москалям на грище”. Це значить: Україна, після невдачі Мазепи, стала грищем москалів. Не помогли й просьби та заступництва різних зрадників.

Цар поїхав в Московщину,
Мене ж поховала
Та бабуся, що осталась
На тій пожарині,
Та ще й мене привітала
В безверкій хатині,
А на завтра й вона вмерла
І зотліла в хаті...

Що ж це за бабуся? У Т. Шевченка кожне слово має своє значення, він не кидає слова на вітер: у нього тут в образі бабусі уособлено ту давню неподілену Україну, чи, як ми тепер кажемо, соборну Україну, що її почав був будувати Богдан Хмельницький і що була такою до Переяславської угоди. Сумна була її доля: згинула вона в хаті, що з неї Москва зірвала верх — власний уряд — і навіть поховати її не було кому, і вона так і зотліла в тій безверхій хаті.

Третя душа — це образ нової, „малоросійської“ України, що народилася по скасуванні гетьманщини, по збуренні Січі Запорізької, — України часів цариці Катерини II, що тому й представляється немовлятком:

Мене мати, ще сповиту,
На руках носила,
Як їхала Катерина
В Канів по Дніпрові,
А ми з матір'ю сиділи
На горі, в діброві.
Я плакала; я не знаю,
Чи їсти хотілось,
Чи, може, що в маленької
На той час боліло?
Мене мати забавляла,
На Дніпр золотуя,
І галеру золотую
Мені показала,
Мов будинок; а в галері
Князі і всі сили,

Восводи, а між ними
Цариця сиділа.
Я глянула, усміхнулась --
Та й духу не стало!
Й мати вмерли. В одній ямі
Обох поховали.
От за що, мої сестриці,
Я тепер караюсь,
За що мене на митарства
Й досі не пускають...

Отже, великий гріх була та усмішка, бо та цариця, що їй усміхнулася дитина, була -- за словами Шевченка — „лютий ворог України, голодна вовчиця...“ І від того великого гріха і мати - Україна вмерла. Не треба було „сповитої“ забавляти, вказуючи на розкоші „лютого ворога“. І знову такі несвідомості ваги історичних подій на Україні, за Катерини II, не виправдує Шевченко;

Бо так сказав Петрові
(себто апостолові Петру,
що стереже двері раю) Бог:
Тоді (себто ті три душі)
в рай ми повпускаєм,
Як все москаль позабирає,
Як розкопа Великий Льох...

Отоді то вже люди зрозуміють, до чого довела їх їхня несвідомість, і віднайдуть нарешті сили, щоб прогнати тих, хто в них усе забирає та грабує. Отоді вже й тим трьом душам простяться їхні тяжкі гріхи.

ВИ НЕ ЗАБУЛИ...

Написав Василь Онуфрієнко

*Ви не забули, як пахнуть весною
бруньками
Верби над ставом, як місячна ніч
припливає? ..
Спогад торкає вам серце неначе
руками?
Туга приходить і наче туманом
вкриває? ..
Біль цей солодкий — не бійтеся
біль цей не даром,
Він незнайомий новому між нас
поколінню.*

*Буде він гріти нас світлим,
негаснучим жаром
І прохолоджувать тихою, свіжою
тінню.
Час хай іде! .. Не страшний він,
швидкий і невпинний,
Серця не зробить він темним,
холодним і грубим.
Верби над ставом примаряються, крик
журавлинний...
Значить, ми землю покинуту любим,
і любим, і любим.
Австралія, 1962*

ХОДІМ НА ВЕРШИНИ

Написав Степан Рундик

Від часу до часу на Хрущова знаходять, і він починає зачіпатися з вашингтонськими дипломатами. Бере й дразнить їх. Найгірше тим, що закликає на вершинну конференцію.

Чому саме Вашингтон такий уразливий на цьому пункті, тяжко вгадати. Тут, у нас кажуть, що через оселедці. Кажуть, що московська вершина має звичку кожному чарку заїдати оселедцем і возить за собою цілі „баччонкі” цього смаколику. А не кожна душа може знести, коли від сусіда тягне оселедцем, та ще московським!

Треба, однак, думати, що тут замішані якісь поважніші причини. І причини не так матеріального, як ідеологічного смороду. Або навіть звичайна заздрість. Бо „вершинна конференція” — чисто московський винахід. Не сама по собі, не рід, не гатунок її, а назва. Це новий термін на старе явище. Отак, скажимо, як слово „колхоз” на панцину-кріпаччину, або „народні демократи” замість „голодраниці”. Москва спекулює на гучних словах, бо добре знає, що для багатьох людей дурне, але гучне слово має більшу ціну, як розумне діло.

— Вершинна конференція! Як гордо звучить це!

І Вашингтон заздрить: лихий на Москву за те, що не він перший упав на цю горду назву. Якщо так, то нема ради. Дару ініціативи Вашингтон давно вже не має, дармащо кілька разів урочисто проголошував, що перейме її в свої руки. Чекаємо на це свято і не можемо дочекатися. А тим часом клята Москва міцно держить у своїх руках віжки світової політики й веде її, куди сама хоче.

Тепер відбувається велике змагання між обома потугами. І мені прийшло до голови, що було б добре, якби так котрийсь із наших мистців

увіковічив це змагання, намалювавши широке полотно — повість чи роман — під назвою „У Грицька була собака”. Чому така назва, буде видно на кінці цієї статті. Полотно мало б мати дві верстви: тло насподі і картину зверху. Тло — велика політика, а картина — велике кохання (без кохання не можна).

Сам я не міг би пуститися на такий твір, бо на коханні добре не розуміюся. Кожного разу, коли щось таке нападає на мене, я тратив пам'ять. А не пам'ятаючи чогось, не можна про нього писати. Якби хтось із наших майстрів у малюванні любовної процедури мав охоту взятися за цю тему, то для полегшення праці подаю йому кілька основних моментів для змалювання тла.

У першому моменті маємо спонтанний заклик Москви, скерований до „великої трійки”, але видержаний у стилі „всім, всім, всім!”. У цьому заклику Москва б'є на сполох і каже, що настала нагальна потреба вчинити вершинну конференцію, бо інакше буде кінець світу. Це, звичайно, чиста баламута. І ця баламута Хрущов проробляє трохи не кожного року. Вона різно впливає на людей. Найчутливіше діємає столиці. Одну обурює, другу спантеличує, а третю лякає до запаморочення глудзів. А нормальні люди знижують плечима і кажуть:

— Тю на вас, навіжені! Повірили московським політикам!

І справді, як можна їм вірити? Та ж досить, наприклад, пригадати собі, як найбільший із них — Ленін — сказав колись, що золото — буржуазний забобон і що робітничая кляса побудує з нього виходки, як тільки дістанеться до влади. Минуло вже сорок п'ять років, як ця кляса орудує державою, але пройдіть ту державу від кінця до кінця, перегляньте всі

закутки, а не знайдете ніде ані одного золотого виходку! Хоч би на сміх! Тільки й того зроблено, що всі хатні виходки, побудовані ще за царя, перемінено на жил-площі. А саме золото заховано в бетонових льохах, а решту люди закопали в землю. Заразом заборонено робити золоті коронки на зуби. І дентисти роблять їх із бляхи. І нехай би вам була не знати яка красуня, а як дістане таку коронку, то виглядає, як відьма з Лисої гори.

Отака правда московської політики. Але наймудріше сказав один швець, коли прибивав мені гумові підп'ятки:

-- Це Хрущов так задається. Хизується перед хлопцями, що колись із ними пас вівці. Хочє їм показати, як він заганяє до однієї кошари різних президентів і там покрикує на них та лас. Дивіться, мовляв, як я високо скочив. А ви що?!

Почувши московський заклик, Вашингтон дуже і засадничо обурюється. Ніяких вершинних конференцій! Про них ні знати, ні чути не хоче. І тому протягом тижня чи двох вилітають із Вашингтону до Москви ноги, одна по другій. І кожна з них має від десяти до двадцяти тисяч слів. Що саме ті слова висловлюють, я не знаю, бо мені не дають їх читати, а якби й давали, то я все одно не читав би.

І ніхто їх не читає. Модерна дипломатична мова за час тисячі і одної конференції „Москва - Вашингтон” виробила вже свої ідіоми, і ці ідіоми дипломатичні урядовці знають напам'ять і не потребують читати. Є тільки одно місце на світі, де washingtonськi еляборати читаються. Це канцелярія Андрія Громіка. Цей нащадок славного колись запорожця докладно перечитує всі washingtonські послання, бо мусить раз-у-раз ставати перед яснi очі колективного царя - батюшки Хрущова. Ану ж йому спаде на думку спитатися, що там пише Вашингтон. Нормально він цього не робить, бо клопочеться в а ж н і ш и м и справами. Але... зіхер є зіхер.

Це другий уступ нашого оповідання.

У третьому уступі на сцену висту-

пає переляк. Він постає в Лондоні, спеціально в серці шкота Мекміллена.

Доля Ідена, що за свій гуляйпільський вибрик коло Суєзького каналу мусів був переселитися на Багамські острови садити капусту, не виходить Мекмілленові з голови і страшною примарою носить перед його полохливою уявою. І сміливість вашингтонської дипломатії відбиває йому сон. Говорити до Хрущова заперчливо видається йому неймовірним порушенням дипломатичної етики і естетики. І він сідає на літака і летить на Багами, або на Бермуди, або на Флориду, або на Вашингтон і там під милі боги благас нашого Президента не дратувати Хрущова, а вчинити його святу волю. Ці благання тривають три - чотири дні і ночі, після чого обидві сторони видають спільними силами змайстрований комунікат, де з великою радістю ознаймують, що все, Богу дякувати, іде дуже добре: сонце сходить і заходить, горобці цвірінькають, а пукасики плюскосяться. А на самому кінці висловлюють дуже оптимістичну думку, що й надалі так буде.

З цього комунікату американські газети роблять цілком слушний і правильний висновок, що нашому Президентові вдалося в усіх пунктах переконати Мекміллена, а англійські редактори навпаки — запевняють, що їх прем'єр переміг на всій лінії, і що наш Президент разом із директором Державного Департаменту здався на безумовну капітуляцію. Це також правда. І такою подвійною правдою закінчується третій уступ нашого оповідання

Відбувши романтичне побачення на Бермудах чи десь там і подавши про нього вищезазначений символічний звіт, Вашингтон розмахується і посилає до Москви нову серію рішучих нот. У цих нотах паки й паки заявляє, що ніколи не погодиться на якусь там вершинну конференцію. Не погодиться і кінець, хібащо Хрущов наперед зобов'яжеться, що пристане на все і підпише все, що йому альянти продиктують. Але в останній ноті відкидає і це! Натомість рішуче і категорично вимагає засісти на вершинах аж за два місяці після речен-

ця, призначеного Хрущовим. Цей факт американська преса трактує і кваліфікує, як великий осяг американського дипломатичного уміння і мистецтва.

Це четвертий уступ нашого оповідання.

Ці штуки Хрущов добре знає, і всі ноти відсилає назад „по месту жительства”, до Вашингтону. Дальша доля цих літературних творів мені невідома.

Тим часом наше оповідання дуже розростається (в натурі, не на письмі). Прибуває уступ за уступом. Аж нарешті Вашингтон подається. Уступає перед дружним наступом двійки „Мекміллен — Хрущов”. Капітулює в усіх пунктах. До цього у великій мірі спричиняється трест мізків. Це — своєрідний чамбул учених, що їх Вашингтон має за найрозумніших людей, далеко розумніших від нього. Це — вчені фахівці від політичних і дипломатичних наук. Вашингтон уперто вірить, що такі науки справді є!

І ось тут вискакує на сцену велика несподіванка. Я зразу думав, що мені щось покрутилося в голові і перевернувся світ. Але скоро показалося, що це сталося в самій політиці. Раптом бо виявляється, що то не Москва кличе Америку на вершину, а, навпаки, Америка Москву. Я не знаю і не вмію пояснити ні собі, ні вам, як це так виходить. Але так виходить. І Хрущов починає дуже маніжитися і згає, що він уперше чує про якусь конференцію. Але остаточно дає свою згоду. Знову настає жвавий танець вимінних нот, і кінець-кінцем відбувається сама конференція.

Це буде якийсь парканадцятий уступ нашого оповідання.

І за цим іде вже перший уступ самої конференції. На ній відразу виникає „столова” проблема. Її висуває Москва. Вимагає, щоб засідальний стіл був конче круглий! Інакше, каже, не присяду і поїду собі назад додому. Засідайте самі. Замість відразу погодитися на цю химерну вимогу модерних духоборів, вашингтонські дипломати стають на роги. Рішуче протестують проти круглого стола, як такого, і проти самої ідеї його, як такої. І, навпаки, висувають рішучу вимо-

гу користуватися тільки чотирикутним столом. Постає столова сварка. Вона триває кілька днів, а світова преса друкує про неї мільйони-мільйони примірників газет, де форма стола набирає значення світової проблеми. Двадцятому століттю та його дипломатам належить перша нагорода за світові проблеми!

Кінець - кінець Москва, підперта Мекмілленом, перемагає, і Вашингтон дає згоду на круглий стіл, як такий. Останні конференції відбуваються без столових дебат, бо Вашингтон усмирився і покійно сідає за круглий стіл. Буває й таке, що часом Москва загаврониться і забуде за стіл. Тоді засідання все одно відбувається за круглим столом, бо за цим дуже пильнує сам Вашингтон. Наука не йде в ліс, а в голову!

Тепер настає другий уступ вершинної конференції. Цей уступ навіть такому песимістові, як я, здається неймовірним. Виявляється бо, що кожна вершина наприбула не на ту конференцію, що думала і куди їхала! Десь по дорозі напад на неї блуд і загнав на манівці. Бо одна вершина, сказати коротко, думала про образи, а друга про гарбузи, одна збиралася говорити про Рим, друга про Крим, а третя про Білу Церкву. Тільки Мекміллен був хитріший і ні про що не думав. І за круглим столом розпочинаються суперечки, що ж його робити? Пригадайте собі, як колись зібралися були звірі, птахи й комахи, але не розумно їм було, що мають чинити. Аж знайшлася одна мудра голова, що сказала:

— Давайте, хлопці, справимо весілля!

Ця золота думка дуже сподобалася громаді, тільки виникло питання, кого ж його женити. Трохи подумали й придумали, що найкраще оженити зайця.

І справили зайчикові бучне весілля. Довго не марудили. Тільки учасники вершинної конференції не мають такого талану й розпочинають несамоту сварку. І ніколи не можна сказати, за що власне вони сваряться. Мали б сваритися за те, якого зайця їм женити. Але так не діється. І в цьому винуваті політично - диплома-

тичні науки. Колишні дипломати, що не вчилися цих наук, перше, ніж їхати на конференцію, точно й докладно усталювали предмет нарад. А тепер навпаки: все робиться догори ногами! І ви з острахом дивитеся на ці конференції і не можете збагнути, що це за люди і чого вони хочуть від нас.

Але згідно з премудрим законом природи, що все має свій кінець, кінчається і ця сварка. І кінчається вона завсіди перемогою московського штампункту, бо Мекміллен уміє переконати американських дипломатів, що той штампункт найрозумніший.

Тепер настає третій і останній уступ самої конференції.

Прийнявши московський предмет і програму нарад, учасники конференції приступають нарешті до косовиці. „Гей нуте, косарі, бо не рано почали!“ — хочеться крикнути до них. Та шкода до них кричати: вони нічого не чують. Відбувається бо генеральна балакля. Вона триває тиждень-два і завсіди кінчається повним розходженням у всіх питаннях. Навіть Мекміллен не може зарадити лихові, хоч і бігас в три біги. І після цього мала б власне кажучи, настати бійка, як воно водиться в нормальних людей. Але москалі аж ніяк не відважуються пускатися до цього, бо бояться за свої зуби, а альянтів лякає третя світова війна і перебудова світу. Тому і тільки тому на вершинній конференції не тече кров. Новий закордонний міністер Англії каже:

— У сто разів ліпше напусто конферувати, ніж битися! І ми, каже, будемо старатися конферувати, доки нашого життя.

Це — квінтесенція модерної дипломатії!

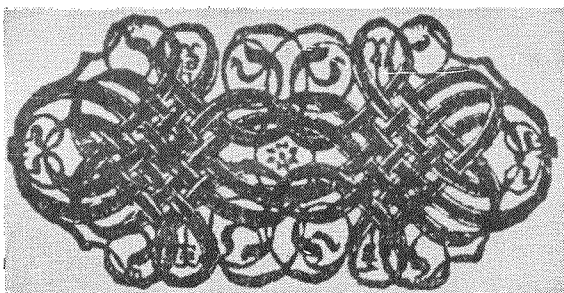
Об'єктивно сказати, чудова річ. Залишається тільки побажати, щоб і Москва так думала. Та, на жаль, вона цупко держиться заповітів Івана Калити, Петра, Катерини й Леніна і в слушний момент схопить того міністра за язбри та й відтранспортує його на Сибір, де передасть уркам на „воспитаніє“.

По третім і останнім уступі вершинної конференції настає перерва. Інтермедія чи інтеркомедія. Вона триває може рік, може два, може трохи більше, може трохи менше. А після того знову вискакує Пилип із конопель — і Москва вигукує:

— Хлопці! Час на вершинну конференцію!

І тоді наше оповідання треба починати наново, від першого уступу. А щоб не марнувати дурно часу, пригадайте собі пісню „У Грицька була собака“ і співайте її:

У Грицька була собака,
Він її любив,
Вона з'їла кусень м'яса,
Він її убив
І в землю закопав,
І напис написав:
„У Грицька була собака...“
і т. д.

МОГИЛА АГАПІЯ ГОНЧАРЕНКА

Написав Федір Луців

Недалеко Овкленду, на горі біля міста Гейварду, в Каліфорнії, лежить занедбана могила першого українського вченого емігранта, о. Агапія Гончаренка (1832—1916) і його вірної дружини Альвіни (1834—1915). Кілька старих дощок охороняють два зогнілі трираменні хрести. Поза тими дошками пасеться худоба. Хрести вже були поспадали на землю і лежали в густій траві, вкриті шишками з крислатої смереки, що її посадив в узголів'ї д-р Гриць Денис. Його ж вдова Текля досі проживає в Сан Франсіско й дуже турбується могилою перших українських піонерів у Каліфорнії. Вона їх обидвох знала ще з 1908 року. Її чоловік вів добре zorganizований український хор, театральний гурток, що часто давав вистави. Ще живуть деякі з учасників того хору. А хто ж не знав Денисів, хто у них у хаті не бував, кому вони не допомагали?

„Одного дня, — розповідає п-ні Денис, — прибіг до мого чоловіка задиханий о. Гончаренко і з тривогою заявив, що банк забрав його хату, землю й печеру, де він щодня відправляв Службу Божу, — забрав усе, що було, навіть два викопані пан-отцем гроби для себе й для своєї дружини. Землі — 28½ акра врятувати не було як, але на прохання мого Гриця і редактора „Овкленд Трібюн“ дозволено старим Гончаренкам дожити на їхній землі”.

Дружину о. Гончаренка, Альвіну, поховано 21 березня 1915 року, а його — 5 травня 1916 року.

Земля о. Гончаренка разом з могилами й маленькою хатиною переходила в різні руки, а тепер є власністю німця - фермера, Мінке.

„Зараз по похороні, — оповідає грекinya, Грина Мільтон із Гейварду, — ми всі зійшлися до хати о. Гонча-

Пані Текля Денис кладе квіти на могилу о. А. Гончаренка в 1937 р.

ренка. Поставили самовар, випили чаю. А коли почали розходитись, кожний з присутніх узяв щось зі собою „на пам'ятку”. Одні — книжки, другі — посуд, дехто — крісла, стіл, фіранки . . . Так, що за хвилину залишилась хата гола . . .

Отця Агапія поховано в ризах і з хрестом на грудях, що його небіжчикові подарував його родич по матері, на прізвище Богун, чернець одного з монастирів на Атоні, коли Гончаренко перебував там ще молодим.

П-ні Мільтон свідчить: „Місцеві греки дуже любили о. Агапія. Він прекрасно говорив по-грецькому, і ми йому не раз допомагали. Ми поставили й хрести на їхніх могилах.

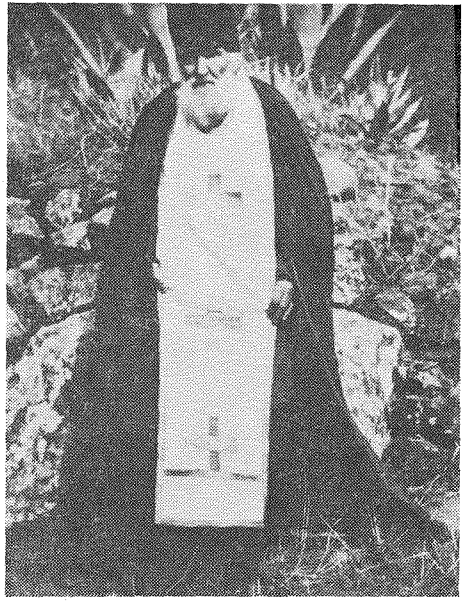
Добрі люди постійно відвідували хату й могилу довгі роки, аж поки цей останній негостинний господар не розвалив Гончаренкової хати, а людей не почав відганяти поганою лайкою і навіть стріляючи з рушниці.

28-го липня, коли, після довгих митарств, наша група добилася до місцевої бібліотеки, щоб довідатися про дорогу до могили, нам порадили взяти з собою шерифа. Проте, місцева поліція не знала дороги до могили і не хотіла дати нам охорони.

„Це — приватна власність. Чи вас пустить до могили власник Мінке, це залежить від нього. Ми чули, що він туди нікого не пускає”, — таке сказав нам командант поліції.

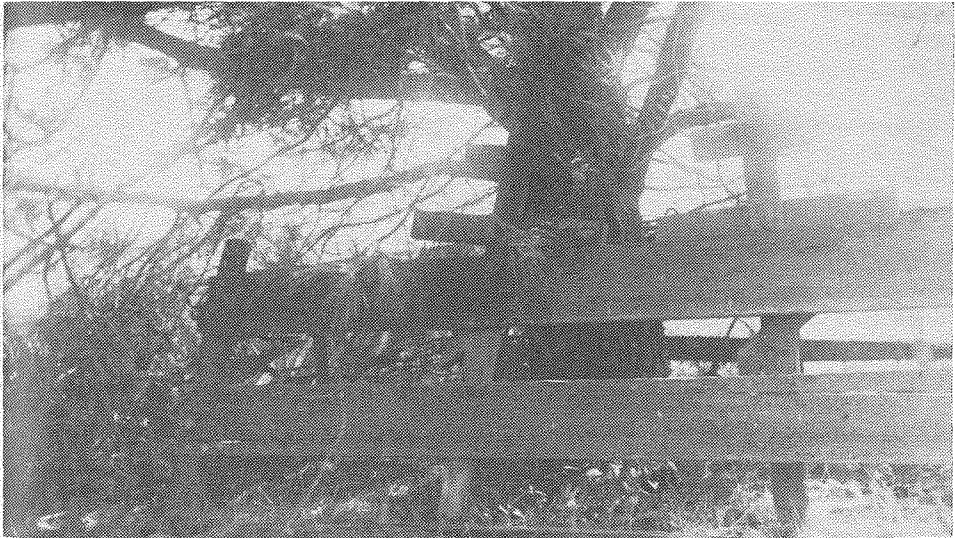
Нашу компанію, що складалася з адвоката Чабана, п-ства Підгірних, п-ства Панькових та їхніх дітей — Зірки, Богдана й Бориса, ніби проводив я. Хоч безрадний, я настоював, що ми мусимо побачити могилу. Але як?

Ідемо знов до бібліотеки. Хтось порадив зателефонувати до „Овкленд Трібюн”. Одержую число телефону репортера, п. В. Штробела. Він ніби знає, де є могила, бо там був попередньої суботи. Але на мій запит п. Штробел відповів, що не може з нами

Отець Агапій Гончаренко в 1914 р. біля своєї печери, перед якою відправляв щодня Богослуження.

поїхати, бо запрошений з жінкою на вечерю до „синів Норвегії”. Порадив звернутися до п. Брадфорда. Той вимовився нездужанням, але подав число телефону п-ні Мільтон. Вона по-

Українська Гірка („Укреніен Гайтс) біля міста Гейвейд у Каліфорнії, де отець Агапій Гончаренко ховався перед російськими агентами в 1876 - 1916 рр. і де він похований на власній землі, що й він називав Україною.

о. Аганій Гончаренко — той, що „намовив Лінкольна купити” Аляску, на своїм ранчо в 1914 р.

радила Гарина, але Гарин заявив, що боїться власника Мінке.

Тоді я знов звертаюся до Штробела і прошу, щоб хоч показав дорогу. Цим разом він погодився і незабаром з'явився в маленькому авті, високий, в коротких штанцях. Ми всі зраділи. І наші три авта вирушили через Гейвард гористою дорогою в ліси, де колись ховався від царських агентів о. Гончаренко.

По дорозі я намовив репортера таки поїхати з нами, обіцяючи йому ще кращу вечерю й українські писанки.

Ось ми вже й добилися до Ферв'ю, до загородженої колючим дротом фіртки. Тут колись, як каже дехто із старожилів, пишався напис “UKRAINA”, але то було ще тоді, коли жив о. Гончаренко.

„Зупинімося біля сусідньої хати Гарина! Може, коли він нам показуватиме свою землю, ми зможемо наблизитись непомітно до могили, щоб не дрочити Мінке”, — порадив репортер. Але в цей час загавкали пси Мінке. Ми так і поторопіли. Ну, і що тепер?..

„Він зараз тут буде!” — потішив нас усіх Штробел. І справді, за пару хвилин із придорожньої хати згори зліз до нас старий чоловік і гукнув: “Get out of here! This is my property. Get out!” А пізнавши Штробела, додав: „Чи ж не казав я тобі, щоб не з'являвся більше, щоб і ноги твоєї тут не було?”

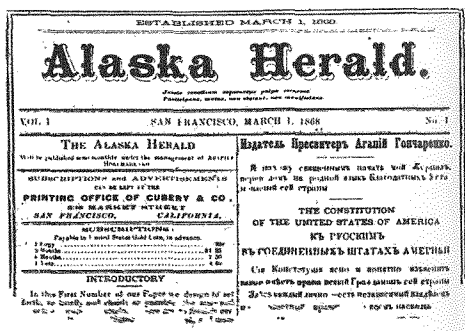
Та Штробел, любесенько усміхнувшись, почав лагідно запевняти старого, що всі ми його великі приятелі, приїхали здалека, отож не годилося б повертати з нічим. А Мінке на те почав нарікати: „Минулої суботи був ти і робив знімки з могили. Цієї суботи приїздило аж п'ять авт, а позаминулої, герр Гот, аж сімнадцять із тим самим, із тим самим... Мені вже терпцю не стає: вони мені розпуджують худобу, сидять у печінках”...

Тут встряв наш адвокат Чабан та й почав адвокатувати, мовляв, ми теж мали колись худобу, і де там, щоб вона в нас гедзгалась, не буде пудитись і тутешня. І старий вовкулака, нарешті, поступився. „То йдіть, — каже, — та лише на п'ять хвилин і більше тут не показуйтеся!”

Велика радість охопила нас усіх. І, крикнувши „тенк ю!”, подались ми крутими стежками по колишній землі о. Гончаренка, понад яром. Пройшли з доброю американську миллю.

„Я такою стежкою ходила лише тоді, коли була в краю!” — промовила задихана п-ні Паньків.

— „Помалу - малу, щобисьте не впали!” — перестерегла п-ні Підгірна. — Дивіться, онде дуб, що Гонча-

Заголовна сторінка часопису „Аляска Геральд”, що його видавав у Сан Франціско о. А. Гончаренко.

Біля могили о. Агапія Гончаренка 26 липня 1962 р. Зліва: М. Підгірний, автор статті, Ф. Луців, Зірка Паньків, Богдан Паньків, Борис Паньків, адв. Ілько Чабан, п-ні Підгірна, п-ні С. Паньків і п. Серафим Паньків, президент Української Православної Громади у Сан Франціско.

Фото: П. Стробел з „Окленд Трібюн”.

ренко садовив . . . А ось, дивіться, яр. За Гончаренка, то ще вода була в ньому, а тепер уже — агій! — повисихала вся . . .

„А там були ще його яблуні й груші, ба, навіть гриби, що він сам розводив. Деякі сорти його овочів носять у Каліфорнії Гончаренкову назву”, — говорив п. Підгірний, що знав о. Гончаренка особисто.

„Тепер прошу звернути праворуч!” — сказав Стробел. І по кількох хвилинах ми побачили загороду із старих дощок, над якою звисало зелене гілля сумної сосни, наче вона намагалась прикрити, заховати якийсь закопаний скарб. Ми підійшли ближче, звідки можна було побачити вже й трираменний хрест, прив’язаний до поруччя дротом. А на хресті виднів напис, одне тільки слово “AGAPIUS”. Праворуч від нього на землі лежав подібний хрест з написом “ALVINO”.

Ми всі припали до дорогої могили, як заблукані діти до матері. Клякнули, гаряче молились, а дехто й плакав. Тим часом молодий Богдан Паньків уже переліз через поруччя, підняв повалений хрест і прив’язав його дротом до дошки. Тепер уже стояло поруч два хрести.

„Виглядас, ніби ті два й мення “AGAPIUS” й “ALVINO”, яких безбаченків, — сказав п. Чабан. — Ет, навіть прізвища ніхто не написав! . . .”

Добре, що п. Підгірний мав фотоапарат і зробив декілька знімок. А щоб виразніше вийшов хрест, я підв’язав угору віття. Присутній Штробел був здивований нашим виявом пістету. Ще більше здивувався, дивлячись, як ми збираємо траву, листя, беремо по грудці землі з могили. . . Колись молодим хлопцем він бавився біля цієї могили і знав, що в ній лежить той, за голову кого московський цар призначив 5,000 рублів, хто, ховаючись по лісах Аламіді, створив про себе цілу легенду.

Сонце почало вже хилитися до заходу, а ми, забувши за лютого господаря, не могли відірвати очей від могили. Тільки це дерево та люди, такі, як от п. Штробел, охороняють її від повного згладження. А як на довго?..

З жалем залишили ми дороге місце і подались глянути на Гончаренкову хату, але знайшли лише купу розторщених дощок.

„Кажуть, що під тією хатою старий Гончаренко тримав свої книжки”, —

нагадав п. Підгірний. Дехто з нас узяв собі по гонті.

„А де ж печера?“ — спитав хтось. Намагались знайти її в кущах, але не знайшли. І, раді, що хоч побачили могилу, покинули ми з сумом землю, яку колись Гончаренко гордо називав „Україною“.

„Ідіть, — звернувся до мене Штробел, — подякуйте Мінке за все!“ Але я не пішов до нього, бо ми перестали дозволені п'ять хвилин на дві години: ану ж уб'є? Подякувавши провідникові, ми трьома автами пода-

лись через довжелезні мости, через Овкленд, до Сан Франсіско, не перестаючи говорити про о. Гончаренка та його забуту могилу.

Покищо два комітети працюють над охороною могили о. А. Гончаренка та над евентуальним перетворенням цього куточка на історичний парк: УККА, Олекса Лисько, 5828 Fresno Ave., Richmond, Cal. По моїм повороті з Каліфорнії і у нас зав'язався Комітет о. Гончаренка, під моїм головуванням: Фед. Луців, 423 Jefferson St. N.E., Minneapolis 13, Minn.

ІЗ ПРОЄКТІВ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШИНГТОНІ

Проект Л. Молодожанина (з протилежної сторони)

ЧОРНОЗЕМНИЙ КРАЙ

Написала Ганна Черинь

Ох, коли б швидше ті вакації!... Цілий рік тяжко працювала, томилася, гроші збирала — щоб заповнити вакації сконденсованим життям, зустрічами, хвилюваннями й емоціями, щоб натомитися до знемоги — але іншою, солодкою, творчою і напружуючою втомою, що для мене краща за відпочинок. Плянувалося спочатку, власне, не так. Плянувався насправді спокійний відпочинок на лоні природи, бо й так в тих краях, куди йшла моя дорога, не було у мене добрих знайомих, не було й ніяких „бизнесів”. Отже, тільки на два дні до хрещениці в Міннеаполіс загостити, а далі — на північ, доки розмаху вистачить. Що з того, що Америку відкрив Колумб у п'ятнадцятому столітті — для себе я сама відкриваю Америку, вишукуючи цікаві, ще не бачені місця.

Міннеаполіс по-родинному.

Галюсю я не бачила вже чотири роки — власне, від того часу, коли її хрестили і я тримала на руках гарненьку рожеву лялечку, що досить чемно поводитися і ні разу не заплакала. Не плакала вона й на літературнім вечорі, куди її просто в колиці перевезли з хрестин. Так вона і вросла неплаксивою, і навіть численні „вави” не завжди приводять її до сліз. Часом вона диктує своїй мамі дуже смішні листи до хрещеної, і так ми з нею чотири роки листувалися, аж поки я вирішила, що вже нам пора й побачитися. Я собі дорогою старалася уявити, яка ж то тепер моя хрещена доця. Вона мені чомусь на фотографіях здавалася дуже великою, і коли я їй посилала суkenочки, то вибирала більші розміри. Дякуючи за подарунок, Галя завжди ввічливо запевняла, що все їй пасує

„якраз”, хоч я випробовувала різні розміри.

Мене зустріло на станції щось малесеньке, тепленьке, м'якеньке і неймовірно соромливе. Три години минуло, поки Галюся почала зі мною говорити, та й то пошепки, „на вушко”. Того вона, мабуть, і не плаксива: соромиться плакати. Проте, з допомогою іграшок і цукерочок, язичок нарешті розв'язався, і ми домовились і до віршів та пісень, що, як і в кожній іншій дівчинки, були в запасі у моєї хрещениці. Галя скрізь ходила зі мною за руку, гордовито поглядаючи на старшого від неї на один рік братика Марка, мовляв, „Ага, а я з хрещеною ходжу, а ти ні!”

Так удвох ми і пішли до церкви, і Галя й там не випускала моєї руки, щоб усі люди бачили, що в неї є хрещена. Не знаю, чи всі люди нас зауважили, але хор, що досі лагідно гойдався на крилах якогось легенького речитативу, раптом стрепенувся і почав виспівувати свої найкращі концерти. Я була дуже вдячна, навіть якщо це було зроблене не задля мене...

Короткий час моєї зупинки в Міннеаполісі приходив до кінця. Мої куми, отець диякон Микола Бринь та кума Оксана, саме перебралися в нову хату. Ще, власне, і не перевезлися до кінця, і тепер жили „на дві хати”: бабця і старший син — в старій хаті, сторожили недоперевезене — і продавали „масток”. Решта сім'ї — в новій хаті, що була й не така вже нова, шістдесят літ, але міцна і дуже цікава, з безліччю кімнат і закапелків, із оригінальним подвір'ям, що чимсь нагадує старовинний замок, і навіть із паровою кабіною для купелі, що справила на мене маказабричне враження, бо побудована в формі

груни. Кума снувала гарячкові пляни, як то буває завжди на новосіллі, розказувала, як вона одну кімнату зробить українським музеем, як своєму чоловікові-диригентові, нарешті, музичний кабінет улаштує. . . Не зчулися — пора мені в дорогу.

— Ну, кумо, — вирішила Оксана, — так воно вам не обійдеться. Наша всезнаюча і всемогутня жіноча організація вже розвідала, що ви в місті, отож, як будете їхати через Міннеаполіс назад, ми вас ісадимо. А щоб певніше було, що так станеться, то я вам свою валізу позичу, а ви мені, назад ідучи, віддасте. Бо ж у вас валізи тріснуть, якщо трохи не розвантажите, та й книжки так зв'язаними везти не можна, бо мито на кордоні заплатите.

Я казала, що ні, назад додому поспішатиму, валізу таки віддам, але зі станції не поїду.

— От побачите, що ми вас ісади-мо, — рішуче відповіла Оксана.

Ірландський лицар.

Треба ж було нам прийти на станцію трохи раніше! Лишенько! Поїзд увесь заповнений; як коло когось і є місце, то всі вже такі барикади поробили, щоб ніхто до них не присів: той розлігся на обидва крісла, той свою валізу там поставив або черевки, інший же просто гляне на тебе, ніби промовляє „Ану, тільки сядь!“ Я, з свого боку, теж розсердилась, а тому, що не знала, на кого чи на що сердитись, то сердилась ще більше. Сіла до того, що не різав поглядом, а дочку примостила за собою, біля якогось іншого пана. Обидва були старі, сиволісі й поважні. Мій сусід поміг поставити валізи на горішню полицю і ледве не впав від несподіванки: маленька на розмір валізка через книжки була камінно-важкою і не одного гальянтного лицаря в дорозі дуже прикро розчарувала.

Поїзд рушив. Подорожні почали вмоцуватися на ніч, і якби ми з Інною сиділи разом, то й собі скрутилися б у плетеник, а з чужими людьми, та ще й з мужчинами, доведеться так цілу ніч, як палиця, простирчати. Надійшов кондуктор. Без жадної надії я запитала, чи не можна було б зро-

бити так, щоб ми з дочкою опинилися поруч.

— А ось спробуємо, — лагідно сказав кондуктор. — Пане, — звернувся він до мого сусіда, — чи не пересіли б ви?

— Добре, — досить мирно згодився той, і за хвилину ми вже сиділи з дочкою разом, безмежно щасливі, і випробовували, як би то нам найзручніше вмотитися. Пригадували, як то робила наша кицька Жажа. Незабаром і поснули.

На ранок познайомилися з нашими сусідами. Мене дивує, чому вони самі не запропонували помінятися місцями? Лишилися б у наших згадках джентлменами, а так — що то за джентлмени, що їм наказувати треба! В кожному випадку, вони були не злі. Один виявився ірландцем із Белфасту, а другий — українцем із Шикага. Тільки як я його пробувала спитати, чи знає він того чи іншого, то він нікого не пригадував. Я, правда, називала більш-менш відомих громадських діячів, але мій сусід певно був з іншої породи. Він зійшов перед Вінніпегом, і ми з ним більш не бачилися. Зате ірландський сусід був не абихто. Це був шеф ірландської тасмної поліції міста Белфасту, що саме тепер пішов на димісію і вирішив відсвяткувати цю подію подорожжю навколо світу. Тепер він був саме посередині маршруту, весь час вичислював мені кілометри і міста, підраховував, скільки годин він у потязі проспав, скільки грошей витратив. До речі, подорож його коштувала неймовірно мало. Хоч він і був ірландець, але по-шотландськи ощадний. Він вибирав найдешевшу і найефектовнішу їжу і не гребував, коли я йому запропонувала одну з приготованих кумою Оксаною канапок. Мене він нічим не пробував частувати, крім своїх оповідань. Раз-у-раз він виймав фотографії, газетні вирізки з світлинами, різні відзнаки та документи і доводив, хоч я й не сперечалася, що він — дуже важлива особа. Нарешті, він запитався, хто я така.

— Я — українка і мати цієї дівчинки.

— А де це та Україна?

Мені свербів язик сказати, що в Африці, але я боялась, що він прийме це за правду, і тому сказала інакше:

— Якщо шеф белфастської тасмної поліції справді не знає, де Україна, то йому треба йти не на димісію, а в народну школу.

Ірландець зніяковів, почав зводити розмову на вужчу стежку, а тоді заявив, що в його славній місті Белфасті таки є багато українців, і всі вони — надзвичайно вродливі, гарні, розумні й зарадні, вже свої підприємства мають. Дай то, Боже!

В дорозі ірландський „бані” почувся, як риба в воді. Нічого йому не муляло, не заваджало і не докучало. Він залицявся до всіх пань у нашій вагоні. Я була начебто його постійною симпатією, але як тільки він помічав, що його розмови вже заколисують мене на сон, то кидався в інший бік і брався розважати своїми байками якусь нову пасію. Особливо йому вподобалась одна гарно вбрана білява канадійка з Саскатуну. Як тільки він її побачив, то вже занедбав усіх інших пань, закурив велику сигару і сів на її канапу. Розмова весь час крутилась навколо канадійського та ірландського акценту, і часом вони мене кликали за арбітра. Ірландець удавав, що не може вимовити слів „Саскатун” і „Саскачеван”. Нарешті, вранці поїзд спинився в Саскатуні, „бані” галантно виніс канадійці її валізу і провів з поїзду. Коли він повернувся, вся його увага знову була присвячена мені, і він заінтриговано утасмничив мене:

— Що то значить, коли людина працювала в тасмній поліції! На її пальці завважив я білу смужку: вона зняла обручку!

Соняшна Алберта.

За Саскатуном пішли горби вихлясом. І погода пішла також вихлясом. Як заgrimить, як заблискає! Хмари сизо-сині, важкі-важкі, от-от на землю впадуть... І падають — важким, болючим дощем... Тікає бідолашний пастушок, розіп'явши свитину над головою. А поперед нього панічно біжить худібка, штовхаю-

Авторка репортажу Ганна Черинь (перша зліва) із донькою Інною та редакторками журналу „Жіночий Світ” тт. Марійкою Климків і Стефанією Бубнюк у Вінніпегу.

чися боками. А наш поїзд теж реве, як злякана корова, і чимдуж тікає від дощу. І втік. Сизо-синя пелена позаду, а попереду тільки сіро, але не страшно. Навіть промінь десь далеко продирається крізь хмару. Ідемо туди, до світла соняшного! Так ось вона, Алберта! Ті степи, де ще є простір людському серцю і уяві, де природа небагата, навіть бідна, навіть миршава, але ці безкраї простори без будівель, без людей, дають людині почуття свободи і розмаху, і не дивно, що знаходяться люди, які, побачивши багато див на світі, зупиняються саме тут. Зокрема, багато тут українців, і то українців спеціальних, сміливих і витривалих, що тут піонерили, а коли не вони, то їхні батьки або діти. В кожному разі, вони — господарі цього краю. Алберта — це український чорноземний край. І я міцно полюбила і край цей, і його гордих мешканців.

Яке тут чисте повітря! Отже, нафта тут на кожному кроці, а в повітрі її не чути. Кожен день сліпуче сонце золотить неозорий степ, наллятий бадьорим, цілющим повітрям. Кожного дня добра погода, саме досить тепла, а як зайдеш у тінь — то й светер би згодився. Небо безмежно блакитне, а на ньому рельєфні хмари. Свіжа зе-

лень невисоких кущів і дерев, трава пишна і соковита, квіти яскраві й пахучі. . . Коли я вижджала, в нас уже вишні й малина поспіли, а тут тільки пивонії цвітуть. . . Але як цвітуть! Та де ви такі в Шикаго знайдете?! Пишні, пахучі. Тут дуже кохаються в цих квітах, і навіть перед будівлями Едмонтонського університету скрізь вони красуються.

— Цього року пивонії дуже красиві, — каже мені едмонтонський знайомий. — Багато снігу було взимку, вони це люблять.

Коротке літо — найбільчіша струна едмонтонської мелодії. Таке воно гарне, але тільки почнеш ним насолоджуватися — як розбите кохання, воно пропадає. Вже в серпні буває мороз, що нищить квіти, потім ще приходять теплі дні, але все вже вмерло навколо, і сумно на душі. . . А зима теж довга, хоч і здорова, суха. . . Модерні умови, тепла хата, полегшують зимові прикромці, не так, як було нашим піонерам. . . А все ж зима задовга. . .

Як мене четвертували.

В Едмонтоні спинилася я у д-ра Яра Славутича. Він нещодавно сюди приїхав з Каліфорнії, і його старенька мама не перестає нарікати на „холодну Сибіряку”. Д-р Яр Славутич коли не в університеті, не в наукових відрядженнях, не на літературних вечорах і не при творенні поезій, то допомагає дружині на городі. Ділянки тут, як і годиться в Алберті, просторіші від наших кущів американських, і Славутичі насадили всього потроху. Мене здивувало те, що гаражі тут мають опалювання. Бо інакше й не можна, авто змерзне.

Встала я раненько, всі ще сплять, також і моя доня. Стараючись нікого не збудити, навшпиньках виходжу надвір. Брр! Холодно! А я собі легенько вдяглася, в короткі штанці навіть. Але не піду передягатися, щоб ще когось не розбудити. Краще трохи по двору побігаю. Роздивляюся навколо: по-ранковому свіжа городина, молода і буйна; помідори ще не цвітуть, але вже високі, горошок із ще порожніми стручками, малина з зеленими ягодами. . . Хотіла б щось

ущипнути, так нема чого. Ага, ось і мама надвір вийшла.

— Ви вже встали? Чом довше не спочивали?

— Вдома буду спати. Я не на те сюди приїхала. Мамцю, а скажіть мені, чи це ви сюди такої гарної землі понавозили? Тож то, мабуть, коштувало!

— Понавозили?! — здивувалася старенька. — Хто ж її понавозив? Бо на тут і була. Тут все чорнозем.

Чорнозем! Дорога, прекрасна, родюча земля! Як гарно вона виглядає, чорна й волога, між рядками соковитої зелені, що скоро порозростається і закріє її розкішним килимом.

Повставали й доктор із дружиною. Вони навмисне довше лишалися в ліжку, щоб мене не збудити. Поснідали, і спокійний, методичний Яр Славутич заявив:

— Отже, пані Ганно, зараз я вам розкажу, як ми тут вас сплянували. Кожен день у вас розподілятиметься на чотири візити: дві до обіду, дві по обіді. Якщо хочете, можете ще якісь інтерлюдії вставляти. А в основному, не турбуйтеся: в нас уже все узгоджене, вас відвезуть і привезуть.

Я засміялась: ну, типовий професор! Пригадала Яра Славутича, як знала його в німецьких таборах. І коли він встиг так змінитися?!

Отже, отак мене „розчвертовано”. Крім зустрічей громадських, було багато зустрічей особистих, приятельських. . . А я думала, що вакації мої будуть тихі й самотні, ще дорогою говорила доні, що ми собі десь тишенько будемо відпочивати, в поле ходити, щоб не забирати багато часу у наших господарів. . . Хіба ж я знала, що стільки людей хочуть зі мною побачитися? Далєбі, не знала! І давні знайомі, що з ними я востаннє бачилась у Німеччині дванадцять літ тому, не відцуралися, кожний вітав, як рідну.

Ось приїхав до мене маляр Вадим Доброліж. Зі Славутичами вони приятелюють. Замість квітів, Вадим гречко подав пані Вірі дві коробки свіжих яєчок, просто з ферми. Тут люди дуже перебірливі на харчі, а пані Віра, крім того, прихильниця „природньо-здорової їжі”. У Доброліжів

було дуже приємно побачитися із співаком Дометієм Березенцем, його пані Оленою та їх бабцею... А хто ця ніжна панна? Невже це те химерне дівчатко, що бігало колись по таборі з вінком на обстриженій голівці? Так, це — Наталочка... Вона мене не пам'ятає.

А ось і Лукомські, колись сусіди по бараку. Недарма кажуть, що гора з горою не сходиться, але люди стрічаються. І в Алберті ми зустрілися. Їхні діти також до невпізнання вирости, а пані Оля з чоловіком наче й не змінилися. Всі навіть краще виглядають

Всі ці візити так мене „розчетвертували”, що я не мала часу на передодняння. Набрала із собою різних сукенок, щоб „відповідно презентуватися”, а довелося бути більше в тім самім, бо доктор Славутич під час найцікавішої розмови раптом дивився на годинник і казав:

— Пані Ганно, маємо десять хвилин. Нас чекають у Воцюркових.

Богдан Воцюрків — молодий професор історії й економіки, сходять наше світло, а мені, крім того, давній приятель ще з часів, коли він учився в Шикагівському університеті, а я там у книгарні працювала. Познайомилася ми через те, що я часто носила на роботі вишиту українську блюзку. Потім приїхала до Шикага й Віра, і ми багато веселих днів провели разом, і наші діти росли разом. Багато тоді набідувалися Віра й Богдан, бо приходилося і працювати, і вчитися, і дітей виховувати, і з усякими москалями та советофілами воювати. В той час Богдан Воцюрків і намалював, як дружній подарунок, прекрасну обкладинку для мого „Чорнозему”.

Богданова кар'єра іде стрімко вгору, нещодавно його обрали головою об'єднання славістів Канади, з грошима теж усе гаразд, і сім'ї прибуло, так що всі чорняві й біляві „Воцюрчики” мають незабаром перебиратися в нову, просторішу хату.

В суботу влаштували мій літературний вечір. Хоч тут звичайно в період літньої сплячки імпрез не буває, для мене зроблено виняток.

В „Українській Книгарні” в Ед-

Ганна Черінь із донькою Інною над рікою у Бенфі.

монтоні зустріла я дуже милу поетесу Олександру Черненко і дістала від неї в подарунок її новесеньку книжку поезій „Людина”, збірку дуже культурну, філософську і оздоблену оригінальними образами. Пані Черненко любовно показувала книжки в крамниці з особливо багатим відділом поезії.

В іншій книгарні продається багато товарів з України. Це все зроблено на експорт, спеціально для нас, тож більшовикам і гроші плизуть, і пропаганда йде. Продаються тут цукерки: „Маруся-Богуславка” та „Бджілка” зі Львова. Львівські цукерки в коробці, що виглядом схожа на книжку. Коли ми відвідували Воцюркових, я принесла їм одну таку коробку, а вони взяли її в табір для дітей. За пластовими приписами в табір не можна привозити харчів, а спеціально цукерок, але на „книжку” ніхто не звернув уваги, і так того вечора Воцюрчатка мали солодке. Крім цукерків і вишивок, з України присилають вбрання, взірці вишивок, платівки. Орієнтація — на смаки емігрантських українців: плекання романтики, ліризму, місячних ночей і рушничків.

Кабіна пані Янди

Була якраз неділя, і я пішла до церкви Івана Хрестителя. Там саме святкували храмовий день, і мені ви-

пало з усіма посидіти на довгенькому обіді. Все було приблизно так, як і у наших парафіях — кожен не спішився закінчити своє слово (не слово, а слова, дуже багато слів), тільки мені тут вчувалася більша пооднаність, менша розсвареність. То там, то там виринав жвавий, непосидючий Владика Андрей Едмонтонський, і з дуже гарною промовою виступив молодий, енергійний отець Хом'як. Відзначали кращих парафіян і давали їм почесні грамоти. Більшість відзначених плакали від зворушення, коли промовці переповідали їх життєво-громадський шлях.

Скінчився обід, і одна із нагороджених, пані Дарія Янда, запросила нас на свою літню віллу, чи кабінку, як хочете. Ціла автокада вирушила до тієї кабіни пилявими дорогами. Треба сказати, що едмонтонці досить заможні і хати їхні розкішні ззовні і всередині, але зразу ж за містом починаються немошені дороги. Не знаю, що тут робиться, як дощ чи сніг, але нам і в суху погоду багато було мороки. Авто гецало, трясло, хиталося, як човен в бурю, курява хмарою нас обступала і видала очі, а придорожне каміння летіло на нас, як із кулемета. Яр Славутич помітно втрачав гумор і казав, що його тендітне каліфорнійське авто на такі дороги не розраховане. А тут ще дорога пішла стрімкими горбастими закрутами. Попереду курява, нічого не видно. Щось наче спереду ворушиться, а може то дерево хитає вітми. Проїжджаємо — троє індіанських дітей! Так можна й на людину наїхати!

Аж ось і кабінка. Вона модерна, але обведена традиційною українською призьбою, що на ній можна й посидіти. І ми посідали. Кругом призьби посаджені квіти, петунії та горошок пахучий, але щось вони не дуже пишні. Пані Янда, помітивши мій німий запит, пояснила:

— А це ві, косьо мій, — і показала на гнідого коня, що гуляв собі навколо кабіни. — Ото я привезла розсади, саджу собі, поки обійшла кругом кабіни, то косьо вслід і поїв... — Сказано це було без злоти, видно, що пані Дарія любить коника біль-

ше, ніж квіти. Кінь нічого не робить. Отак його, як котика, при хаті тримають. І він пасує до цього луку, до лісу, до мальовничої річки, що в'ється в долині... Проте, косьо мас і серйозні вади, навчився пити пиво, або, вірніше, люди його навчили.

Спускаюся до річки. Гості саме захопилися „барбекованими” лакоминками, і ніхто мене не бачить. Іду, іду, та й спинилася. Якійсь сильний аромат мало мене з ніг не збив. Такого понюхавши, можна замріятися, залюбитися, різних дурниць натворити. Що ж то воно так чародійно пахне? Такі пахощі я тільки з України пам'ятаю! Шукаю пильно ті квіти, а пахощі ллються в саме серце, по вінця його переповнили і по тілі п'яним вином розливаються. Моє чуття, мій нюх веде мене до непоказних білих квітів. Ні, це не може бути: ці квіти я знаю, їх у нас в Шикаго навіть квітами не вважають, так собі, бур'янець, і вони зовсім не пахнуть. Нюхаю. Пахнуть, та як! А ця синя квітка, що теж у нас не пахне? Теж пахне, шалено пахне! Тут все пахне, як на Україні, бо ж росте на родючій, чародійній чорноземі. Нарвала маленький жмутик цих запашних диких квітів і привезла додому — і засушені вони пахнуть. А як покидала Едмонтон, набрала у Славутича на городі трохи едмонтонського чорнозему, що пригадуватиме мені рідний український ґрунт.

Куди ми втрапили?!

— Пані Ганно, як довго ви думаєте лишитися в нашій місті? — запитав мене д-р Славутич.

— У вівторок виїжджаю, — відповіла я, думаючи, що мене будуть просити лишитися довше. Але я не згодилася б, бо вже була запрошена на п'ятницю до Вінніпегу. Це Славутич знав.

— Ну, то вам доведеться виїхати в понеділок. — І, глянувши на моє спангеличене лице, пояснив: — Бо ви мусите по дорозі заїхати в Бенф. Бути в Алберті й не бачити Бенфу — це злочин. І я б собі цього ніколи не простив.

Отож, почав Славутич дзвонити по станціях та депо, щоб виробити мені

зручний маршрут. Але це було не легко, бо з Едмонтону йде лише один потяг на день, і хоч круть, хоч верть, мені випадало переночувати на станції Калгері, звідки рано вранці „сірою собакою” я мала їхати на Бенф.

— Нічого, то навіть краще, що ви в Калгері переночуєте, — потішав мене Яр Славутич. — Там готелі дешевші, ніж у Бенфі, відпочинете собі гарненько...

Прощай, Едмонтоне! З перону махають руками й капелюхами любі друзі, що їх я вже не скоро знов побачу, а попереду — широкі степові простори.

Ось і Калгері. Вже у вагоні я помітила щось дивне. Деякі люди були одягнені в ковбойські костюми, як у ковбойських фільмах, мали закручені вуса — і поводитися, як у ковбойських фільмах. Я думала, що вони г'яні. Виходимо на перон і йдемо містом до готелю. Але куди ми попали?! На вулицях свист, гигикання, крики, нас зачіпають: „Ю-гу! Ю-гу!”. Авта трублять, ніби ціле місто весілля справляє. Всі одягнені по-ковбойськи, навіть старі бабці в крислатих білих чи зелених капелюхах, а про дівчат і говорити нічого: обліплі штанці, чоботи, розпушене під капелюхом волосся, кольорові хустки. Нас з дочкою на кожнім кроці до товариства запрошують. Ледве пробілися ми до депа „Сірої Собаки” і кинулися шукати готелю. Пробуємо один — нема місця, другий — нема, третій — нема... Питаю наглядача на станції — а де ж ми могли б спинитися на ніч? — Ніде. Все зайнято. Тут — стампеда.

Навколо, на стільцях, на сходах і просто на підлозі, куняли подібні до нас безпритульні подорожні, а за вікнами гуляли хвилі розвеселених ковбоїв. Я уявляла собі, що це, мабуть, якесь дике місто, де люди наживаються легко, з нафтових джерел може, і ото таке життя провадять!

Аж раптом гучномовець оголосив: спеціальний автобус на Бенф. Звичайно, в такий час сполучення між Калгері й Бенфом вже нема. Іду до каси, питаю, чи с де переночувати в Бенфі.

Авторка репортажу (посередині в першому ряді) разом з членками Союзу Українок Канади в Едмонтоні.

— О, звичайно! — безжурно відповідає касир.

— Ви гарантуєте?

— Я нічого не гарантую, — відтягається він, і мене огортає сумнів. Але врешті — що я втрачаю? Принаймні вирвусь із цього дикого вертепу.

Канадійська Швейцарія

Так пишно називають канадійці свій прекрасний Бенф. Приїхали ми до Бенфу дуже темної, ще й дощової ночі. Ні дощовика, ні парасолі з собою не мали, бо такі речі звичайно на вакації не беруть. Взагалі, весь наш багаж лишився замкнений на станції в Калгері, а ми з собою мали тільки фотоапарат і торбинки, напхані всякими дрібницями. Зійшли з автобуса. Навколо темно й непривітно, лише здалеку блимає якийсь вогник. Пішли ми до готеліка, трусячись від холодної мжички. Як і сподівалися, всі кімнати заповнені. „Контра спем” зайшли ще в кілька готелів, і всюди невдача. Тоді я сказала до Інни:

— Ходімо до того, найбільшого. Хай уже й дорожче буде, аби нам хоч не застудитися.

Ввійшли до готелю „Роял Мавnten”. Управитель, з лицем англійського лорда, зустрів нас так привітно, що наші застужені серця запалали надією. Але за соняшною усмішкою

кою „лорда” ховався той же штамп: кімнат нема.

— Дайте мені ту кімнату, що ви для королеви Єлисавети в резерві тримаєте! — сказала я. — Все одно вона сьогодні не приїде.

— Та кімната вже зайнята, — серйозно запевнив мене урядовець.

— А де б я могла дістати кімнату?

— Боюсь, що ніде. Тут кімнати резервують за кілька місяців наперед.

— То що ж нам робити? — не розпачливо, а по-діловому запитала я.

— На жаль, нічого не можу вам запропонувати, як хіба тільки пересидіти у нас у „лаббі”.

Я відразу прийняла цю пропозицію, щоб він, бува, не передумав, і ми з дочкою, як дві сироти, примостилися в вестибюлі на розкішній каналці. Якби ми були американками чи хоч би німкенями, то полягали б на канапі (їх у вестибюлі було досить), але не вистачило совісти з такої стилевої залі робити дівський табір. Так притулилися одна до одної і пересиділи коротку ніч. Служник-грек тихенько накрив нам плечі ковдрою.

О п'ятій годині раптом розвиднілося. Ми розплющили очі і просто перед нами у вікні на всю стіну побачили височенну гору, оповиту серпанком хмар. Так ніби велетенська красуня встала з постелі на ввесь зріст, підняла руки, огорнені покривалом, і почала зачісувати своє срібне волосся. Де ця гора взялася? Ми вночі нічого не бачили... Але, якщо вже гора-красуня прокинулася, пора вставати й нам. Подякували ми грекові, ще більше подякували управителеві і пішли до найближчої каварні. Там ми вмилися, причепурилися, добре поснідали та й пішли у мандри.

Гори обступили ціле місто. Всі височенні, із снігом на вершках, одні вкриті лісом, інші лісі, блискучі. Дорога веде просто до озер, що відзеркалюють красу стрімких скель. Повітря наповне запахом ялинової живиці, таке бадьорливе і цілюще, що вся наша втома вмить пропала, разом з туманом розсіялася не знати де. Пташки співали, аж захилиналися, і нам самим захотілося співати й бігати.

— Що б там не було, я вже не шкодую, що так цю ніч перемучилася, — сказала я. — Щоб тільки один раз на цю красу поглянути, варто всі ці муки прийняти!

Не хотілось виходити з лісу, але зробили кілька знімків і вернулись на станцію. Знов розчарування: на той тур, що ми б хотіли, не встигнемо, бо він кінчається аж по третій. Не бачити озера Луїзи, що в порівнянні з ним, кажуть, Бенф — ніщо. Ну, що ж, купили квитки на місцевий тур по Бенфу, і ще пішли походити. Знов попоїли — і на десяту прийшли на тур. От тобі й на! Тур скасовано. Мабуть, людей не набралось. Нічого не вдієш, пішли по місту, найняли таксі, і молоденький шофер, на чверть українець, сумлінно повозив нас по горах та лісах. Заїхали й до заповідника, де мали бути буйволи. Шофер закрив вікна в авті. Я трохи перелякалася. Але тривога була даремна: буйволи спали бурими купами і не звертали на нас уваги. Наприкінці шофер завіз нас на сульфатні купелі.

Колись я була на таких купелях у Каліфорнії. Мене потягла туди моя знайома з Лос-Анжелесу, кажучи, що вони на десять літ відмолоджують. Цей аргумент мене переконав, бо хто ж би не хотів помолодшати на десять літ?! Але я таки не помолодшала, а натомість натомилася в густо заповненій людськими тілами мутній воді, що задушливо пахла сіркою.

Отож, я пішла в цю купіль не дуже охоче. Вода прозора, зеленкувата, пахне сіркою, а навколо — гори і шпилькові ліси з їх цілющим ароматом. І щедре гірське сонце. В купелі ми просиділи, скільки можна, і тут, між іншим, несподівано розв'язалася таємниця калгерійської галабурди. Коло нас купалася чепурна старша пані, і між нами нав'язалася розмова. Звідки ви, а куди їдете, і так далі. Ми розповіли про наші пригоди в Калгері, де всі люди наче подуріли.

— Вони не подуріли, вони дуже тихі й порядні люди, — сказала пані. — Я це знаю, бо сама двадцять літ у Калгері жила.

І вона охоче розповіла нам про ту „стампеду”. Це раз на рік там відбуваються такі ярмарки, з виставкою і продажем худоби, з різними забавами і каруселями. Тоді гуляє гірська ковбойська душа, і дозволено деякі екстраваганції.

Коли ми повернулися до Калгері, то ще мали час побігти на „стампеду”. Дочка затикала носа в не дуже то пахучих стайнях, де були виставлені племінні корови, свині й вівці, а я сердилась на неї, що вона така „панська”, і казала, що коли вона любить їсти свинячі котлетки, то і зі свинкою познайомитися не завадить. В одній загороді, де мали бути премійовані овечки, на солоні, замість овець, сиділи три жінки і весело про щось стрекотали. Я зауважила жартома, що сподівалася тут побачити овечок.

— А нам що?! — відповіла сміючись одна із них. — Ми ось наших овечок так вигідно продали, що й замекати можемо, як хочете!

Саскатунське інтермецо

В своїм „напутственим слові” казав практичний Яр Славутич:

— Не обминіть Саскатуну. Дуже гарне містечко. Ваш поїзд стоятиме там чотири години. Раджу також познайомитися із пані Савелею Стечишин.

З пані Стечишин я обмінялася перед тим кількома листами в справах громадських. Склалося миле враження про неї. До того ж я часто заглядала до її книжок.

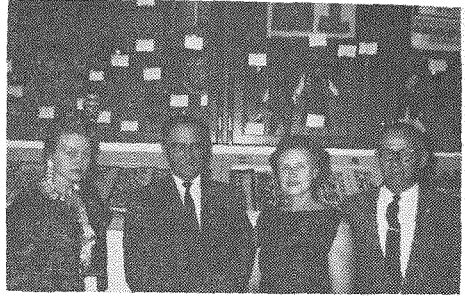
Задзвонила до пані Савелі — чи не має вона трохи часу для мене. І незабаром пані Савелі, в товаристві свого чоловіка, відомого педагога й адвоката, Юліяна Стечишина, з’явилася на станції.

— Коли виїжджає ваш поїзд? — запитався пан Стечишин.

— Через чотири години.

— Прощу хвилинку почекаати. Я зараз.

Пан Стечишин пішов до інформаційного віконця, щось там поворожив і задоволено повідомив мене, що біля одинадцятої вечора є й інший, поспішний поїзд, що привезе мене до Вінніпегу тільки на годину пізніше.

В Музеї ім. Петра Могили в Саскатуні. Стоять від ліва: Ганна Черінь, панство Стечишини і керівник Музею.

Так ми з чотирьох годин зробили дванадцять. За цей час пощастило оглянути весь Саскатун, побувати в славній колісці української культури в Канаді, в колегії Петра Могили, відпочити в гостинному домі Стечишиних і навіть поїхати по гриби.

В Канаді помітна тенденція „рівнятися на Київ”. В кожному місті, де я спинялася, одним із запитань було: „А чи ви вже бачили наш Київ?” Я вже знала, що це має означати: чи не хотіла б я побачити певне місце, що нагадує Київ. Спинулися ми і в Саскатуні над річкою і довго, мовчки дивилися з берега, що трохи нагадує Київські гори над Подолом.

Колегія Петра Могили! Вогнище української культури, що в 1916 році осяяло сонцем наші українські осередки і виховало нам ціле покоління вчителів, організаторів і патріотів. Збирали датки цілою Канадою, і звідусіль з’їжджалися діти до того рідного вогнища. Треба сказати, що в ті часи на фармах вся робота провадилася руками, а достатки були невеликі, тож тільки з великої любови до української справи відпускаяв господар свою доню чи сина до школи, втрачаючи так потрібні робочі руки... І молоді могиляни та могилянки пильно вчилися, щоб віддячити батькам за їх піклування. А за ідеал собі могиляни взяли Івана Франка, його „Каменярів”, як клич свій офіційно прийняли слова „Лупай скалу!” Могилянський поет О. Івах дуже гарно передав прагнення юних сердець таким віршем:

Не будь билинкою у полі,
Ні пташкою сумних пісень,
А блискавицею, що творить
Із ночі день!

Бурса колегії стоїть по-літньому просторо-порожня, мабуть і взимку тут вже немає того кипіння й горіння, що було в період розквіту, в роки 1921-1935... Все аж кричить про потребу ремонту, переустаткування... Але скрізь охайно і чисто, і на кухні щось дуже смачно пахне. Там кілька господинь у веселеньких фартушках щось варять у великих горщиках.

А ось і музей українського мистецтва із великими ляльками в народнім убранні. Тут же й модель української хати і безліч зразків вишивання. Деякі вірці псевдоукраїнські виконані без смаку, хоч і з доброю технікою, але є й справжні шедеври.

Пані Рудевська, добра приятелька Стечишиних, пропонує поїхати по гриби. Відколи я в Америці, то по гриби ходила тільки до крамниці. Тож осідлали авто — і в дорогу. А дорога степова, з бур'янами, дикими рожками і високими, як у верблюда горбамі, що раз-у-раз чіпляють знизу авто. Нарешті, пані Рудевська каже „отут“, і ми виходимо з відерцями й ножами. Ідемо невеличкими розкиданими гайками — дерева не густі, але шипшина й трави так переснували всі шляхи, що ми геть чисто подрапались. Пані Савелі хоч би що, бо вона завбачливо вдягла полотняні штани. Ходимо-ходимо, продираємося між гіллям, а хоч би тобі один гриб. Вернулися до пана Юліяна, і поїхали далі.

— Хтось уже вибирав, -- вирішила пані Рудевська.

— Звідки ви знаєте? -- зацікавилась я.

Пані Рудевська мовчки показала на купу грибного коріння при дорозі.

Я знала пані Савелю, як дуже добру куховарку, і мені було цікаво спробувати її кулінарні твори. Візита моя була цілком несподіваною, але видно, що пані Савеля належить до тих господинь, що в них печиво не виводиться. Смакувало все знаменито, а найкраще — голубівка.

Одна в чужому місті

Як прочитати цей наголовок, можна подумати, що так воно й справді було. Теоретично — так. Я приїхала в місто, де не мала ні одного знайомого. Розраховувала на готель. Були тут, правда, люди, що з ними я вже роками листувалася, і долистувалися ми до того, що в листи все частіше почали вплітатися мотиви з особистого життя, і не раз з-поза громадсько-літературних справ вискакували думки: „А яка ця людина на вигляд? А скільки їй років? А чи щаслива в подружжі?“

Один із таких моїх „листовних знайомих“, поет і академік М. І. Мандрика, зустрів мене на станції. Підкреслюю ініціали д-ра Мандрики — М. І. Свого часу те „І“ мене заінтригувало, і я почала розпитувати людей, як називається по батькові шанований доктор. Може „Івгович“, по матері, бо жадного чоловічого імені на „І“ я не могла пригадати. Видно, не всемогуча моя фантазія! „І“ стояло для „Іванович“, бо доктор Мандрика вважає, що так воно має вимовлятися.

Отож, Микита Іванович зустрів мене на станції. Я його пізнала, а він мене ні. Йому сказали, що я схожа з вигляду на Мей Вест, і він, поминувши мене, шукав коруплентнішої персоніфікації. З ним мусила була „офіційно“ зустрічати мене редакторка журналу „Промінь“, пані Наталя Когуська, але я, не маючи нічого злого на думці, вже завдала людям клопоту: як уже згадано, я приїхала поїздом, що прийшов на годину пізніше. А пані Наталя, не зустрівши мене на „Канадійській Національній“ станції, подалась ще на „Сі-Пі-Ар“, лишивши на сторожі доктора Мандрику. Як і де знайти пані Наталю, ми не знали.

Будинок д-ра Мандрики стоїть на розі, в хащах кущів, дерев, напівдиких квітів та бур'янів, що його поетичний господар задля надхнення не косить. Хата заставлена вазонами, здебільша з африканськими фіялками всіх видів і кольорів, і всі цвітуть шалено. Скрізь портрети любої дружини, покійної Ганни, і невідлучно ходить слідом за господарем чорна

Снука, собачка, що належала колись пані Ганні. Д-р Мандрика вразив мене своїм гарним виглядом, бадьорістю і дотепністю. В його очах світиться розум і лукавство, і нема такого слова, на яке він не знайшов би блискучої відповіді. Коли він сказав мені, скільки йому літ, я не повірила.

Під час сніданку (уявіть собі, як мужчина, та ще й доктор, пече млинці!) Микита Іванович повідомив мене, що й тут я вже „почетвертована”. Довго ми не барилися, і за деякий час вже їхали до пані Когуської, щоб я там могла зібратися для „чергової імпрези”.

Вінніпег і вінніпезани

Вінніпег здавна змагається з Торонтом за звання української столиці Канади. З другого боку, кожне місто нарікає, що от, мовляв, у нас життя громадське мляве і мертве, не так, як там. Так що важко собі уявити справжній стан речей. В Торонті я була кілька разів, а в Вінніпегу вперше, проте, маю враження про ці обидва міста настільки, щоб з певністю сказати, що порівняти їх не можна.

Вінніпег античний, давній, зі старими, славними традиціями, міцна фортеця української еміграції; в Торонті зосередились новіші емігранти, тут більше новин, екстраваганцій та мистців, але й більше суперечок та протиріч. До того ж Торонто на сході, Вінніпег на заході, і без жадного з них нам не обійтися.

Вінніпег інтригує мене самою вже своєю назвою. Як називати мешканців міста? Вінніпезці? Вінніпезанни? Вінніпезичі? В і н і п е ч е н и г и ? Якись вони такі вінніпезні, вінніповажні . . . Вулицями міста йдуть симпатичні на вигляд люди, і кожний десятий із них теоретично українець. Тільки десята частина мешканців українців? Я розчарована, хотілося б, щоб більше. Мені чогось кожний стрічний на українця виглядав.

— А як ти, мамо, знаєш, котрий українець? — питає доня.

— Сонце у них в очах, — відповідаю я.

Будинки в місті не дуже показні. Звичайно, дай Боже, щоб наші рідні на Україні такі мали, але в порівнян-

У Вінніпегу біля пам'ятника Тарасові Шевченкові. Ганна Черінь із д-ром М. Мандрикою.

ні з едмонтонцями та шикагівцями тут люди живуть скромніше. В Едмонтоні, зокрема, в підвалах влаштовують таке саме помешкання, як і на поверсі. В Вінніпегу меблі не такі пишні, зате тут українці хваляться своїми бібліотеками, і багато тут побачила я столітньої давности книжок.

Відвідали ми всі редакції. Тут вони „одружені”: „Жіночий Світ” замужем за „Новим Шляхом”, а „Промінь” — вірна дружина „Українського Голосу”. Це створює веселу атмосферу змішаного чоловічого й жіночого товариства, не так, як у Шикаго, де в друкарнях і книгарнях самі тільки чоловіки. В „Українським Голосі” літературний редактор саме був за роботою: разом із працівницею „Променя” склали вони якусь жартівливу рекламу віршами для похоронного закладу. „Новий Шлях” готується до літніх ваканцій.

В книгарнях, крім тканин, вишивок, ниток і цукерок, продавались також і книжки. Більшість із них — гарні, але можна знайти й такі наголовки: „Славне пророцтво арабської цариці Міхальди, котру звано також Сабою” або „Як стати по-українськомуму грамотним”.

А тепер — скоріше на поклін до Шевченка. Тут же стоїть цей пам'ятник, що викликав стільки протиріч і

сварок, а разом із тим є символом нашої перемоги. Бо хоч були вже голо- си, що пам'ятники взагалі потрібні тільки на те, щоб на них сідали пта- хи, хоч і сама я не була цілком вдо- волена проектом, підходила до пам'ятника з завмираючим серцем, як до чогось рідного і святого. Його бу- ло видно здалеку, він виглядає дуже імпрезантино в гарнім, квітучо-зеленім парку, і враження робить досить гар- не. Дивно, самою фігурою Шевченка я лишилась задоволена (мені зда- ється, скульптор трохи виправив про- ект і підняв похилені голову поета ви- ще), але я невдоволена не надто ви- пуклим барельєфом, що губиться в порівнянні з масивною фігурою. А втім, я не маю кваліфікацій розціню- вати скульптуру. Це тільки вражен- ня пересічного спостерігача. Голов- не ж, мені було дуже радісно поба- чити Великому Українця на таким по- чеснім місці.

В будинку УВАН

Це дуже гарний, привітний і за- тишний будинок. І він багатий укра- їнською культурою і коштовними скарбами, що сховані в архівах му- зею Культурного Центру, на вистав- ці, а також на полицях бібліотеки. Тут я була тричі. Перший раз прий- шла просто на оглядини. Це було вдень, і тут саме була виставка ро- біт учнів малярської студії проф. Ка- терини Антонович. Вестибюль був заповнений роботами юних малярів — від найпростіших геометричних елементів і форм до посуду, натюр- мортів, портретних скетчів і навіть голих моделей. Скрізь фігурувала ве- лика пухната кицька. Під одним ма- люнком зворушливий напис: „З жи- вої киці”. Пізніше я запитала пані Катерину Антонович, що то за киця і як її умовили позувати.

— А є в нас одна, досить спокійна. Ми вже її гладимо, пестимо, щоб си- діла тихо. Правда, часом вона бунту- ється й тікає, тоді ми малюємо вазу.

Нагорі були курси українознавства — відповідь на пекуче питання, як втримати молодь при українстві. Не зважаючи на те, що програма нав- чання була досить розмашиста, вима- гала праці й забирала у юнаків їх

літні вакації, видно було, що вони тут були щасливі. Навіть розмовляючи між собою по-англійськи, наша мо- лодь відчуває свою національну спо- рідненість і тримається гурту. Цього літа їх тут було 43, з різних кінців Канади, і навіть одна „американка” з Боффало прибула! Але чому не більше?! Батьки, не нарікайте на ді- тей: вина ваша, що ви їх не послали!

В музеї українського мистецтва найцінніше — це автентичні речі, що лишилися від славної пам'яті полк. Євгена Конавальця й чародійного ди- ригента Кошиця. Я довго дивилася на ці маленькі дрібниці, що їх колись тримали в своїх руках їх власники. Пані Тетяна Кошиць, директорка му- зею, виймала речі з-під скла і любов- но розповідала мені про них.

— А це камертон Кошиця? — на- ївно спитала я.

— Ні, це тільки як цяцька, він ма- ленький. А Кошиць давав тон ось цією дудкою.

В юнацькім таборі

Пані Марина Рудницька запросила мене на озеро Вінніпег, над яким бу- ли українські літні табори. Казала вдягнутися по-спортовому і взяти з собою купелеві костюми. З Рудниць- кими у мене, крім багатьох інших ре- чей, є щось специфічно-спільне: і в мене, і в них дочка Інна. Але похо- дження імен наших Інн неоднаке: мою Інну названо на честь бавар- ської річки Інн, а Інну Рудницьку названо так тому, що вона мала на- родитися „інною”, інакшою, ніж її старший брат Ждан, тобто дівчиною. Як уже мова зайшла про Ждана, то згадаємо й його. Як це трапляється в шістнадцятилітнім віці, Ждан дуже хотів виглядати дорослим мужчиною. Тому він з'явився перед нами... в вусах і бакенбардах. На мою дочку він справив дивне враження, і вона побоялася сісти біля нього в авті. По- тім я згадала Ждана в своїх віршо- ваних „мемуарах”:

Із нами виїхав на пікнік
Вусатий, бородатий Ждан.
Він виглядав, як справжній бітнік
Й відстрашував від себе панн.

В таборі мені була приготована „паррада”: пластунки і сумівки назбирали лісових квітів і урочисто мені їх подарували. Я виголосила імпровізовану промову, а пізніше читала їм вірші із „Братіка й Сестрички”. Крім того, кожен курінь співав свої найкращі пісні, з яких я особливо уподобала одну:

Під решетом добре спати,
Не треба ся накривати.
Ані змерзнеш, ані впріш,
Во дірками вітер віс.

Але на цьому не кінець. Раптом дівчатка, на інший мотив, проголосили хором: „Заспівайте пісню по-еспанськи”. І тоді, на той самий танцювальний мотив:

Під рещадО добре спаДО,
Не требаДО накриваДО.

Далі пішли варіанти по-італійськи, по-німецьки, по-китайськи, по-англійськи („під решейшен добре спейшен”), навіть по-жидівськи („під рещала добре спала...”).

Керівник і опікун табору, отець Кисілевський, запросив нас на обід. В ідальні було шумно й весело. Свіже повітря, ще й близькість озера наганяли вовчий апетит. Повз нас із тарілкою в руках прогальопувала дочечка отця Кисілевського, молода піяністка Вірляна.

— Ой, їсти хочу, а порція така мікроскопічна! — сміючись промовила вона.

— То ходи, я тобі трохи свого відступлю, — запропонувала я.

— О, ні, дякую, через фігуру не можу! — перелякано заперечила Вірляна, що вже якраз входила в вік молодої панни.

Мосою сусідкою при столі була чарівна Люба Жук, що була тут проїздом у Вінніпег. Без кінця сипалися дотепи про „каропльного Жука”, що дуже любив їсти бараболу, був чорний, моторний, але все ж більше скидався на метелика, ніж на жука. Люба сміялася голосніше за всіх.

Дивлячись на дітей, батьки говорили на одвічну нашу тему — як їх „втримати”.

— А як ви свою дитину привчали?
— запитала мене одна пані.

— Не можу сказати, щоб моя ди-

тина була ідеальною, але вона любить і цінує все українське тому, що я люблю й ціную. Я не дозволю собі в її присутності ображати будь-що українське, навіть коли щось негарне. А щодо методів — то дам вам приклад, як я її привчала читати українські книжки. Отож, я їй сказала: „Або я буду читати вголос українську книжку, а ти будеш слухати і прасувати, або навпаки”. Спершу дочка вибирала прасування, бо читати було для неї незмірно тяжче, і вона у кожному реченні спотикалася. А потім — все довше й довше читала, лишаючи прасування мені. А ще дуже добре — писати листи. Нехай дитина листується з якоюсь дівчиною чи й хлопцем. Спершу помагайте їй, а тоді й без вашої допомоги буде вона залюбки листуватися.

Ще зайшли ми в озеро, що було вінніпезно-холодне, для годиться помочили водою купальні костюми, та й на берег. Дно озера всипане гострими камінцями, і це не дуже заохочує до купання.

Стрічав мене „Промінь”, провадив „Жіночий Світ” в особі редакторки Стефанії Бубнюк, а з ним разом — і „чоловічий світ”, в особі Микита Івановича, Мандрики. Сумно було розлучатися, тільки не познайомившись, але вірилось, що знов, ще й скоро, побачимось.

Ось уже останній раз махнули їхні руки з перону, поїзд огортає вечірній сум, а колеса заколискують до сну. Так ніби ритм пісні відбивають: „Під решетом добре спати, не треба ся накривати...” Але коли б то не треба! На щастя, практична пані Савеля Стечишин перед нашим виїздом витягла з комори дві плястичні торбини, що в них загортають плащі, і порадила вночі рятуватися ними від холоду. Тож ми повитягали ті торбини, і, на сміх та подив сусідів, повкутувалися в них мало не з головою.

Ще раз Міннеаполіс

Назустріч нам Міннеаполіс розрюмсався дрібним дощем. Дивно: коли б я сюди не навідалась, все дощ. Перші два рази мої куми пробували хитрувати: це, мовляв, тільки тоді, коли ви приїжджаєте, а так взагалі

у нас сонце. За третім разом я подумала, що тут щось не так. Не те щоб мої куми неправду казали, а просто вони вже так закліматизувалися, що їй дощу не помічають. Адже ескімосам на Алясці сніг теплий. Коли я втретє втрапила на дощ, куми згодилися, що погода паскудненька.

Отож, в'їжджали ми в затьмарене місто, і під стукіт коліс, під тихе шамотіння дощових крапель, почався у мене вірш про Міннеаполіс:

Мокрозелений Міннеаполіс,
Де між озер дощі розплакались...

А на пероні чекала на нас соняшно-усміхнена кума.

Хрещениця Галя ще спала, і ніяк її не можна було пробудитися. Побачивши на подушці новеньку усміхнену ляльку, вона подумала, що це їй приснилось, і знову заплющила очка.

Опівдні я відвідала проф. Грановського. Він вибіг назустріч з парасолею і, прикриваючи мене від дощу, провів до своєї хати. Його дружина, маєстатично-імпозантна пані Айрін, заставляла столи вишуканими стравами, що з них найцікавішою був дикий риж. При цьому господиня розповіла, що тільки індіани мають право збирати цей риж, що росте дико над річками. Я зробила комплімент господині за дуже гарно укладену китицю квітів на столі.

— Це мій чоловік, — скромно відповіла пані Айрін.

Так, „многоГрановський” господар — біолог і ботанік, і квіти входять у засяг його інтересів. Як і в професора Мандрики, всі лутки тут

заставлені африканськими фіялками. От тільки шкода, що дощ досить рясно поливав, і ми не могли вийти в садок, щоб поглянути на деякі цікаві спеції. Зате я тут одержала відповідь на одну проблему, що давно мене мучила і може ще декого з читачів мучить. Я здавна мріяла дістати чорні порічки, з яких у нас варили варення, що його дуже любив мій тато. Порічкове листя клали в квашені огірки, сушили на чай, робили з нього шипучку, з одною (обов'язково тільки одною!) родзинкою в кожній пляшці, а також ще один напиток із неймовірною назвою „контра-бас”. Перелистала всі каталоги — ніде такої рослини не водиться. Але в Канаді вона є. Отож, як я їхала до Канади, то заплянувала десь купити і привезти куц порічок. А потім, у вихорі подій і зустрічей, абсолютно про це забула. А тут якраз зайшла мова про ягоди, і я спитала проф. Грановського, чому в Америці не можна дістати порічок.

— Бо вони тут не дозволені.

— Чому? — запитала я.

Професор пояснив: чорні порічки — це розплідник для паразитів, що знищують дорогоцінні білі сосни.

Тепер мені ясно, і хоч я таки дуже люблю порічки, доведеться забути про шипучку і „контра-бас”.

Літературний вечір закінчився біля десятої години. Поїзд відходив об одинадцятій. Слухачі ставили питання і висловлювали побажання. Якби поїзд відійшов вчасно, я б зосталася в Міннеаполісі. Але він на мене трохи почекав, і десь по одинадцятій я щасливо від'їхала.

ІЗ СПОГАДІВ ПРО ТОДОСЯ ОСЬМАЧКУ

Написав Сем. Старко

Вчора ввечері заїхав до мене Тодось Осьмачка. Він приїхав до Франкфурту в якихось там справах. Власне, його привів до мене Юрій Гаморак. В місті, виявилось, трудно знайти місце в готелі й тому Юрій думав, що Осьмачка зможе переночувати в мене. Я радо погодився. Адже це була нагода, якої я шукав уже довший час. Як той філателіст, що завжди перебуває в гонитві за якоюсь рідкісною маркою, так я — за думками й поглядами рідкісних людей. А Осьмачка здавався мені таким. Ті, що ближче знали його, говорили про нього, як про своєрідну й цікаву людину. В одній особі він здавався їм простаком і генієм, реалістом і мрійником, великим мистцем і нездарою. Отож і не дивно, що як тільки він переступив поріг мого мешкання, я намагався запам'ятати кожний його порух, кожне слово.

Було вже пізно, й Юрко, попрощавшись, залишив нас самих. Спочатку наша розмова не клеїлася. Осьмачка був чомусь нервовий. Він хвилювався й, здавалося, чогось боявся. Він нервово оглядався на всі боки. Так, ніби намагаючись щось раптово побачити чи спіймати, він раз-у-раз озирався й здивовано чомусь дивився на стіну, на яку щойно схилив свою голову. Іноді він раптово зіскакував з софи й підбігав до вікна, з якого зиркав то в одну, то в другу сторону темної вулиці. Так же раптово він зіскакував з місця й підходив до полицки з книжками. І можна було бачити, що ті книжки зовсім його не цікавили. Він брав їх у руки, розгортав, перелистувал, але не читав.

Я почав був розмову про „Старшого боярина” — його твір, який я прочитав ще в рукописі. Але, як не дивно, він не підтримав моєї розмови. Здавалось, що ми не знаходили спі-

Тодось Осьмачка

льної мови. Та якраз в той час, коли мої надії почали розвіюватись, до кімнати зайшла моя господарка. Вона принесла чай, що я попросив її зробити для нас. До чаю я поклав на стіл усього, що мав: хліба, цукру, маргарини, (масла я не бачив уже декілька років) і мармеляду. Як на цей час — це було не так і погано, й я дійсно був радий, що мав чим пригостити бажаного гостя.

Але й цим разом я змушений був розчаруватися. Осьмачка відмовився їсти. Я знав, що він був голодний, — він завжди був голодний, — але їсти він відмовлявся. Значить — майнула мені в голову, — він дійсно, чогось боявся. Уже раніше наші спільні знайомі й друзі говорили, що він мав манію переслідування. Він мав почуття, що його хтось хоче вбити. Він навіть передбачав, як його вб'ють. Іноді він казав, що загине від кулі, іншим разом — що від шнура, ну, а

... в час нашого чаювання він, мабуть, думав, що його хочать отруїти. Про те, що він так думав, у мене не було ніякого сумніву. Ігноруючи мене і всякі форми ввічливості, він ретельно обнюхував всі продукти, що лежали перед ним. Нюхаючи один продукт за іншим, він недбайливо й похалцем відсував їх від себе. Щоб переконати його, що ті продукти були доброякісні і свіжі, й що ніякого замаху на його життя в мосму мешканні не готувиться, я сам почав їсти, демонстративно намазуючи хліб мармелядою й маргариною. Але й це не переконало його. Я їв сам.

А чай він все ж таки пив. Спершу він повільно оглянув горнятко, помішав чай ложечкою, хоч цукру там і не було, потім підняв горнятко нарівні з очима й, глянувши на його боки та на дно, так ніби для того, щоб щоб переконатися, що в ньому не було дірок, він почав пити, голосно сьорбаючи й прицмокуючи. І сталося чудо. Здавалось, що з кожним ковтком гарячого чаю він оживав. Він раптово заспокоївся, перестав стривожено озиратися, його лице розпружилось, пальці перестали барабанити по столі, а очі — його проникливі очі — як дві тліючі жаринки, заіскрилися під насупленими густими бровами. Передо мною сиділа зовсім інша людина. Точно така, якою я його уявляв. Мимоволі я подумав, як помилялися ті, що називали його простаком і нездарою.

Наша розмова за горнятком чаю точилася навколо всього і всячини, а найбільше навколо політики. Слово за словом він заговорив про селянство, про українське селянство. Для нього воно було джерелом надхнення: воно було основою й фундаментом нації; без морально - сильного й національно - свідомого селянства української нації давно б уже не існувало. На протязі віків і під час різних окупацій воно, українське страдалне селянство, зберегло в своїх запічках національні звичаї і традиції, що вічно живили й живлять нові покоління. Воно, українське селянство, було й є ще втіленням української само-

бутности, воно було і є втіленням простоти, доброти й мудрости...

Він говорив повільно, так ніби сам для себе. Я сидів мовчки і уважно слухав. І слухаючи його, я мимоволі думав про Антея. Із сивої давнини, як в сизому димку, появився він, Антей, непереможний велетень. Він був непереможний, бо сили свої черпав із Землі - Матері своєї. Без Матері - Землі він був би безсилим і смертним. Геракл, інший герой, дізнався про цю слабкість Антея і в боротьбі підняв його в повітря й задушив. Відірваний від Матері - Землі, Антей згинув.

— Ви знаєте, що нам, українській еміграції, бракує? — раптом запитав він мене, перебивши мої думки. І, не чекаючи на відповідь, продовжував. — Нам бракує селянської моралі й мудрости. Так, я говорю поважно. Ми не поважасмо один одного; нам бракує уміння відрізати зерно від голови; нам бракує селянської любови до всього свого, нам бракує селянського почуття національної гордості...

— Чи ви не хочете сказати, що українській еміграції бракує патріотизму, й що вона не знає, чого вона хоче? — похалцем запитав я більше для того тільки, щоб підтримати розмову. Мос питання зробило своє. Ще швидшим потоком полились його міркування.

— О так, серед українських емігрантів є багато патріотів. Нема сумніву, що наша еміграція є національно - патріотичною. Але нам чогось бракує. Ми кидаємося в усі боки, ми щось шукаємо, ми кричимо, мо воюємо самі із собою, ми підозріваємо один одного... Іншими словами, ми розпорошені. Західний українець, можна сказати — стандартний українець. Він знає, що він українець, і як такий, він знає, чого він хоче. Але йому бракує толерантності. Він хоче, щоб усі були такими як він, забуваючи, що багато з нас жили в різних умовах, під різною займанщиною, під впливом різних культур. Галичанин більше незалежний у своїх діях і вчинках. У нього вже вироблене справжнє почуття волі, чого не можна сказати про українця із східної України.

Українець із східної України нагадував йому здоланого багатиря. Він, „східняк”, свідомий свого самобуття, але він знедолений, прибитий і пригнічений і, може, тому він розчарований і інертний. Він готовий до бою, як той багатир, але він уже боїться, боїться поразки, бо він переляканий. „Східняк” — романтик, він мрійник, він не реаліст. Його патріотизм має романтичне забарвлення; його патрістизмові бракує войовничості. За Україну він виступить без усякого сумніву. І цей виступ, ця його боротьба набере романтичного характеру: появляться махи, зелені, тютюнники... Для нас бракує монолітного національного й політичного проводу. Нам потрібні не доморощені, а грамотні політики. Політика — високе мистецтво, і без цього мистецтва держави нам не збудувати.

Як це звичайно буває, розмова про політику заходила в безвивіді. Крім того, мені хотілося почути його погляди на інші справи. Вибравши нагоду я запитав, що він пише, надіючись почати розмову про мистецтво, і зокрема, про літературу. Він мовчав. Потім, раптом: — Скажіть, що має людина в собі найсильнішого? — дивлячись мені прямо в вічі, запитав він. — Що саме примушує людину хвилюватися, сумувати, плакати, радити й сміятися? Що?

Питання було старе, як світ, і мені аж не вірилося, що його поставив Осьмачка. За цим питанням щось ховалося, щось турбувало його. — Любов і кохання, — відповідаю я. Немає нічого сильнішого на світі від любови!

Я вгадав. Видно було, що якраз це й мав на увазі Осьмачка. Після моєї відповіді він хвилику помовчав, щось думаючи. Раптом: — Особливо любов до гарної жінки! — заговорив він. Я не заперечував. Я вже хотів було сказати, що для мене універсальна любов була важливішою, як до всіх гарних жінок разом узятих. Але я стримався. Я цікавився його думкою. Він продовжував.

— Любов — це джерело енергії, це надхнення. Але ця любов мусить бути чистою, без еґоїзму, без матеріальних благ, без „я” і „ти”, а тільки

„ми”; любов віддана, любов заснована на почуттях, на повазі й на розумінні.

І тут виявилися мої здогадки. Не поспішаючи він витяг із кишені зім'ятий і заяложений шматок паперу.

— Ось мій останній віршик, — ніяковіючи почав він. „Царівною” я його назвав.

Я попросив прочитати. Він не відмовився. Вірш зробив приємне враження, хоч здавалось, що він був написаний юнаком в запалі першого кохання. Я почав був думати, що його „Царівна” була символом його батьківщини або матері. Але, яка ж була несподіванка для мене, коли цю саме царівну він назвав поганою бабою. Для мене стало зрозуміло, що за царівною не криється ні Україна, ні мати. Це було ніщо інше як звичайний вияв любови, яка переросла в ненависть, до жінки в яку він був безмежно закоханий і яка його безоглядно зрадила.

— Редакції відмовляються друкувати мою „Царівну”, — помовчавши, заявив він. — О, це чудово, о, це шедевр, о, це національний гімн, кажуть вони, але друкувати відмовляються. Питають, що це за баба? Чому баба? Хто вона? Бо, мовляв, то ж не проста собі жінка, то символ, символ України. Хіба, мовляв, можна Україну назвати бабою? Що більше, вони просять скреслити те слово.

Але Осьмачка неперекокливий. Викреслити те, що він уже написав, він не може.

— Це не Україна. Це таки реальна жінка. Жінка, яку я покохав, як гімназист. Я покохав її так, як тільки поети можуть кохати. Від щирого серця, самим еством своїм. А вона? Вона зрадила. Вона віддалася за багатшого. Вона зневажила мене, бо я бідний. Ось тому вона й баба, та базарна баба, що за ганчірками не бачить справжнього життя; баба, бо вона не відчуває краси кохання. Це ж я для неї писав цю поему. Але їй, такій бабі, те божественне й прекрасне, що я почував до неї на початку нашого знайомства, не доступне. В неї це божественне потопав в бруді щоденного життя; в бруді, з якого вона ніколи не вилізе. Ось чому вона баба.

О, ні, моя Царівна не Україна. Це жінка, справжня жінка, яку я кохав, обожнював, і яка зрадила мене.

— Але ж ви не проти жінок? — буркнув я так собі, щоб не мовчати. — Я чув, що про вас говорять, як про жінкожера. Кажуть, що ви зневажаєте їх і цураєтесь їхнього товариства. Він спершу глинув на мене, потім повільно сьорбнувши чаю, продовжував.

— Чому б же я їх зневажав? Не знаю, чому це ті ваші знайомі думають, що я проти жінок. Я тільки питаю сам себе і всіх тих, хто з піною на губах розпинається про жіноче кохання, чи гідні вони, всі жінки на світі, чи гідні вони чистої й щирої любови? Чи гідні вони того, щоб їх обожнювати й оспівувати? Чи варті вони того, щоб співати про них пісень? Ні, вони цього не варті. Ні, вони не всі цього варті. Як кохати, то кохати гарну жінку. Жінка мусить бути гарна, морально-стійка, чутлива й ніжна. Вона мусить мати добре й чутливе серце; вона мусить мати тонкі почуття, о, вона мусить бути жінкою, а не бабою.

Я запитав, чи він ще збирається одружуватись.

— Чому ж ні? Сьогодні одружився б! Але цього, мабуть, ніколи не станеться. Для однієї я бідний, для другої — застарий, для третьої — занадто сумний, ну, а четвертої сам не хочу. Мабуть, так і буду доживати життя своє самотнім; буду сам зі своєю музою. Ех, а як хочеться творити; так сісти й писати, писати й писати до кінця.

— Цікаво, як саме ви стали письменником? — запитав я. Мені насправді хотілося знати, як він вибрав письменницьку долю. — Що спонукало вас стати письменником? Був це ваш талант, бажання слави чи якийсь випадок, що спричинився до вашого творчого життя?

— О, ні, ні. І не те, і не друге, і не третє. Я не письменник. Те, що я пи-

сав і написав, обумовлювалося не фахом письменника. Я ніколи не хотів таким бути. Навіть і не думав про це. Мені здається, що все це було викликано мою самотністю, моїми думками, моїми почуваннями і моїм сприйманням світу. Подумайте, — не зупиняючись продовжував він. — Я майже завжди був самотнім. І це не тому, що я був якимсь там диваком, чи неможливим своїм характером. Ні. Третину своїх найкращих років я просидів у в'язниці, а роки мого свідомого життя на волі я прожив під вічним страхом. Мене переслідували, моїх творів не друкували, за мною по п'ятах вічно ходили „сексоти"... У мене не було друзів. Люди боялись зі мною зустрічатись. У мене не було нікого, з ким я міг би щиро поговорити. Я змушений був завжди бути замкнений у собі. Ще й зараз я цілком самотній. Мене не розуміють: одні вважають мене дивним, другі — неможливим, треті божевільним... Я живу в оточенні, що не розуміє, що значить творчість мистця. Багато людей робить мені кривду. Чому? — Не знаю. О, у мене багато ворогів...

На хвилинку він замовк. Я підлив чаю. Це раз попросив його щось з'їсти, та він відмовився. Правда, він попросив цукру до чаю.

— От і всі мої переживання. Тепер ви вже все знаєте про мене. Всі мої почуття і думи, все те, що я мав когось розказати усно, я викладаю їх на папір. Ось так і появились мої публікації. Ні, ні. Я не письменник за професією. Я людина, що, не знайшовши контакту з іншими людьми, говорить сама з собою за допомогою паперу.

**

Було вже пізно. Треба було йти спати. Ми побажали один одному доброї ночі. Але я ще довго не міг заснути. В моїй голові звучали слова Осьмачки і роїлись думки про Антея.

ДУМКИ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ

(З помертної спадщини)

Хто у мистецтві має розум, а не має почуття, той не має генія. А хто не має розуму, а має почуття, той божевільний.

**

Молоденьке сонце на обрії і людина з поверненим лицем до сонця — дві речі, які творять свіжість думки. І ніколи та людина, що має ясне і свіже сприймання світу, не може бути злочинцем. І тому треба, щоб люди не утомляли одне одного.

**

Постом я зву ту людину, що про Бога і людей, і про речі світу може сказати правдивіше, ніж я.

**

Коли розумна людина виявляє свою глупоту, тоді вона вільна і незалежна ні від кого, бо боятися глупоти — це боятися оточення і бути залежним.

**

Я гадаю, що коли є тяжіння між космічними речами, простір, у якому пробувають згадані тіла, все зменшується і зменшується на підставі Кеплерового закону, який говорить, що тіла спрямовуються тяжінням до сполуки між собою. Тому ми, істоти, що думаємо, мусимо чекати знищення всіх незчисленних речей у одній універсальній речі однієї форми.

**

Люди живуть тільки почуттями. А вимагати від них, щоб вони жили думками, це однаково, що вимагати від богів, щоб вони нас почувли.

**

Люди розповідають для того, щоб повідомити одне одного про себе, про те, що вони дізналися. І книжки пишуть про те саме. Але тому, що ми, люди, живемо своїм віком на одно-

му малесенькому місці і дивимося в одно маленьке місце просторів неба і землі, то ми і дізнаємося про себе завжди те сами, що дізналися наші предки і наші товариші. І будемо дізнаватися те саме, що вже відоме, тільки що у логічних реченнях стовитимемо розділові знаки в інших місцях. І це нас тиштитиме і трошки вдовольнятиме, бо ми будемо завжди діяльні.

**

У нас немає вільної преси, бо дурість і безсовісність є страшніше невільництво від кріпацтва. І наша оригінальна думка є першою жертвою наших газет і журналів, і приречена ними до перманентної зради своєї нації. Цебто до мовчання, яке в наших умовах кричить голосніше і красномовніше до нашого могутнього ворога, ніж базарні голосномовці та радіові апарати.

**

Цілий вік жити обов'язком — це жити арештантом, хоч і не перебувати у тюрмі.

**

Послухай чорта, то будеш сподіватися рога собі на чоло.

**

Бути дурним — це щастя людині на нашій землі похоже на те, що античні греки колись скорботно визначали, кажучи: „Найщасливіший той, хто ще не народився, а як народився, то буде щасливіший, коли швидко вмере”. Але удавати дурного — це бути мудрим на цім світі. Тільки що мудрість, ми знаємо, все ж таки менша від щастя.

**

Показати людину засобами мистецтва — це показати дурість і мудрість нашого часу, а автора показу явити божеством, яке завжди нещасливе від ясного бачення світу.

ВИННИЧЕНКОВА ШИНЕЛЯ

Написала Марія Лівичька

У вересні 1902-го року ми з чоловіком, Андрієм Лівичьким, приїхали до Києва по літніх вакаціях і зразу пірнули у вир нелегальної праці. Оселились ми на Бульварно - Кудрявському провулку. По смерті Андрієвого батька залишився невеликий земельний спадок на трьох синів і дочку. Андрій свою частину відступив старшому братові з умовсю, що той буде йому сплачувати по сто рублів у місяць. Отже, ми мали можливість найняти помешкання з чотирьох кімнат. Одну кімнату зайняла сестра Андрія, яка переїхала до Києва, щоб готуватись до іспиту з латинської мови, потрібної для вступу до медичного інституту. Три кімнати залишились для нас з дитиною і нянею Марією.

Не гаючи часу, ми віднайшли старих товаришів. Молодь поверталась також з літніх вакацій до Києва. Українська студентська громада відновила працю, і знов на загальних зборах мого чоловіка вибрали головою. За якийсь час нас з Андрієм прийняли до Революційної Української Партії, РУП, яка пізніше прийняла назву Української Соціал - Демократичної Робітничої Партії.

До Вільної Громади РУП у Києві в той 1902-ий рік належали Дмитро Антонович (псевдонім Муха), Володимир Винниченко (Де-Де), Василь Базилевський, Євген Голіцинський (Лозенко), Катерина Голіцинська (Лоза), Козіненко, Петро Канівець (Кавун), Андрій Лівичький (псевдонім Сократ), Марія Лівичька (Ксантипа), Ганна Приходько, Скоропис-Йолтуховський, який пізніше став гетьманцем, і Михайло Ткаченко, який відійшов потім до боротьбистів.

Коли товариші прозвали Андрія Сократом, і ця назва залишилась за ним як партійний псевдонім, я від-

важно зголосила своїм псевдонімом ім'я славнозвісної жінки Сократової, не зважаючи на одіозність цієї історичної постаті, яку, щоправда, пізніше деякі письменники почали реґабілізувати.

Крім звичайних членів Вільної Громади, було багато прихильників. З ближчих співробітників пригадую Марію Г'оженко, пізнішу Матюшенку. Її прийняли до Вільної Громади уже після нашого виїзду до Лубень.

Наше помешкання в Бульварно-Кудрявському провулку було вигідне збоку конспірації. Це був окремий дімочок, що стояв у глибині провулку.

З огляду на цю конспіративність наше помешкання обернулось, так би мовити, в революційний штаб. У нас відбувались засідання, всякі наради з приводу влаштування концертів та вечірок з метою здобуття коштів, потрібних для праці в РУП. Гроші здобувались всякими правдами й неправдами. Були таємні прихильники, що допомагали грішми, але не було їх багато. Давали гроші Симиренко і Вслодимир Леонтович. На нещастя, під час селянських бунтів селяни Леонтовича кілька разів палили й грабували його масток, хоч він завжди жив з ними в згоді. В результаті цих грабунків Леонтович перестав давати гріші на революційну працю і навіть став ворогом революційних засобів боротьби.

Добування грошей концертами і вечірками було зв'язане з великими труднощами. Ці імпрези влаштовували з фіктивною добродійною метою. Треба було знайти особу, яка б згодилась дати розписку в одержанні певної суми грошей як допомоги. Таку особу завжди можна було знайти, бо молодь ішла на все, щоб допомог-

ти революційній справі. Крім фіктивних допомог, організатори йшли на різні хитрощі: наприклад, збільшували суми видатків, щоб зменшити податки. Отак з важкими зусиллями і неприсмоченостями здобувалися гроші на революційну діяльність.

Революційні відозви і проклямації, поки не набули друкарні, друкувалось на гектографі. Друкували їх найчастіше Марія Гоженко і Володимир Винниченко.

Нелегальну літературу треба було потім перевозити з нашого помешкання до конспіративної схованки, і в таких випадках допомагала мені моя піврічна донечка. Відозви клалися на спід дитячого візочка, прикривалося перинками й теплими ковдрочками. Зверху клали Натусю в теплий одязі — і гайда на прохід. Приїздили на призначене помешкання, вивантажували багаж, трохи пересиджували в теплій хаті, щоб нагрітись і щоб не було помітно, що скоро вертаємось, і їхали — по нову порцію.

Тим часом загальний революційний настрій зростав. Ненависть до царського режиму підсилювалась. Мелодь рвалась у бій, так би мовити, на барикади. Праці було багато. В нашому помешканні завжди було повно людей. Від ранку до ночі відбувались засідання і наради. І дивно мені тепер, як ми утримались у тому помешканні цілу зиму аж до весни.

У той рік я цілком занедбала жіночу гурмаду. Дуже рідко бувала на сходинах і врешті зовсім хотіла вийти з неї. Але Вільна Громада заборонила мені це, маючи на увазі внести троха революційного духа і поквавити роботу в жіночій громаді.

Тяжко було вносити туди революційний дух, коли там членами були переважно лані поважного віку. Отже, постановлено притягти до праці в жіночій громаді молодих членів. На мою рекомендацію прийняли Марію Гоженко і сестру Андрія, Женю.

Була також постанова тримати контакт з усіма старшими українцями. Ми всі — молода генерація — розуміли потребу цього зв'язку. Ми ставилися з повагою до старших українців, як от Є. Х. Чикаленко, Олена

Пчілка та інші. Тяжко перерахувати всіх наших „предтеч“, що були глибокими патріотами, хоч боролися не революційним шляхом за національне відродження. Це ж вони, ці культурники - просвітяни, виховували нас, вищеплювали в наші душі національну свідомість, любов до рідного краю, до рідної мови.

Зустрічі із старшим громадянством відбувались переважно в помешканнях старших українців: в родині панства Чикаленків, у помешканні проф. Антоновича, а, властиво, в кімнаті його сина Дмитра.

Одна зустріч у помешканні Олени Пчілки запам'яталась мені дуже яскраво, а то, мабуть, тому, що була на ній присутньою, славно вже тоді, донька Олени Пчілки, Леся Українка. Було на тій зустрічі дуже багато людей, старших і молодих, членів студентської громади. Були також присутні п-і Драгоманова і її донька, тоді ще незаміжня, панна Рада.

Засідання Вільної Громади відбувались найчастіше у нас. По закінченні нарад Винниченко, Голіцинські, Скоропис - Йолтуховський залишались на приватні розмови. Винниченко любив тоді бавитися з мою донечкою Наталею, хоч вона ще тоді навіть не ходіла. Він брав її на руки і танцював, приспівуючи з „Наталки-Полтавки“: „Пред мною представ Наталки вид ясний...“ А часом говорив, сміючись до дитини, ніби вона могла щось розуміти:

— Кричи, Наталочко, голосніше й частіше, щоб усі шпикі повтікали...

Винниченко був веселої, товариської вдачі і завжди повний фантастичних плянів. Пригадую, як на одному засіданні він виступив з прохтом організувати по всій Україні, і то в одну ніч підпали поміщицьких садиб, і був дуже огірчений, коли цей прохт відкинули.

Для характеристики його експансивної вдачі розповім про одну дискусію, яка виникла вже по закінченні засідання в приватній розмові. Дискусія торкалась питання шлюбів. Винниченко обурювався, що українці-революціонери беруть шлюб у церкві.

— Це неприпустимо! Буржуазні

вигадки! І ми, соціалісти, не можемо скинути з себе цей буржуазний намул!

Не пригадую, що він ще говорив в оборону нешлюбних подруж, бо я була поденерована його аргументами.

На Винниченка накинулись усі присутні. Хтось зажартував:

— Без законного шлюбу ви, Волода, можете щомісяця женитись.

Одного разу прийшов Винниченко до нас на засідання в дуже веселому настрої.

— Що сталося? — спитав його Андрій. — Може закохався?

— Ліпше! — відповів, сміючись, Винниченко, — я несподівано заробив 80 рублів. От прийшла мені в голову думка написати якусь ерунду. Дав заголовок „Сила і Краса” і поніс до книгарні „Кієвская Старина”. Дав прочитати Степаненкові. Він прочитав і забракував. Я вже не хотів її й брати і залишив у Степаненка. Але випадково натрапив на цей рукопис Євген Чикаленко. Він захопився і дав рукопис на оцінку Леонтовича. І от, як бачите, маю 80 рублів, а „Сила і Краса” вже в друку.

Коли книжка вийшла в світ, усі сердечно вітали Винниченка і раділи разом з ним, а ми з Андрієм одержали від нього один примірник у подарунок.

Легкі суперечки з Винниченком у мене бували часто, але це не впливало зле на наші товариські стосунки. Одного разу трішки образився він на мене за те, що я, прочитавши оповідання „Сила і Краса”, порівняла його з оповіданням Максима Горького „Мальва”.

Того року Винниченко відбував військову службу. Проте, на засідання приходив акуратно і засиджувався довгенько по закінченні засідань. Заходив часто і без потреби. Ми питалися, яким чудом його пускають так часто на волю. Він, сміючись, відповідав:

— Такаю. Уже сидів у карцері за „самовольную отлучку”.

Товариші остерігали Винниченка, радили бути обережним. Могли звернути увагу на його часті ескапади.

Це було тим більше небезпечно, що він вів пропаганду поміж солдатами.

Чого побоювались, те й сталося. Винниченка заарештували. Громада старалась довідатися, що йому загрожує, але розвідка не удавалась. Проходив час, а його не звільняли.

Одного вечора зайшли до нас Катерина та Євген Голіцинські і Петро Канівець. Розмова перейшла на Винниченка. Ніхто нічого не знав. Кожен висловлював свої припущення, що саме йому загрозувало: суд чи так зване адміністративне заслання.

Усі посмутніли. На мить урвалась розмова.

— Ну, чого носи позвішували? — раптом озвався Канівець, — хіба Винниченко не передбачав, коли йшов у революцію, що на нього чекає? А ми всі, що тут сидимо . . . Який шлях перед нами стелиться?

Цим бадьорим тоном Канівець розвеселив усіх, а я, щоб цілком розвіяти сум, поставила на стіл хліб, полтавське сало, що його саме прислала Андрієва мама, та ще гарячий чай (в кімнаті було холодно), який розігрів нас і остаточно розігнав тяжкий настрій.

Була досить пізня пора, десь коло десятої, а може й пізніше. І раптом у передпокої подзвонили. „Поліція!” — прсмайнула в усіх однакова думка. Заметушилися, почали перетрущувати кишені, шукаючи компромітуючих паперів. Вийти з помешкання не було як. Дзвінок нетерпляче задзвонив удруге. Андрій пішов до передпокою.

— Хто там? — запитав.

Відповідь з-за дверей до нас не долетіла. Але Андрій весело вигукнув:

— А, за свска помовка! . . .

До кімнати, як вихор, ускочив Винниченко. Ми всі кинулись назустріч, закидаючи його питаннями:

— Що? Як? Коли звільнили?

— Не звільнили, а втік, — відповідь, — але нема часу на розмови. Переодягніть мене в цивільний одяг. Негайно мупу виїхати з Києва. Маю дві години часу до потягу.

Дійсно, не було часу розпитувати, треба було поспішати. Я пішла шукати, в що б його переодягти. Надво-

рі стояла зима... Це був січень або лютий 1903-го року. Треба було дати палітьо. На щастя, у Андрія було, крім студентського, ще старе чорне. Винниченко нашвидку переодягнувся і попоїв. До кишені йому всунули хліба й сала. Канівець мав стежити за Винниченком оддалік аж до відходу потягу і повідомити нас на другий день, чи щасливо він видістався із Києва.

По відході Винниченка з Канівцем виникло питання: що ж зробити з його шинелею. Катерина запропонувала негайно спалити. Але як? Велика, груба шинеля в пічку не влазила, треба було порізати її на малі шматки. Для цієї процедури замкнулись ми в передпокої, посідали на підлозі і взялися до праці, і то тяжкої праці, бо різати солдатське сукно було не легко. Потім поклали в грубку дров, підпалили і шматочками кидали сукно в огонь. Але воно тільки тліло і не хотіло горіти. Довго за північ протяглася наша робота. Нарешті ми закрили грубку в переконанні, що до ранку все це перетліє.

Далеко пізніше, за кілька років довідалися ми, чим закінчилась пригода з Винниченковою шинелею.

По довгих митарствах, хованнях від поліції, арештах, в'язницях, після військового суду ми з розбитими мріями, з пустою в душі і без копійки в кишені спинилися на хуторі в Андрієвого брата. Одного разу прийшла провідати нас колишня няня моєї Натусі, Марія, яка жила в сусідньому селі. В розмові вона почала розпитувати про всіх наших товаришів і раптом запитала:

— А що сталося з тим Володькою, що ви його кудись виряджали?

— А ти як знаєш, що ми його виряджали? — здивувались ми.

— Та, бачите, не вам кажучи, Наталочка в ту ніч, коли це сталося, була дуже неспокійна, я довго не спала і все чула. На другий день уранці пішла палити грубку, штурхнула кочережною, а воно щось не пускає. Я почала вигрібати і вигребла недопалену шинелю. Я собі й подумала, що треба її якнайшвидше спалити. Поклала дровець, облила шмат-

ки шинелі керасином і поволі, перегортаючи, все спалила. Потім повигрібала з попелом гудзики і повикидала на смітник.

На закінчення Марія додала:

— Е, я багато чула і знала, тільки мовчала.

Незабаром ми довідалися, що Винниченко щасливо перейшов кордон і живе у Львові. Пізніше він приїздив до Києва нелегально під чужим прізвиськом, і тоді Андрій з ним бачився.

В недовгому часі з нашого ж таки посмешкання ми виряджали на еміграцію Голіцинських. Прийшли до нас увечері вже одягнені до виїзду. Катерина переодяглася за міщанку. На голові у неї була хустина. На плечі накинула велику хустку, як носили заможні міщанки. Євген, її чоловік, виглядав як ремісник.

Катерині не було потреби виїздити нелегальним шляхом. Була загроза арешту її чоловікові. Вона могла за деякий час переїхати легально. Але всі наші намовляння залишитись Катерина відкинула. Навіть такий аргумент, що при переході кордону вона буде великою перешкодою для чоловіка, її не переконав. Поїхали. Також перебрались без великих пригод і оселились у Львові. Так рідшали наші революційні ряди.

З Винниченком я зустрілася ще раз в кінці грудня 1918-го року. Прийшов з Андрієм на помешкання моєї сестри Ніли, де ми жили тоді у Києві.

— Прийшов привітати товаришку Ксантину, — сказав.

Був дуже милий і привітний. Візита тривала дуже коротко. Була революційна доба, йшла підготовка до Трудового Конгресу. Не було часу на спомини і товариські розмови. Попросились уже назавжди.

За кілька років, уже на еміграції у Варшаві, прочитала я його „Відродження нації“, цей ганебний пасквіль, в якому він обплював усю нашу визвольну боротьбу, усе те, в чому сам брав участь, як голова уряду УНР. Не хотілося вірити, що це написав той самий Володимир Винниченко, вірний товариш з часів наших спільних змагань, наших молодечих мрій і поривів.

З ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ГЕТЬМАНА-ЕМІГРАНТА ПИЛИПА ОРЛИКА

Написав Мирон Заклинський

В 1960-му році непомітно минула 250-та річниця двох великих подій нашої історії. Тоді, в 1710-му році, вибрано гетьманом по смерті Мазепи його генерального писаря Пилипа Орлика, найвизначнішого діяча помазепинських часів аж до кінця Козаччини. Тоді ж, у Бендерах, у висліді нарад і переговорів між Орликом і козацькою старшиною, видав він Конституцію, дуже важливий державний акт, що на довгі десятироки випередив західноєвропейських і американських теоретиків народоправства та борців за нього.

Наше еміграційне громадянство не відзначило цих двох річниць. Лише в мюнхенському тижневику „Шлях Перемоги” появилася нарис нашого історика Домета Оляничина — і д-р Богдан Галайчук мав у Нью Йорку цікаву доповідь про Орликову Конституцію з правничого боку. І стільки всього.

Хоч би для пропаганди нашої справи можна було вийти з Орликовою Конституцією перед чужинецьких правників і політичних діячів. А діяльність гетьмана-емігранта для нас дуже повчальна. Політична ситуація в тодішній Європі була в загальному подібна до теперішньої. Тоді також західноєвропейські держави боялись нестримного розросту Московщини і так само не вміли його спинити. Труднощі й перепони, з якими Орлик мусів боротися, знаємо з теперішнього досвіду, а методи Москви в боротьбі з діяльністю нашої тодішньої еміграції такі подібні до теперішніх, наче від Орликових часів минуло не два з половиною століття, а лиш кілька десятиліть. Тому повинні ми не лишень познайомитися з його діяльністю, але

й студіювати її — і ті обставини, в яких вона проходила.

Діяльність Орлика належить до найменше спопуляризованих частин усїєї нашої історії. І тут, на мою думку, головна причина загальної мовчанки в його річницю. Основні студії над його діяльністю почалися аж по другій світовій війні. На початку 1920-их років віднайшов лок. історик Бєрцак у французьких архівах об'ємистий Орликів щоденник „Діарій” та багато інших важливих документів, що торкаються його діяльності — і почав друкувати свої студії про нього в журналах. Наш Науковий Інститут у Варшаві видав у половині 1930-их років першу частину Орликовсго „Діарія”. Також покійний визначний історик Б. Крупницький зайнявся добою і діяльністю гетьмана-емігранта і написав про нього вичерпну монографію в 1930-их роках. Обидва ці історики простудіювали матеріали Орликових часів і діяльності в архівах Швеції, Франції, а також у Дрездені, Лондоні та інших містах.

Аж на основі їхніх праць виринула перед нами на весь зріст постать енергійного, незламного діяча-державника. Одначе, їхні нечисленні праці не викликали відгомону серед громадянства. Та й, на жаль, монографія Крупницького, що появилася друком у виданнях Українського Інституту у Варшаві, вийшла в світ безпосередньо перед другою світовою війною. Не багато примірників устигло розійтись. Майже весь наклад пропав у воєнній завірусі. Тепер ця книжка рідкість, навіть в університетських бібліотеках.

Та й у теперішніх посібниках історії України, що є здебільша передруками або перерібками давніших,

немає, хоч би зв'язкого з'ясування Орликової еміграційної діяльності. Є лише кілька загальників. Тому одним із найважливіших чергових завдань нашої науки на еміграції є перевидання, хоч би фотографічним способом, монографії Б. Крупницького та видання друком другої частини Орликового „Діарія”, що цілі десятиліття чекає в Парижі на друку.

1) Орликова діяльність у Бендерах

У серпні 1709-го року опинилися останки козацької і шведської армії в місті Бендерах за Дністром, під турецькою владою. Запорожців і гетьманців було коло 5 000, а шведів менше, як півтори тисячі. Головні шведські сили, кого 16 000 війська, лишив був Карл XII в Переволочній над Дніпром, щоб генерал Левенгавпт повів його на Крим, до татарського хана. Одначе, ген. Левенгавта й інших провідних шведських старшин так заломала програ під Полтавою і відхід короля - полководця від армії — та й перспектива походу незнаними степами до непевного партнера, — що, коли надійшло московське військо, він піддався без бою. Москалів було там усього 9 000 . . . Це була для Швеції й України більша катастрофа, як програ під Полтавою, бо славна на всю Європу шведська армія пішла в неволю, а її великий полководець, Карло XII лишився без війська. Із Швеції не міг дістати він нічого, бо по дорозі, в Польщі, панував союзник царя, король Август II і стояло московське військо.

Старий гетьман Мазепа, перевтомлений скорим походом з-під Полтави аж до Бендер і пригноблений невдачами, не прожив на еміграції і двох місяців. Заповіту він не лишив. Його скарби присвоїв молодий і легкодушний його сестрінок Войнаровський. Провідна козацька старшина відмовляла Войнаровському права на ті скарби, бо в них було багато державних гршей. Справа опинилася перед шведським королем. Він призначив комісію, що розглянула ту суперечку і признала весь скарб Войнаровському. Тоді козацька старшина запропонувала Мазешиному сестрінкові

гетьманську булаву. Але він не згодився. Так опинилося козацьке військо на еміграції без грошових засобів.

Турецька влада доставляла еміграційному війську харчі — щоденно на 500 талярів. Одначе, цього було замало, і військо бідувало. Тим більше, що незабаром прибув ко Карла відділ 3 000 поляків. З ними мав Карл уже 10 000 війська. На жаль, його бойова вартість, якщо порівняти до вартости запропашеної шведської армії, стояла під знаком запиту.

Найповажнішим кандидатом на гетьмана був генеральний писар пок. Мазепа — Пилип Орлик. Він нерано прийняв той високий уряд, і аж тоді, коли Карл XII підтвердив свій союз з Україною і наново уклав заяву, що не перестане воювати, доки не визволить Україну з московської неволі.

Перебираючи владу, видав Орлик свою славну Конституцію. Її постанови випередили розвій західноєвропейської думки на кілька десятиліть. Та конституція обмежувала гетьманську владу. Козацька Рада повинна була сходитися на наради тричі на рік. До неї мала належати не лише старшина — полковники десятиох полків, на які була поділена, адміністративно і військово, гетьманська держава — але також представники населення. Для скарбових справ створювала конституція окремий скарбовий уряд, щоб точно відмежувати державне майно від гетьманового приватного. Очевидно, причиною тої постанови був трагічний випадок з гршми, що їх вивіз з Гетьманщини Мазепа.

**
*

В перших місяцях у Бендерах сподівався Карло XII наладити зв'язок із Швецією з поміччю великого відділу (8 000 вояків), який він залишив був у Польщі. Одначе, той відділ з трудом оборонявся від атак московських і польських військ. Карл вислав був на розвідку в напрямі Польщі 1 000 козаків і 160 шведів, під проводом генерала. Коло Черновець обскочила їх московська кіннота, шведи пспали в неволю, а козаків багато згинуло. Тоді з'ясував собі шведський король, що зв'язку з рідним краєм він

не матиме -- і взявся здійснити інший свій плян — спонукати Туреччину до війни з царем.

Карл XII дав доручення в тій справі своєму послуві в Царгороді, Понятовському — і той узявся енергійно до праці. Він знайшов доступ до впливових турецьких урядовців, а то й на султанський двір. Але це все коштувало Карлові багато. Не був він звичний до ощадности і вже раніш запозичився по вуха на потреби війська у грецьких, жидівських і вірменських банкірів, а також у Войнаровського. Тепер усі гроші йшли на репрезентацію в Царгороді та на дарунки турецьким достойникам. Зате вислід був задовільний: Туреччина виповіла цареві війну.

Для козацької еміграції в Бендерах настала пора великих надій. Карл задумав прогнати москалів спершу з Правобережжя, щоб турецька армія мала вільну дорогу в Гетьманщину. Вислав туди на початку 1711-го року Орлика з козаками, польський відділ і татар. Спільної команди не було, тому й пляни були різні. Польський командант Потоцький хотів іти в околицю Кам'янця, бо мав фантастичний плян — перетягнути на шведську сторону польські частини короля Августа, що там кватирували. Орлик хотів присупити чимскорше до облоги Білої Церкви, головної твердині Правобережжя а татари шукали нагоди грабувати. Татарські провідники підтримали плян Орлика — і Потоцький мусів згодитися.

Москалі, розміщені на Правобережжі, встигли вже дошкулити населенню, і тому воно радо пішло з гетьманом. До нього пристали майже всі правобережні полки. Його військо виросло до 12 000. Москалі ставили слабкий опір. Орлик скоро дійшов до Білої Церкви і почав облогу. Все йшло добре, аж нараз татари покинули фронт і розпустили загони по Київщині, щоб грабувати й забирати населення в полон. Правобережні козаки розбіглися рятувати своїх рідних — і Орликове військо змаліло зовсім. Він мусів покинути облогу і подався назад до Бендер, утративши з вини татар прихильність населення.

Цар Петро повів свою армію проти турків аж у Басарабію, над ріку Прут. Не був він передбачливим і обережним полководцем. Туркам удалося обкружити його військо. В тому беззахідному становищі послав хитрий москаль багаті дарунки турецькому начальникові, і той згодився на мир. Нещасливо склалося, що в турецькому штабі не було ані Карла, ані Орлика. Карла турки поважали і його слово було б багато заважило. Турецькі начальники кликали були Орлика з козаками в той похід, але Карл задержав його коло себе. При переговорах турецький начальник не знав, що від царя треба вимагати Лівобережної України. Цар зрікся влади над запорожцями та їх територією і віддав туркам Правобережжя. Так прогавлено велику нагоду.

По тій війні турки призначили Орлика гетьманом Правобережжя і вимагали, щоб він вирушив туди негайно. Орлик відповів меморіялом, у якому вияснив, що цар обдурих турків, бо віддав їм край, над яким не панував. Також пригадав їм, що вони, турки, мають з Польщею договір з 1700-го року, в якому признають її владу над Правобережжям, і порадив їм договоритися в тій справі з Польщею.

В дальших роках не зискав Карл нічого, бо турки погоджувались воювати проти царя лише в тому випадку, коли шведська армія рівночасно наступатиме з півночі. Одначе та армія мала забагато ворогів і часто програгала. У 1714-му році виїхав Карл до Швеції, що важко змагалась з московською фльоотою й армією, а з ним і Орлик з кількома старшинами. Козаки відійшли на Січ, що була на татарській території, близько гирла Дніпра.

2) Орлик у Швеції, Німеччині і Польщі

Орлик осів з родиною в місті Крістіанстаді. Там він жив дуже бідно. Карл наказав, щоб державна каса виплачувала для нього і його співробітників по 13 000 талярів річно. Одначе, довга війна викликала в Швеції господарську і грошову кризу. Паперові

гроші, які випустив уряд, знецінювалися щораз більше. Гетьман попав із ріднею в розпучливе становище. А родину мав він велику: дружину, трьох синів і дві доньки. Він заліз у борги, врешті заставив свої дорогоцінності та гетьманські клейноди: булаву, бунчук і ін. Також домагався він у шведської державної скарбниці, щоб звернула йому позичку, яку зтягнув Карл XII у гетьмана Мазепи, одначе в ту пору не міг її одержати.

Карл XII не цікавився тоді справами України і Польщі, бо мав ближчі, дуже клопітливі справи. Німецькі держави: Ганновер, Прусія і Саксонія уклали з Московщиною і Данією союз, що мав на цілі відібрати від Швеції всі її посілості на німецькій території. Шведська армія, заабсорбована війною проти Московщини, мала тепер забагато ворогів. Карл робив, що міг, але часи його перемог минулись безповоротно.

В грудні 1718-го року поляг Карл XII у війні з Данією, на 37-му році життя. Саме в той час важка ситуація Швеції почала поліпшуватися. Англія, Франція й Австрія створили в 1719-му році союз проти Московщини, бо не подобався їм зашвидкий її розрід. Англійський король вимагав від царя, щоб він забрав свої війська з Польщі. Польський король Август II, що був раніш союзником царя, звернувся до нього з вимогою, щоб негайно забрав свої війська з Польщі і віддав їй Курляндію та інші загарбані в неї провінції.

Гетьман Орлик уважно слідкував за розвитком політичної ситуації. Він бачив, що з погіршенням справ Московщини справа України має дані стати актуальною. Він переїхав до Стокгольму. Хоч його становище трохи покращало з матеріального боку, жив він у шведській столиці за позичені гроші. В кінці 1719-го року Англія та Франція заявили, що вони оборонятимуть береги Швеції своїми фльотами і дадуть гроші на zorganizування великої армії проти царя Петра. Тоді ж послы Англії і Франції в Царгороді переконали турецьких провідних політиків, що Туреччина повинна відновити війну проти царя.

Орлик бачив, що для того, щоб справа поневоленої України стала актуальною в державах, ворожих цареві, він повинен стати у проводі заporожців і прийняти участь у війні, в союзі з Кримом, турками і Польщею. Тому він вирішив виїхати до Польщі, а звідтіль до заporожців і татар. Шведи радо прийняли його плян. Українська справа була їм потрібна, як засіб спонукати Польщу до участі у війні. Шведські провідні діячі мали плян вирвати Лівобережжя з московських рук шляхом її унії з Польщею. Орлик згодився з конечности на той плян і почав переговори з королем Августом і впливовими магнатами. Також старався він, щоб шведська влада підтримала справу його гетьманства в Україні і щоб Правобережжя дістало під його владою автономію.

До Варшави послав Орлик полковника Герцика з листами до магнатів. Всні і польські сенатори виявляли у відповідях свою прихильність до Орлика і запрошували його до Польщі. Одначе, до його воєнних плянів мали свої завваги, як до нездійсненних. З листами до заporожців і до хана поїхав інший вірний гетьманові співробітник Нахимовський. Орлик повідомляв заporожців, що в Європі створилася коаліція протимосковських держав і що прийшла пора визволяти Україну.

На Запоріжжі була тоді така ситуація: відділення Січі від України державним, турецько - московським кордоном дуже дошкуляло заporожцям. Торгівля і всякі зв'язки із Січчю були в Україні заборонені. Між заporожцями були дві партії: одна трималася Орлика і його союзу з ханом, друга, також доволі сильна, бажала повороту Січі під царську протекцію. На гетьманський лист відповіли заporожці доволі приязно.

Шведська влада дала Орликові на відхідному 20 000 таларів. Дістав він також від нового шведського короля низку поручальних листів: до австрійського цісаря, до англійського короля, до хана й ін. В листі до англійського короля було прохання зайнятися оправданими претенсіями Орли-

ка на Правобережжя і через англійського посла в Царгороді підтримати його старання перед турками. Ту саму справу порушували його листи до польського короля, до султана і хана. Передав король також листа до кошового з повідомленням, що дістав листа від запорожців із кондоленціями з приводу смерті Карла XII. Також обіцяв запорожцям свою опіку.

Гетьман виїхав із Стокгольму восени 1720-го року. Поспішав до Німеччини, щоб ще застати в Ганновері англійського короля. На Балтійському морі бушувала буря, що змусила Орлика чекати кілька днів на острові Ріген. На німецькому березі вислав він родину до міста Бресляв, а сам, з найстаршим сином Григором і своїм секретарем, капітаном де-Клюаром, подався до Ганноверу. Короля вже не застав, зате мав авдієнцію у його міністра, графа Бернсдорфа. Той уважно вислухав гетьмана й обіцяв підтримку в імені короля. Орлик вручив йому листа до короля і показав важливі документи, як грамоту султана з призначенням його, Орлика, на гетьмана Правобережжя, договір запорожців з кримським ханом і ін.

В тій порі, коли Орлик виїхав із Швеції, почалася вже нова зміна в химерній тодішній політиці. Державам, ворожим супроти Москви, бракувало однозгідності. Польський король не зміг перебороти неохоту магнатів до нової війни. Австрія не зробила нічого, крім обіцянок. Причина була, мабуть, у тому, що всього кілька років перед тим держави Західньої Європи закінчили довголітню війну за еспанський престіл, яка виснажила Австрію і Францію. Внаслідок такої зміни настроїв англійський король багато опустив із своєї войовничости супроти царя і згодом порадив Швеції замиритися з царем.

Опісля гетьман переїхав до Бресляв і почав енергійне листування з володарями і діячами, від яких залежали дальші події на сході Європи. Вислав листи до польського короля і до магнатів, до шведського посла у Варшаві і до литовського канцлера, князя Вишневецького. Шведському послові в Лондоні послав низку актів. Також

знову вирядив посланця до запорожців і до хана, з листами від шведського короля і своїми.

Листи до австрійського цісаря пошлав на руки шведського посла у Відні і просив у нього помочі, зокрема права жити в Бресляв. Одначе, австрійська політика зробила саме в ту пору різкий оборот. Австрія зблизилася до царя. Саме йшли дипломатичні і торговельні переговори з царським послом у Відні — Ягужинським. Цар Петро довідався про заміри гетьмана і видав наказ зловити його.

Брат Ягужинського чекав на Орлика в Гамбурзі. Діставши точні дані, поїхав до Бресляв, щоб арештувати його з родиною. Не вдалося це московському агентові лише тому, що гетьман мав уже товариські зв'язки.

У Бресляв він познайомився із бароном Орликом, своїм дуже далеким родичем. Гетьманові далекі предки виємігрували були з Чехії в XV віці до Польщі. Згодом частина родини переїхала на Білорусь, і там батько Орлика був дідичем. Його син Пилип, пізніший гетьман, студював у Києві, де зовсім зукраїнчився. Отже, виявилось, що барон Орлик походив з тої ж родини, що осіла була в Польщі, і мав той самий шляхетський герб, що й гетьман. Він зацікавився гетьмановою родиною, ввів її в доми місцевої аристократії і познайомив з впливовими людьми. Він дізнався вперше про московські заміри схопити гетьмана і відвіз його в безпечне місце.

Через кілька годин по його виїзді прибув до Бресляв Ягужинський і вночі прийшов перед дім, де жила гетьманова родина, щоб її арештувати. Врятувала її лише неуступливість господаря, що ніяк не згодився відчинити браму нахабі серед ночі. На другий день примістив барон Орлик гетьманів в одному монастирі, а гетьманівен у другому.

Московська влада почала практикувати ловлю в чужих краях невігідних для себе наших емігрантів. Так, у 1716 р. схопили московські агенти на вулиці в Гамбурзі Войнаровського і, не зважаючи на старання дипломатів, особливо шведського посла, вивезли його в Московщину. В кінці 1719-

го року скопили агенти московського посла у Варшаві, князя Долгорукого — Орликового висланця полковника Герцика. Польська влада зробила демарш у Петербурзі, яким, мовляв, правом московські агенти хапають у вільній польській республіці людей. Московський уряд відповів, що Польща чейже не має нічого проти того, щоб московська влада ловила на її території своїх зрадників і дезертирів. На тому протест Польщі закінчився.

Московський посол у Відні, брат людолова Ягужинського, старався в австрійської влади, щоб відмовила Орликові азилю. Це йому вдалося, хоча в користь Орлика інтервенювали: польський король Август II, папський нунцій, якого Орлик просив за посередництвом своїх висопоставлених протекторів, та англійський і шведський король у Відні. Впливи ворога виявилися сильнішими. Гетьманова рідня лишилась у Бреслав, а він сам, — за його власними словами — не маючи місця, де склонити голову, став позорищем світові і переїздив з місця на місце під прибраним іменем.

З Кракова вислав він низку листів до різних достойників польської держави. Також мав розмови з саксонськими міністрами і вислав свого 19-літнього сина, Григора, до Дрездену, щоб продовжував свою військову освіту в саксонській гвардії короля Августа II.

З Бреслав дістав повідомлення, що небезпечно було б йому там показуватися. В Кракові терпів гетьман матеріальний недостаток і мусів скриватися від численних московських шпіонів. Також пригноблювала його нагла зміна в європейській політичній ситуації. Польський король бажав, щоб Орлик жив у Польщі, але не міг захистити його від московських агентів. Два саксонські міністри, гетьманові знайомі остерігали його, щоб не сидів у Кракові, а скрився десь у безпечнішому місці. Польські магнати були в такій різкій опозиції до королевих воєнних замірів, що король мусів покинути думку про унормування взаємин. Тим самим утратила решту актуальності справа протимосковської війни і участі у ній запорожців. Після

понад 20-літньої війни на європейському сході почав зближатися скорою ходою мир. Він похоронив гетьманові надії на поліпшення долі України в тій війні.

Коли повернувся гетьманів співробітник Нахимовський з листами від запорожців і хана, гетьман знову вярдав його туди і почав підготовлятися до виїзду в Туреччину. Спростав рідню до Кракова і примістив її у тамтешніх монастирях. Покидав Польщу проти своєї волі, лише тому, що не мав там безпеки. Цар і далі свобідно господарював у Польщі, як під час війни з Карлом XII. Напровесні 1722 року Орлик перейшов турецький кордон у північній Басарабії, коло міста Хотина.

Орлик у часах інтернування в Солуні.

Спочатку прийняли Орлика неприхильно. Турецький начальник у Хотині звелів йому вертатись назад, звідки приїхав. Але коли побачив у нього листи від шведського короля до султана і хана, зрозумів, що має діло з високопоставленою особою і звернувся за інструкціями до Царгороду. Турецька влада згодилася пустити Орлика на Січ і на Крим, але довідались про те московські агенти і заперечували, бо це, мовляв, суперечило б турецько-московському договорові, укладеному недавно перед тим. Коли ж цар Петро звернувся до турецької влади з домаганням, щоб видала йому його підданого і бунтаря Орлика, турки відмовили цареві, але інтернували гетьмана. Від грудня 1722 р. жив Орлик у місті Солуні. Діставав від влади пенсію і не мав права виїхати з того міста.

Найважче жилося йому в початках. Недостача свободи рухів, чуже довкілля в магометанській державі, віддаль від рідні, залишеної без матеріальних засобів, і важка невдача з його недавніми політичними плянами — все це пригноблювало його. Середущий його син Михайло, що подорожував разом з ним, помер у Солуні. Наймолодший, дуже талановитий, помер раніше, в монастирі в Кракові. Лишилися йому доньки і най-

старший син Григор, що служив у гвардії саксонського князя Августа, польського короля. Невдоволення проглядає з тодішніх сторінок гетьманового „Діарія”. І не диво, що гетьманове здоров'я почало підупадати.

Одначе, гетьман - емігрант визначався гартом і великою моральною силою. Ті всі невдачі, часте хорування і трагічні випадки в родинному житті не заломили його. Він почав жити товариським життям, познайомившись з визначними особами з-поміж греків і з представниками Франції й Англії, що урядували в тому торговельному місті. Також наукові зацікавлення додавали йому бадьорости, головню політичні й історичні. Він знав багато мов, м. ін. голландську, французьку, італійську і, найкраще, латинську. Тепер студював і читав у тих мовах книжки і політичні журнали. Недаром виріс він на видатного діяча під проводом людини творчої, високоосвіченої і всесторонньо талановитої — гетьмана Мазепи.

Орлик почав жваве листування з ріднею і з царгородськими представниками тих держав, неприхильних Москві, що цікавилися справами східньої Європи. Вони підтримували його старання перед турецькою владою, щоб вона дозволила йому жити в Царгороді і мати зв'язки з Січчю і з ханом. Одначе, старання представників Англії, Швеції і Франції не змогли захитати переконання турецької влади, що вона не може пристати на те, з огляду на Московщину.

Коли англійський амбасадор у Царгороді, Станіян, позбирав інформації про Орлика і переконався, що він визначний і впливовий діяч, та довідався, що цар вимагає його видачі, — робив енергійні, хоч безуспішні, старання в його справі. Лише це одне зискали дипломати, що гетьманові підвищено його невеличку пенсію.

В 1725 р. сталися події, що насторожили гетьмана і зродили у нього нові надії: смерть царя, гнотителя України, Петра I і одруження французького короля, Люї XV, з донькою польського короля-емігранта, ставленика Швеції, Лещинського. Московська влада була тим одруженням невдоволена, і між нею і Францією настало

охолодження. Було ясно, що французька влада старатиметься, щоб по смерті старого Августа II став польським королем Лещинський. Незабаром створилися в Європі два союзи держав: в одному були Австрія, Іспанія і Московщина, в другому Англія, Франція, Швеція, Голляндія і Данія.

Справа поневоленої Гетьманщини й Орлика набрала трохи актуальности. Він почав знову дипломатичну діяльність. Між іншим, звернувся до Лещинського, що був таємним союзником Мазепи, коли Орлик був генеральним писарем, щоб Франція зайнялася справою Гетьманщини і запорізького війська, як свого союзника у випадку війни.

В 1726 р. головним міністром Франції став кардинал Флері. Він вів мирну консервативну політику. Постарався про конгрес європейських держав у Суасоні. Орлик звернувся до протимосковських держав, щоб винесли на нараді конгресу справу України. Швеція, Англія і Франція дали обіцянку. Одначе для України не приніс той конгрес нічого. За справою Орлика промовляв сам кардинал Флері, делегат Англії і ще кілька. На те заявив представник Московщини, Головкін, що не допустить до обговорення справи України, бо український нарід вдоволений, дістав дозвіл вибрати гетьмана і вже вибрав — Данила Апостола. Орлик, мовляв, бунтар і спільник Мазепи, але дістав про амністію, якби перестав бути ворогом Московщини.

Щоденне життя гетьмана - емігранта в Солуні

Знаємо про це чимало з його „Діарія” і з листів. Частина з них збереглася.

І так, 1726 р. Новий Рік почався у нього з прибуття кількох грецьких духовників, що зложили йому новорічні бажання. На другий день загостили до нього консули французький і англійський з такими ж бажаннями. Французький консул був заприятельний з гетьманом і помагав йому багато, висилаючи його дипломатичне листування. 6-го січня був він на Службі Божій у митрополічій церкві. По

Службі запросив його митрополит у гостину. 29-го січня гостював з митрополитом у одного знатного грека. Того ж дня прислав йому з Царгороду добрий його знайомий, Ісусовець о. Тарйон голляндські часописи у французькій мові. Але гетьман читав ті числа вже раніше.

Від 5 до 9 лютого писав він листи до Царгороду, Відня, Бресляв до Польщі і до рідні. Тоді ж відвідував французького комісара і консула та ченців Ісусівців. 21 лютого записав, до кого вислав листи. Отже, до жінки і доньки Анастасії, замужньої за шведським генералом Стенфліхтом, до сина Григора, до доньок, що були коло мами, до ген. Стенфліхта, що був знатним дипломатичним урядовцем у гольштайнського князя Карла Фрідріха, прихильника Орликових політичних плянів, до англійського амбасадора в Царгороді Станіяна, що допомагав йому тоді в посилці листів до Відня, до англійського амбасадора в Відні, до барона Менніха, що був дорадником австрійського цісаря, до Ісусівців Тарйона і Кашода в Царгороді — і до капітана Де-Клюара. Це був французький емігрант, що був у рр. 1720—22 секретарем Орлика. З Солуня відійшов він на працю до англійської амбасаді в Царгороді. 24-го лютого гетьман приймав у себе обідом французького консула з дружиною і перекладачем та оо. Ісусівців. Такий працьовитий був Орлик у політичному і родинному листуванні.

1-го березня одержав із Царгороду від о. Кашода кілька листів, між ін. зі Швеції, від давнього знайомого Гепкена, що був тоді міністром закордонних справ. Цей писав, що докладе всіх старань, щоб звільнити його, гетьмана, з важкої ситуації. Він, мовляв, доповів про гетьманову справу королеві і цей звелів написати листа до великого везира, щоб дав гетьманові волю і не дозволив робити труднощів шведському скарбникові, який повинен доручити йому, гетьманові, гроші, належні від шведського уряду.

20-го березня був у митрополичого бібліотекаря, щоб позичити книжок: твори Василя Великого, праці істориків Кедреноса, Грігораса й інших. Гетьман цікавився ближче в тих ча-

сах історією розколу Церкви на православну і католицьку та добою хрещення України.

Як бачимо, Орлик вів тоді діяльне життя, як і личило голові козацької держави.

Під кінець 1720-их рр. справа України почала знову набирати актуальності у зв'язку з актуалізацією справи Лещинського. Польський король Август постарівся і хворів. У 1728 французька влада дала доручення своєму послові у Варшаві, Де-Монті, робити старання, щоб у недалеких уже виборах нового короля Польщі Лещинський мав перевагу над іншими кандидатами. Провідні політичні діячі Франції передбачали, що тоді легко може прийти до війни, бо Москва робитиме все можливе, щоб королем не став ставленик і союзник Карла XII. У випадку війни, плянували вони, повинна котрась держава заатакувати Московщину, і так утруднити їй військову акцію в Польщі. Тою державою може бути лише Туреччина. Тому завданням французької закордонної політики стало притягнення її до тої війни. В тій майбутній війні — плянували вони — важлива роля припала б також Орликові, що мав численне козацьке військо і востійний союз із кримським ханом. Французький амбасадор у Царгороді, Вільнев, почав тоді листуватися з Орликом.

У той час дістав гетьман важливу поміч від свого сина Григора, що тоді виступив на політичну арену. Григор покинув службу старшини гвардії, бо Саксонія зблизилася до Московщини. Він прибув до Польщі, де між провідними діячами було немало знайомих його батька з бендерських часів, і прийняв місце ад'ютанта у головного команданта польської армії. Французький посол Де-Монті звернув увагу на талановитого гетьманича й уладив нараду, в якій прийняли участь провідні польські діячі, посол Швеції і гетьманич. По дискусії, що торкалася справи майбутнього короля Польщі і протимосковської війни, порадили учасники наради Григорові, щоб поїхав у Париж і з'ясував справу України і свого батька французь-

кій владі. Це він і зробив. За місяць був у Парижі з листами від Де-Монті до кардинала Флері, до міністра закордонних справ Шовелена і до Лещинського.

В першу чергу йшло про звільнення Орлика з інтернування і вможливлення йому зв'язків із Січчю. Провідні діячі Франції признали повну рацію доказам гетьманича і вирядили його до Царгороду, щоб він зайнявся там, разом з французьким амбасадором, справами свого батька. По дорозі вступив Григор потайки, під прибраним назвиськом, до Солуня, до батька, якого не бачив десяти років, щоб обдумати дальшу політичну дію.

Прибувши до Царгороду, Григор відвідав у першу чергу французького амбасадора Вільнева. Дав йому прочитати м. ін. лист свого батька до великого везира, в якому Орлик просить дозволу переїхати ближче до запорожців і вдержувати з ними зв'язки. Вільнев поінформував Григора, що турецька влада тому так боїться зачепати Москву, що Москва має союз з головним ворогом Туреччини — Австрією. Тому в Царгороді дуже важко щось досягнути. Великий везир недовірливий, а султан любить грошові дарунки.

Гетьманич відвідав також англійського амбасадора і посла Голляндії. Згодом виявилось, що голляндський посол був інформатором московського посла Неплюєва і доніс йому, що син Орлика в Царгороді і живе у французькій амбасаді під прибраним назвиськом.

Під час зміни на ханському престолі кримським ханом став Каплан Гірей, давній приятель гетьмана. Тепер він зрадив, діставши від Григора вісті про його батька й обіцяв вивести у турецької влади для нього дозвіл переїхати ближче до запорожців. Але це і йому не вдалося, бо справа проволікалася, а він мусів відїхати на Крим.

Григор покинув Царгород, коли розійшлася вістка, що приїде московський дипломат Шафаров, ворог України. Він міг своїми широкими зв'язками викрити Григора і його заведення.

Вернувшись до Парижу, Григор написав меморіал до французької влади, в якому м. ін. подає, що московські агенти агітують серед запорожців, щоб ті вернулися під московську владу. Тому могли б запобігти зв'язки гетьмана з Січчю, отже треба дальшої невинної акції в тій справі.

Діяльність Орлика по звільненні з інтернування

На початку 1733 р. польський король Август II помер. За кандидатурою Лещинського стояли навіть химерні магнати. Французький король XV і кардинал Флері вислали Григора до Варшави, до посла Де-Монті. Коли виявилось, що Лещинський має всі дані на вибір, Григор вернувся до Парижу з проєктом, щоб Лещинський прибув потайки до Польщі. Так і зроблено. В товаристві гетьманича й одного французького шляхтича Лещинський переїхав до Варшави. Всі три були перебрані за купців. Там він скривався у французькому посольстві. Показався прилюдно аж у дні вибору, і його вибрано королем.

Московська влада негайно вислала в Польщу 40-тисячну армію. Лещинський мусів утікати з Варшави, а гурт стероризованих вибрав під диктатом іншого короля. Тоді почалася війна. Франція виступила проти Австрії, московської союзниці. Не виповіла війни Московщині, лише старалася, щоб виступила Туреччина. За старанням французького амбасадора Вільнева запротестувала турецька влада проти введення московського війська в Польщі і вимагала, щоб його забрано назад.

Аж під весну 1734 р. згодився твердоголовий великий везир, щоб гетьман Орлик покинув Солунь. Але не згодився на негайний виступ запорожців і хана проти Москви. Турецька влада вимагала спершу оборонного й наступального союзу з Францією. Кардинал Флері вагався. Коли врешті літом того ж року згодився, було запізно. Москалі зайняли Данціг, де осів був Лещинський, і він утік до Франції. При такій ситуації турки втратили охоту вмішуватись у польські справи.

Виявилось також, що турецька влада запізно згодилася звільнити Орлика з інтернування. Вже роком раніше запорожці хвилювалися, що зближається війна, але вони не знали, чи будуть воювати спільно з турками чи, згідно з традицією, проти них. Врешті вислали послів до московської влади. Вона вирішила прийняти їх. Коли хан оголосив незабаром мобілізацію запорожців, вони перейшли в Україну. Колишньої майже самостійности не дістали, лише автономію.

Перехід запорожців на московську сторону був для Орлика і його політики важким ударом. Він старався рятувати, що можливо. Видав відозву до запорожців, у якій пригадав їм, що вони, оборонці України, пішли до її ворога, тоді, коли є нагода боротись за її волю. Тоді частина запорожців вернулася до Орлика. З них він zorganizував полк у дві тисячі вояків. Коли ж Туреччина втратила охоту до війни, вона перестала давати прохачування тому полкові, і він розбігся.

Тим часом московська влада виповіла війну Туреччині. Австрія, що саме тоді помирилася з Францією, також почала війну з турками. Так завелика обережність, боязливість турецької влади вийшла їй на зло. На московському фронті держалися турки пасивно. Всі сили кинули проти Австрії.

Згодом запросили турки Орлика до головної воєнної квартири, як знавця східноєвропейських справ. Одначе, політичне значення його зменшилося, бо він не мав уже військової сили.

Тим часом у поневоленій Гетьманщині поширювалося невдоволення. По смерті гетьмана Апостола (1734 р.) царська влада не дозволила вибрати нового гетьмана. Управляла краєм „Малоросійская Колегія”. На Гетьманщину звалилися непосильні воєнні тягарі, безупинні доставки і ревізії. Великі простори краю лишалися роками неорані, бо волів забрано на прохачування війська.

Орлик одержував повідомлення про ті події. Він посилав у Гетьманщину листи, в яких закликав приготуватись до повстання. Помітила і московська влада, що Орлик бунтує на-

селення. Гетьманч Григор піднявся дуже небезпечного діла: літом 1734 р. тайком прибув у Гетьманщину, де відбував наради з довіреними старшинами. Вони запевняли, що весь край повстане, як лише гетьман опиниться з військом коло його кордонів.

При замиренні Австрії з Францією зрікся Лещинський королівського престолу в Польщі. Від того втратив він усяке значення для нашої справи й обидва Орлики більше не цікавились ним.

Мир настав аж у 1739 р. Мирові переговори провадив французький амбасадор Вільнев. На просьбу Орлика порушив він при нарадах справу України. Одначе, москалі не схотіли зробити для неї ані найменших поступок. Отже, так довго очікувана війна не принесла для України ніякої нагоди до виступу, ані полегші в її неволі...

Обидва Орлики мали великі впливи у Швеції. Ввесь час тривання турецько - московської війни вони переконували провідних шведських політиків, що Швеція могла б відзискати ті провінції, що забрав їй цар Петро I, якщо приступила б до війни. Швеція довго вагалася. Уклала договір з Туреччиною аж тоді, коли та вже замирилася, і в 1741 р. почала війну. Вона плянувала також поліпшення долі України. Але війна їй не вдалася, бо запізно рішилася.

Старий гетьман важко переживав невдачу обох протимосковських воєн і своїх всіх плянів поліпшити долю України. Але не перестав працювати для нашої справи. В останньому своєму листі до кардинала Флері просив його про дальшу прихильність та піддержку для справи України і зазначив, що до кінця життя не перестане шукати способів поліпшити долю козацької нації.

Особисте життя гетьмана - емігранта було в останніх роках його життя дуже важке. Московські висланці вимагали від Туреччини під час мирових переговорів видати Орлика. На те турецька влада не згодилася, але, щоб не мати клопотів, наказала йому осісти далеко, в місті Адріянополі. Орлик жив тоді в Букарешті. Мав він плян осісти в Яссах, у Молдавії,

бо мав змогу спровадити туди, по 20-літній розлуці, свою родину. Його дружина жила тоді під Польщею, в місті Станиславіві - і бідувала. Гетьманова пенсія буал замала, щоб він міг їй допомгти. З таких причин не згодився він переїхати до Адріанополя. Тоді турки перестали виплачувати йому пенсію. Весною 1741 р. писав він до давнього знайомого, Гепкена, який був тоді державним секретарем, що вже 22 місяці не одержує пенсії і заліз у борги. Шведські послы в Царгороді виеднали для нього дозвіл переїхати до Яс. Одначе, жив він там уже не довго. Помер у травні 1742 р., проживши 70 років.

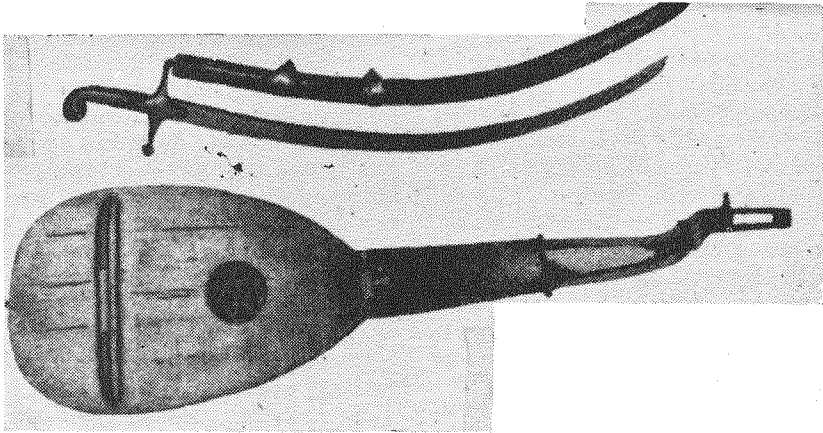
Хоч реальні осяги Орликових безупинних старань невеликі, значення його для нашої справи у XVIII віці величезне. Мав він усього кількох співпрацівників, але, завдяки виїмковій енергії і працьовитості, актуалізував справу поневоленої України при всякій нагоді та знайомив з її становищем передових політиків тих держав, що бажали спинити загрозливий розріст Московщини. Виконував він ту працю амбасадора нашої справи понад 30 років — увесь час у незви-

чайно важких обставинах. Про них була мова на попередніх сторінках. По його смерті продовжував ту діяльність ще 17 років його син Григор, що був генералом у французькій армії. Це був гідний наслідник свого великого батька.

Наслідком їх діяльності політичні провідники різних європейських держав, зокрема Франції, були аж до кінця XVIII. віку, а то й у Наполеонів добі, — добре ознайомлені з політичним значенням України, яка все бажала скинути московське ярмо.

Значення і повагу серед провідних діячів у європейських державах мав він не лиш тому, що був „шефом козацької нації” і до 1734 р. начальником 30-тисячного запорізького війська, але й завдяки свому твердому характерові та політичній талановитості.

Значення Орликової діяльності, мабуть, найкраще розумів цар Петро I. Його вважав цар головним своїм ворогом. Йому, не без причини, приписував неприхильні почини свого недавнього союзника, Августа II, настороженість і недовір'я Туреччини, невпинну ворожнечу хана і тривку неприхильність Швеції.

*Козацька бандура і шабля
(Зберігалися в музеї Тарновського в Чернігові і мали належати
гетьманові Іванові Мазепі)*

СЛІДАМИ ПЕРВІСНОЇ ЛЮДИНИ

АРХЕОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД

Написав д-р Осип Берест

Американська археологія — наука нова. Але це не значить, що в часі, коли жила в Європі первісна людина, американський континент був незаселеним пустарем, без людей та звірів. Під час зледеніння, яке обіймало також північно-американські землі, вудбувалися тут такі самі зміни в живві-бутті, як деінде.

Не будемо спинятися над тим, чому саме американська археологія запізнилася у своїм розвитку. Але які причини не були б, американська наука, раз зацікавившись археологією, скоро і на цьому полі вибилася на перше місце.

Американським ученим завдячує світова наука, що сьогодні можемо ми визначити докладно час, з якого походять такі археологічні знахідки, як кістки, останки рослин, загаслі давні вогнища тощо. Цю нову методи визначування віку археологічних знахідок подав американський учений, д-р Вікард Ф. Ліббі, член Інституту атомових досліджень в Шикаго. Полягає вона у визначуванні органічних сполук головно т. зв. вуглеводня 14. За допомогою цієї методи визначається вік усіх археологічних знахідок, що мають у собі органічні сполуки, як кістки, дерево, вугіль, але неможливо з її помічю визначити вік знайдених металевих предметів, наприклад, залізних чи бронзових. Цією методою визначено вік єгипетських мумій та біблійних знахідок у Палестині.

Апарати, які відкривають електромагнетичні поля в землі — це також американський винахід. З помічю цих апаратів геологи виявляють поклади залізної руди, нафти та ін. З помічю такого апарату американський археолог Де-Терра разом із ка-

надійським археологом Люндбергом з Торонта відкрив у 1941-му році в Герехрапі, на границі Мехіко, череп первісної людини американського континенту, разом із кістками мамута та інших тварин. Вік цих знахідок радіо-карбонною методою визначено на 10 - 12 тисяч років перед Христом. Але це не значить — заявляють учені, — що людина не жила вже перше на американському континенті.

Тип знайденого тут людського черепа антропологічно зближений до черепа кромайонського типу європейського континенту, але має він свої питомезні окремішності. В порівнянні з „гомо сапієнс“ старого світу первісна американська людина була стрункішою, мала високе чоло, сильно розвинений горішний руб очодолів і сильні суглоби. Вистаючі скроні і широка насада носа робили цю людину дуже подібною до первісних індіан Північної Америки. Спитаймо тепер засадничо: Звідки взялися первісні мешканці Америки?

Наука вважає, що первісні мешканці Америки примандрували сюди з азійського континенту через Сибір, а далі через протоку Берінга до Аляски; опісля вони перемашерували через Північну та Середню Америку аж до Полудневої. Відбувалася та еміграція етапами на протязі століть, а то й тисячоліть, і позначена слідами археологічних знахідок.

Рік 1927 особливо важливий для американської археології. В тому році археолог Фіггін натрапив біля містечка Фолсом у стейті Нью Мехіко на кістки первісного мамута, в ребрах якого знайдено дві камінні стріли. Було це перше відкриття слідів первісної людини американського конти-

ненту. Вік цих знахідок разом із виявленими там камінними знаряддями оцінили вчені на 10 - 20 тисяч років перед Христом, що відповідало б кінцевій епосі останнього зледеніння на американському континенті. Камінні знахідки із цієї доби охрещено назвою культури Фолсома.

В рр. 1931 - 1933 знайдено на терені Міннесоти три людські кістяки. Череп одного із цих кістяків належав жінці, а його вік визначено на 20 000 років. Знахідки ці виявлено в багністій формації озера льодової епохи.

Археологія була б може менш цікавою наукою, якби кожна знахідка не мала своєї окремої історії. І так, біля згаданого вище черепа знайдено проклену морську мушлю, з чого археологи приходять до висновку, що вже переісторичні жінки носили наміста з мушель.

В Мелборні, на узбережжі Флориди, знайдено інший людський передісторичний череп враз з останками мамута.

В 1953-му році близько Мідленду в Тексасі випадково відкрито фрагменти жіночого черепа разом із численним кам'яним знаряддям. Антрополог Дейл Стюарт, куратор Національного Музею зложив докупи 60 фрагментів цього черепа, що його він визначив на 12 000 років.

Знахідки біля Кловісу в Новім Мехіко прозвано культурою тієї самої назви. Ці знахідки, що склалися з різного типу камінного знаряддя та

костей мамута, досліджував д-р Селарч і визначив цю культуру за старшу від культури Фолсом.

Сліди тієї самої культури виявлено в північному Колорадо в долині Лінденмеєр. Знайдено там кам'яні знаряддя, стріли тощо разом із кістками бізона, американського верблюда та різного роду дрібної дичини.

Не можна поминути знахідок, виявлених у печерах в горах в Новім Мехіко. Вік цих знахідок (камінне знаряддя, кісті мамута, мастодонта, дикого коня, верблюда) визначено за старший від епохи Фолсом, хоча знахідки з обох епох часто бувають перемішані. Особливістю знаряддя цієї епохи є продіравлені камінчики, що з їх поміччю, очевидно, ловці камінної доби полювали на птиць та малих звірят, підриваючи їм крила чи ноги.

Сліди так званої ультури Кочіз знайдено в Аризоні та Новому Мехіко. Вона — наймолодша, бо її вік визначено від 7 500 до 1 500 років. Для цієї культури прикметним є камінне знаряддя, що мало служити до мелення та різання поживи рослинного походження. В такий спосіб позначується повільний перехід від первісного мисливця - ловця до первісного хлібороба.

Археологічні досліді на американському континенті щойно розвиваються, і кожний день приносить нові несподіванки.

Ліма, 1962

ЛЮДИНА В КОСМОСІ

Написав о. Константин Тимошко

Місяць — цей таємний володар срібних ночей — із розвитком астрономічних наук і техніки утратив багато і з своїх секретів. Телескопи вже давніше розгадали не одну із його таємниць. А космічна ракета, пущена в його орбіту, зробила фотографії із тієї сторони Місяця, що її ніколи не бачило людське око.

Та людина не задовольняється самою розгадкою таємниць Місяця. Вона хоче туди долетіти, щоб там завести свою цивілізацію.

Перші льоти у надземні простори увінчалися успіхом. З надземних просторів Шепарт і Гагарін бачили красу нашої Землі, Тітов перебував у космосі цілу добу — половину часу, потрібного, щоб долетіти до Місяця.

Отже, сміливо можемо сказати, що ще в цьому десятиріччі перші експедиції причалять на Місяць і заложать там людську оселю. І в історії людства почнеться нова ера — ера колонізації Місяця.

Як постав Місяць.

Місяць — це дитина Землі. Розміри Місяця показують, що вся його маса легко могла б вміститись у глибинах Тихого океану. І нічого в цьому дивного! Він бо звідтам відірвався три мільярди років тому. А Тихий океан — як каже американський астроном Гамов — це шрам на тілі Матері-Землі, який залишився по народженню її єдиної дитини.

Спочатку Місяць був віддалений від Землі ледве на кілька метрів, але потім почав від неї віддалятися приблизно по 10 сантиметрів на рік. І тепер він віддалений від нас на 239,000 миль.

У перших початках свого дитинства Місяць ще обертвся навколо своєї осі. Один оборот тривав сім годин. Та під впливом притягання Зем-

лі цей оборот меншав. Аж врешті прийшов момент, коли Місяць перестав обертатись. І тепер ми із Землі бачимо тільки одну його сторону — сторону, що звернена до нас.

Аж 4 жовтня 1959 р. „Луник III” облетів супутника Землі, зробив із нього фотографії і переслав їх дорогою телевізії до Землі. А учені харківської обсерваторії з ученими ленінградської обсерваторії зробили з цих фотографій атлас другої половини Місяця. Минулого року американський астроном Ричард Б. Родман переклав цей атлас на англійську мову. І так, цікава людина вирвала Володареві срібних ночей ще одну з його багатьох таємниць.

Вигляд Землі із надземних просторів.

Подорож ракетою на Місяць дасть людині нагоду побачити Землю із надземних просторів. Як тільки наші астронавти віддаляться від Землі, то побачать синю кулю нашої планети на чорному тлі неба. Земля буде оточена ясновисоким повітрям, яке переходитиме у темносині кольори, аж зовсім зіллється із чорним тлом неба, на якому горітимуть зорі, багато ясніші, ніж ми їх бачимо з Землі.

Рідка атмосфера Землі дозволить астронавтам побачити поверхню нашої планети в усіх її кольорах. Обидва бігуни, вкриті снігом і кригою, будуть блищати сріблом. Жовтими барвами буде відбиватись світло від пісків Сагари, ясними й темними кольорами зелені від лісів і гір. А моря і океани будуть темної барви. Вони виразно розрізнятимуть контури Америки, Європи, Азії і Африки. Тільки білі й рожеві хмарки час від часу закриватимуть перед їхніми очима Землю. А Сонце на чорному небі світитиме десять разів ясніше, ніж ми його бачимо із Землі.

Красвид Місяця.

Потім наші астронавти звернуть свій зір у сторону Місяця — до мети своєї подорожі. І тепер із космічних просторів побачать вони тисячі кратерів, безмежні „моря” і високі гори.

Кратери на Місяці мають інший вигляд, ніж на Землі. Бо земні кратери переважно вулканічного походження. На Місяці кратерів вулканічного походження мало. Великі метеори, що протягом мільйонів років ударили об поверхню Місяця, витворили спеціального роду кратери, виглядом подібні до мисок або діжок. Промір їх становить одну милю або й більше. Але є і такі, що їхня ширина вносить 150 миль. Якби на дні такого кратеру осів космічний корабель астронавтів, то вони спершу навіть і не знали б, що опинилися в кратері. Височина стін кратерів також різна. Є кратери висотою кілька сот метрів. Але кратер Клявій сягає на 7,000 метрів угору.

Учені налічили на Місяці 30,000 кратерів. Ще донедавна учені були певні, що кратери на Місяці мертві. Але в минулих роках цю їхню певність захитав український учений Н. Козирів, астроном кримської обсерваторії. Цьому вченому вдалося зробити фотографії із кратеру Альфонса, які показують, що цей кратер виділяє газу й попіл. Та не всі американські учені поділяють думку Козирева, що ці газу й попіл походять із вогненно-го нутра Місяця. Лише астронавти, що відвідають Місяць, розгадають цю тасмницю.

Вже від найдавніших часів астрономами зауважили на Місяці широкі долини. Спочатку вони гадали, що це моря. Але, коли виявилось, що на Місяці немає води, то стало ясно, що це не моря, але безмежні площі. Однак назви морів залишилися. І так, маємо на Місяці море Хмар, море Дощів, море Миру, море Плодів тощо.

Якщо дивитися на моря Місяця в телескоп, то вони виглядають, як рівна площина, гладка, як папір. Учені гадають, що це застигла лава, поверхня якої покрита верствою піску й пилу. Якщо це правда, то астронавтам не легко буде причалити на

Місяці. Бо, якщо цей пил глибокий, то він може розступитись під тягарем ракети, і тоді ракета порине в піску. Можливо, що астронавтам прийдеться скинути на поверхню такого „моря” одну або й дві бомби, щоб розпорошити пісок і на очищеній площі безпечно причалити.

Коли глянути на Місяць навіть у малий телескоп, то виразно можна побачити на ньому гори. Верхів'я деяких гір дуже стрімкі. Сягають вони на три, чотири й п'ять миль вгору. Гори на Місяці скелясті. На думку учених, деякі із цих скель мають у собі скристалізовану воду. Можливо, що на поверхні тих гір є метали — залізо, алюміній, золото тощо.

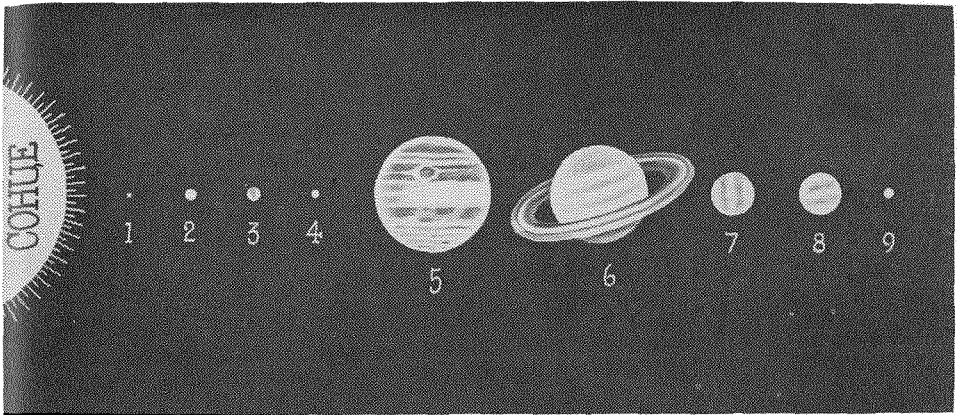
Перші люди на Місяці.

Як проведуть перші дні астронавти на Місяці? Це будуть тяжкі дні. Перш за все Місяць не має повітря, яке на Землі так лагідно й ступнево змінює спекоту дня на прохолоду ночі. Брак атмосфери на Місяці є причиною великої спеки удень і великих морозів уночі.

Місяць не обертається довкола своєї осі і тому доба триває на ньому 29 земних діб. Іншими словами, місячний день триває приблизно 14 наших діб, а місячна ніч — 14 наших діб. Протягом дня температура на Місяці доходить до 270 степенів Фаренгейта. Та коли сонце перестає світити і настає ніч, то температура спадає до — 240 Фаренгейта.

Астронавти, як можна догадуватись, прилетять на таке місце Місяця, де буде ще вечір. Спекота дня вже промине, а морозна ніч ще не наступить. Перші відвідини на Місяці будуть дуже короткі. Забравши зразки мінералів, вони ще перед приходом ночі вернуться на Землю.

Друга експедиція триватиме довше. Цим разом астронавти, правдоподібно, прилетять під час повні, коли на Місяці буде день. Вони привезуть із собою спеціальні убрання й шатра, щоб забезпечити себе від гарячого проміння Сонця. Через два тижні після того Сонце заїде і температура на місці причалення впаде до — 240 степенів. Гадаємо, що й ця експедиція залишить Місяць ще перед нічю.

Планети: 1. Меркурій, 2. Венера, 3. Земля, 4. Марс, 5. Юпітер, 6. Сатурн, 7. Уран, 8. Нептун, 9. Плутон.

А потім почнеться між Місяцем і Землею стала комунікація.

Колонізація Місяця.

Чи зможуть на Місяці жити люди? Здається, що так! Місяць повинен мати такі самі мінерали, що й Земля. А з них можна буде добувати не тільки воду й кисень, але й матеріали, потрібні для будови плястичних шатер, одягу, плекання рослин тощо. Американський учений Г. Ц. Урей каже, що деякі сполуки магнію з кремнеземом мають у собі 13 відсотків скристалізованої води. Це значить, що із 1.000 тонн такої сполуки можна добути 130 тонн води. Розуміється, щоб цю воду добути, треба цей мінерал змолоти на порошок, а потім нагріти його до 1000 степенів Фаренгайта. Для цього процесу люди на Місяці потребуватимуть багато енергії. І цю енергію дасть їм Сонце. Американські інженери працюють над машиною, яка перетворюватиме соняшне проміння на електричну енергію. Ця машина покищо продукує дуже малу кількість електрики. Та є надія, що її вдасться уділити. І цей винахід допоможе обернути мертвий Місяць на квітучу оселю. Вода не тільки дасть кисень для дихання, але й водень, що послужить за погінний матеріал.

Люди на Місяці потребуватимуть і харчів.

На жаль, не кожна рослина може рости на Місяці. Але напевно рости-

муть там водорості, що їх називаємо альга. Альга це дуже поживна рослина. Живе вона в ріках і морях. На півночі й на півдні. Це головна пожива риб, раків і слимаків. Навіть і кити живляться нею. Альга розмножується через поділ. Правдоподібно, люди будуть плекати ці водорості у ставках під дахом із плястичної маси. У цих ставках можна буде плекати також устриці і риби. Маючи досить водоростей, люди розведуть і домашніх тварин.

Розуміється, життя на Місяці має бути дуже ощадне.

На Місяці, як уже згадано, немає повітря, і тому люди будуть там жити й працювати в копулятих шатрах, вкритих алюмінієм. Такі шатра не будуть пропускати повітря іззовні і хоронитимуть людей від гарячого соняшного проміння. Виходячи із шатра, люди будуть накладати на голову т. зв. скафандри з киснем.

Хто полетить на Місяць?

Люди молоді, інтелігентні й відважні. Їхнім завданням буде приготувати базу для дальших польотів у космос — вперед до планет соняшної системи, а там і до далеких зір, що мають свої планети, на яких, може, живуть розумні істоти.

ДО ПЛАНЕТ

II

Опанувавши Місяць, людина не відпочиватиме бездільно. Її манити-

муть до себе далекі обрії міжпланетарних просторів.

І десь коло 1975 р. підніметься космічна ракета із місячної бази і відлетить у сторону Марса.

З усіх планет Марс найбільше надається, щоб від нього почати досліджувати планети. Перш за все на Марсі є прозора атмосфера, яка дозволить астронавтам вибрати відповідне місце, щоб легко і безпечно осісти. Венера, хоч є ближче до Землі, постійно окутана тяжкими хмарами. І тому причалення на такій планеті грозить розбиттям ракети.

Марс має у своїй атмосфері лише 0.25% кисню. Цього замало для астронавтів, що звикли до атмосфери, в якій є 21% кисню. Тому вони будуть змушені носити кисневі маски.

Правдоподібно, астронавти причалять на Марсі недалеко рівника, де температура вліті доходить до 85 степенів Фаренгайта.

Одним із завдань наукової експедиції буде перевірити, чи на Марсі є живі організми. Учені гадають, що є. Астрономи вже давно зауважили, що коли на Марсі починається весна, то білі плями, які зимою посунулися аж під рівник, вертаються у сторону бігунів. А на місці цих плям з'являються зелені поля, які восени прибирають брунатний колір. Учені гадають, що білі плями це сніги, які тануть весною, а на їх місці виростають рослини.

В атмосфері Марса є аж 98% азоту. А азот, як знаємо, — головна частина живих клітин. Останніми часами американські учені відкрили на Марсі вуглеводні, які теж доказують, що там повинні бути живі організми.

На Марсі є вода.

Тому, що сніги на цій планеті весною топляться дуже скоро, учені гадають, що верства снігу не дуже груба. Тим то й води там небагато. Якби цю всю воду зібрати в одно місце, то її певно не було б більше, ніж у Чорному морі.

Таємниця каналів на Марсі й далі чекає на свою розв'язку.

Коли Шпіпареллі в 1877 р. відкрив на Марсі канали, то учені спочатку думали, що це діло розумних істот.

Але потім залишили цю думку, гадаючи, що канали — це оптична слуда. Та минулими роками почали фотографувати Марс при помочі відповідних фільтрів, і виявилось, що канали це дійсність.

Але ми не знаємо, як вони поставили. Чи це твір природи? Чи їх справді збудували розумні істоти? І чи ці істоти ще живуть, чи жили вони тисячі років тому, а канали — це руїни давноминулої слави?

Очевидно, що незадовго наукова експедиція на Марс дасть нам відповідь на всі ці питання.

Учені догадуються, що ще перед 1990 р. розвинеться на Марсі цивілізація, принесена з Землі. Хоч в атмосфері Марса процент кисню дуже малий, люди при помочі помп будуть його згущувати й наповняти свої домми. Пізніше привезуть вони з Землі домашніх тварин, а мінеральні багатства дозволять розвинути й фабричний промисл.

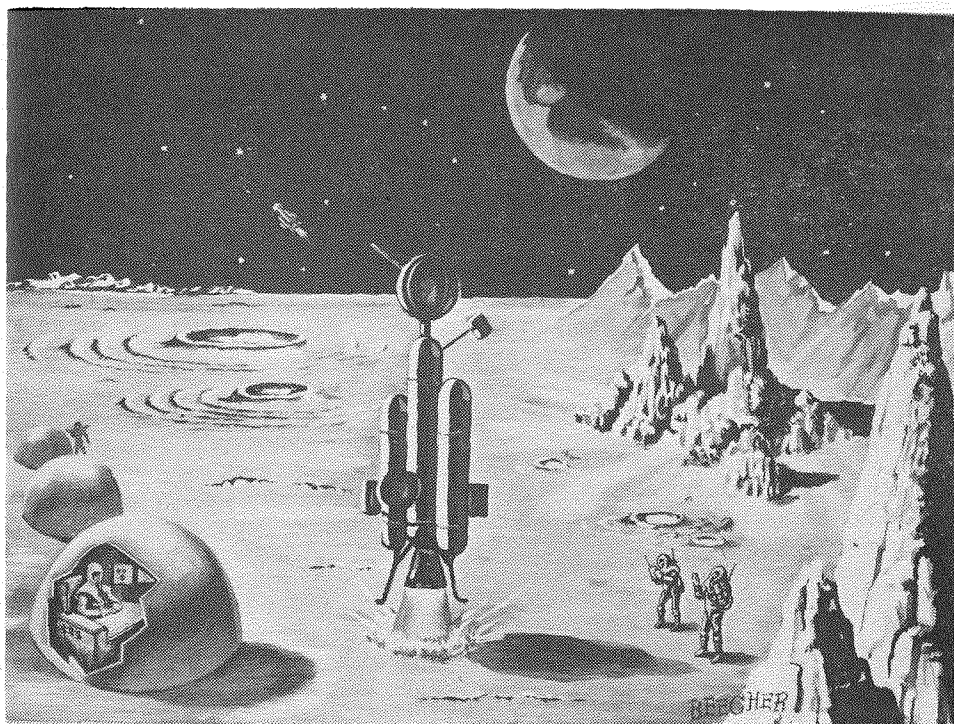
Другою планетою, якою зацікавляться люди, буде Меркурій. На Меркурій буде легко осісти астронавтам, бо він не оповитий хмарами.

Меркурій кружляє дуже близько коло Сонця. І тому, щоб цю планету бачити, треба шукати її зараз після заходу або перед сходом Сонця. Меркурій обертається довкола своєї осі за 88 днів. І також 88 днів триває його подорож кругом Сонця. Іншими словами, день на Меркурії триває так довго, як і рік. І тому одна його сторона завжди звернена до Сонця.

Ясно, що ця сторона, яку постійно огріває Сонце, віддалене від планети ледве на 36.000 000 миль, така гаряча, що на ній легко могло б стопитись оливо. Та на противній стороні планети панує вічна ніч з температурою до —450 степенів Фаренгайта.

Здається, що астронавти не довго будуть перебувати на цій непривітній планеті. Вони зроблять там лише деякі поміри, заберуть з собою зразки мінералів і вернуться до зеленої Землі.

Венера вже буде ласкавіша для людей. Вона віддалена від Сонця на 67.000 000 миль. І нема там такої гарячі, як на Меркурії.

Десант на Місяці

Венеру називають ще Рання або Вечірня Зоря.

На жаль, ми не знаємо, як виглядає поверхня Венери. Вона оповита важкими хмарами, які зовсім закривають від астрономів її секрети. Ми не знаємо, з чого складається її атмосфера. Спектроаналіза виявляє, що горішні верстви цієї планети мають у собі велику кількість двоокису вуглю. Ми не знаємо, чи на поверхні Венери є моря, трясовиння, рослини. Ми навіть напевно не знаємо, яка там температура.

Багато секретів Венери розкрив випущений американськими ученими „Марінер II”, який 14 грудня 1962 р. пролетів попри цю планету на відстані всього лише 23 000 миль. Це був величезний успіх американської науки, і здобуті „Марінером II” численні дані у час, як пишеться ці рядки, учені щойно розшифровують.

Деякі американські учені гадають, що вже у 1985 р. космічний корабель облетить Венеру, і учені з недалекої віддалі побачать, що діється на її по-

верхні. А через десять років після того люди осядуть на Венері. І якщо знайдуть там пригожі умовини до життя, то заложать там свою колонію.

Юпітер — п'ята від Сонця і найбільша планета нашої системи — у 300 разів тяжчий, ніж Земля.

Атмосфера Юпітера складається з водню, амоніаку й метану — газу, що спричинює у копальнях вугілля експльозії.

Пересічна температура цієї планети виносить —200 степенів Фаренгейта. У такій температурі амоніак замерзає і у формі дрібних кристаликів підноситься понад густі хмари із метану й водню.

Ми не знаємо, що являє собою поверхня цієї планети. Можливо, що весь Юпітер укритий грубою верствою замороженого амоніаку й водню. Це було б дуже небезпечно пірнути космічним кораблем у густі хмари цієї планети й пробувати осісти на її льодовій поверхні.

Юпітер має 12 місяців - супутників. Гадаємо, що космічний корабель осяде на одному з них і залога корабля, приготувавши ракету, вишле кілька астронавтів на поверхню Юпітера.

Чи на Юпітері існує життя?

Такого життя, як ми бачимо на Землі, там немає. Але чи можна твердити, що життя інакше, ніж на Землі, неможливе? Бог, що створив життя на Землі, міг із первнів, які є на Юпітері, створити живі організми й достосувати їх до атмосферичних умовин цієї планети.

І можливо, що на замороженому Юпітері є астрономи, які дивляться на нашу Землю й питають себе, чи на планеті, яка так близько кружляє навколо Сонця й яка має так мало метану й амоніаку, можуть існувати розумні істоти.

Сатурн — це планета мало що менша від Юпітера. І так, як на Юпітері, його атмосфера складається з метану й водню, у якій плавають кришталіки замороженого амоніаку.

Сатурн віддалений від Сонця на 887,000 000 миль — майже в десять разів далі, ніж Земля. Тим то на цій планеті панують вічні морози, а температура спадає до —240 степенів Фаренгайта.

Сатурн славний своїми перстнями. Астрономи кажуть, що чогось подібного вони не бачили у цілому космосі. Ці перстені іскряться, як лід на Землі іскриться від соняшних променів. Учені думають, що складаються вони з дрібних кусників мінералів, покритих льодом.

Сатурн має дев'ять місяців - супутників. Найбільший із них Титан, майже такого розміру, як Марс. Здається, Титан має тверду, скелясту поверхню. І якщо колись астронавти виберуться на Сатурн, то вони спершу причалять на Титані, а вже після того вишлють ракету на Сатурн.

Ще далі за Сатурном кружляють в просторах Уран, Нептун і Плутон. Температура на цих далеких планетах доходить зимою до —430 степенів Фаренгайта. Але і вліті там мало що тепліше.

Плутон віддалений від Сонця майже на чотири мільярди миль, — у со-

рок разів далі, ніж Земля. Температура там така низька, що взимі навіть метан і водень замерзають і спадають на поверхню у формі кришталіків.

Астронавти, які колись прилетять і на цю планету, будуть дивитись на холодне світло далекого Сонця так, як ми дивимось на бліде лице трупа.

І так людина, опанувавши останню планету сонячної системи, стане на порозі міжзоряних просторів.

ДО ЗІРОК

III

На південному небі, у сузір'ї Кентавра, світить зоря Альфа Кентаври. Це найближча до нас зірка. Її світло йде до нас чотири роки й чотири місяці. Зоря Барнарда, яку відкрив американський астроном Едвард Барнард, віддалена від нас на 6 світлових років. А третя зоря це — 61 Цигні у сузір'ї Лебедя. Вона віддалена від Сонця не більше як на 11 світлових років.

Це не тільки найближчі до нас зорі. Астрономи гадають, що зоря Барнарда і 61 Цигні це сонця, які мають свої планети, що на них могло розвинути життя. І можливо, що вже у наступному тисячолітті наші космонавти полетять до цих зірок — шукати розумних істот.

Для нас подорожі у зоряні простори виглядають як фантазія. І нічого в цьому немає дивного. Світло, яке летить із швидкістю 186.282 миль на секунду, потребує чотири, десять або і більше років, щоб від тих зір до нас дістатись. А наші найшвидші ракети летять із швидкістю 6-7 миль на секунду. Навіть, якби ми мали мотори, що понесли б нас із швидкістю 20 миль на секунду, то й тоді подорож до найближчої зорі тривала б 40.000 років.

Однак, про подорож у міжзоряні простори думають не тільки автори фантастичних повістей, але й поважні учені.

Учені припускають, що в наступному тисячолітті люди відкриють нові джерела енергії, які понесуть кос-

мічні кораблі до зір із швидкістю 12.000 миль на секунду. І тоді подорож до 61 Цигні і назад на Землю триватиме 250 років, а до зорі Барнарда і назад 140 років.

Пересічний вік людини становить 75 років. І тому люди на космічному кораблі будуть родитись і вмирати. І щойно нащадки перших космонавтів долетять до мети.

Такий корабель, кажуть учені, буде подібний до корабля Ноя. Там будуть робітні й школи, городи із яриною і домашні тварини. А атомовою енергією заступить їм сонячну енергію.

І врешті по довгих роках космічний корабель долетить до якоїсь планети, що кружляє довкола свого сонця. І якщо ця планета збудована із таких самих первнів, як і наша Земля і знаходиться у такій віддалі від своєї зорі, як Земля від Сонця, то космонавти можуть знайти на ній людей, подібних до нас.

Як ці істоти приймуть людей із Землі? Так, як би й ми прийняли їх, коли б вони прибули до нас із міжзоряних просторів. Ми певно зустріли б їх по-приятельськи, а наші учені винайшли б якусь спільну мову, щоб з ними порозумітись. І так могла б початись комунікація між Землею і планетами далеких зірок.

Масмо надію, що у наступному тисячолітті буде зорганізована виміна між людьми й мешканцями міжзоряних просторів. Гадаємо, що це буде передусім виміна духових дібр. Винайшовши якусь спільну мову, їхні учені зможуть у формі енциклопедії передати нашим ученим свої філософські системи, форми мистецтва, наукові відкриття. А наші учені взаємну подарують їм здобутки нашої цивілізації.

Та на цьому праця людей на Землі не закінчиться. Люди будуть мріяти про такі мотори, які допомогли б нашим космонавтам полетіти до далеких зір і вернутись на землю ще за їхнього життя.

Деякі учені гадають, що це може бути здійснене на основі теорії Айнштейна, яку він проголосив 1905 р. і яка вчить, що коли зростає швидкість, то вкорочується час. Згідно з

цією теорією час на космічному кораблі, який летить із дуже великою швидкістю, минає поволіше, ніж на Землі. І люди, які летітимуть у такому кораблі, будуть старітись поволіше.

Американська фірма Гандес хоче перевірити правдивість цієї теорії експериментом. Отож, інженери цієї фірми сконструювали два атомові годинники. Ці годинники такі точні, що протягом 1.000 років не повинно між ними бути більшої різниці, ніж на одну секунду. Один із цих годинників інсталиують у ракеті, яка буде літати довкола Землі із швидкістю 30.000 миль на годину, а другий залишиться на Землі. По кількох тижнях учені порівняють час, зареєстрований на обох годинниках. І якщо теорія Айнштейна правдива, то годинник у ракеті повинен спізнитись на якусь частину секунди.

Потвердження цієї теорії може цілковито змінити думки учених щодо міжзоряних подорожей.

Обчислюють, що космонавти, які будуть летіти у космічному кораблі зі швидкістю 167.700 миль на секунду, постаріються на двадцять років за той час, коли люди на Землі постаріються на 46 років.

У ракеті, що летітиме із швидкістю 186,000 миль на секунду, біг часу „сповільниться” в 20 разів супроти земного.

А якщо людям удасться зробити ракету, яка понесе їх із швидкістю 186.200 миль на секунду, то у такій ракеті годинники відміряють 28 років за той час, коли на Землі відміряють вони 2.000 років.

І тоді проблема міжзоряних подорожей буде розв'язана. Люди, які вилетять у таку подорож із Землі і вернуться через 1.000 років, постаріються тільки на 14 років.

А космонавти будуть літати не тільки до близьких зір. Вони виберуться також і до зірок Тав Цеті й Епсільон Ерідані, які віддалені від нас на 12 світлових років і, правдоподібно, мають свої планети із розумними істотами.

Розуміється, що за той час на Землі зайдуть великі зміни. Повмира-

ють цілі покоління. А імена перших космонавтів будуть згадувати тільки у підручниках історії.

Не всі учені приймають цю гіпотезу. Зокрема лікарі вважають, що люди у космічній ракеті будуть старітися так само скоро, як і ті, що живуть на Землі. Але лікарі обсервують людські організми у нормальних, земних умовах.

Американський письменник І. М. Левіт порівнює людський організм з годинником. А серце — каже він — це маятник. Коли ракета буде летіти дуже скоро, то годинник буде йти повільніше. А тим самим і число ударів серця повинно бути менше. Нормаль-

но серце ударяє 72 рази на хвилину, але при дуже великій швидкості воно повинно ударяти 72 рази на годину. А якщо швидкість буде дуже, дуже велика, то серце може бити тільки один раз на добу.

Люди у космічному кораблі цього не завважать. Бо, якщо вони будуть дивитись на годинник і числити удари серця, то для них серце буде ударяти 72 рази на хвилину.

Сьогодні це все тільки гіпотези. Але знаємо з історії, що речі, які вважались нездійсненними для одного покоління, були здійснені наступними поколіннями.

ЦІКАВІ ДРІБНИЦІ

(Зібрав М. Данилишин)

Соціологічні дослідження стверджують, що люди почувають себе більше вдоволенними тоді, коли працюють, ніж тоді, коли не мають жадного зайняття.

Крик звіря, що найбільше подібний до крику людини, — це крик „фоки”, яка скиглить за втратою своїх дітей.

Зір, слух, смак, страх, думання діють при допомозі відповідних електричних пульсацій, витворюваних організмом кожного створіння.

В Африці живе плем'я, що уважається найкращими скакунами. Члени цього племені без великого напруження можуть підскочити на два з половиною метри вгору.

У птахів під час лету швидкість биття серця збільшується до такої міри, що в деяких випадках доходить до тисячі ударів на хвилину.

Звірята, які народжуються сліпими, починають бачити скорше правим оком, а ліве око відкривається у них звичайно на добу, а деколи навіть на дві доби пізніше.

Волосся — це найкращий засіб, на підставі якого можна найскорше устійнити, до якої раси належить людина.

На підставі дослідів устійнено, що найменша температура дня буває завжди за п'ять хвилин перед сходом сонця.

В Атлантичному океані живе риба, що має назву „скорпіон”; на своїм хребті має вона ості з сильною третиною, і найменшим дотиком до людини чи іншого створіння спричиняє їх смерть на місці.

Коли б діти росли в такій пропорції, як росте дитина на протязі першого року життя, то 10-літній хлопець виростав би до 20 метрів висоти.

На підставі дослідів стверджено, що вранці висота людини на один сантиметр більша, як увечері, бо її організм після цілоденного виснаження зменшується.

У Норвегії винайдено новий рід металу в десять разів твердіший за сталь.

ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧІВ БЕЗ ҐРУНТУ

Написав Ф. Я. Поповиц

Як тільки йдеться про вирощування будь-якої сільськогосподарської культури, перед нами зразу ж постає поле, город. Адже рослинництво вважалось немислимим без ґрунту. Насіння треба покласти в землю, де воно проросте, потім з нього розвинуться корінці, які тримають рослину, подають їй вологу, поживні речовини. Ґрунт є і опорою, і живильним середовищем рослини.

Навіть у парниках і темницях овочі культивують на ґрунті, який нерідко заготовляють і привозять за десятки, а то й сотні кілометрів. У Крим, наприклад, землю завозять з Дніпропетровської, а торф — з Сумської областей. На це, звичайно, затрачається зайва праця і кошти. До того ж, землю в парниках доводиться щороку міняти на свіжу, щоб запобігти розмноженню шкідників і збудників багатьох хвороб. Правда, ґрунт можна знезаражувати парою, але такий захід надто дорогий. Не дивно, що перед ученими і практиками виникло питання про те, чи не можна вирощувати овочі в якомусь більш зручному середовищі.

Ще в давнину цікавились тим, як і чим живляться рослини. Після довгих шукань у другій половині XIX століття німецький вчений Кноп з'ясував, які основні речовини і в якій кількості необхідні для вирощування рослин у водному розчині. Російські вчені К. А. Тімірязев і Д. М. Прянішніков значно поліпшили і удосконалили методику водної культури. Вже 1878 року К. А. Тімірязев у своїй книзі „Життя рослин” писав, що, додержуючи певних заходів обережності, ми можемо цілком замінити ґрунт прозорим середовищем і, вирощуючи у водному розчині різноманітні рослини, доводити їх до таких же

нормальних розмірів, яких вони досягають у найродючішому ґрунті.

Однак довгий час водна культура використовувалась лише в лабораторіях для наукових досліджень. Лише в останні роки вивченням способів вирощування сільськогосподарських рослин без ґрунту зайнялись чимало науково-дослідних закладів. Вчені розробили новий, так званий водно-гравійовий метод. Суть його полягає в тому, що замість землі на стелажі засипають гравій, який зволожується водним розчином поживних речовин. Гравій тут являє собою нейтральне середовище, крізь яке добре проникає вода і повітря; він також служить опорою для кореневої системи рослин. А головне те, що його можна беззмінно використовувати на стелажі десятки років.

Випробування водно-гравійової культури у виробничих умовах теплиць дали чудові наслідки. Ось, наприклад, досліди Київської овочевої фабрики. Тут в одному із стелажів дно та стінки добре зацементували і встановили його так, щоб вода поволі стікала. На дні закріпили трубу з отворами в 15 міліметрів, а кінець її з'єднали з чаном для поживного розчину. У стелаж насипали зернистий гравій діаметром окремих часток від 1-2 міліметрів. Для порівняння інший стелаж засипали звичайною ґрунто-сумішкою. Водний розчин поживних речовин готували так. В трьох кубічних метрах води розчиняли суперфосфату — 1050 грамів, азотнокислого калію — 1500, сірчанокислого магнею — 900, азотнокислого амонію — 600, двохлористого заліза — 18, борної кислоти — 6, сірчанокислого цинку — 2,5, сірчанокислого марганцю — 1,3 та сірчанокислої міді — 0,6 грама.

Надходження розчину до стелажа, механізатори фабрики автоматизували. Для цього вони встановили годинниковий механізм, за допомогою якого у певні години насос автоматично включається. Після того, як розчин досягне певного рівня в стелажі, насос автоматично виключається. Одночасно включається інший електромотор, який відкриває вентиль, і розчин із стелажа стікає. Це повторюється 3-5 разів на добу залежно від стану погоди. На дрібних частках гравію залишається тонка плівка рідини, яка і служить джерелом вологи та мінерального живлення рослин. Розчин міняють через кожну декаду.

Розсаду огірків висадили на стелажі з розрахунку 4 рослини на один квадратний метр. Вона добре прижилась і пішла в ріст, швидко обігнавши у своєму розвитку рослини на ґрунті. Збирати урожай огірків, вирощених на гравії, розпочали 7 квітня, тоді як на контролі — 25 квітня.

Але не тільки в цьому полягають переваги нового методу. Набагато більший одержано і врожай. На 10 червня водно-гравійна культура дала з кожного квадратного метра по 9,4 кілограма огірків проти 5,7 на контролі. Після цього рослини на ґрунтовій суміші, у зв'язку з захворюванням кореневої системи, припинили плодоношення, а на гравії дали ще 4,3 кілограма плодів.

Безґрунтове вирощування овочевих культур потребує менших затрат праці, бо спрощується догляд за рослинами. Тут не треба ні поливати та прополувати рослини, ні розпушувати ґрунт. Замість всіх цих робіт лише раз на декаду змінюють поживний

розчин. Водно-гравійна культура дає можливість мати продукцію кращої якості. Адже тут легко керувати живленням рослини, змінюючи у потрібний момент склад розчинів. А це дозволяє одержувати високі і сталі врожаї з підвищеним вмістом мінеральних солей та вітамінів.

Перехід на новий метод у закритому ґрунті відкриває нові можливості щодо механізації й автоматизації ряду процесів. Цілком усувається така операція, як пропарювання та просушування ґрунту в теплицях, більш раціонально використовуються добрива. Все це дає велику економію робочої сили і коштів. Тому виробництво овочів на штучному живильному середовищі не тільки не здорожує, а значно знижує собівартість продукції. Затрати, пов'язані з обладнанням теплиць і парників для вирощування овочів на неутральній середовищах, повністю компенсуються у перший же рік експлуатації лише за рахунок економії праці.

Водно-гравійна культура овочів у закритому ґрунті дуже перспективна для приміських радгоспів і колгоспів. На Київській овочевій фабриці при будівництві теплиць другої черги, заплановано близько одного гектара площі пристосувати для водно-гравійної культури.

Переваги від вирощування овочів без ґрунту не викликають сумніву. Безґрунтова культура дає також можливість вирощувати овочі на Крайній Півночі, в Арктиці, Антарктиді, пустинях, кораблях далекого плавання і, взагалі там, де нема родючого ґрунту та умов для вирощування врожаю у відкритому ґрунті.

ВЕЛИКИЙ ДОНБАС

Написав В. Омелянович

Донбас відомий не тільки своєю широко розвинутою важкою індустрією, а й багатством надр, в яких, крім кам'яного вугілля, є багато інших корисних копалин: руд, доломітів, гіпсів, флюсових вапняків, вогнетривких глин, графіту, соли, каолінів, сировини для цементної промисловости тощо.

Деякі з корисних копалин Донбасу мають загальне значення. Це — руди, цемент, вогнетривкі глини, флюси тощо. Проте, найціннішим його багатством є вугілля. Донбас — найбільший вугільний басейн Советського Союзу. Він складений з потужної товщі різних осадових порід, які заповнили Дніпропетровсько-Донецьку западину.

Ця западина за час своєї геологічної історії заповнювалась осадовими покладами різних геологічних періодів. В основі басейну залягає товща найстародавніших (докембрійських) вивержених і метаморфізованих (змінених) порід, на яких відклалися осадові поклади наступних геологічних періодів: девонського, кам'яновугільного (карбону), пермського, тріасового, юрського, крейдяного, третинного і четвертинного.

Осадові поклади, з яких складалася багатокілометрова товща Донбасу, створювалися дуже повільно. Вважають, що для створення верстви осадових порід завгрубшки в 1 метр потрібно було близько 7 тисяч років, а час, який відділяє сучасний геологічний період від початку кам'яновугільного, коли почали відкладатися вугільні верстви Донбасу, дорівнює близько 300 мільйонам років.

Вся товща кам'яновугільних покладів Донбасу поділяється на три шари і визначається так: долішній

карбон (С¹), середній (С²) і горішній (С³). Найбільш вугленосними є поклади середнього карбону (С²), вугільні верстви якого розробляється майже на всіх діючих шахтах басейну. Горішній карбон має низьку вугленосність і лише 2-3 вугільних верстви. Поклади долішнього карбону досі вважали практично неугленосними (тобто такими, що не мають робочих вугільних верств). Лише після розвідувальних робіт, проведених з 1948 року, в районі Павлограда і Новомосковського (Дніпропетровська область), встановлено промислову вугленосність цих покладів.

У вугленосній товщі Донбасу залягає близько 330 вугільних верств, з яких 120 досягають робочої потужності на території всього басейну, в окремих його районах і дільницях.

Донбас належить до найстаріших вугільних басенів. Його вугільна промисловість існує понад 150 років. Висока якість вугілля різних марок, використовуваних в енергетичних (спалювання) і технічних (переробка) цілях, географічне розташування басейну, близькість його до криворізьких руд створили сприятливі умовини для швидкого розвитку гірничої індустрії в Донбасі як бази для металургійної промисловости.

Тривала та інтенсивна розробка надр Донбасу привела до значного поглиблення гірничих розробок у теперішніх гірничопромислових районах басейну. Так, ще в 1940 році найглибші гірничі розробки тут провадилися на одній з шахт тресту „Куйбишеввугілля” і досягли 980 м. від поверхні. Нині середні глибини розробок безупинно збільшуються. На шахті 17-17-біс тресту „Рутченківвугілля” вентиляційний стовбур прой-

дено на 890 метрів, на шахті 4-21 тресту „Сталінвугілля” — на 720 метрів, а стовбур шахти „Кочегарка” поглиблено до 860 метрів.

У багатьох старих гірничопромислових районах внаслідок тривалої розробки родовищ різко скоротились можливості закладати нові шахти на малих і середніх глибинах. Нове шахтне будівництво в цих районах планується тепер переважно на глибинах у 900-1200 метрів.

Ведення гірничих робіт на великих глибинах пов'язане з потребою вирішити ряд складних технічних питань: зниження температури в гірничих виробках, яка в Донбасі на глибині 1200 метрів досягає 40-50 ступнів Цельсія, їх првітрювання, боротьба з підвищеним газовиділенням та ін.

Ідея розширення меж Донецького басейну виникла ще в першій половині минулого сторіччя. До революції проведено деякі розвідувальні роботи, але практичними успіхами вони не увінчалися. Широкого розмаху ці роботи набрали лише в післявоєнний період. У районі Новомосковського і Павлограду на Дніпропетровщині виявлено продовження кам'яновугільних покладів за старою межею Донбасу, в його західному секторі.

Основоположниками проблеми Великого Донбасу, суть якої зводиться до можливості розширення меж басейну в західному, північному і східному напрямках, слід вважати лвох вчених - - О. Карпинського та П. Степанова. Акад. О. Карпинському належить пріоритет в накресленні можливих меж Донецького басейну, які впливають з його теоретичних поглядів, висловлених ще наприкінці минулого сторіччя. Проф. П. Степанов у 1932 році вперше намітив західній контур Донецького вугленосного карбону, проводячи його до району Полтави.

В 1925-1928 роках почали проводити комплексні розвідувальні роботи над встановленням можливого контуру Великого Донбасу. Найбільшого розвитку вони набрали з 1932

року. Всі дослідження провадились тоді під керівництвом П. Степанова.

Внаслідок комплексних геолого-розвідувальних і геофізичних робіт виявлено приблизний контур Великого Донбасу, який простягається зі сходу на захід на 1300 кілометрів (від Каспійського моря до Ромна, Сумської області). Загальна площа його дорівнює 117 тисячам квадратних кілометрів.

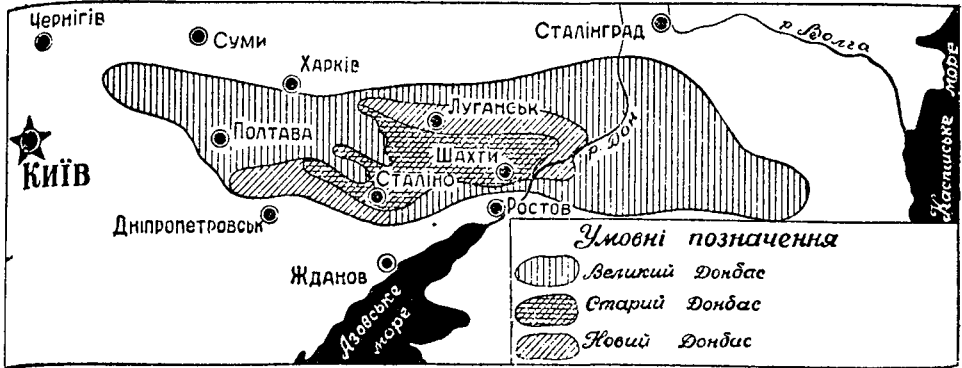
Площа Донецького басейну в цілому тепер значно збільшилась і дорівнює близько 40 тисячам квадратних кілометрів. Територіяльно вона умовно поділена на три сектори: західній, який прилягає до південно-західньої частини Донбасу; північний, розташований на північ від Луганського і Лисичанська; східній, який є продовженням Шахтинського та Білокалітвеновського районів (Ростовська область).

Найсприятливіші в промисловому відношенні результати одержано в західному секторі Великого Донбасу, де вперше встановлено промислову вугленосність долішнього карбону, що різко збільшило запаси басейну, наблизило можливість розробку вугілля до одного з його основних споживачів - - металургійних заводів Предніпров'я та Прєазів'я, а також значно збільшило ресурси вугілля, яке йде на коксування.

До західного сектора Великого Донбасу належить широка площа, розташована на південь і південний захід від Красноармійська і Сталіно-Макіївського районів басейну. Промисловий інтерес для вугільної промисловості нині становить територія, розташована на захід від залізниці Сталіно-Маріупіль до села Царичанка, Дніпропетровської області, довжиною близько 300 кілометрів і площею до 7 тисяч квадратних кілометрів.

Ця площа умовно поділена на західній Донбас, розташований на захід від залізниці Красноармійське-Синельникове, і південний Донбас, за межі якого прийнято на сході залізницю Сталіно-Маріупіль, а на заході — лінію Красноармійське-Синельникове. Територія південного Донбасу розташована за 45-50 кілометрів на

СХЕМАТИЧНА КАРТА ВЕЛИКОГО ДОНБАСУ

південь від міста Сталіно і за 20-25 кілометрів на північний захід від Волновахи.

Площа західного Донбасу дорівнює близько 5-6 тисячам квадратних кілометрів, а південного Донбасу — близько 1500 кілометрам.

Не зважаючи на те, що площа західного Донбасу значно перевищує площу південного Донбасу і розвідані вугільні запаси його нині багатіші, промислове опанування південного Донбасу є найбільш доступним, завдяки його близькості до опанованої частини басейну.

Якщо район першочергового освоєння західного Донбасу знаходиться за 70-100 кілометрів від найближчого до нього Красноармійського району старого Донбасу і вимагає відбудови залізниці Красноармійське-Павлоград, лінії електроенергії, будівництва шляхів та ін., то відповідні райони південного Донбасу знахо-

дяться лише за 15-20 кілометрів від групи Трудівських шахт тресту „Сталінвугілля”.

Найбільш перспективним районом південного Донбасу є район села Микольського, розташованого за 15 кілометрів на захід від залізниці Сталіно-Маріупіль. Проведене тут на площі 60 квадратних кілометрів детальне розвідування покладів долішнього карбону виявило високу його вугленосність.

Розвідувальними роботами, проведеними на території південного Донбасу, встановлено, що загальні запаси всієї його площі дорівнюють приблизно 1500 мільйонам тонн вугілля. На цій основі можливе проєктування 7-8 шахт з загальною проєктною потужністю видобутку вугілля близько 4,7 мільйона тонн на рік. Великі розвідувальні й будівельні роботи ведуться і в західному Донбасі.

(„Наука і Життя”)

МИГРАЦІЯ РИБ

Написав М. Сальників

Ще з давніх часів люди спостерігають цікаве явище — регулярні масові пересування, або міграції, різних тварин і птахів на значні віддалі. Добре, наприклад, відомі міграції китів із субтропічних вод, де вони зимують і розмножуються, в Арктику і Антарктику. Гренландський тюлень уліті відгодовується в Баренцовому морі, а наповресні розмножується і линяє на крижинах у Вілому морі. Багато видів птахів регулярно роблять перельоти на тисячі кілометрів з полярних і помірних широт, де вони гніздують, на зимівлю у тепліші субтропічні й тропічні обшири.

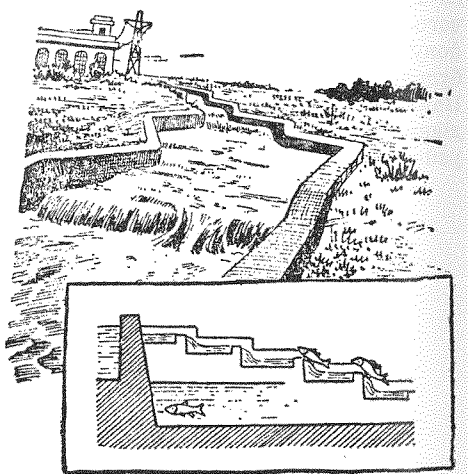
Риби теж регулярно переміщуються в певний час і певними шляхами. Це зв'язане з розмноженням, циклом розвитку і зимівлею. Міграції риб бувають горизонтальні і вертикальні, сезонні й добові, триваліші і місцеві, що мають характер кочування. Активні міграції відбувають тільки ті риби, які вже підросли і здатні переборювати течії та інші перешкоди. Але й до того ікра, личинки і найбільш слабкі мальки пасивно переносяться течіями в ріках і морях, іноді, як побачимо далі, на дуже значні віддалі.

Деякі риби, наприклад, осетер, білуга, севрюга, сьомга, далекосхідні лосося постійно живуть у морі, а досягнувши статевої зрілості, заходять для розмноження в ріки, піднімаючись по них іноді на сотні і навіть тисячі кілометрів проти течії. Так, цінна промислова риба — чорноморський осетер, що досягає довжини трьох метрів і важить більше як 200 кілограмів, нагулюється в Чорному морі, а для розмноження заходить у Дніпро, Дністер, Дунай. Раніше він піднімався по Дніпру до Києва і навіть до його верхів'я — Дорогобужа, переборюючи пороги. Після спору-

дження Дніпропетровської та Київської гребель основна частина місць розмноження осетра була відрізана. Так постала потреба штучного відтворення цієї цінної риби.

До будівництва гідроелектривень на Волзі осетер, білуга і севрюга, досягаючи статевої зрілості, піднімалися вгору по Волзі інколи до ріки Кали і вище. Тепер, коли міграційні шляхи осетрових перерізані греблями, умови розмноження цих риб дуже погіршали.

Найтриваліші міграції з моря в ріки відбувають деякі представники далекосхідних лососів, зокрема, амурська кета. Це велика риба довжиною до одного метра і вагою до 10 кілограмів. Вона живе в Охотському морі і в Тихому океані, а коли настає статева зрілість (у чотирирічному віці) — заходить в ріку. Тут кета зовсім перестав їсти і різко змінює свій зовнішній вигляд. Сріблястий колір її темнішає, на боках з'являються чер-

Греблі спеціальних рыбоходів.

воні плями. У самців щелепи вигинаються, і на них виростають великі зуби.

У ріках кета густими косяками йде вгору проти течії з швидкістю в середньому 47 кілометрів на добу. Нерестовища її в Амурі і притоках розташовані у передгірських ділянках, де с відповідні ґрунти, швидка течія і джерела. Ікру риба відкладає в „гніздо” (яму), вириту нею на дні ріки. Мальки довго в ріках не затримуються і скочуються в море. Кета по Амурі піднімається іноді більше як на 3 тисячі кілометрів. Після нересту вона гине. Пікаво, що риба, як правило, заходить в ту ріку, де вона народилась.

Щоб зберегти рибні запаси цінних мігруючих риб, крім штучного розведення, велике значення має влаштування у греблях спеціальних рибиходів. Такі споруди дають змогу лососевим, осетровим і деяким іншим риbam підніматися з моря у верхні течії рік, до місць свого природного розмноження. Риба, підходячи до греблі, орієнтується на струмій води, що стікає по східцях рибиходу, і піднімається вгору по цих своєрідних „сходах”, поступово перескакуючи із

східця на східць, відпочиваючи у спеціальних басейнах.

Особливо багато рибиходів, переважно вертикального типу і східчастих, збудовано на різних ріках у ЗДА і Канаді. Хоч завдяки цьому питання пропуску риб на нерестовища значною мірою розв'язано, проте мальки, які скочуються по ріках у море, все ще у великій кількості гинуть, падаючи в турбіни. Щоб уникнути цього, тепер розробляють різні додаткові пристрої. Чимало рибиходів, зокрема на ріці Ковмен у ЗДА, устатковано автоматичними лічильниками. Вони ресструють, коли і скільки риби пройшло по рибиходу. На греблі гідроелектривні ріки Мозель поблизу міста Кобленца в Німеччині по східчастому рибиходу йдуть 23 види риб, серед них не тільки лососеві, міноги, а й деякі з коропових, зокрема голівень, лящ, підуст, а також плітка, вугри тощо.

Міграція риб відбувається не тільки з моря в ріки, а й навпаки. Найбільш яскравим прикладом такої міграції може бути мандрівка звичайного річкового вугря, поширеного по всьому узбережжю Європи від Білого до Чорного моря. У невеликій кількості вугри є і в ріках України, зокрема в Дніпрі. Дорослі річкові вугри живуть у прісній воді, досягаючи довжини півтора метра і ваги до 6 кілограмів. У шість-п'ятнадцять років вони залишають ріки і перепливають для розмноження в західню частину Атлантийського океану, до берегів Центральної Америки, між Бермудськими і Багамськими островами. В Балтійському морі вугри рухаються із швидкістю 35-50 кілометрів на добу. До нерестовища вони проходять понад 7-8 тисяч кілометрів. Відкладають ікру з кінця зими до середини літа. Після цього дорослі риби гинуть.

Довгий час розмноження вугрів залишалось таємницею. Ще Арістотель вважав, що вугри народжуються від земляних хробаків, які в свою чергу нібито виникають шляхом самозародження з мулу. І тільки в 1921 році, після тривалих шукань вчених різних країн, данський іхтіолог Йоганнес Шмідт знайшов

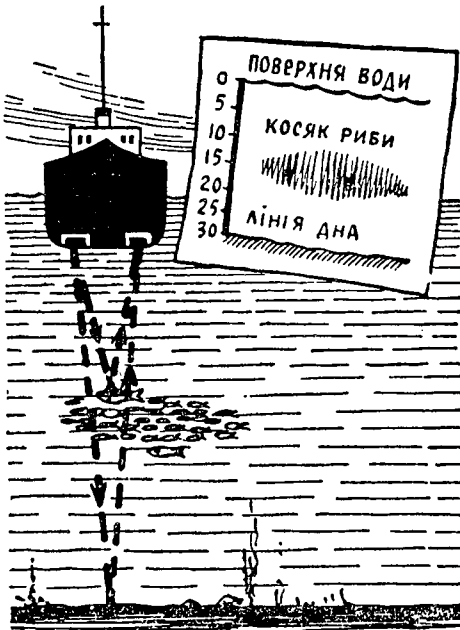

Схема роботи ехолота.

Один з американських фотографів Д. Ребікоф на збудованому ним „Пегазі”, на якому він має змогу плисти під водою і фотографувати рибний світ.

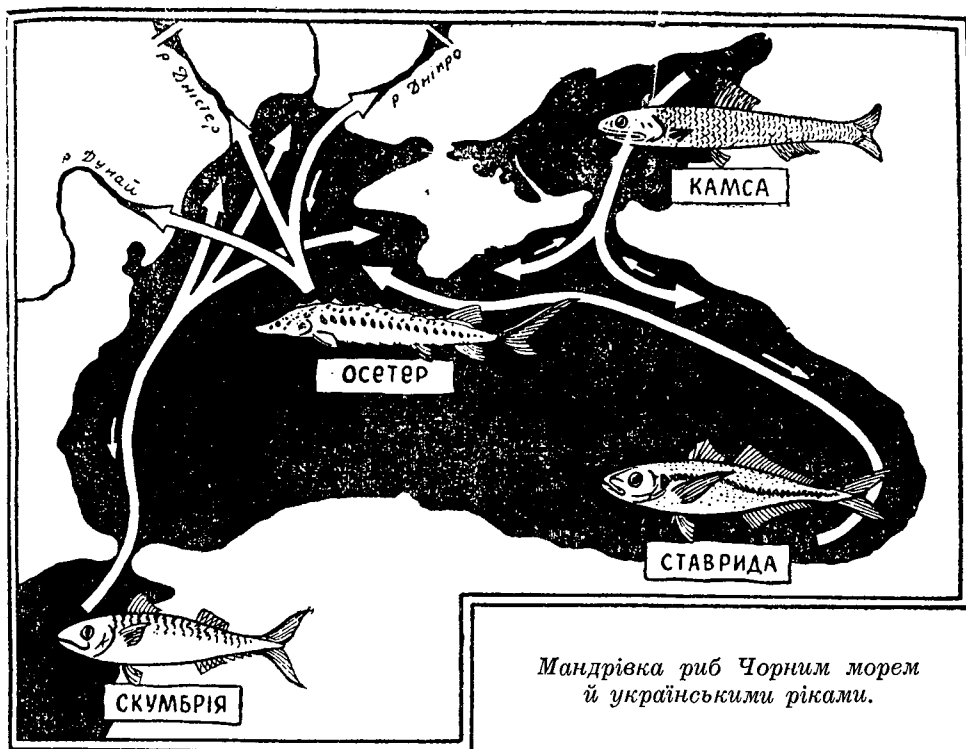
місця розмноження звичайного європейського вугра.

Як же вугор потрапляє в ріки Європи? Нерестування у нього відбувається в глибоких місцях океану (до 6-7 тисяч метрів) у шарі води, розташованому в 400 метрах від поверхні. Там вода дуже солона і тепла. З ікринок розвиваються личинки листовидної форми. Стадія личинок європейського вугра триває три роки. За цей час води атлантичної течії переносять їх до берегів Європи. В ріки личинки заходять після перетворення на скловидного вугра довжиною 6,5 сантиметра, часто масовими косяками.

Найбільший інтерес становить вивчення міграції морських риб, особливо таких, як оселедці, ставрида, скумбрія, сардинка та ряд інших. Добре відома невелика рибка — озівська камса. Ще недавно вона становила до 14-17 процентів всього вилову риби в Озово-Чорноморському басей-

ні. З квітня по жовтень-листопад камса перебуває в Озівському морі, де відбувається її нерест і нагул. Восени в південній частині моря утворюються великі скупчення цієї риби, починається міграція її через Керченську протоку в Чорне море на місця зимівлі. Як правило, камса, особливо в холодні зими, вдень тримається щільними косяками у придонній зоні на глибині 40-80 метрів, а вночі піднімається у поверхневі шари моря.

Добові вертикальні міграції в зимовий період роблять і інші риби Чорного моря, зокрема велика ставрида, що стала останніми роками одною з найважливіших промислових риб цього басейну. Вночі вона, як і камса, з глибини піднімається в поверхневі шари моря і підходить ближче до берегів. Літом велика ставрида нагулюється в північно-західній частині Чорного моря і біля берегів Криму, де живиться переважно камсою, а також дрібною ставридою та шпро-

*Мандрівка риб Чорним морем
й українськими ріками.*

тами. Звичайно, у серпні велика ставрида утворює чималі косяки і починає пересуватися до берегів Грузії, де часто й зимує. Починаючи з квітня — травня, ставрида косяками мігрує вздовж Кавказьких берегів у північні райони Чорного моря на місця нагулу і розмноження, проходячи 600-800 кілометрів. Влітку великих скупчень ставриди не спостерігається.

Ще триваліші міграції робить інша чорноморська риба — скумбрія, яка проводить зиму в Мармуровому морі, де в основному і розмножується. У березні — квітні вона через Босфорську протоку входить у Чорне море. Основні косяки риби мігрують вздовж берегів Болгарії, Румунії і СРСР, досягаючи Керченської протоки і Новоросійська. Тут скумбрія тримається з травня по вересень. Північно-західна частина Чорного моря — головне місце її нагулу. Із зниженням температури води до 10 ступнів Цельсія вона починає міграцію на зимівлю в Мармурове море, пересуваючись із швидкістю 12-14 кілометрів на добу.

Але міграції властиві не тільки морським риbam. Невеликі пересування роблять ті риби, які постійно живуть у ріках та озерах. Наприклад, у Кахівському водоймищі на Дніпрі статеві зрілі коропи, лящі, плітки, плоскирки та ін. весною пересуваються на десятки кілометрів із середніх і нижніх ділянок водоймища в район колишніх Кінських заплав, де є зручні для нересту місця. Пізно восени риба перекочує у глибинні ділянки водоймища, розташовані переважно в його південній частині. Кожному рибалці добре відомі місця масового підходу на нерест щуки, судака, йорша і т. д.

Вивчення міграційних шляхів і реченців ходу риби має надзвичайно важливе практичне значення для організації раціонального рибного промислу.

Стародавні греки понад дві тисячі років тому провадили масовий промисел камси у Керченській протоці, де з того часу збереглися рибозасолювальні кадовби й інші споруди для обробки риби.

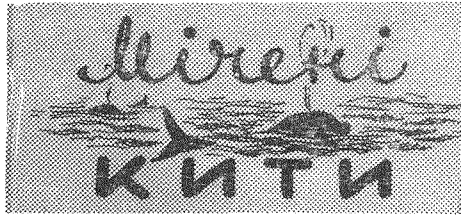
Вивчення міграції риб провадиться різними методами. Серед них найбільш поширеним є позначування риби металевою, пластмасовою або гумовою міткою. Останнім часом рибу мітять фарбами. Після вилову риби і повернення мітки можна з'ясувати, який шлях пройшла риба, наскільки вона виросла за цей час і т. д. Тепер опрацьовано способи мічення риби з допомогою радіоактивного фосфору і кальцію.

Велику роль у вивченні міграції риб відіграє авіаційна розвідка. З літаків ведуть регулярні спостереження за пересуванням косяків риби у морі, точно визначають географічні координати місць її згуртування. Вертикальні пересування риби успішно досліджують з допомогою ехолотів та інших гідроакустичних приладів, які дають змогу з великою точністю визначити положення косяка риби у воді. Розвиток підводної телевізії дозволяє спостерігати рибу в косяку, її

поведінку при різних міграціях -- горизонтальних і вертикальних.

Питання про походження і причини міграції досі ще мало розроблені наукою. Якщо цілком зрозумілі пересування риби до місць розмноження, нагулу, зимівлі тощо, то ще залишається недостатньо з'ясованим, як склалися шляхи міграції, як орієнтується риба, наприклад, при рухові в океані, що є поштовхом до початку міграції. Ясно одне, що важливу роль тут відіграють гідрологічні фактори середовища. На шляхи міграції вплинули і особливості геологічного розвитку морських і річкових басейнів. Вивчення міграції в широкому розумінні, тобто не тільки риб, а й інших тварин, наприклад ссавців, комах, важливе не тільки з точки зору організації промислу, але й для боротьби з шкідниками сільського господарства.

(„Наука і Життя”)

Вивчення китів зв'язане з великими труднощами: вони живуть у віддалених і малодоступних місцях. Щоб зібрати певні відомості про біологію китів, треба їх намічати. Кожен кит, виявлений згодом з такою позначкою, дасть можливість встановити, яку відстань пропливає тварина і в якому напрямі.

Думка про мічення китів виникла ще наприкінці XIX століття, але першу спробу зроблено лише в 1942 році у водах Ісландії і Фарерських островів. Позначка була схожа на велику кнопку з заліза, вкритого сріблом, з трьома зазублинами на гострому кінці, настромленому на дерев'яний держак. Позначка встромлювалась у поверневий товщевий шар кита і була помітна здалека. Вистрілювали її з 17-каліберної рушниці.

За кожен повернений позначку було оголошено нагороду в один фунт стерлінгів. Але жадна не поверталася.

Згодом виявилось, що підшкірне сало кита починає швидко гноїтися, коли туди потрапляє якийсь чужорідне тіло. Кити вміють легко позбавлятися деяких паразитів, які проникають в їх тіло через шкіру. Так само вони позбавлялись і позначок.

Тоді почали намічати китів інакше. Нова позначка являється собою циліндричної форми кулю 25 см довгу і діаметром 1,5 см. Вона пробиває шкіру і шар сала кита і застрягає у м'язах. Нова позначка досить велика, і її можна знайти, розробляючи тушу, але все ж не така, щоб завдати шкоди китові. Ці кулі роблять з нержавіючої сталі.

О. Мережко

КАЛЕНДАР

Счень - January

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
			1	19
2	20	С	Ігнатія свящ.муч.	Сильвестра папи
3	21	Ч	Юліянії вмуч.	Малахія прор.
4	22	П	Анастасії вмуч.	Собор 70 апостолів, Феоксиста
5	23	С	10 муч. в Криті	Навеч. Богоявлення
6	24	Н	29 Отців. Нав. Різдва, Євгенії	Богоявлення Господне
7	25	П	Різдво Христове	Собор Івана Хрест.
8	26	В	Собор Пр. Бог., Йосипа Обр.	Юрія і др. муч.
9	27	С	Степана Первомуч.	Полієвкта муч.
10	28	Ч	20,000 муч. в Никоїдії	Григорія Ниського св.
11	29	П	Дітей убитих у Вифлєсмі	† Феодосія Великого прп.
12	30	С	Анісії муч.	Тетяни муч.
13	31	Н	30 по Р. Меланії	30. Єрмила муч.
14	1	П	Н. Рік 1963. Василія Вел.	От. убитих у Раїті, Ніни
15	2	В	Сильвестра Печерського	Павла Фев., Івана
16	3	С	Малахія прор., Гордія муч.	Пок. оковам св. ап. Петра
17	4	Ч	Собор 70 апост., Феоксиста	† Антонія Вел.
18	5	П	Навеч. Богоявл., Теоктута	Атанасія і Кирила св.
19	6	С	Богояв. Господне	Макарія, єгип. прп.
20	7	Н	31. Собор Ів. Хрест.	31 по 3. св. Д. † Евтимія прп.
21	8	П	Юрія і др. муч.	Максима ісп., Неофіта муч.
22	9	В	Полієвкта муч.	Тимотея ап. Анастасія
23	10	С	Григорія Ниського	Климентя овцмуч.
24	11	Ч	† Теодосія Вел. прп.	Ксенії прп.
25	12	П	Тетяни муч.	† Григорія Богослова
26	13	С	Єрмила і Стратоника муч.	Ксенофонта прп.
27	14	Н	32. Закхєя. От. убит. в Синаї	32 по 3. св. Д. † Пер. м. Ів. Зол
28	15	П	Павла Фев., Ів. Кушника	Єфрема прп.
29	16	В	Покл. оковам ап. Петра	Пер. мощ Ігнатія Богон.
30	17	С	† Антонія Вел. прп.	Трьох Святителів. Іполіта
31	18	Ч	Атанасія і Кирила св.	Кира і Івана безорєб.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

1. січня: Новий Рік (New Year's Day)

Лютий - February

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
1	19	П	Січень. Макарія прп.	Трофима муч.
2	20	С	Євфимія Вел. прп.	Стрітення Господне
3	21	Н	Митаря і Фарисея, Максима	Митаря і Фар Симеона і Анни
4	22	П	Тимофея ап., Анастасія муч.	Ісидора прп.
5	23	В	Климентя свмуч.	Агафії муч.
6	24	С	Ксенії Римл. прп.	Вукола прп.
7	25	Ч	† Григорія Богосл. св.	Парфенія і Луки прп.
8	26	П	Ксенофонта прп.	Феодора Стратилата муч.
9	27	С	† Пер. моц Івана Золот.	Никифора муч.
10	28	Н	Блудного сина. Ефрема прп.	Блуд. Сина, Харлампія муч.
11	29	П	Перен моц Ігнатія Богон.	Власія свмуч.
12	30	В	Трьох Святителів. Іполіта	Мелетія св.
13	31	С	Кира й Івана безср.	Мартиніяна прп.
14	1	Ч	Лютий. Трифона муч.	† Кирила уч. слов.
15	2	П	Стрітення Господне	Онисима
16	3	С	Симеона і Анни прор.	Памфіла і др. муч.
17	4	Н	М'ясопустна. Ісидора прп.	М'ясопуст. Феодора Тирона
18	5	П	Агафії муч.	Льва Папи св.
19	6	В	Вукола прп.	Архиппа ап.
20	7	С	Парфенія і Луки прп.	Льва еп. кат.
21	8	Ч	Феодора Страт. вмуч.	Тимофея прп.
22	9	П	Никифора муч.	Найдення моц. муч. в Євгенії
23	10	С	Харалампія муч.	Полікарпа свмуч.
24	11	Н	Сиропустна. Власія свмуч.	Сиропус. † 1 і 2 Зн. гол. І. Хр.
25	12	П	Мелетія св. Вел. Піст	Тарасія. Вел. Піст
26	13	В	Мартиніяна прп.	Порфирія св. еп. Гази.
27	14	С	† Кирила уч. слов.	Прокопія прп.
28	15	Ч	Онисима ап.	Василія і Касіяна пр.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

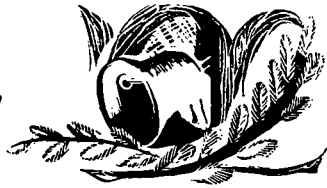
12. лютого: Уродини Лінкольна (Lincoln's Birthday)
 22. лютого: Уродини Вашингтона (Washington's Birthday)

Березень — March

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
			1	16
2	17	С	Феодора Тирона вмуч.	Феодота смуч.
3	18	Н	I. Вел. Посту. Льва папи	I. Вел. Посту, Євтропія смч.
4	19	П	Архипа ап.	Герасима прп.
5	20	В	Льва еп. Кат.	Конона муч.
6	21	С	Тимофея прп.	42 муч. в Аморії
7	22	Ч	Найд. моц. муч. в Євгенії	Василія і др. у Херсоні смч.
8	23	П	Полікарпа смуч.	Феофілакта іспов.
9	24	С	† 1 і 2 найд. гол. Ів. Хрест.	† 40 муч. в Севастії
10	25	Н	II. Вел. Посту, Тарасія св.	II. Вел. Посту. Кондрата муч.
11	26	П	Порфірія, арх. Гази	Софронія патр. Єрусал.
12	27	В	Прокопія прп.	Феофана Григорія свцм.
13	28	С	Василія і Касіяна	Пер. моц. Никифора св.
14	1	Ч	Березень. Євдокії прпмуч.	Венедикта прп.
15	2	П	Феодота смуч.	Агапія і др. муч.
16	3	С	Євтропія смуч.	Савина і папи муч.
17	4	Н	III. В. Пос. Хрестопок. Герас.	III. В. Пос. Хрестопок. Олексія
18	5	П	Конона муч.	Кирила Єрус. св.
19	6	В	42 муч. в Аморії	Хризанта і Дарії муч.
20	7	С	Василія і др. муч. в Херсоні	Отців убитих в мон. св. Сави
21	8	Ч	Теофілакта іспов.	Якова іспов.
22	9	П	† 40 муч. в Севастії	Василія Анк. смуч.
23	10	С	Кондрата і др. муч.	Никона і др. прп.
24	11	Н	IV. В. Посту. Софронія Єрус.	IV. В. Посту. Захарії і Якова
25	12	П	Феофана ісп., Григорія Двоес.	Благовіщ. Пресв. Богородиці
26	13	В	Перен. моц. Никифора	Собор архист. Гавриїла.
27	14	С	Венедикта прп. Поклони.	Матрони Сол. Поклони
28	15	Ч	Агапія і др. муч.	Іларійона і Стефана чуд.
29	16	П	Савина	Марка і Кирила смуч.
30	17	С	Акафістова. Олексі чол. Б.	Акафістова. Івана ісп.
31	18	Н	V. Вел. Посту. Кирила Єрус.	V. Вел. Посту. Іпатія прп.

Квітень - Аргіл

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
1	19	П	Березень. Хрисанфа і Дарії	Марії Єгипет. прп.
2	20	В	ОО. убитих в обителі св. Сави	Тита прп.
3	21	С	Якова прп.	Микити прп.
4	22	Ч	Василія свмуч.	Йосипа і Георгія прп.
5	23	П	Никона і др. муч.	Феодула прп., Агафона прп.
6	24	С	Захарії прор. Лазарева	Лазарева. † Мефодія уч. слов.
7	25	Н	Квітня. Благов. Прев. Богор.	Квітня. Юрія прп.
8	26	П	Собор архист. Гавриїла	Іродіона прп.
9	27	В	Матрони Сол.	Євтихія прп.
10	28	С	Іларіона і Степана прп.	Терентія і др. муч.
11	29	Ч	Вел. Четвер. Марка і Кирила	Великий Четвер. Антипа
12	30	П	Вел. П'ятниця. Івана Лїст.	Велика П'ятниця. Василія
13	31	С	Вел. Субота. Іпатія прп.	Велика Субота. Артемона
14	1	Н	Квітень. Воскрес. Христове	Воскресіння Христове
15	2	П	Світлий Понеділок	Світлий Понеділок
16	3	В	Світлий Вівторок	Світлий Вівторок
17	4	С	Йосифа і Георгія прп.	Симеона і Акакія
18	5	Ч	Феодула прп.	Івана Декаполїта
19	6	П	Євтихія † Мефодія уч. сл.	Івана старопеч. прп.
20	7	С	Юрія прп.	Теодора прп.
21	8	Н	Фомина. Іродіона і др. ап.	Фомина. Януарія свмуч.
22	9	П	Євтихія прп.	Феодора прп.
23	10	В	Терентія і др. муч.	† Юрія вмуч. (на неділю)
24	11	С	Антипи свмуч.	Сави прп.
25	12	Ч	Василія іспов.	† Марка ап.
26	13	П	Артемона прп.	Василія свмуч.
27	14	С	Мартина папи.	Симеона і Степана
28	15	Н	Мироносиць. Аристарха	Мироносиць. Ясона і др. ап.
29	16	П	Агаші, Ірини	9 муч. в Кизиці
30	17	В	Симеона і Акакія	† Якова ап.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

12 квітня: Велика П'ятниця (Good Friday)

Травень - Мау

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
1	18	С	Квітень. Івана	Єремії прор.
2	19	Ч	Івана старопеч.	Афанасія Вел., Олексі
3	20	П	Феодора Трихини	† Феодосія печ. прп.
4	21	С	Януарія свмуч.	Пелагії прпмуч.
5	22	Н	Розслабленого. Феодор. Сіск.	Розслабленого. Ірини.
6	23	П	† Юрія вмуч. (на неділю)	Йова многостр.
7	24	В	Сави муч.	Явлення Чесн. Хр.
8	25	С	† Макарія ап.	† Івана Богосл. (на неділю)
9	26	Ч	Василія свмуч.	† Пер. моц. Николая чуд.
10	27	П	Симеона свмуч.	† Симеона Зилота
11	28	С	Ягона прп.	† Кирила і Методія уч. слов.
12	29	Н	Самарянки. 9 муч. в Кизиці	Самарянки. Епіфанія
13	30	П	† Якова ап.	Глікерії муч.
14	1	В	Травень. Єремії прор.	Ісидора Хіюського муч.
15	2	С	Афанасія Вел.	Пахомія прп.
16	3	Ч	† Феодосія Печерського	Феодора свц. прп.
17	4	П	Пелагії прмуч.	Андроніка
18	5	С	Ірини муч. Никифора	Феодота Анк.
19	6	Н	Сліпородженого. Йова мнг.	Сліпородженого. Патрикія
20	7	П	Явлення Чесного Хреста	Талалея муч.
21	8	В	† Івана Богослова (на нед.)	† Константина і Єлени
22	9	С	† Пер. м. Николая Чуд.	Василіска муч.
23	10	Ч	Вознес. Госп. † Симона	Вознесення Госп. Єфросинії
24	11	П	† Кирила і Мефодія уч. слов.	Симеона дивногорка
25	12	С	Єпіфанія і Германа свмуч.	† 3 найд. гол. Івана Хрест.
26	13	Н	Отців І. Нік. Соб. Глікерії	Отців І. Нік. Соб. Карпа
27	14	П	Ісидора муч.	Тарапонта муч.
28	15	В	Пахомія Вел.	Никити прп.
29	16	С	Феодора прп.	Феодосія прмуч.
30	17	Ч	Андроніка і др. ап.	Ісаакія прп.
31	18	П	Феодора муч.	Єрмія і Єрмея муч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

30. травня: Поминковий День (Memorial - Decoration Day)

Червень - June

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
			1	19
2	20	Н	Зіслання св. Духа. Талалея	Зіслання св. Духа. Никифора
3	21	П	Пресв. Тройці † Конст. і Єп.	Пресв. Тройці. Лукиліяни
4	22	В	Весиліска муч.	Митрофана патр.
5	23	С	Михайла, Евфросинії прп.	Доротей свмуч.
6	24	Ч	Симеона прп.	Виссаріяна і Іларіяна
7	25	П	† Знайд. г. Івана хрест.	Феодота свмуч.
8	26	С	Карпа ап.	Феодора муч.
9	27	Н	1 по 3. св. Д. Всіх святих	1 по 3. св. Д. Всіх св. Кирил
10	28	П	Микити	Тимотея свмуч.
11	29	В	Феодосія прпмуч.	† Варфоломея і Варнави
12	30	С	Ісаакія прп.	Онуфрія прп.
13	31	Ч	Пресв. Евхаристії. Єрмія	Пресв. Евхар. (н.н.) Акилини
14	1	П	Червень Юстина муч.	Єлисея прор.
15	2	С	Никифора архiep.	Амоса прор.
16	3	Н	2 по 3. св. Д. Лукиліяна	2 по 3. св. Д. Тихона
17	4	П	Митрофана патр.	Мануїла муч.
18	5	В	Дорофея свмуч.	Леонтія муч.
19	6	С	Виссаріяна і Іларіяна	† Юди Тадея ап.
20	7	Ч	Феодота омуч.	Методія Татарського
21	8	П	Ісуса Чоловіколюб. Феодора	Ісуса Чоловіколюбця. Юліяна
22	9	С	Сострад. Пр. Богор. Кирила	Сострад. Пр. Богор. Евсевія
23	10	Н	3 по 3. св. Д. Тимотея	3 по 3. св. Д. Агрипіна
24	11	П	† Варфоломея і Варнави	Різдво Івана Хрестителя
25	12	В	Онуфрія прп.	Февронії муч.
26	13	С	Акилини муч.	Давида прп.
27	14	Ч	Єлисея прор.	Самсона прп.
28	15	П	Амоса прор.	Пер. м. Киря і Івана
29	16	С	Тихона еп.	Верх. ап. Петра і Павла
30	17	Н	4 по 3. св. Д. Мануїла	4 по 3. св. Д. Собор 12 апост.

Липень - July

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
1	18	П	Червен. Леонтія муч.	Косми і Дам'яна безср.
2	19	В	† Юди — Тадея ап.	† Пол. Ризи Пресв. Богород.
3	20	С	Мефодія патр.	Якинта муч.
4	21	Ч	Юліяна муч.	Андрея Крит., Марти прп.
5	22	П	Євсевія	† Атанасія прп.
6	23	С	Февронії прпмуч.	Сисоа Вел. прп.
.7	24	Н	5 по З. св. Д. Різдво Ів. Хрест.	5 по З. св. Д. Фоми
8	25	П	Февронії прпмуч.	Прокопія муч.
9	26	В	Давида прп.	Панкратія вмуч.
10	27	С	Самсона прп.	† Антонія прп.
11	28	Ч	Перен. моц Кира і Івана	Ольги — укр. княгині
12	29	П	Верхов ап. Петра і Павла	Прокла і Іларія муч.
13	30	С	Собор 12 апостолів	Собор архист. Гавриїла
14	1	Н	Липень. 6 по З. св. Д. Кос. і Д.	6 по З. св. Д. Акили
15	2	П	† Полож. Ризи Пр. Богородиці	† Володимира — укр. князя
16	3	В	Якинта муч.	Антиногена свмуч.
17	4	С	Андрея Крит.	Марини вмуч.
18	5	Ч	† Афанасія Афонського прп.	Якинта і Еміліяна муч.
19	6	П	Сисоа Вел. прп.	Макрини прп.
20	7	С	Фоми, Акакія прп.	† Ілії прор. (н.н.)
21	8	Н	7 по З. св. Д. Прокопія муч.	7 по З. св. Д. Симеона прп.
22	9	П	Панкратія свмуч.	Марії Магдалини
23	10	В	† Антонія печер.	Трофима муч.
24	11	С	† Ольги княгині Київ.	† Бориса і Гліба - укр. князів
25	12	Ч	Прокла і Іларія муч.	† Успення св. Анни
26	13	П	Собор Арх. Гавриїла	Єрмолая свмуч.
27	14	С	Акили ап.	† Пантелеймона вмуч.
28	15	Н	8 по З. св. Д. † Володимира В.	8 по З. св. Д. Прохора
29	16	П	Антиногена муч.	Калиника муч.
30	17	В	Марини вмуч.	Сили, Силуана
31	18	С	Якинта і Еміліяна	Євдокима пресв.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

4. липня: День Незалежності (Independence Day)

Серпень - Август

УКРАЇНСЬКІ СВЯТА

Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
			Старий стиль	Новий стиль
1	19	Ч	Липень. Макрини прп.	Проісх. Ч. Хр. 7 Братів Мак.
2	20	П	† Ілії прор. (н.н.)	Пер. моц. Степана
3	21	С	Симеона Юродивого, Івана	Ісаакія прп.
4	22	Н	9 по 3. св. Д. Марії Магдалини	9 по 3. св. Д. 7 мал. в Єфезі
5	23	П	Трофима муч.	Євсигнія муч.
6	24	В	† Бориса і Гліба	Преображення Г.Н.І.Хр.
7	25	С	† Успення св. Анни	Дометія прп.
8	26	Ч	Єрмолая свмуч.	Еміліяна ісп.
9	27	П	† Пантелеймона вмуч.	† Матея ап.
10	28	С	Прохора, Ніканора	Лаврентія муч.
11	29	Н	10 по 3. св. Д. Калиника	10 по 3. св. Д. Євгла
12	30	П	Сили, Силуана	Фотія, Анікити
13	31	В	Євдокима прав.	Максима іспов.
14	1	С	Червень. Пр. ч. Хр. 7 Бр. Мак.	Міхея, Феодосія печ.
15	2	Ч	Перен. моц Стефана	Успення Пр. Богородиці
16	3	П	Ісаакія прп.	Перен. Нерук. Образа Г.Н.І.Хр.
17	4	С	7 мал. в Єфесі	Митрона муч.
18	5	Н	11 по 3. св. Д. Євсигнія	11 по 3. св. Д. Флора і Лавра
19	6	П	Преображення Г.Н.І.Хр.	Андрея муч.
20	7	В	Дометія прп.	Самуїла прор
21	8	С	Еміліяна ісп.	Юри — Тадея ап.
22	9	Ч	† Матія ап.	Агатоніка і др. муч.
23	10	П	Лаврентія муч.	Луппа муч.
24	11	С	Євгла муч.	Євтихія овмуч.
25	12	Н	12 по 3. св. Д. Фотія та муч.	12 по 3. св. Д. Варт. Тита ап.
26	13	П	Максима ісп.	Адріяна і Наталії муч.
27	14	В	Міхея прор. Феодосія Печ.	Пімена прп.
28	15	С	Успення Пр. Богородиці	Мойсея, Августина
29	16	Ч	Пер. Нер. Обр. Г.Н.І.Хр.	Усік. Г. Івана Хр. (н.н.)
30	17	П	Митрона муч.	Олександра і др.
31	18	С	Флора і Лавра муч.	Полож Пояса Пр. Богородиці

Вересень — September

			УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	Старий стиль	Новий стиль
1	19	Н	Серп. 13 по З. св. Д. Андрея	13 по З. св. Д. Симеона
2	20	П	Самуїла прор.	Маманта муч. Івана
3	21	В	Юди-Фаддея ап.	Антипа, Теоктиста
4	22	С	Агафоника муч.	Вавила свмуч. Мойсея прор.
5	23	Ч	Луца муч.	Захарії і Єлисавети прор.
6	24	П	Євтихія свмуч.	Чудо арх. Михаїла
7	25	С	Варфоломея і Тита ап.	Созонта муч.
8	26	Н	14 по З. св. Д. Адр. і Наталії	14 по З. св. Д. Різд. Пр. Богор.
9	27	П	Пімена прп.	Йоакіма і Анни грав.
10	28	В	Мойсея, Мурина, Августина	Минодори і др. муч.
11	29	С	Усієн. гол. Івана Хр. (н.н.)	Феодори Алекс. прп.
12	30	Ч	Александра патр.	Автонома свмуч.
13	31	П	† Пол. Пояса Пр. Богородиці	Корнилія свмуч.
14	1	С	Вересень. Церк. Рік. Симеона	Воздвиження Чесного Хреста
15	2	Н	15 по З. св. Д. Маманта муч.	15 по З. св. Д. Нижити муч.
16	3	П	Антима, Феоктиста	Євфимії муч.
17	4	В	Вавила, Мойсея прор.	Софії, Віри, Надії, Любови
18	5	С	Захарії і Єлисавети	Євменія вмуч.
19	6	Ч	Чудо арх. Михаїла	Трофима муч.
20	7	П	Созонта муч.	Михаїла і Феодора
21	8	С	Різдво Пр. Богородиці	Кондрата ап.
22	9	Н	16 по З. св. Д. Йоакіма і Анни	16 по З. св. Д. Фоки свмуч.
23	10	П	Минодори муч.	Зачаття Івана Хрест.
24	11	В	Феодори Алекс. прп.	Теклі первмуч.
25	12	С	Автонома свмуч.	Євфрозинії прп.
26	13	Ч	Корнилія свмуч.	† Івана Богослова (н.н.)
27	14	П	Воздвиження Чесного Хреста	Калістрата муч.
28	15	С	Нижити вмуч.	† Харигона прп.
29	16	Н	17 по З. св. Д. Євфимії	17 по З. св. Д. Киріяка
30	17	П	Софії, Надії, Любови муч.	Григорія свмуч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

2. вересня: День Праці (Labor Day)

Жовтень - October

УКРАЇНСЬКІ СВЯТА

Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
			Старий стиль	Новий стиль
1	18	В	Вересень. Євменія вмуч.	† Покров Пр. Богород. (н.н.)
2	19	С	Трофима і др. муч.	Кипріяна свмуч.
3	20	Ч	Михайла і Феодора укр. кн.	Діонісія Ареоп. свмуч.
4	21	П	Кондрата ап.	Єрофея свмуч.
5	22	С	Фоки свмуч.	Харитини муч.
6	23	Н	18 по З. св. Д. Зачаття Ів. Хр.	18 по З. св. Д. Фоми ап.
7	24	П	Теклі первмуч.	Сергія і Вакха муч.
8	25	В	Євфросинії прп.	Пелагії прп.
9	26	С	† Івана Богослова (н.н.)	Якова ап.
10	27	Ч	Калістрата і др. муч.	Євлампія і Євламπίї муч.
11	28	П	† Харитона прп.	Филипа Феофана прп.
12	29	С	Киріяка прп.	Прова муч.
13	30	Н	19 по З. св. Д. Григорія свм.	19 по З. св. Д. Карпа муч.
14	1	П	Жовтень. Покров Пр. Б. (н.н.)	Параскевії вмуч.
15	2	В	Кипріяна свмуч.	Євтимія прп.
16	3	С	Діонісія Ареоп. свмуч.	Лонгіна муч.
17	4	Ч	Єрофея свмуч.	Осії прор. Андрея Крит.
18	5	П	Харитона муч.	† Луки ап. єв.
19	6	С	† Фоми ап.	Йоїла прор Уара
20	7	Н	20 по З. св. Д. Сергія і Вакха	20 по З. св. Д. Артемія вмуч.
21	8	П	Пелагії прп.	Гларійона прп.
22	9	В	† Якова ап.	Аверкія чудтв.
23	10	С	Євлампія і Євламπίї муч.	Якова ап.
24	11	Ч	Филипа ап. Феофана	Арети муч.
25	12	П	Прова муч.	Маркіяна і Мартирія безср.
26	13	С	Карпа і др. муч.	Димитрія вмуч.
27	14	Н	21 по З. св. Д. Параскевії	21 по З. св. Д. Нестора муч.
28	15	П	Євтимія прор.	Параскевії П'ятниці вмуч.
29	16	В	Лонгіна муч.	Анастасії, Авраамія прп.
30	17	С	Осії прор. Андрея Кр.	Зиновії і Зиновія муч.
31	18	Ч	† Луки ап. єв.	Стахія ап.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

12. жовтня: День Колумба (Columbus Day)

Листопад - November

		УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	
			Старий стиль
			Новий стиль
1	19	П	Жовтень. Йоїла прор.
2	20	С	Артемія вмуч.
3	21	Н	22 по 3. св. Д. Іларійона пр.
4	22	П	Аверкія св.
5	23	В	Якова ап.
6	24	С	Ареги муч.
7	25	Ч	Маркіяна і Мартирія
8	26	П	Димитрія мироточ.
9	27	С	Нестора муч.
10	28	Н	23 по 3. св. Д. Параскевії
11	29	П	Анастасії вмуч.
12	30	В	Зиновія і Зиновії
13	31	С	Стахія ап.
14	1	Ч	Листопад Косми і Дам'яна
15	2	П	Акиндина муч.
16	3	С	Акепсима муч.
17	4	Н	24 по 3. св. Д. Йоанікія
18	5	П	Галактійона. Епістими
19	6	В	Павла св.
20	7	С	Єрона муч.
21	8	Ч	Собор арх. Михаїла
22	9	П	Онисифора, Мотрі
23	10	С	Єраста ап.
24	11	Н	25 по 3. св. Д. Мини Теод.
25	12	П	Осв. Іоана Мин. (н.н.)
26	13	В	† Івана Золотоустого
27	14	С	† Филипа ап.
28	15	Ч	Симона муч. (піст)
29	16	П	† Матфея ап. св.
30	17	С	Григорія св.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

11. листопада: День Ветерана (Veterans' Day)
 28. листопада: День Подяки (Thanksgiving Day)

Грудень - December

Н. Ст.	Ст. Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	
			Старий стиль	Новий стиль
1	18	Н	Листоп. 26 по З. св. Д. Романа	26 по З. св. Д. Наума
2	19	П	Авдія, Варлаама	Авакума прор.
3	20	В	Григорія і Прокла	Софонії прор.
4	21	С	Введення в храм Пр. Бог.	Варвари, Івана Дамаскина
5	22	Ч	Филимона муч.	† Сави освящ.
6	23	П	Амфілоха і Григорія	Николая чудотв.
7	24	С	Катерини, Меркурія	Амвросія Мед.
8	25	Н	27 по З. св. Д. Климентія	27 по З. св. Д. Патапія
9	26	П	Аліпія, Юрія Київ.	Непорочне Зач. Пр. Богород.
10	27	В	Якова вмуч. Паладія	Мини муч.
11	28	С	Степана, Іринарха	Даниїла прп.
12	29	Ч	Парамона, Акакія	Спиридона
13	30	П	† Андрея Перв.	† Евстратія муч.
14	1	С	Грудень. Наума	Тирса, Левкія муч.
15	2	Н	28 по З. св. Д. Авакума	Праотців і 28 по З. св. Д.
16	3	П	Софонії прор.	Ангєя прор
17	4	В	Варвари вмуч.	Даниїла прор. і 'З молод.
18	5	С	† Сави Освящ.	Севастіяна і др. муч.
19	6	Ч	Николая Чудотв.	Боніфатія муч.
20	7	П	Амвросія св.	Ігнатія смуч.
21	8	С	Патапія прп.	Юліянії муч.
22	9	Н	29 по З. св. Д. Неп. З. Пр. Б.	Отців. 29 по З св. Д. Анастасії
23	10	П	Мини муч.	10 муч в Криті
24	11	В	Даниїла прп.	Навечеріє Різдва Хр. Евгенії
25	12	С	Спиридона прп.	Різдво Христове
26	13	Ч	Євстратія муч.	Собор Пр. Бог. Йосифа Обр.
27	14	П	Тирса муч.	Степана арх. первмуч.
28	15	С	Єлєвтерія смуч.	20,000 муч. в Нижасидії
29	16	Н	Праотців Аггєя	По Рожд. і 30 по З. св. Д.
30	17	П	Даниїла прор. З отроків	Анісії муч.
31	18	В	Севастіяна муч.	Меланії прпмуч.

УРЯДОВІ СВЯТА В АМЕРИЦІ:

25. грудня: Різдво Христове (Christmas)

ВИКАЗ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СВЯТИХ

- Богодар 9. листопада.
Богомир 13. січня.
Богуслав 29. квітня.
Богухвал 18. березня.
Богдан 19. березня.
Богданна 6. лютого.
Богдар 27. травня.
Бойомир 6. січня.
Божена 14. березня.
Божеслава 31. травня.
Болеслав 22. липня і 19. серпня.
Борис і Гліб 9. серпня.
Боян 28. березня.
Бронислав 16. жовтня.
Будислав 1. березня.
Ванда 23. червня.
Вислав 7. червня і 9. грудня.
Витослав 22. січня.
Вірослав 27. лютого.
Властимир 23. жовтня.
Войтіх 23. квітня.
Володимир 16. I., 9. IV. і 28. VII.
Володимира 9. січня і 11. серпня.
Володислав 3. квітня.
Володислава 13. грудня.
Всеволод 6. листопада.
Вячеслав 15. квітня і 28. вересня.
Гліб 2. травня, 24. липня, 5. вересня.
Годислав 22. березня.
Годимир 31. жовтня.
Горислав 28. листопада.
Гнівомир 8. лютого.
Гримислав 12. жовтня.
Дам'ян 27. вересня.
Держислав 16. липня.
Добриня 20. лютого, 2. березня.
Добромир 4. січня і 5. червня.
Доброслав 10. січня.
Довгослав 18. червня.
Домослав 15. січня.
Збігнєв 17. березня і 1. квітня.
Збоїслав 28. червня.
Здислав 29. січня.
Здобислав 30. липня.
Земислав 13. жовтня.
Зимовит 19. жовтня.
Ізяслав 6. липня.
Казимир 4. березня.
Казимира 21. серпня.
Красислав 17. квітня.
Любомир 1. травня.
Любомира 21. III., 24. III. і 24. VII.
Любослав 12. квітня.
Любомир 10. листопада.
Людослав 30. листопада.
Лютослав 26. жовтня.
Мечислав 1. січня.
Милослав 3. липня.
Милош 25. січня.
Мирон 17. серпня.
Мирослав 26. лютого.
Мирослава 26. липня.
Мстислав 8. січня.
Мстислава 9. березня.
Олег 7. серпня.
Ольга 24. липня.
Остромир 4. серпня.
Пребислав 22. жовтня.
Предислав 23. лютого.
Перемислав 13. квітня і 30. жовтня.
Прибислав 27. січня.
Радивой 10. липня.
Радомир 28. січня і 16. листопада.
Радослав 15. липня.
Ратимир 19. січня.
Ратислав 2. червня.
Радослав 2. березня і 8. квітня.
Ростислав 17. січня і 4. вересня.
Світлана 20. лютого.
Слабовій 25. лютого.
Славомир 17. травня і 5. листопада.
Славомира 23. грудня.
Станислав 5. II., 8. V. і 18. XI.
Станомир 2. жовтня.
Судомир 2. квітня.
Святополк 1. червня і 25. вересня.
Святослав 7. січня і 3. травня.
Святош 12. березня.
Томир 27. листопада.
Томира 24. травня.
Томислав 21. грудня.
Щастибог 14. грудня.
Щастислав 1. лютого.
Яромир 11. квітня і 28. травня.
Ярополк 18. січня.
Ярослав 21. січня і 25. квітня.

УРЯДОВІ СВЯТА В КАНАДІ

Новий Рік, Велика П'ятниця, Великодній Понеділок, День Вікторії — 24 травня, День Народження Королеви — дату проголошується, День Домінії (Держави) 1-го липня, День Праці — 1-ий понеділок у вересні, День Подяки — назначується, День

Замирення — 11-го листопада, Різдво — 24-го грудня.

У римо-католицькій провінції Квебек святкують ще й ці свята: Богоявлення, Попелева Середа, Вознесення, св. Івана Хрестителя, Всіх Святих, Непорочне Зачаття.

ДЕРЖАВНІ СВЯТА В ІНШИХ КРАЇНАХ

Австралія — 26 січня — День Австралії.

Англія — 7 червня — День уродин королеви Єлисавети II.

Аргентина — 25 травня — Травнева Революція, 1910. — 9 червня — Деклярація Незалежності, 1816.

Бельгія — 21 липня — День Незалежності, 1831.

Бразилія — 7 вересня — День Незалежності, 1822.

Голляндія — 30 квітня — День уродин королеви Юліани. — 5 травня День Визволення, 1945.

Греція — 25 березня — День Незалежності, 1821.

Домініканська Республіка — 27 лютого — День Незалежності, 1844.

Індія — 26 січня — День Республіки, 1950.

Ірляндія — 17 березня — День св. Патрика.

Італія — 4 листопада — День Перемоги, 1918.

Китай — 17 лютого — Новий рік. — 10 жовтня — День Республіки, 1911.

Куба — 20 травня — День Незалежності, 1902.

Мехіко — 16 вересня — День Незалежності, 1810.

Нова Зеландія — 26 вересня — День Домінії, 1907.

Норвегія — 17 травня — День Конституції, 1814.

Пакістан — 14 серпня — День Пакістану, 1947.

Перу — 28 липня — День Незалежності, 1821.

Південна Африка — 31 травня — День Унії, 1910.

Польща — 3 травня — Конституція 3-го травня, 1791. — 11 листопада — День Визволення, 1918.

СССР — 7 листопада — Жовтнева Революція, 1917.

Туреччина — 29 жовтня — День Республіки, 1923.

Франція — 14 липня — Збурення Бастилії, 1789.

Чехо-Словаччина — 28 жовтня — День Незалежності, 1918.

Швайцарія — 1 серпня — Національне Свято.

Швеція — 6 червня — День Конституції, 1809.

TRIDENT Savings & Loan Association

760 CLINTON AVENUE — NEWARK 8, N. J.

МОДЕРНІ Й ПРОСТОРИ НОВІ НАШІ КІМНАТИ
СТАНОВЛЯТЬ НОВИЙ МЕЖОВИЙ КАМІНЬ
НА ШЛЯХУ НАШОГО РОЗВИТКУ,
ЯКИЙ РОЗПОЧАВСЯ
В 1922 РОЦІ.

ВСЕБІЧНА ФІНАНСОВА ОБСЛУГА :

- Забезпечені щадничі конта
- Позики на купно домів
- Грошові перекази (Money orders)
- Чеки для подорожуючих (Travelers checks)
- Різдваїні і вакаційні ошадності
- Виміна і продаж державних бондів

4 1/4%

РІЧНО

платить від
вложених грошей
чотири рази в році.

БЕЗПЛАТНЕ ПАРКУВАННЯ !

TRIDENT
Savings & Loan
Association

760 CLINTON AVENUE — NEWARK 8, N. J.

(Corner Leslie Street)

Phone: ESsex 1-1120

Видавництво „ГОМІН УКРАЇНИ“

140 Bathurst Street — TORONTO 2b, Ont., Canada

— в и д а є —

Суспільно-політичний ТИЖНЕВИК

„ГОМІН УКРАЇНИ“

із щомісячним ДОДАТКОМ на чотири сторінки

„ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО“

та окремими сторінками: „ЖІНОЧА СТОРІНКА ЛВУ“,
„СТУДЕНТСЬКА ДУМКА“,
„ЮНАЦЬКИЙ СВІТ“,
„ВОЯЦЬКА ВАТРА“
й інші.

КНИЖКИ: (досі видано)

	Брош.	Опр.
Д-р Д. Донцов: „Дві літератури нашої доби“	\$3.00	\$3.75
Д-р Д. Донцов: „Рік 1918 — Київ“	\$1.00	
Д-р Д. Донцов: „Незримі скрижалі кобзаря“	\$2.50	\$3.25
М. Кравців: „Дорога“ (вичерпане).		
М. Кравців: „Калейдоскоп“	\$2.00	
О. Лисяк: „Люди такі, як ми“	\$3.50	\$4.25
О. Мак: „Чудасій“	\$2.00	
О. Мак: „Жаїра“, том I.	\$2.00	(вич.)
О. Мак: „Жаїра“, том II.	\$3.00	
О. Мак: „Проти переконань“	\$3.50	\$4.25
М. Понеділок: „Говорить лише поле“	\$4.00	\$5.00
Ю. Тис: „Конотоп“	\$2.00	
Є. Маланюк: „Книга спостережень“ — друкується		

„АЛЬМАНАХИ“ за роки 1956-1963, по \$1.75 кожний.

ДРУКАРНЯ І ПЕРЕПЛЕТНЯ

виконує на замовлення

ВСІ ДРУКАРСЬКІ І ПЕРЕПЛЕТНИЧІ РОБОТИ.

ЗАМОВЛЯЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

— Compliments of —

KOWBASNIUK TRAVEL AGENCY

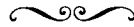
286 East 10th Street — NEW YORK 9, N. Y.

Established 1920

AIR & STEAMSHIP TICKETS
to all parts of the WORLD

CRUISES ● TOURS ● HOTELS

Anthony SHUMEYKO — Vera K. SHUMEYKO

Phones:

ALgonquin 4-8779/8717

Best Wishes From

COMMERCIAL TRUST COMPANY OF NEW JERSEY

6 OFFICES in JERSEY CITY

3 OFFICES in BAYONNE

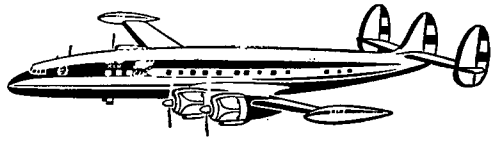
2 OFFICES in UNION CITY

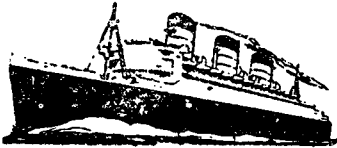
Member Federal Deposit Insurance Company

Щоденні ВИЇЗДИ до Польщі й інших частин світу

**СПРОВАДЖУВАННЯ
РОДИН І КРЕВНИХ
ДО АМЕРИКИ.**

**Товари РЕКАО і до ВИБОРУ
ПЕРЕСИЛКА ГРОШЕЙ в ЗЛОТИХ або в ДОЛЯРАХ.**

Корабельні і летунські карти по компанійних цінах. — Поодинокі і збірні прогульки — резервація в готелях. — Цінники. — Брошури про подорожі. — Інформації безплатні. — Купони орбісу. — Візи.

Acting as agent for Am. Travl. Express

W. TWARDOWSKI

18 Saint Mark's Place (E. 8th St.)

NEW YORK 3, N. Y.

Tel.: GRamercy 5-5588

Навпроти Польського Народного Дому.

Dave's Bar

96 Montgomery Street

JERSEY CITY, N. J.

УКРАЇНСЬКА ПЕРЕПЛЕТНЯ

Biblos, Co.

107½ St. Mark's Place — NEW YORK 9, N. Y.

Tel.: ORegon 7-0370

HEnderson 4-5131

John KOWALCHYK
Home for Funerals

129 GRAND STREET

JERSEY CITY 2, N. J.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК

Петро ЯРЕМА

займається — **ПОХОРОНАМИ** — понад 50 років

В

BRONX — BROOKLYN — NEW YORK
і ОКОЛИЦЯХ.

КОНТРОЛЬОВАНА ТЕМПЕРАТУРА.
МОДЕРНА КАПЛИЦЯ ДО УЖИТКУ — ДАРОМ.

Peter JAREMA

129 EAST 7th STREET

NEW YORK, New York

Tel.: ORchard 4-2568

Compliments of
Ink & Chemical Co. Inc.

1199 MAIN AVENUE
CLIFTON, N. J.

Supplier of INK and other GRAPHIC ARTS MATERIALS
to "SVOBODA".

Lytwyn & Lytwyn

UKRAINIAN FUNERAL DIRECTORS

Air Conditioned
— ОБСЛУГА ПЦІРА І ЧЕСНА —
OUR SERVICES ARE AVAILABLE ANYWHERE IN NEW JERSEY.

801 Springfield Avenue
IRVINGTON, N. J. — NEWARK, N. J.
ESsex 5-5555

SPring 7-8374

JOHN LAKUSTA
— FURRIER —

COATS MADE TO ORDER

Repairing — Remodeling — Redyeing

120 St. Mark's Place
NEW YORK 3, N. Y.
(E. 8th St., bet. 1st Ave. & Ave. "A")

MElrose 5-4422 Res.: GRGreenleaf 6-7147

WALTER KOZICKY
Lic. REAL ESTATE & INSURANCE
BROKER

Representing
Stein & Kozicky, Inc.

391 East 149th Street
Cor. 3rd Ave., Rm. 211
NEW YORK 55, N. Y.

NEvins 8-1200

ROYCE BAG MFG. CORP.
ROYCE PAPER CO., Inc.

represented by

Murray BERGER

606 Bergen Street
BROOKLYN 38, N. Y.

„ВЕСЕЛКА”

ЖУРНАЛІ ДЛЯ ДІТЕЙ
кожного віку.

Річна передплата \$4.00
Окреме число40
Подвійне число60

P. O. Box 346
JERSEY CITY 3, New Jersey

Longacre 5-2768 UNION 7-3281

**BELL
PHOTOENGRAVING CO.**

QUALITY & SERVICE

2814 Jeannette Street
UNION CITY, New Jersey

**GLOBE
PRINTERS SUPPLY, Inc.**

409 Washington, Street
NEWARK 2, N. J.

Phone: FE 1-0770

"Your Comfort Is Our Concern"

**KINGSTON OIL SUPPLY
CORP.**

Box 304
KINGSTON, New York

**WOLFE,
CORCORAN and LINDER**

●
CONSULTING ACTUARIES
●
INSURANCE ACCOUNTANTS
●
EMPLOYEE BENEFIT PLAN
CONSULTANTS

116 John Street
NEW YORK 38, N. Y.

EVERYTHING DELaware 3-8973
ELECTRICAL

L. MIGDOLL CO.

ELECTRICAL CONTRACTOR

219 Monticello Avenue
Cor. Fairview Ave.
JERSEY CITY 4, N. J.

Compliments of

**WILLIAM MODRAKO
DEAN WITTER & CO.**

members
New York Stock Exchange

14 Wall Street
NEW YORK 5, N. Y.
Digby 4-3100

**HELEN'S
BRIDAL SHOP**
132 Branford Place
NEWARK 3, N. J.
(n. High Street
& Springfield Ave.)
MArket 3-1880

- ШЛЮБНІ СУКНІ
- СУКНІ ДЛЯ ДРУЖОК
- ГРАДУАЦІЙНІ СУКНІ
- ВЕЧІРНІ

Всі замовлення на сукні, на місці.
Гелена МАТУШЕВСЬКА

Established since 1916

OR 3-4949

**ROBERT I. MORRIS
Optometrist**

CONTACT LENS SPECIALIST

Hours:

10 A.M. to 7 P.M.
Friday to 6 P.M.
Closed Sunday

60 Avenue "B"
Bet. 4th & 5th Sts.
NEW YORK 9, N. Y.

ЗАПИСКИ

В книгарні „СВОБОДА” можна набути:

	М'яка оправа	Тверда оправа
1. Іван Смолій: У ЗЕЛЕНОМУ ПІДГІР'І , повість	\$2.50	\$3.25
2. ШЕВЧЕНКОВІ ДУМИ І ПІСНІ. В українській і англійській мовах	1.00	2.50
3. Микола Щербак: ВІРШОВАНА АБЕТКА	1.50	
4. УКРАЇНСЬКИЙ НАР. СОЮЗ У СВІТЛІ ЧИСЕЛ. Уложив: Ярослав Падох	1.00	
5. Степан Ріпецький: УКРАЇНСЬКІ СІЧОВЕ СТРЕЛЦТВО	5.00	6.00
6. Ген. О. Удовиченко: УКРАЇНА У ВІЙНІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ ...	4.00	
7. О. Кузьма: ЛИСТОПАДОВІ ДНІ		5.00
8. Василь Барка: РАЙ — роман	3.00	
9. THE MUSE IN PRISON	1.00	
10. IVAN FRANKO — The Poet of Western Ukraine. Selected Poems ...		4.50
11. Martha Chyz: WOMEN AND CHILD IN THE MODERN SYS- TEM OF SLAVERY — U.S.S.R.		2.00
12. N. L. Chirovsky: THE ECONOMIC FACTORS IN THE GROWTH OF RUSSIA		3.75
13. Clarence A. Manning: HETMAN OF UKRAINE IVAN MAZEPА		3.50
14. Clarence A. Manning: UKRAINE UNDER THE SOVIETS		3.50
15. Clarence A. Manning: TWENTIETH CENTURY UKRAINE		3.50
16. THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY IN FIGHT FOR FREEDOM		3.00
17. O. S. Pidhaini: THE UKRAINIAN-POLISH PROBLEM IN THE DISSOLUTION OF THE RUSSIAN EMPIRE — 1914 - 1917		2.50
18. M. Prychodko: ONE OF THE FIFTEEN MILLION		3.00
19. M. L. Podvesko: UKRAINIAN-ENGLISH DICTIONARY		6.00
ENGLISH-UKRAINIAN DICTIONARY		6.00
20. UKRAINIAN RESISTANCE. — The Story of the Uk- rainian National Liberation Movement in Modern Times		3.00
21. Snowyd: SPIRIT OF UKRAINE		1.00

Замовлення і належність (чеками або Money Order) надсилати:

SVOBODA

P. O. Box 346 — Jersey City 3, N. J.

ЗМІСТ:

Богдан Лепкий: Роки ідуть (вірш)	3
А. Драган: У 70-ліття „Свободи”	5
І. Кедрин: „Діло” — „Рада” --- „Свобода”	10
І. Керницький: Про те, що „Свобода” з жалем сповіщає	23
А. Гарасевич: Тарасова ніч	24
Василь Мудрий: Ровесники	25
Ю. Фединський: 70-ліття Василя Мудрого	30
Яр. Падох: Чудо з паперу і чорнила	33
А. Д.: Мандрівка по „Свободі”	39
Іван Франко: Блаженний муж (вірш)	52
Вол. Дорошенко: Українська преса у вільному світі в роках 1961 і 1962 ...	53
М. Рильський: Що зберегла пісня (вірш)	76
Б. Кравців: Журнали і газети в Українській ССР	77
Сігмаро: Тіло і дух (вірш)	84
Роман С. Голіят: Український Вільний Університет	85
Т. Сокірня: Це був лиш сон (вірш)	99
Свген Онацький: „Рута - - волі нашої отрута”	101
В. Онуфрієнко: Ви не забули (вірш)	103
Ст. Риндик: Ходім на вершини	104
Федір Луців: Могила Агапія Гончаренка	108
Ганна Черинь: Чорноземний край	113
Сем. Старко: Із спогадів про Тодось Осьмачку	127
Тодось Осьмачка: Думки	131
М. Лівницька: Винниченкова шинеля	132
М. Заклинський: З життя і діяльності гетьмана-емігранта П. Орлика	136
Осип Берест: Слідами первісної людини	147
о. Конст. Тимочко: Людина в космосі	149
М. Данилишин: Цікаві дрібниці	156
Ф. Попович: Вирощування овочів без ґрунту	157
В. Омелянович: Великий Донбас	159
М. Сальників: Міграція риб	162
О. Мережко: Мічені кити	166
Календар: українські свята за старим і новим стилями, латинські свята, урядові свята у ЗДА	167
Виказ слов'янських святих	180
Урядові свята в Канаді і в інших країнах	181
Оголошення	182

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

— ЦЕ —

69 років — наполегливої праці
69 років — безпереривного успіху
69 років — безприкладних успіхів

НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА УНСОЮЗУ — це:

- НЕОЦІНЕНИЙ в своїх наслідках вклад праці 83,000 союзової громади в загально-національне життя американських і канадських українців;
- ІМПОЗАНТНА громадська активність 500 союзових відділів, розкинутих по 28 стейтах ЗДА та 7 провінціях Канади;
- ДЕСЯТКИ тисяч добровільних пожертв на народні цілі кожного року;
- ЦІЛА бібліотека українознавчих книжок про Україну в англійській мові, видана заходом і коштами УНСоюзу, яка ввела Україну у свідомість американського і канадського населення;
- НАЙВІЛЬШИЙ у вільному світі український щоденник „СВОБОДА”, англomовний тижневик „ЮКРЕЙНІСН ВІКЛІ” та дитячий ілюстрований журнал „ВЕСЕЛКА” — наймогутніші голоси української правди у вільному світі;
- ЛІТНЯ оселя в чудових кетскільських горах „СОЮЗІВКА” із курсами українознавства для старшої молоді і табором для дітвори, справжній шматок України на вільній американській землі, який став справжньою літньою столицею української громади та спортивим осередком української молоді;
- ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА в англійській мові, яку видає УНСоюз своїм заходом і коштом понад 75,000 дол., і яка матиме рішальне значення для познайомлення вільного світу з Україною і її державними змаганнями.

ГОСПОДАРСЬКА СЛУЖБА УНСОЮЗУ — це:

- ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ українських родин перед злиднями на випадок смерті, недуги й наслідків нещасливих випадків до імпозантної суми 100,000 доларів, різnorodними модерними грамотами і запевнення нашій молоді коштів її студій і то по найдешевших цінах та на найдогідніших умовах;
- МОРТГЕДЖІ на будову народних, церковних, шкільних та приватних домів;
- ПОЗИЧКИ членам у кожній потребі за найнижчими процентами у висоті 4% річно та грошова допомога недужим і пошкодженим у потребі.

Українці ЗДА і Канади!

Всіх Вас, що ще досі не знайшлися в межах УНСоюзу, кличемо:
СТАНЬТЕ ЧЛЕНАМИ УНСОЮЗУ,
забезпечивши себе і свою родину на життя в цій справжній
УКРАЇНСЬКІЙ ЗАМОРСЬКІЙ ТВЕРДИНІ!

ЦЕНТРАЛЯ:

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION
81-83 Grand Street
JERSEY CITY, New Jersey

КАНАДСЬКА КАНЦЕЛЯРІЯ:

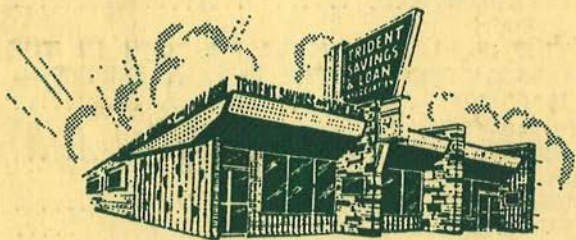
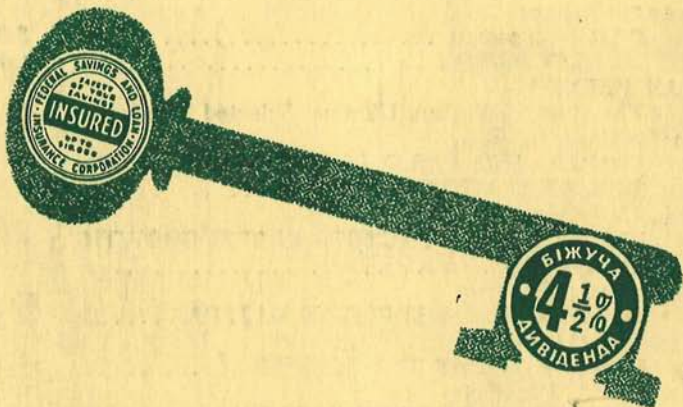
UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION
CANADIAN OFFICE
297 College Street — TORONTO 2B, Ont.

Printed in U.S.A.

Svoboda — 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ПЕТРО ПУЦИЛО каже,
що ключем до
успішного
ощаджування є:

"A THRIFT INSTITUTION ORGANIZED 1913"

TRIDENT SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION

1935 WEST 51ST STREET - CHICAGO 9, ILLINOIS

TELEPHONE PROSPECT 8-5800